

LU
R Latvijas Universitātes
rektori

Prof. Dr. M. Fily.

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
BIBLIOTĒKA

PROFESORS Dr. med.

MĀRTIŅŠ ZĪLE

Dzīve un darbs

LU Akadēmiskais apgāds

UDK 616(474.3)(092)
378.4.091.113(474.3)(092)

Profesors Dr. med. Mārtiņš Zīle : dzīve un darbs / sast.: Daina Gavare, Aija Putniņa ; zin. redaktors Māris Baltiņš ; bibliogrāfiskā red. Jana Klebā ; angļu val. tulk. Rasma Mozere, krievu val. tulk. Larisa Ponomarjova, latviešu val. tulk. Ieva Sproģe, vācu val. tulk. Felikss Lintners ; LU Bibliotēka. - Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2014. - 256 lpp. : il.

Rakstus tulkojuši:

angļu val. – Rasma Mozere

latviešu val. – Ieva Sproģe

krievu val. – Larisa Ponomarjova

vācu val. – Felikss Lintners

Prettitula attēlā profesors *Dr. med. Mārtiņš Zīle* Intas Dobrājas gleznā, kas atrodas LU rektoru portretu galerijā Rīgā, Raiņa bulv. 19.

Sastādītājas: **Daina Gavare, Aija Putniņa**

Zinātniskais redaktors prof. *Dr. habil. med. Māris Baltiņš*

Bibliogrāfiskā redaktore **Jana Klebā**

Latviešu teksta literārā redaktore Ruta Puriņa

Maketu veidojusi Andra Liepiņa

Bibliogrāfijā ietvertu publikāciju apraksti pieejami LU Bibliotēkas veidotajā LU zinātnieku publikāciju un vēstures datubāzē www.lu.lv/biblioteka

© Latvijas Universitāte, 2014

ISBN 978-9984-45-883-0

Saturs

Priekšvārds	7
Foreword	13
Vorwort	19
Предисловие	26

Māris Baltiņš

Profesors Mārtiņš Zīle (1863–1945): mūža ritums un zinātniskās idejas	33
Avotu apskats	33
Mūža norises līdz darbam Latvijas Universitātē	34
Darbs Latvijas Universitātē un ārstu sabiedrībā līdz ievēlēšanai par rektoru	41
Rektora amatā	49
Konference Rīgā un turpmākie medicīniskās sintēzes kongresi	54
Mūža beigu gadi un tā noslēgums	57
Professor Mārtiņš Zīle (1863–1945)	63
Professor Martin Sihle (1863–1945)	69
Профессор Мартиньш Зиле (1863–1945)	76
Fotogrāfijas un npublicētie dokumenti	82
Profesors Mārtiņš Zīle pedagoģiskajā darbā un dažādu sabiedrisko organizāciju sastāvā	82
Nepublicētie dokumenti no Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva krājuma	89

Irina Kismane-Zīle

Atmiņas par Mārtiņu Zīli	101
Erinnerungen an Martin Sihle	106
Dzimtas koks	112

Raivis Bičevskis

Integrāla meklējums: Mārtiņš Zīle laikmetīgās filozofijas kontekstā starp “dzīvības pirmfenomenu” un “prepotenciālo garu”	117
---	-----

Profesora Mārtaņa Zīles pārpublicētie raksti	138
Par slimības klinisko jēgumu. Kas ir slimība? <i>Iestāju lekcija (1922. gada 30. aprīlis)</i>	138
Par miršanas un nemirstības problēmiem no ārsta viedokļa. <i>Akadēmiska runa Latvijas Universitātes 5-gadu pastāvēšanas dienā (1924. gada 28. septembris)</i>	145
Runa pie Latvijas Ārstu Kongresa atklāšanas <i>(1925. gada 11. septembris)</i>	156
Slimība un higiēnēze. Korelācijas patoloģija un korelācijas terapija. <i>Priekšlasījums nolasīts I Latvijas ārstu un zobārstu kongresā (1925. gada 11. septembris)</i>	158
Kauzalitāte un finalitāte zinātnē un dzīvē. <i>Akadēmiska rektora runa Latvijas Universitātes gada aktā (1927. gada 28. septembris)</i>	167
Latvijas Universitātes rektora prof. M. Zīles akadēmiskais priekšlasījums. <i>(1928. gada 17. novembris)</i>	181
 Profesora Mārtaņa Zīles bibliogrāfija	 195
Profesora M. Zīles monogrāfijas	195
Profesora M. Zīles manuskripti	196
Profesora M. Zīles publikācijas periodiskajos izdevumos un rakstu krājumos	197
Profesora M. Zīles rediģētie darbi	203
Profesora M. Zīles oponentās disertācijas	204
Profesora M. Zīles uzrunas, diskusijas, intervijas, runu atreferējumi	205
Raksti par profesoru M. Zīli	207
Profesoram M. Zīlem veltītās disertācijas	245
Dokumenti par profesoru M. Zīli	245
 Profesora Mārtaņa Zīles darbu nosaukumu alfabētiskais rādītājs	 246
Personu alfabētiskais rādītājs	249

Daina Gavare, *Mg. sc. soc.*,
LU Bibliotēkas bibliotekāre

Priekšvārds

Latvijas Universitāte (turpmāk LU) ir dibināta pirms 95 gadiem – 1919. gada 28. septembrī. Tā bija pirmā augstskola pasaulē, kurā studijas notika latviešu valodā. LU izveides sākumā tika izstrādāta un pieņemta augstskolas Satversme, tādējādi par uzdevumu tika izvirzīta pētniecības veicināšana un jaunāko zinātnes atziņu izplatīšana, gatavojot akadēmiski izglītotus speciālistus Latvijas valstij svarīgās zinātņu nozarēs. Mērķa sasniegšanai piesaistīja latviskas cilmes mācībspēkus, kuri, tā brīža vēsturiskās situācijas rosināti, dzīvoja un strādāja ārpus Latvijas.

LU Bibliotēkas grāmatu sērija “LU rektori” iepazīstina ar LU rektoru dzīvesgājumu, akadēmisko darbību un publikācijām. Līdz šim ir sagatavoti un izdoti darbi LU rektoriem Ernestam Felsbergam, Jānim Rubertam, Augustam Tenteim, Jūlijam Auškāpam, Mārtiņam Bīmanim un Mārtiņam Prīmanim.

Apkopojot profesora Mārtiņa Zīles devumu medicīnas zinātņu jomā Latvijas un Eiropas mērogā, LU Bibliotēka ir sagatavojusi kārtējo biobibliogrāfiju “Profesors Mārtiņš Zīle: dzīve un darbs”.

M. Zīle kopš 1890. gada strādāja ārpus Latvijas, visilgāk – Odesā (kopš 1898. g.). Lai gan 1920. gadā Odesas Universitātes Medicīnas fakultātē viņu ievēlēja par profesoru un 2. diagnostiskās klīnikas vadītāju, M. Zīle pieņēma LU piedāvājumu un 1922. gada pavasarī atgriezās dzimtenē, ieņemot atbildīgus administratīvos amatus: LU Medicīnas fakultātes dekāns (1923–1925), LU rektors (1927–1929), Latviešu ārstu biedrības vadītājs (1923–1929), Latvijas Tuberkulozes apkarošanas biedrības padomes priekšnieks (1923–1924). No 1922. gada līdz 1938. gadam M. Zīle bija Iekšējīgo slimību fakultātes klīnikas direktors, no 1934. gada līdz 1938. gadam praktisko darbu organizēšanu uzticot savam audzēknim – privātdocentam Kristapam Rudzītim (1899–1978).

Profesors M. Zīle ir saņēmis Latvijas valsts apbalvojumus – II un III šķiras Triju Zvaigžņu ordeni 1927. un 1928. gadā. Upsalas Universitāte 1927. gada 16. septembrī viņam piešķīra goda doktora (*Dr. med. honoris causa*) nosaukumu, bet Zviedrijas karalis 1929. gadā apbalvoja ar Ziemeļzvaigznes ordeņa I šķiru.

Mārtiņam Zīlem ir izcila loma LU Medicīnas fakultātes izveidošanā un jauno ārstu sagatavošanas darbā, jo LU darbības pirmo 10 gadu laikā Medicīnas fakultātes studijas beigušo skaits ievērojami pārsniedza pārējo fakultāšu beidzēju skaitu. M. Zīle ir pierādījis savas administratora spējas, ilgstoši vadot Iekšējīgo slimību fakultātes klīniku, un organizatora talantu, rīkojot starptautiskus medicīniskās

sintēzes kongresus. Rektora M. Ziles vadības laikā Medicīnas fakultāte pārņēma Rīgas pilsētas 2. slimnīcu (tagad P. Stradiņa Kliniskā universitātes slimnīca), kas kļuva par vecāko kursu studentu galveno mācību bāzi.

Latvijas valsts neatkarības pirmās desmitgades svinībās rektors nolasīja izsmeļošu referātu par 10 gados sasniegto izglītības jomā, jo šajā laikā tika nostiprināti pamati mācību un zinātniskajam darbam LU, vēlāk gūstot plašu rezonansi starptautiskā līmenī. Profesors LU nozīmi saskatīja ne tikai atsevišķu zinātņu apgūvē un izpētē, bet arī šo nozaru sadarbībā, izgaismojot atsevišķu jautājumu izpratni no dažādiem aspektiem.

Savas profesionālās darbības sākumposmā M. Zile veica vairākus nozīmīgus pētījumus galvenokārt Novorosijas jeb Jaunkrievijas Universitātes (tagad I. Mečņikova Odesas Nacionālā universitāte) Medicīnas fakultātes profesora Broņislava Verigo (1860–1925) vadībā. Pētījumu rezultāti tika apkopoti un publicēti krievu un vācu valodā izdotajos medicīnas žurnālos.

Grāmatā “Profesors Mārtiņš Zile: dzīve un darbs” iekļauta sabiedrības veselības speciālista un augstskolu vēstures pētnieka profesora Māra Baltiņa publikācija “Profesors Mārtiņš Zile (1863–1945): mūža ritums un zinātniskās idejas”, kurā atklātas dzīvesgājuma norises un akcentēts būtiskākais profesora M. Ziles devums pedagoģiskajā un akadēmiskajā darbībā.

Plašu starptautisku rezonansi medicīnas filozofisko ideju attīstības jomā laika posmā no 1925. gada līdz 1940. gadam profesors M. Zile ieguva ar saviem priekšlasījumiem un referātiem 1. Latvijas ārstu un zobārstu kongresā Rīgā 1925. gada 11.–13. septembrī un paša organizētajā konferencē medicīniskās sintēzes veicināšanai Rīgā 1930. gadā. Viņa nopelni ir arī trīs medicīniskās sintēzes kongresu sasaukšana Marienbādē Čehoslovākijā (tagad Mariánske Lázně (*Mariánské Lázně*) Čehijā) – 1932., 1934. un 1936. gadā. M. Ziles filozofiskās atziņas klausījās Kēnigsbergas (Karaļauču) Universitātē, Vīnes internacionālajā ārstu kongresā, Drēzdenes dabas pētnieku kongresā, Upsalas Universitātē, Stokholmas Universitātē un citos zinātniskos forumos Eiropā.

Mūža otrajā pusē profesors arvien vairāk pievērsās medicīnas filozofiskajiem jautājumiem, uzsverot domu, ka blakus analītiskajam domāšanas veidam ārsta praksē ir jāattīsta sintētiskais domāšanas veids. Tas bija liels izaicinājums valdošajiem uzskatiem medicīnā, tāpēc ne vienmēr savu pieņēmumu un skaidrojumu dēļ profesors guva kolēģu atbalstu.

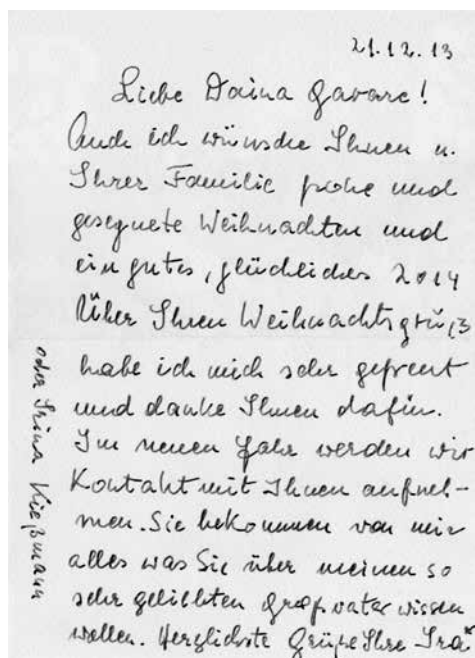
Mārtiņa Ziles aizsāktās Latvijas internās medicīnas filozofiskās skolas tradīcijas turpināja viņa skolnieks Kristaps Rudzītis (1899–1978), kurš 1945. gadā pārņēma fakultātes terapijas klinikas vadību. K. Rudzītis raksturoja M. Zili kā zinātnieku, kam piemita plaša erudīcija un pedagoga talants un kas bija pastāvīgs zinātniskajos ierosinājumos un slēdzienos, tolerants pret citu uzskatiem, labsirdīgs un nesavtīgs pēc dabas un ideālists pēc būtības.

Pēckara gados Latvijā Mārtiņa Ziles filozofiskos uzskatus visplašāk popularizēja K. Rudziša skolnieks, internists profesors Ilmārs Lazovskis (1931–2003),

1985. gadā P. Stradiņa Klīniskās universitātes slimnīcas (toreiz – P. Stradiņa Republikas klīniskā slimnīca) 75 gadu jubilejā pozitīvi vērtējot Mārtiņa Zīles ieguldījumu Latvijas un pasaules medicīnas attīstībā. Abi minētie profesori – K. Rudzītis un I. Lazovskis – ir uzskatāmi par M. Zīles garīgajiem pēctečiem jeb Zīles–Rudzīša–Lazovska internās medicīnas filozofiskās skolas turpinātājiem.

Lasītājiem ir iespēja iepazīties ar filozofa, LU Vēstures un filozofijas fakultātes Filozofijas vēstures katedras docenta Raiņa Bičevska pirmpublicējumu “Integrāla meklējums: Mārtiņš Zīle laikmetīgās filozofijas kontekstā starp “dzīvības pirmfenomenu” un “prepotenciālo garu”. Lai sniegtu ieskatu par M. Zīles medicīniski filozofisko uzskatu veidošanos un to lietojumu medicīnas teorijā un praksē, R. Bičevskis ir apzinājis vairāku domātāju idejas no filozofijas pirmsākumiem līdz pat 20. gadsimta vidum, tādējādi iezīmējot M. Zīles filozofisko atziņu tapšanas procesu.

Grāmatā pirmo reizi publicēts profesora M. Zīles mazmeitas Irinas Kīsmānes-Zīles (*Irina Kießmann-Sihle*) atmiņu stāsts par tālaika notikumiem Eiropā un to ietekmi uz ģimeni, par ģimenes lēmumu atstāt Latviju un izceļot uz Vāciju. I. Kīsmāne-Zīle spilgti atceras savus pusaudzes pārdzīvojumus un vectēva Mārtiņa Zīles stipro raksturu un atbalstu ģimenei tik izšķirošā brīdī. Grāmatā ir ievietots I. Kīsmānes-Zīles veidots dzimtas koks.

Profesora M. Zīles mazmeita I. Kīsmāne-Zīle un viņas vēstule 2013. gada 21. decembrī

Nozīmīgs notikums 1992. gadā bija piemiņas plāksnes atklāšana pie nama Rīgā, Elizabetes ielā 63, kurā M. Zīles ģimene dzīvojusi no 1924. gada līdz 1941. gadam. Šajā pasākumā piedalījās arī M. Zīles mazmeita Irina Kismane-Zīle. Tāpat vēlākajos gados viņa ir viesojusies Rīgā un dalījusies atmiņās par savu bērnību, kur būtiska loma bijusi pavadītajiem mirkļiem kopā ar vectēvu. Grāmatas tapšanas laikā I. Kismane-Zīle rakstītajās vēstulēs pauda prieku par sabiedrības interesi medicīnas vēstures jomā un mantojumu, ko atstājušas izcilas LU personības, tā aktualitāti mūsdienu medicīnas praksē. Savu atmiņu stāstu I. Kismane-Zīle papildina ar saudzīgi glabātām fotogrāfijām no ģimenes arhīva.

Biobibliogrāfijā pārpublicētas vairākas nozīmīgas profesora Mārtiņa Zīles lekcijas un akadēmiskās runas, kas sakārtotas hronoloģiskā secībā. Profesora M. Zīles 1922. gadā lasītā iestāju lekcija “Par slimības klīnisko jēgumu. Kas ir slimība?” publicēta “Latvijas Ārstu Žurnālā” 1. numurā 1923. gadā. Savukārt 1924. gadā publicēta M. Zīles akadēmiskā runa “Par miršanas un nemirstības problemiem no ārsta viedokļa”, kuru viņš nolasīja Latvijas Universitātes 5 gadu pastāvēšanas svētku akta laikā. 1. Latvijas ārstu un zobārstu kongresu 1925. gada 11. septembrī M. Zīle atklāja ar “Runu pie Latvijas ārstu kongresa atklāšanas”, kam sekoja priekšlasījums “Slimība un higioģenēze. Korelācijas patoloģija un korelācijas terapija”. Biobibliogrāfijā pārpublicēta arī Mārtiņa Zīles 1927. gada 28. septembrī teiktā akadēmiskā runa “Kauzalitāte un finalitāte zinātnē un dzīvē”. Ievietoto darbu sarakstu noslēdz priekšlasījums “Vai Universitātei pieder tautas vadoņu audzinātāja loma?”, ko LU rektors profesors M. Zīle nolasīja LU svinīgajā aktā 1928. gada 17. novembrī Latvijas Nacionālajā operā sakarā ar Latvijas valsts 10 gadu pastāvēšanas svētkiem.

Profesors Mārtiņš Zīle, būdams jau cienījamā vecumā, turpināja ārsta privātpraksi, pārējo laiku veltot filozofisko uzskatu paušanai un publiskošanai. Lielākā daļa publikāciju, kopskaitā vairāk nekā 60, ir izdotas vācu valodā, izņemot apcerējumu “Kas ir dvēsele?: ārstnieciski-sintētiska studija par dzīvības pirmfenomeni”, kas latviešu valodā tulkots un publicēts 1940. gadā, un monogrāfiju “Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu: uzsaukums dzīvības sintēzei” profesora Valda Pīrāga tulkojumā (2011), tādējādi popularizējot M. Zīles medicīniski filozofisko ideju aktualitāti 21. gadsimtā.

Grāmatā ievietota M. Zīles bibliogrāfija, kurā ietverti bibliogrāfiskie apraksti no 1889. līdz 2011. gadam. Atsevišķās nodaļās apkopotas monogrāfijas, manuskripti, publikācijas krājumos un periodiskajos izdevumos, rediģētie darbi, opoņētās disertācijas, uzrunas, diskusijas, intervijas un runu atreferejumi.

Pateicoties M. Zīles ilgstošai sadarbībai ar ārzemju medicīnas izdevumu redaktoriem, publikācijas tika drukātas Vācijā, Austrijā un Čehoslovākijā. Divu pēdējo monogrāfiju manuskripti vācu valodā (1943) saglabājušies mašīnrakstā, tie līdz šim nav publicēti un atrodas P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja krājumā.

Publikācijas par profesoru M. Zīli aptver laika posmu no 1889. līdz 2014. gadam. Informācija par M. Zīli visplašāk atspoguļota medicīnas izdevumos, piem., "Latvijas Ārstu Žurnālā" 1933. gada 1. numurs veltīts profesora 70. dzīves gadskārtai un LU fakultātes terapijas klinikas 10 gadu atcerei, kā arī 1938. gada 1./2. numurs veltīts M. Zīles 75. dzimšanas dienai. Profesora audzēknis un kolēģis Dr. med. K. Rudzītis kopā ar Dr. A. Brūveri žurnālā "Daugava" 1935. gadā publicē rakstu par latviešu zinātnieka panākumiem Eiropā un atsaukumi par grāmatu "Par ārsta pasaules uzskatu un slimības jēgu: uzsaukums dzīvības sintēzei". Arī padomju periodā M. Zīles vārds visvairāk minēts tādos izdevumos kā "Padomju Mediķis", "Veselība", "Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis". Trimdā iznākošajos izdevumos visvairāk materiālu rodami žurnālā *Universitas*.

1963. gadā M. Zīles 100. dzimšanas dienai veltītajā publikācijā J. Aivars – vēlāk LU fizioloģijas profesors – sniedz tam laikam neparasti plašu profesora M. Zīles akadēmiskā darba analīzi un vērtējumu. Tomēr visplašāk M. Zīles darbību LU laikā aplūkojuši akademiķis J. Stradiņš, profesori I. Lazovskis, A. Viksna, M. Baltiņš un V. Pīrāgs, savas atziņas publicējot gan atsevišķos zinātnisko rakstu izdevumos, gan atmiņu krājumos.

1981. gadā latviešu izcelsmes vācu ārstes Annas Laimdotas Gezeres (*Anna Laimdota Gezer*) promocijas darbs par Mārtiņu Zīli *Martin Sihle: Versucheiner Bioergographie*¹ ir pirmais akadēmiskais darbs, kas veltīts profesora medicīniski filozofisko uzskatu analīzei un izvērtēšanai. M. Zīles brāļa Jāņa mazmazmeitas Mariannas Zīles-Viseles (*Marian Sihle-Wissel*) disertācijas (1990) titullapā ir ieraksts ar veltījumu profesoram Mārtiņam Zīlem, pirmajam Rīgas Medicīnas Universitātes klinikas direktoram. Arī profesors Kristaps Rudzītis savas 1932. gadā aizstāvētās disertācijas titullapā veltījis pateicības vārdus savam pedagogam par atbalstu darba tapšanā.

Bibliogrāfiskā rādītāja nodaļās apraksti kārtoti hronoloģiskā secībā. Publikācijas gada ietvaros kārtotas alfabēta secībā – vispirms latīņu alfabētā, pēc tam – kirilicā. Bibliogrāfiskajos aprakstos ievērotas mūsdienu latviešu, krievu, vācu un franču valodas pareizrakstības normas un ortogrāfija. Ja bibliogrāfisko aprakstu nebija iespējams sastādīt pēc izdevuma, ziņas iegūstot no bibliogrāfiskajiem sarakstiem vai bibliotēku katalogiem un kartotēkām, bibliogrāfiskais apraksts apzīmēts ar zvaigznīti (*) apraksta sākumā. Bibliogrāfijai pievienoti palīgrādītāji: profesora M. Zīles darbu nosaukumu alfabētiskais palīgrādītājs un personu alfabētiskais palīgrādītājs. Personu palīgrādītājā uzrādītas visas personas, kas minētas bibliogrāfiskajā rādītājā. Ja raksts ir par personu vai tā ir tekstā minēta, bibliogrāfiskā ieraksta numurs norādīts iekavās.

Bibliogrāfijas sastādīšanā izmantoti LU Bibliotēkas, Latvijas Nacionālās bibliotēkas un LU Akadēmiskās bibliotēkas kartīšu katalogi un kartotēkas, Valsts nozīmes bibliotēku elektroniskais kopkatalogs un Latvijas Nacionālās

¹ "Mārtiņš Zīle, bioergogrāfijas [izveides] mēģinājums".

bibliotēkas “Nacionālās bibliogrāfijas analitikas datubāze”, un digitālās bibliotēkas kolekcija “Periodika”, LU Bibliotēkas veidotā LU zinātnieku publikāciju un vēstures datubāze, LU mācībspēku publikāciju kartotēka, LU noslēguma darbu datubāze, Krievijas Nacionālās bibliotēkas (*Российская Национальная библиотека*) galvenais krievu grāmatu katalogs (1725–1998) un Elektroniskais katalogs, Vācijas elektroniskais grāmatu katalogs (*Karlsruhe Virtueller Katalog*), Pasaules bibliotēku tīkla tiešsaistes datubāze (*OCLC WorldCat*).

LU Bibliotēka pateicas kolēģiem no Krievijas Valsts bibliotēkas (*Российская государственная библиотека*), Vācijas Nacionālās bibliotēkas (*Deutsche Nationalbibliothek*) un Tartu Universitātes bibliotēkas (*Tartu Ülikooli Raamatunogu*) par informācijas precizēšanu avotiem, kas nebija pieejami Latvijas bibliotēku krājumos.

Vislielāko pateicību LU Bibliotēka izsaka Odesas Nacionālās medicīnas universitātes Sociālās medicīnas un medicīnas menedžmenta katedras vadītājam profesoram un medicīnas vēstures pētniekam Konstantīnam Vasiļevam (*Константин Константинович Васильев*), kas precizēja informāciju par katru krievu valodā esošo publikāciju Odesas Universitātes bibliotēkā, kā arī fotogrāfēja M. Zīles bijušās darbavietas Odesā. Profesors daudz laika veltījis Mārtaņa Zīles radošo meklējumu izpēti darbam Novorosijas jeb Jaunkrievijas Universitātē un kopā ar LU profesoru un medicīnas vēstures pētnieku A. Viksnu popularizē M. Zīles vārdu arī ukraiņu valodā izdotajās bibliogrāfiskajās vārdnīcās un enciklopēdijās. Par atsaucību un līdzdalību grāmatas tapšanā īpašs paldies *Dr. philol. Agrim Timuškam*, Indriķa Zīles dzimtas pēctecei Maijai Sinkai-Gobiņai un Irinas Kismanes-Zīles ģimenes draugam Arnoldam Dzelzkalna kungam.

Sastādot grāmatu “Profesors Mārtaņš Zīle: dzīve un darbs”, apzināti un izpētīti dokumenti un fotoattēli arhīvu un muzeju krājumos. Grāmatas ilustratīvo daļu papildina Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva un Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva dokumentu kopijas un fotogrāfijas, P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja materiāli un fotogrāfijas.

Profesora Mārtaņa Zīles gandrīz pirms gadsimta paustā filozofiskā ideja par cilvēka fiziskā ķermeņa un dvēseles vienotību ir aktuāla arī mūsdienu moderno tehnoloģiju vidē. Cilvēka izveseļošanās jeb atlabšanas process nav atkarīgs tikai no tā, cik daudz zināšanu par slimību cēloņiem un to ārstēšanas metodēm iegūts. Savos darbos M. Zīle centās pārliecināt par to, ka katrā no mums slēpjas milzīgs potenciāls, kas jāaktivizē un jāiedrošina pozitīvām pārmaiņām organismā. Pateicoties profesora M. Zīles neizsīkstošai enerģijai un pašpārliecībai medicīniski filozofisko uzskatu popularizēšanā, viņa vārds un neatkarīgās Latvijas vārds kļuva atpazīstams Rietumeiropas valstu zinātniekiem, nostiprinot LU pozīcijas Eiropas augstskolu vidē.

Daina Gavare, M. Sc. Soc.

Librarian, Library of the University of Latvia

Foreword

University of Latvia (here in after the UL) was founded 95 years ago, on 28 September 1919. It was the first university in the world with Latvian as the language of tuition. In the early days of the University, the Constitution of the University was developed and adopted, thus setting the task of the promotion of research and dissemination of the latest scientific knowledge while preparing academically educated specialists in the branches of science that were consequential for the State of Latvia. To achieve this goal, teachers of Latvian origin were invited from universities outside Latvia where they lived and worked in the current historical situation.

The UL Library series “University Rectors” provide an insight into the rectors’ course of life, academic activities and publications. To date, the series comprises publications on the University rectors Ernests Felsbergs, Jānis Ruberts, Augusts Tentelis, Jūlijs Auškāps, Mārtiņš Bīmanis and Mārtiņš Pīmanis.

In the course of reviewing Professor Mārtiņš Zīle’s contribution to the field of medical sciences at Latvian and European level, the UL Library has produced yet another biobibliography “Professor Mārtiņš Zīle: Life and Work”.

Since 1890 M. Zīle¹ had worked outside Latvia (the longest being the Odessa period, since 1898) and, despite the fact that in 1920 the Odessa University Faculty of Medicine elected him professor and the Head of the 2nd Diagnostics Clinic, M. Zīle accepted the University of Latvia offer and returned to his homeland in the spring of 1922 to hold responsible administrative positions: Dean of the Faculty of Medicine from 1923 to 1925, the University Rector from 1927 to 1929, Head of the Latvian Physicians Association from 1923 to 1929, and Head of Latvian Society for Combating Tuberculosis from 1923 to 1924. From 1922 to 1938 M. Zīle was Director of the Faculty Clinic of Internal Medicine. From 1934 till 1938 he handed practical organizational work over to his pupil, privatdozent Kristaps Rudzītis (1899–1978).

Professor M. Zīle has received State decorations of Latvia: the Second and third Class Orders of the Three Stars in 1927 and 1928. On 16 September 1927, Uppsala University awarded him the *Dr. med. honoris causa* title, but the King of Sweden awarded him the First Class Order of the North Star in 1929.

¹ He is better known under German spelling of his family name – Sihle.

Mārtiņš Zīle had a prominent role in the creation of the Faculty of Medicine and the preparation of new doctors. During the first ten years of the University activities the number of the Faculty of Medicine graduates was significantly higher than that of the rest of the faculties. M. Zīle had proven his ability as an administrator by continuously running the Faculty Clinic of Internal Medicine, and his organizer talent in taking responsibility for international congresses of medical synthesis. Under Rector M. Zīle, the Faculty of Medicine took over the Riga's City Second Hospital (now P. Stradiņš Clinical University Hospital), which became a major training base for senior students.

The celebration of the first decade of Latvia's independence largely served as a review of the progress in the performance of the rector's duties and achievements in the field of education, since it was at this time that the foundations of teaching and scientific work of the University were consolidated to later gain wide international recognition. Professor M. Zīle saw the importance of the UL not only in studies and research of individual branches of science, but also in their collaboration by highlighting certain issues from different aspects.

At the early stages of his work, Mr. Zīle carried out a number of important researches, mainly under Professor Bronislav Verigo (1860–1925) at the Novorosija (Odessa) University (now I. Mechnikov Odessa National University), Faculty of Medicine. The results were compiled and published in medical journals issued both in Russian and German.

The book "Professor Mārtiņš Zīle: Life and Work" includes the article "Professor Mārtiņš Zīle: Passage of Life and Scientific Ideas" by Māris Baltiņš, a public health specialist and researcher of history of universities. The article highlights Professor M. Zīle's essential pedagogical and academic activities.

Professor M. Zīle received wide international resonance for development of medical philosophy in the period from 1925 to 1940 with his lectures and papers at the First Congress of Latvia's Physicians and Dentists in Riga, 11–13th September 1925 and the conference to promote medical synthesis that he organized in 1930 in Riga. He also contributed to the convocation of three congresses on medical synthesis in Marienbad in Czechoslovakia (now Mariánské Lázně, the Czech Republic) in 1932, 1934 and 1936. M. Zīle reported on his philosophical insights to the listeners at the University of Königsberg, at the Vienna International Medical Congress, at the Dresden Congress of Natural Scientists, the Uppsala University, Stockholm University and other scientific forums in Europe.

In the second half of his life the Professor increasingly focused on the philosophical issues of medicine, emphasizing the idea that analytical thinking in medical practice should be supported by a synthetic way of thinking. It was a great challenge to the prevailing view in medicine, and for this the Professor's assumptions and explanations did not always receive strong support from his colleagues.

The traditions of Mārtiņš Zīle's philosophical school of Latvian internal medicine were continued by his pupil Kristaps Rudzītis (1899–1978), who in 1945 took over the leadership of the Faculty Clinic of Internal Medicine. M. Zīle characterized K. Rudzītis as a scientist with a wide range of general knowledge and educator's talent, independent in his research proposals and conclusions, tolerant to the views of others, good-natured and unselfish by nature, and essentially an idealist.

After the war Mārtiņš Zīle's philosophical beliefs in Latvia were most widely popularized by professor Ilmārs Lazovskis (1931–2003), internist and K. Rudzītis' pupil. In 1985, at the 75th anniversary of the P. Stradiņš Clinical University Hospital (then – P. Stradiņš Republican Clinical Hospital) he paid tribute to Mārtiņš Zīle's contribution to the development of medicine in Latvia and the world. The two professors – K. Rudzītis and I. Lazovskis – are regarded as the spiritual successors of M. Zīle, or continuators of the Zīle–Rudzītis–Lazovskis philosophical school of internal medicine.

The readers have the opportunity to get acquainted with the first publication of the article by the philosopher, assistant professor Raivis Bičevskis, Chair of History of Philosophy of the UL: “In Search of an Integral: Mārtiņš Zīle in the context of contemporary philosophy between the ‘primary phenomenon of life’ and ‘counter-potential spirit’”.

Published for the first time in the book are Professor M. Zīle's granddaughter Irina Kießmann-Sihle's memories of the events of that time in Europe and their impact on her family, her family tree. A significant event in 1992 was the unveiling of the memorial plaque outside the building at No. 63 Elizabetes iela in Riga, which was attended by the granddaughter I. Kießmann-Sihle. The family of M. Zīle lived there from 1924 to 1941. Also in later years, M. Zīle's granddaughter has visited Riga and shared her memories of her childhood, where the moments spent together with her grandfather played an essential role. During the preparation of the book I. Kießmann-Sihle in her letters expressed delight at the interest in the field of medicine, its history and the legacy of outstanding UL personalities as well as its relevance to modern medical practice. I. Kießmann-Sihle complemented her story by carefully preserved photographs from the family archives.

The biobibliography contains republications of several important lectures and academic speeches by Professor Mārtiņš Zīle, arranged in chronological order. Professor M. Zīle's inaugural lecture of 1922, “On the Clinical Concept of Disease: What Is Disease?”, was first published in the “Latvijas Ārstu Žurnāls”, 1923. M. Zīle's academic speech, “Of Death and Immortality Problems from Physician's Point of View” was published in 1924 and was delivered at the celebratory event of the 5th anniversary of the University of Latvia. On 11 September 1925, M. Zīle opened the First Congress of Latvian Physicians and Dentists with his “Speech at the Opening the Congress of Latvian Physicians and

Dentists”, followed by his lecture “Disease and Hygieogenesis. Pathology of Correlation and Correlation Treatment” and Mārtiņš Zīle’s academic speech on 28 September 1927, “Causality and Finality in Science and Life”. The final item on the list is the lecture which the University Rector Professor M. Zīle delivered at the solemn academic meeting on 17 November 1928 at the Latvian National Opera, dedicated to the 10th anniversary of the State of Latvia. The title of the lecture was “Does the University Serve as an Educator of National Leaders?”

Even at an old age, Professor Mārtiņš Zīle had continued to work as a doctor in private practice, devoting the rest of the time to advocating his philosophical beliefs. Most of the publications, a total of more than 60, have been issued in German, with the exception of the essay “What Is the Soul?: Therapeutically-synthetic research of the primary phenomenon of life” (translated into Latvian during his lifetime and published in 1940), as well as the monograph “On the Physician’s World View and the Meaning of Disease: call for the synthesis of life” translated by Professor Valdis Pīrāgs (2011), thereby promoting M. Zīle’s medical and philosophical ideas into the 21st century.

The book contains M. Zīle’s bibliography with bibliographic descriptions from 1889 to 2011. Individual chapters include monographs, manuscripts, publications in collections and periodicals, edited works, speeches, debates and interviews.

Thanks to M. Zīle’s long-term cooperation with editors of foreign medical publishers, his publications were printed in Germany, Austria and Czechoslovakia. Two recent monograph manuscripts in German (1943) have survived in typescript; they have not been published so far and are preserved in P. Stradiņš Museum for History of Medicine.

Publications about Professor M. Zīle cover the period from 1889 to 2014. Information about M. Zīle has most widely been reflected in medical publications, for example, the 1933 issue of the Nr. 1 of the journal “Latvijas Ārstu Žurnāls” (1933) was dedicated to the Professor’s 70th birthday and 10th anniversary the Faculty Clinic of Internal Medicine; Nr. 1/2 of 1938 dedicated to M. Zīle’s 75th birthday. Dr. med. K. Rudzītis, Professor M. Zīle’s pupil and colleague, together with Dr. A. Brūveris publish an article in the magazine “Daugava” in 1935 on the Latvian scientist’s success in Europe and a review of his book “*Über das Weltbild des Arztes und den Sinn der Krankheit: ein Appell zur Lebennssynthese*” (“The doctor’s view of the world and the meaning of disease: call for the synthesis of life”). Also during the Soviet period M. Zīle’s name was most frequently mentioned in publications such as “Padomju Mediķis”, “Veselība”, “Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis”. Among the editions during Professor’s exile, the journal “Universitas” featured the richest material on M. Zīle.

In 1963, in his article devoted to M. Zīle’s centenary, letter UL Professor of physiology J. Aivars surprised the readers with unusually wide, for the given historical situation, analysis and assessment of Professor M. Zīle’s research and

academic work. However, the most extensive study of M. Zīle's contribution during his UL period has been provided by academician J. Stradiņš, and by professors: I. Lazovskis, A. Viksna, M. Baltiņš and V. Pīrāgs in collected scientific articles and published recollections.

The Latvian-born German physician Anna Laimdota Gezer's thesis on Mārtiņš Zīle, "Martin Sihle: Versucheiner Bioergographie" (1981), is the first doctoral work devoted to the analysis and evaluation of the Professor's medical philosophical views. The title page of Marian Sihle-Wissel's thesis bears a dedication to Professor Mārtiņš Zīle, the first Director of the Riga Medical University Clinic. Marian Sihle-Wissel is great-granddaughter of M. Zīle's brother, Jānis. Professor Kristaps Rudzītis has expressed his words of gratitude to his teacher for the support on the title page of his doctoral thesis which he defended in 1932.

Descriptions in the sections of the bibliographic index are arranged in chronological order and, within the year of publication, in alphabetical order – first Latin, then Cyrillic. Bibliographic descriptions comply with the spelling rules and orthography of contemporary Latvian, Russian, German and French. If a bibliographic description could not be compiled from the publication, the relevant information was obtained from bibliographic lists or library catalogues and card indexes, the bibliographic description is marked with an asterisk (*) at the beginning of the description. The bibliography is complemented with auxiliary indexes: the alphabetic auxiliary index of titles of Professor M. Zīle's works, and the alphabetic index of names. The auxiliary index of names includes all the persons who are listed in the bibliographic index. If the article is about a person or the person is mentioned in the text, the number of the bibliographic record is given in brackets.

The sources for the bibliography compilation were the card catalogues and indexes of the UL Library (*LU Bibliotēka*), the Latvian National Library (*Latvijas Nacionālā bibliotēka*), the UL Academic Library (*LU Akadēmiskā bibliotēka*), the National Digital Catalogue and the National Bibliographic Analysis Database of the Latvian National Library, the collection "Periodicals" of the Digital Library, the University Library research publications and historical database, the card index of the publications by the UL scholars, the UL theses database, the Russian National Library (*Российская Национальная библиотека*) Main Catalogue of Russian Books (1725–1998) and Electronic Catalogue, the Electronic Book Catalogue of Germany (*Karlsruhe Virtueller Katalog*), the World Library Network Online Database (*OCLC WorldCat*).

The Library would like to thank the colleagues in the Russian State Library (*Российская государственная библиотека*), the German National Library (*Deutsche Nationalbibliothek*) and the Tartu University Library (*Tartu Ülikooli Raamatunogu*) for updating the information on the sources that were not available in the library collections in Latvia.

The UL Library's deepest gratitude goes to the professor and medical history researcher Konstantin Vasilyev (*Константин Константинович Васильев*), Head of the Chair for Social Medicine and Medical Management of the Odessa National Medical University, for specifying the details of each publication in Russian at the Odessa University Library, as well as taking pictures of M. Zile's former work places in Odessa. Professor Vasilyev has spent a lot of time researching Mārtiņš Zile's creative work at the Novorosija University. In collaboration with the UL professor and medical history researcher A. Viksna, he makes M. Zile's name known in the bibliographic dictionaries and encyclopaedias issued in the Ukrainian language. We owe special thanks to *Dr. philol.* Agris Timuška as well as Maija Sinka-Gobiņa, progeny of I. Zile's family, and Mr. Arnolds Dzelzkalns, Irina Kießmann-Sihle's family friend, for co-operation and involvement in our work on the book.

In compiling the book "Professor Mārtiņš Zile: Life and Work" research has been carried out of the documents and photos in archives and museum collections. The illustrations in the book include copies of documents and photographs from the Latvian National Archives (*Latvijas Nacionālais arhīvs*), Latvian State Historical Archives and Latvian State Archive of Audiovisual Documents (*Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures un Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvs*), as well as materials and photos from P. Stradiņš Museum for History of Medicine (*P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs*).

The philosophical idea that Professor Mārtiņš Zile voiced nearly a century ago, of the unity of the human's physical body and soul is relevant in the modern technological environment. Human convalescence or recovery process depends not only on the resulting amount of knowledge about the causes of diseases and their treatments. In his works M. Zile sought to persuade that there is tremendous internal fortitude in each of us which should be activated and encouraged for a positive change in the organism. Thanks to Professor M. Zile's inexhaustible energy and confidence in promoting his medical and philosophical beliefs, his name and the name of the independent Latvia are being recognized by West European scholars, thus strengthening the position of the University of Latvia in the community of European universities.

Daina Gavare, *Mg. Sc. Soc.*
Bibliothekarin der LU-Bibliothek

Vorwort

Die Universität Lettlands (im Folgenden: LU) wurde vor 95 Jahren, am 28. September 1919 gegründet. Sie war die erste Hochschule der Welt, an der in lettischer Sprache studiert und gelehrt wurde. Mit der Ausarbeitung und Annahme der Hochschulverfassung der LU in ihrer Gründungszeit wurden folgende Aufgaben festgelegt: Forschungsförderung und die Verbreitung neuer wissenschaftlicher Erkenntnisse durch die Ausbildung akademischer Experten in den für den lettischen Staat wichtigsten Wissenschaftszweigen. Um dieses Ziel zu erreichen, zog man Lehrkräfte lettischer Herkunft, die aufgrund der historischen Situation außerhalb Lettlands lebten und arbeiteten, heran.

Die Buchreihe der LU-Bibliothek „Die Rektoren der LU“ stellt die Lebensläufe der LU-Rektoren, ihre akademische Tätigkeit und ihre Publikationen vor. Bis jetzt sind Ausgaben zu den LU-Rektoren Ernests Felsbergs, Jānis Ruberts, Augusts Tentelis, Jūlijs Auškāps, Mārtiņš Bīmanis und Mārtiņš Pīmanis erschienen.

Die Bibliothek der LU hat nun die nächste Biobibliographie mit dem Titel „Professor Mārtiņš Zīle: Leben und Werk“ vorgelegt, in der Prof. M. Zīles wissenschaftliche Beiträge im Bereich Medizin in Lettland und Europa zusammengefasst sind.

M. Zīle¹ arbeitete seit 1890 außerhalb Lettlands (die längste Zeit, seit 1898, in Odessa). Trotz seiner Wahl zum Professor und Leiter der 2. Klinik für Diagnostik durch die Fakultät für Medizin der Neurussischen (Odessaer) Universität im Jahr 1920, nahm M. Zīle ein Angebot der LU an und kehrte im Frühling 1922 in die Heimat zurück, um verantwortungsvolle Verwaltungsämter zu übernehmen: Er war Dekan der Medizinischen Fakultät der LU von 1923 bis 1925, Rektor der LU von 1927 bis 1929, Leiter der Lettischen Ärztesgesellschaft von 1923 bis 1929 und von 1923 bis 1924 Vorstandsvorsitzender der lettländischen Gesellschaft zur Bekämpfung der Tuberkulose. Von 1922 bis 1938 war M. Zīle Direktor der Fakultätsklinik für die inneren Erkrankungen, wobei er von 1934 bis 1938 die laufende Arbeit seinem Schüler, dem Privatdozenten Kristaps Rudzītis (1899–1978) anvertraute.

Professor M. Zīle wurde vom Lettischen Staat mehrfach ausgezeichnet. 1927 und 1928 wurden ihm Drei-Sterne-Orden zweiter und dritter Klasse

¹ Er ist besser bekannt unter der deutschen Schreibweise seines Familiennamens – Sihle.

verliehen. Die Universität Uppsalas verlieh ihm am 16. September 1927 den Titel *Dr. med. honoris causa* und der schwedische König 1929 den Nordstern-Orden erster Klasse.

Eine herausragende Rolle spielte Mārtiņš Zīle für die Entwicklung der Fakultät für Medizin der LU und bei der Ausbildung junger Ärzte, denn in den ersten zehn Jahren der Tätigkeit der LU überstieg die Zahl der Absolventen der medizinischen Fakultät die Absolventenzahl anderer Fakultäten beträchtlich. M. Zīle bewies seine administrativen und organisatorischen Talente als langjähriger Leiter der Fakultätsklinik für die inneren Erkrankungen und bei der Ausrichtung von internationalen Kongressen zur medizinischen Synthese.

In der Amtszeit M. Zīles als Rektor übernahm die Medizinische Fakultät das Zweite Rigaer Stadtkrankenhaus (das heutige P. Stradiņš-Universitätskrankenhaus), das zur wichtigsten Lernstätte für die Studenten höherer Semester wurde.

Die Feierlichkeiten aus Anlass des ersten Jahrzehnts der Unabhängigkeit Lettlands dienten größtenteils als Überblick über das im Rektorenamt Erreichte und die Errungenschaften auf dem Gebiet der Ausbildung, denn in dieser Zeit wurden die Grundlagen für Wissenschaft und Lehre an der LU gelegt, die später international breite Resonanz finden sollten. Als bedeutend für die LU erachtete Prof. Zīle nicht nur die Vermittlung und Erforschung einzelner Wissenschaften, sondern eine Zusammenarbeit beider Bereiche, die es ermöglicht, Fragen aus unterschiedlichen Aspekten zu beleuchten.

In der Anfangszeit seiner Berufstätigkeit führte M. Zīle eine Reihe bedeutender Forschungen durch, hauptsächlich unter der Leitung des Medizinprofessors der Neurussischen (Odessaer) Universität (heute: I. Metschnikow-Nationaluniversität Odessa) Bronislaw Verigo (1860–1925). Die Forschungsergebnisse wurden zusammengefasst und sowohl in russisch-, als auch in deutschsprachigen medizinischen Fachzeitschriften publiziert.

Das Buch „Professor Mārtiņš Zīle: Leben und Werk“ enthält die Publikation des Spezialisten für öffentliche Gesundheit und Universitätshistorikers Prof. Māris Baltiņš „Professor Mārtiņš Zīle: Lebensrhythmus und wissenschaftliche Ideen“, die sich schwerpunktmäßig mit Prof. M. Zīles pädagogischer und akademischer Tätigkeit beschäftigt.

M. Zīle trug in der Zeit von 1925 bis 1940 zur Entwicklung der Medizinphilosophie bei und seine Vorlesungen und Vorträge auf dem 1. Kongress lettländischer Ärzte- und Zahnärzte (11. bis 13. September 1925) und der von ihm selbst organisierten Konferenz zur Förderung der medizinischen Synthese in Riga im Jahr 1930 stießen auf breite internationale Resonanz. Sein Verdienst ist auch die Einberufung dreier weiterer Kongresse zur medizinischen Synthese im tschechischen Marienbad (Mariánské Lázně) in den Jahren 1932, 1934 und 1936. M. Zīles philosophische Erkenntnisse wurden an der Königsberger Universität, auf dem Wiener Internationalen Ärztekongress, auf der Versammlung der Naturforscher und Ärzte in Dresden, an der Universität

Uppsala, an der Universität Stockholm und auf anderen Wissenschaftsforen in Europa gehört.

In seiner zweiten Lebenshälfte widmete sich Professor Zile immer häufiger medizin-philosophischen Fragen und betonte dabei den Gedanken, dass praktizierende Ärzte neben einer analytischen auch eine synthetische Denkweise entwickeln sollten. Dies stellte gegenüber den in der inneren Medizin vorherrschenden Anschauungen eine große Herausforderung dar und der Professor bekam deshalb nicht immer Unterstützung von Seiten seiner Kollegen.

Die von Mārtiņš Zīle begründete Tradition einer lettischen philosophischen Schule auf dem Gebiet der inneren Medizin führte sein Schüler Kristaps Rudzītis (1899-1978) fort, der 1945 die Leitung des Fakultätstherapie Klinik übernahm. K. Rudzītis charakterisierte M. Zīle als Wissenschaftler folgendermaßen: mit breiter Bildung und pädagogischem Talent ausgestattet, ständig vor neuen Ideen sprudelnd und daraus seine Schlüsse ziehend, tolerant gegenüber anderen Anschauungen, von Natur aus gutherzig, uneigennützig und seinem Wesen nach ein Idealist.

In den Nachkriegsjahren machte vor allem der Schüler von K. Rudzītis, der Internist Prof. Ilmārs Lazovskis (1931–2003) die philosophischen Anschauungen von Mārtiņš Zīle in Lettland besser bekannt. 1985, zum 75-Jahre-Jubiläum des P. Stradiņš-Universitätskrankenhauses (damals – des P. Stradiņš-Republikkrankenhauses) würdigte er den Beitrag M. Zīles zur Entwicklung der Medizin in Lettland und der Welt positiv. Beide erwähnten Professoren, K. Rudzītis und I. Lazovskis gelten als geistige Nachfolger von M. Zīle, bzw. als Adepten der philosophischen Schule Zīle–Rudzītis–Lazovskis der Inneren Medizin.

Leser des Buches haben die Möglichkeit die Erstveröffentlichung des Philosophen und Dozenten am Lehrstuhl für Philosophiegeschichte der LU Raivis Bičevskis „Auf der integralen Suche: Mārtiņš Zīle im Kontext zeitgenössischer Philosophie zwischen dem ‚Leben als Phänomen erster Ordnung‘ und dem ‚prä-potentiellen Geist‘“ kennen zu lernen.

Das Buch enthält auch die Erstveröffentlichung der Erinnerungen von Irina Kießmann-Sihle, der Enkeltochter Prof. Zīles, in denen über die damaligen Ereignisse in Europa und deren Einfluss auf die Familie berichtet wird sowie einen von ihr verfassten Familienstammbaum. Ein bedeutendes Ereignis stellte 1992 die Einweihung einer Gedenktafel unter Anwesenheit von I. Kießmann-Sihle am Haus Elizabethes-Straße Nr. 63 in Riga dar, in dem die Familie M. Zīles von 1924 bis 1941 gewohnt hatte. Auch in den darauf folgenden Jahren war die Enkeltochter M. Zīles in Riga zu Besuch und teilte die Erinnerungen an ihre Kindheit, in der die mit dem Großvater gemeinsam verbrachte Zeit eine große Rolle spielte. Als dieses Buch entstand, äußerte I. Kießmann-Sihle brieflich ihre Freude über das Interesse an der Medizin und ihrer Geschichte sowie am Erbe bedeutender Persönlichkeiten der LU und die Aktualität dieses Erbes für die

heutige medizinische Praxis. Ihre Erinnerungen ergänzte I. Kießmann-Sihle mit sorgsam gehüteten Fotografien aus dem Familienarchiv.

In der Biobibliographie sind mehrere bedeutende Vorlesungen und akademische Vorträge von Prof. M. Zile chronologisch geordnet wiederveröffentlicht. Die Antrittsvorlesung von Prof. M. Zile aus dem Jahr 1922, „Über den klinischen Zweck von Krankheit. Was ist Krankheit?“ wurde 1923 im „Latvijas Ārstu Žurnāls“ veröffentlicht. 1924 wurde der akademische Vortrag M. Ziles „Über Probleme des Sterbens und der Unsterblichkeit aus Sicht des Arztes“ publiziert, den er auf dem Festakt zu Anlass des 5-jährigen Bestehens der Lettischen Universität gehalten hatte. Den ersten lettländischer Ärzte- und Zahnärzte-Kongress eröffnete M. Zile am 11. September 1925 mit der „Rede zur Eröffnung des Lettischen Ärzte-Kongresses“, gefolgt von dem Vortrag „Krankheit und Hygiene. Korrelationspathologie und Korrelationstherapie“.

Im Werkverzeichnis findet sich auch die von M. Zile am 28. September 1927 gehaltenen Rede, „Kausalität und Finalität in der Wissenschaft und im Leben“. Die Liste schließt mit der Vorlesung, die Prof. M. Zile als Rektor der LU am 17. November 1928 auf dem Festakt zu Anlass der Feierlichkeiten des 10-jährigen Bestehens des Lettischen Staates in der Lettischen Nationaloper unter dem Titel „Welche Rolle spielt die Universität bei der Ausbildung von Volkshelden?“ hielt.

Seine Arbeit als Arzt führte Prof. Mārtiņš Zile noch in hohem Alter fort. Er praktizierte privat und widmete den Rest seiner Zeit der Vorbereitung von Publikationen zu philosophischen Fragen. Der Großteil seiner Veröffentlichungen, insgesamt mehr als 60, wurde in deutscher Sprache herausgegeben, mit Ausnahme der Essay „Was ist Seele? : eine ärztlich-synthetische Studie zum Urphänomen des Lebens“ (1940) und der Monographie „Über das Weltbild des Arztes und den Sinn der Krankheit : ein Appell zur Lebenssynthese“ in der Übersetzung von Prof. Valdis Pīrāgs (2011), die aus dem Original ins Lettische übersetzt wurde, um so die Aktualität der medizin-philosophischen Ideen M. Ziles auch im 21. Jahrhundert bekannt zu machen.

Das Buch enthält eine Bibliographie zu M. Zile, die bibliographische Beschreibungen aus den Jahren von 1889 bis 2011 umfasst. In den einzelnen Kapiteln finden sich Monografien, Manuskripte, Veröffentlichungen in Sammelbänden und Periodika, redigierte Arbeiten, Reden, Diskussionen und Interviews.

Dank der langjährigen Zusammenarbeit M. Ziles mit Redakteuren ausländischer Medizinverlage wurden seine Publikationen in Deutschland, Österreich, der Tschechoslowakei veröffentlicht. Die Manuskripte seiner letzten beiden Monografien in deutscher Sprache (von 1943) sind in Schreibmaschinenabschrift erhalten. Sie wurden bis jetzt nicht veröffentlicht und befinden sich in den Beständen P. Stradiņš-Museums für Medizingeschichte.

Die Publikationen über Professor M. Zīle stammen aus der Zeit von 1889 bis 2014. Die meisten Informationen über M. Zīle finden sich in medizinischen Fachjournalen, wie beispielsweise im „Latvijas Ārstu Žurnāls“ dessen Nr.1 Ausgabe aus dem Jahr 1933 dem 70. Geburtstag M. Zīles und dem 10-jährigen Bestehen der Fakultätsklinik der LU gewidmet ist, wie auch die halbe Ausgabe des Jahres 1938, Nr. 1./2. die M. Zīles 75.

Geburtstag gewidmet ist. K. Rudzītis hat 1935 zusammen mit Dr. A. Brūveris in der Zeitschrift „Daugava“ einen Artikel über die Erfolge des lettischen Wissenschaftlers in Europa und die dortige Reaktion auf das Buch „Über die Weltansicht des Arztes und den Sinn von Krankheit: ein Aufruf zur Lebenssynthese“ veröffentlicht. Auch zu Sowjetzeiten wurde der Name M. Zīles mehrfach in Fachzeitschriften wie „Padomju Medīķis“ („Der sowjetische Mediziner“), „Veselība“ („Gesundheit“) und „Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis“ („Anzeiger der Lettischen Akademie der Wissenschaften“) erwähnt. In der Zeitschrift „Universitas“ finden sich in drei Ausgaben am meisten Informationen.

Der im Jahr 1963 erschienene, dem 100. Geburtstag von M. Zīle gewidmete Artikel des Professors der LU J. Aivars überrascht durch eine für die damalige Zeit ungewöhnlich breite Analyse und Bewertung der wissenschaftlichen Forschungen und akademischen Tätigkeit M. Zīles. Doch die ausführlichsten Untersuchungen der Tätigkeit M. Zīles an der LU stammen von dem Forscher J. Stradiņš und den Professoren I. Lazovskis, A. Viksna, M. Balčiņš und V. Pīrāgs. Sie finden sich sowohl in einzelnen wissenschaftlichen Artikeln, als auch in den Erinnerungen der erwähnten Autoren.

Die 1981 von der deutschen Ärztin lettischer Herkunft Anna Laimdota Gezer vorgelegte Dissertation über Mārtiņš Zīle: „Martin Sihle: Versuch einer Bioergographie“, ist die erste akademische Arbeit, die sich mit der Analyse und Bewertung der medizin-philosophischen Anschauungen Zīles beschäftigt. In der Dissertation der Ururenkelin des Bruders von M. Zīle, Marian Sihle-Wissel findet sich eine Widmung an Prof. Mārtiņš Zīle, dem ersten Direktor der Rigaer Universitätsklinik. Auch Prof. Kristaps Rudzītis widmete in seiner 1932 vorgelegten Dissertation seinem Betreuer Dankesworte für die Unterstützung bei der Entstehung der Arbeit.

Der bibliographische Index ist in chronologischer Reihenfolge geordnet. Innerhalb eines Publikationsjahres sind die Einträge alphabetisch geordnet – die Einträge des lateinischen Alphabets kommen zuerst, gefolgt von denen in kyrillischer Schrift. Dabei fanden die heute gültigen lettischen, russischen, deutschen und französischen orthographischen Regeln und Normen Berücksichtigung. Wenn es aufgrund von fehlenden Angaben in Bibliographien, Bibliothekskatalogen und Kartotheken nicht möglich war den bibliographischen Eintrag nach Erscheinungsjahr zu ordnen, so wurde er mit einem Sternchen (*) versehen. Der Bibliographie wird durch zwei Register ergänzt: ein alphabetisches Register der Arbeiten von Prof. M. Zīle und ein alphabetisches Personenregister.

Im Personenregister sind alle Personen angegeben, die im bibliographischen Index zu finden sind. Wenn in den Texten Personen erwähnt werden, so findet sich die Nummer des bibliographischen Eintrags in Klammern.

Bei der Zusammenstellung der Bibliographie wurden folgende Quellen herangezogen: die Handkataloge und Kartotheken der LU-Bibliothek (*LU Bibliotēka*), der Lettischen Nationalbibliothek (*Latvijas Nacionālā bibliotēka*) und der Akademischen LU-Bibliothek (*LU Akadēmiskā bibliotēka*), der gemeinsame elektronische Katalog der bedeutenden staatlichen Bibliotheken, die „Nationale bibliographische analytische Datenbank“ der Lettischen Nationalbibliothek, die Datenbank „Periodika“, die Datenbank der LU Bibliothek, die Kartothek der LU zu Publikationen ihrer Lehrkräfte, die Datenbank der LU-Abschlussarbeiten, der Hauptkatalog der Russischen Nationalbibliothek (1725–1998) (*Российская Национальная библиотека*) und ihr elektronischer Katalog, der Karlsruher Virtuelle Katalog und die weltweite Datenbank OCLC WorldCat.

Die LU-Bibliothek dankt den Kollegen der Russischen Staatsbibliothek (*Российская государственная библиотека*), der Deutschen Nationalbibliothek und der Universitätsbibliothek Tartu (*Tartu Ülikooli Raamatunogu*), die Informationen über Quellen zur Verfügung gestellt haben, die in lettischen Bibliotheken nicht zugänglich waren.

Größten Dank möchte die Bibliothek der LU dem Leiter des Lehrstuhls für Sozialmedizin und Medizinmanagement der Nationalen Universität für Medizin Odessa, Prof. Konstantin Wasiljew (*Константин Константинович Васильев*) aussprechen. Der Professor und Forscher im Bereich Medizingeschichte hat zu allen russischsprachigen Publikationen M. Ziles, die sich in der Universitätsbibliothek Odessa befinden wertvolle Informationen geliefert sowie die früheren Wirkungsstätten M. Ziles in Odessa fotografiert. Prof. Wasiljew hat der Erforschung der kreativen Studien von Mārtiņš Zīle an der Neurussischen Universität viel Zeit gewidmet und zusammen mit dem Medizinhistoriker der LU A. Viksna den Namen M. Ziles auch in den auf ukrainisch herausgegebenen bibliographischen Wörterbüchern und Enzyklopädien bekannt gemacht. Besonderer Dank für die Hilfsbereitschaft und Unterstützung bei der Vorbereitung des Buches gebührt *Dr. phil.* Agris Timuška, Maija Sinka-Gobiņa als Vertreterin der jüngeren Generation der Familie I. Zīle und dem Freund der Familie von Irina Kießmann-Sihle, Herrn Arnolds Dzelzkalns.

Bei der Zusammenstellung der Buch „Professor Mārtiņš Zīle: Leben und Werk“, wurden Dokumente und Fotografien aus Archiv- und Museumsbeständen eingesehen und analysiert. Der illustrative Teil des Buches beinhaltet Dokumenten-Kopien und Fotografien aus dem Lettischen Nationalarchiv (*Latvijas Nacionālais arhīvs*), dem Archiv für die Geschichte des lettischen Staates und dem Kino-Foto-Phono-Dokumentenarchiv des Lettischen Staates sowie Archivmaterial (*Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures un*

Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvs) und Fotografien des P. Stradiņš – Museum für Medizingeschichte (*P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs*).

Die von Prof. Mārtiņš Zīles vor fast einem Jahrhundert propagierte Idee von der Einheit des physischen Körpers des Menschen und seiner Seele ist auch in unserer heutigen von modernen Technologien geprägten Welt aktuell. Der Gesundungsprozess bzw. Die Genesung eines kranken Menschen hängt nicht allein von der Fülle des akkumulierten Wissens über Krankheitsursachen und Therapiemethoden ab. In seinen Werken bemühte sich M. Zīle seine Leser davon zu überzeugen, dass in allen von uns riesige Heilkräfte verborgen sind, die man aktivieren muss und für positive Änderungen im Organismus verfügbar machen muss. Dank seiner unerschöpflichen Energie und seiner Standfestigkeit bei der Verbreitung seiner medizin-philosophischen Anschauungen wurde Prof. M. Zīles Name und der Name des unabhängigen Lettlands in der Wissenschaftsgemeinschaft Westeuropas bekannt und stärkte die Position der LU unter den europäischen Hochschulen.

Дайна Гаваре, M. Sc. Soc.
Библиотекарь библиотеки ЛУ

Предисловие

Латвийский университет (в дальнейшем ЛУ) основан 95 лет назад 28 сентября 1919 г. Это был первый вуз в мире, где обучение велось на латышском языке. В начале создания ЛУ был разработан и принят Устав университета, выдвинувший основные задачи – поощрение научных исследований и распространение новейших научных знаний, подготовку академически образованных специалистов в наиболее важных для Латвийского государства отраслях науки. Для достижения цели привлекали преподавателей латышского происхождения, вследствие сложившейся исторической ситуации, живших и работавших вне Латвии.

Серия книг библиотеки Латвийского университета «Ректоры ЛУ» знакомит с жизненным путем ректоров, их академической деятельностью и публикациями. К настоящему времени подготовлены и изданы работы, посвященные ректорам Эрнесту Фелсбергсу, Янису Рубертсу, Августу Тентелису, Юлийсу Аушкапсу, Мартиньшу Биманису и Мартиньшу Приманису.

Обобщая вклад профессора М. Зиле в медицинскую науку в масштабе Латвии и Европы, библиотека ЛУ подготовила очередную биобиблиографию «Профессор Мартиньш Зиле: жизнь и деятельность».

С 1890 г. М. Зиле работал вне Латвии (особенно долго с 1898 г. в Одессе) и несмотря на то, что в 1920 г. медицинский факультет Одесского университета избрал его профессором и руководителем 2-ой диагностической клиники, М. Зиле принял предложение ЛУ и весной 1922 г. вернулся на родину, где стал занимать ответственные административные должности: декан медицинского факультета ЛУ с 1923 по 1925 гг., ректор ЛУ с 1927 по 1929 гг., руководитель латышского общества врачей с 1923 по 1929 гг., с 1923 по 1924 гг. – председатель совета Латвийского общества борьбы с туберкулезом. С 1922 по 1938 гг. М. Зиле был директором клиники факультетской терапии, с 1934 по 1938 гг. доверив организацию практической работы клиники приват-доценту Кристапсу Рудзитису (1899–1978).

Профессор М. Зиле был награжден Латвийским государством орденами Трёх звёзд II и III степени в 1927 и 1928 гг. Упсальский университет 16 сентября 1927 г. присвоил ему звание Почётного доктора медицины (*Dr. med. honoris causa*), а король Швеции в 1929 г. наградил орденом Северной звезды I степени.

Мартиньшу Зиле принадлежит выдающаяся роль в создании медицинского факультета и подготовке молодых врачей, так как в течение первых 10-ти лет число студентов, окончивших обучение на медицинском факультете, значительно превысило число студентов, окончивших обучение на остальных факультетах. М. Зиле доказал также свои административные способности, долгое время руководя клиникой факультетской терапии, и талант организатора, устраивая международные конгрессы по медицинскому синтезу. При ректоре М. Зиле медицинский факультет перенял 2-ю Рижскую городскую больницу (ныне Университетская клиническая больница им. П. Страдыня), ставшей главной учебной базой для студентов старших курсов.

Торжества, посвящённые 10-летию независимости Латвии, в большой мере служили отчетом о проделанной работе в должности ректора и о достижениях в области образования, так как именно в это время были утверждены основы обучения и научной работы ЛУ, позже обретшие широкий резонанс на международном уровне. Профессор ЛУ видел смысл не только в овладении отдельной наукой и в её исследовании, но также во взаимосвязи этих областей, освещавшей понимание отдельных вопросов с разных аспектов.

В начальном периоде своей профессиональной деятельности М. Зиле вёл ряд значительных исследований главным образом в Императорском Новороссийском университете (в настоящее время Одесский национальный университет им. И. Мечникова) на медицинском факультете под руководством профессора Бронислава Вериго (1860–1925). Результаты исследований были обобщены и опубликованы в медицинских изданиях, выходивших на русском и на немецком языках.

В книгу «Профессор Мартиньш Зиле: жизнь и деятельность» включена публикация специалиста по общественному здравоохранению, исследователя истории вузов профессора Мариса Балтиньша «Профессор Мартиньш Зиле: жизненный путь и научные идеи», акцентирующая внимание на наиболее существенном в педагогической и академической деятельности М. Зиле.

Широкий международный резонанс в области развития философских вопросов медицины, в период с 1925 по 1940 гг., вызвали лекции и рефераты профессора М. Зиле, с которыми он выступал на 1-ом конгрессе латвийских врачей и стоматологов в Риге 11–13 сентября 1925 г. и на организованной им конференции по продвижению идеи медицинского синтеза в Риге в 1930 г. Его заслугой был и созыв трёх конгрессов по медицинскому синтезу в Мариенбаде в Чехословакии (ныне Mariánské Lázně в Чехии) в 1932, 1934 и 1936 гг. С философскими тезисами М. Зиле ознакомились слушатели Кёнигсбергского университета, на Международном конгрессе

врачей в Вене, на Конгрессе естествоиспытателей в Дрездене, в Упсальском и Стокгольмском университетах и на других научных конференциях в Европе.

Вторую половину жизни профессор всё больше обращался к философским вопросам медицины, подчеркивая мысль, что наряду с аналитическим мышлением во врачебной практике следует развивать синтетический способ мышления. Это был большой вызов господствующим взглядам в медицине, а потому он не всегда получал поддержку своим предположениям и объяснениям среди коллег.

Начатые М. Зиле традиции философской школы Латвийской интернальной медицины продолжил его ученик К. Рудзитис (1899-1978), который в 1945 г. перенял руководство клиникой факультетской терапии. К. Рудзитис характеризовал М. Зиле как ученого широкой эрудиции и одаренного педагога, постоянного в научных убеждениях и заключениях, толерантного к другим взглядам, доброжелательного и бескорыстного по природе и идеалиста по натуре.

В послевоенные годы в Латвии философские идеи М. Зиле особенно широко популяризировал ученик Кристапса Рудзитиса, интернист профессор Илмарс Лазовскис (1931–2003). В 1985 г. на 75-летнем юбилее Университетской клинической больницы им. П. Страдыня он позитивно оценил вклад М. Зиле в развитие латвийской и мировой медицины. Оба упомянутые профессора – К. Рудзитис и И. Лазовскис – считались духовными преемниками М. Зиле или продолжателями философской школы внутренних болезней Зиле–Рудзитиса–Лазовскиса.

У читателей есть возможность познакомиться с первой публикацией философа, доцента кафедры истории философии Райвиса Бичевскиса «В поисках интеграла: Мартиньш Зиле в современном философском контексте между «прафеноменом жизни» и «препотенциальным духом».

В книге впервые опубликованы воспоминания внучки профессора М. Зиле Ирины Кисмане-Зиле (*Irina Kiežmann-Sihle*) о событиях того времени в Европе, их влиянии на семью и ею самой составленное генеалогическое древо. Значительным событием с участием И. Кисмане-Зиле было открытие мемориальной доски в 1992 г. на доме по адресу: Рига, ул. Элизабетес, 63, в котором семья М. Зиле жила с 1924 по 1941 гг. И в последующие годы внучка М. Зиле гостила в Риге, делясь воспоминаниями о своём детстве, в котором существенную роль играли моменты проведённые с бабушкой. В письмах, написанных в пору создания книги, И. Кисмане-Зиле выражала радость к проявленному интересу в области медицины, её истории, оставленному выдающимися личностями ЛУ наследию и его актуальности в современной медицинской практике. Свои воспоминания И. Кисмане-Зиле дополнила бережно сохранёнными фотографиями из семейного архива.

В биобиблиографии переопубликованы наиболее значимые лекции и академические речи профессора М. Зиле, расположенные в хронологическом порядке: вступительная лекция «О клиническом понятии болезни. Что такое болезнь?», прочитанная профессором в 1922 г. и впоследствии напечатанная в 1923 г. в «*Latvijas Ārstu Žurnāls*»; опубликованная в 1924 г. академическая речь М. Зиле «О проблемах смерти и бессмертия с точки зрения врача», с которой он выступил на торжественном акте, посвящённом 5-летию Латвийского университета; «Речь на открытии конгресса латвийских врачей», произнесённая М. Зиле на открытии 1-го конгресса латвийских врачей и стоматологов 11 сентября 1925 г. и последующая лекция «Болезнь и гигиеногенез. Патология корреляции и терапия корреляции», а также напечатана, прочитанная 28 сентября 1927 г., академическая речь М. Зиле «Каузальность и финальность в науке и жизни». Завершает список опубликованных работ, доклад прочитанный ректором ЛУ профессором М. Зиле, на торжественном акте 17 ноября 1928 г. в Латвийской национальной опере в связи с 10-летием существования государства, под названием «Принадлежит ли университету роль воспитателя руководителей народа?»

Профессор М. Зиле уже в почтенном возрасте продолжал работать частнопрактикующим врачом, посвящая остальное время выражению своих философских взглядов и публикациям. Большая часть работ, общим числом более 60, издана на немецком языке за исключением трактата «Что такое душа?: врачебно-синтетическое учение о прафеномене жизни», переведенного при его жизни. Монография «О взгляде врача на мир и значении болезни: обращение к жизненному синтезу» с оригинала переведена на латышский язык профессором Валдисом Пирагсом (2011), придав актуальность медико-философским идеям М. Зиле в 21 веке.

В книге помещена библиография работ М. Зиле, включающая библиографические описания с 1889 по 2011 гг. В отдельные разделы внесены монографии, рукописи, публикации в сборниках и периодических изданиях, отредактированные им работы, речи, дискуссии и интервью.

Благодаря продолжительному сотрудничеству М. Зиле с редакторами зарубежных медицинских изданий работы печатались в Германии, Австрии и Чехословакии. Две последние рукописи монографий на немецком языке (1943) сохранились в машинописном виде, до сих пор не публиковались и находятся в собрании музея истории медицины им. П. Страдыня.

Публикации о профессоре М. Зиле охватывают период с 1889 по 2014 гг. И в статьях последних лет часто упоминается имя М. Зиле. Информация о нём особенно широко представлена в медицинских изданиях, например, № 1 за 1933 г. «*Latvijas Ārstu Žurnāls*» посвящён 70-летию профессора и 10-летию клиники факультетской терапии, а № 1/2 за 1938 г. посвящён 75-летию М. Зиле. Ученик и коллега профессора *Dr. med.* К. Рудзитис

совместно с Dr. А. Бруверисом в журнале «Daugava» 1935 года публикует очерк об успехах латвийского ученого в Европе и отзывы на книгу «О взгляде врача на мир и смысле болезни: обращение к жизненному синтезу». В советский период имя М. Зиле многократно упоминалось в таких изданиях как «Padomju Mediķis», «Veselība», «Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis». Из изданий, выходящих в ссылке, следует упомянуть журнал «Universitas», где наиболее часто появлялись материалы о М. Зиле.

Статья профессора ЛУ Ю. Айварса, написанная в 1963 г. и посвященная 100-летию со дня рождения М. Зиле, удивила необычно ёмким для того времени анализом и оценкой научно-исследовательской и академической деятельности М. Зиле. Однако наиболее полно деятельность М. Зиле в ЛУ исследовали академик Я. Страдиньш, профессора И. Лазовскис, А. Вискна, М. Балтиньш и В. Пирагс, публикуя свои заключения как в отдельных изданиях научного характера, так и в сборниках воспоминаний.

Докторская диссертация 1981 года немецкого врача латышского происхождения Анны Лаймдоты Гезере (*Anna Laimdota Gezer*) о М. Зиле: «Martin Sihle : Versucheiner Bioergographie»¹ – первая академическая работа, посвящённая анализу и оценке медико-философских взглядов профессора. Праправнучка брата М. Зиле Яниса Марианна Зиле-Висела (*Marian Sihle-Wissel*) на титульном листе своей диссертации сделала надпись с посвящением профессору М. Зиле – первому директору Рижской университетской терапевтической клиники. Также и профессор Кристапс Рудзитис на титульном листе, защищённой им в 1932 г. диссертации, написал благодарственные слова своему педагогу за поддержку в создании работы.

В разделах библиографического указателя описания размещены в хронологическом порядке. Публикации в рамках года расположены в алфавитном порядке: сначала на языках, основанных на латинице, затем – на кириллице. В библиографических описаниях соблюдены нормы и орфография современных латышского, русского, немецкого и французского языков. Библиографическое описание отмечено звёздочкой * в начале описания, если не было возможности составить описание по изданию, и сведения получены из библиографических списков или библиотечных каталогов и картотек. Библиография содержит вспомогательные указатели: указатель работ профессора М. Зиле в алфавитном порядке и именной алфавитный указатель. В именном указателе перечислены все лица, что упомянуты в библиографическом указателе, если лицо названо в тексте или ему посвящена статья, то в скобках указан номер библиографической записи.

При составлении библиографии использовались карточные каталоги и картотеки библиотеки ЛУ (*LU Bibliotēka*), Латвийской национальной библиотеки (*Latvijas Nacionālā bibliotēka*) и Академической библиотеки

¹ «Мартин Зиле: попытка [создания] биоэргологии» – пер.

Латвийского университета (*LU Akadēmiskā bibliotēka*); национальный Сводный электронный каталог библиотек и «Национальная база данных Латвийской библиографической аналитики» и коллекция «Периодика» цифровой Латвийской национальной библиотеки; созданная библиотекой ЛУ база данных публикаций преподавателей и научных сотрудников и истории университета; картотека публикаций преподавателей ЛУ; база данных заключительных работ ЛУ; Генеральный алфавитный каталог книг на русском языке (1725–1998) и Электронный каталог РНБ (*Российская Национальная библиотека*); Электронный книжный каталог Германии (*Karlsruhe Virtueller Katalog*); Оперативная база данных всемирной библиотечной сети (*OCLC WorldCat*).

Библиотека ЛУ благодарна коллегам из Российской государственной библиотеки, Национальной библиотеки Германии (*Deutsche Nationalbibliothek*) и Тартуской университетской библиотеки (*Tartu Ülikooli Raamatunogu*) за уточнение источников информации, что не были доступны в собраниях Латвийских библиотек.

Особенно большую благодарность библиотека ЛУ выражает заведующему кафедрой социальной медицины и медицинского менеджмента Одесского национального медицинского университета профессору и исследователю истории медицины Константину Константиновичу Васильеву, уточнившему информацию о каждой публикации на русском языке в Одесской университетской библиотеке, а также сделавшему снимки бывших рабочих мест М. Зиле в Одессе. Профессор много времени посвятил изучению научно-исследовательской работы М. Зиле в Новороссийском университете и вместе с профессором ЛУ, исследователем истории медицины А. Вискной популяризирует имя М. Зиле и в изданных на украинском языке библиографических словарях и энциклопедиях. За отзывчивость и участие в создании книги особая благодарность – *Dr. philol.* Агрису Тимушке, потому что семьи Индрикиса Зиле – Майе Синка-Гобине и давнему другу семьи Ирины Кисман-Зиле – Арнолдсу Дзелзкалнсу.

При составлении книги были изучены и исследованы документы и фотографии в собраниях музеев и архивов. Иллюстративную часть книги дополнили копии архивных документов и фотографий Латвийского государственного исторического архива и Латвийского государственного архива кинофотофонодокументов Национального архива Латвии (*Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures un Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvs*), материалы и фотографии музея истории медицины им. П. Страдыня (*P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs*).

Выраженная профессором М. Зиле почти столетие назад философская идея о единстве человеческого тела и души актуальна и в наше время высоких технологий. Выздоровление человека или процесс восстановления зависит не только от полученного объёма знаний о путях болезни и методах

её лечения. В своих работах М. Зиле старался убедить, что в каждом из нас скрывается огромная внутренняя сила, которая должна активизировать и обеспечить позитивные перемены в организме. Благодаря неиссякаемой энергии профессора М. Зиле и его уверенности в необходимости популяризации медико-философского учения, имя профессора и имя независимой Латвии стали известными в научной среде западноевропейских стран, укрепляя позиции ЛУ среди европейских вузов.

Māris Baltiņš,
profesors, *Dr. habil. med.*

Profesors Mārtiņš Zīle (1863–1945): mūža ritums un zinātniskās idejas

Raugoties uz pirmskara Latvijas Universitātes rektoru portretu galeriju, ar nožēlu varam secināt, ka daudzu šo profesoru nopelni un darbība nav vispusīgi vērtēta un mūsu kopīgajā apziņā ne visai skaidri iekļaujas Latvijas zinātnes un kultūras vēstures kontekstā. Mēs zinām viņu vārdus un vispārēja rakstura enciklopēdiskas ziņas, bet viņu veikums mums nereti palicis svešs, it īpaši, ja nepiederam tai pašai fakultātei vai zinātnes nozarei. Viss teiktais pilnā mērā attiecināms arī uz Mārtiņu Zīli, kurš rektora pienākumus pildīja no 1927. līdz 1929. gadam. Daļa ārstu vēl ir vismaz dzirdējuši par viņa medicīniskās sintēzes idejām un nopelniem iekšķīgo slimību klīnikas izveidē, bet viņa darbība rektora amatā līdz šim nav izpelnījusi sistemātiskāku pārskatu.

Avotu apskats

Dzīves laikā plašākas M. Zīles biogrāfijas publicētas Latvijas Universitātes desmit gadu darbības pārskatā (LU divdesmit gadu jubilejas izdevuma otrajā sējumā nekādi papildu fakti vairs nav rodami)¹ un “Latvijas Ārstu Žurnālā” profesora septiņdesmit gadu jubilejā². Pieminot simts gadus kopš profesora dzimšanas, plašāku apceri par viņa mūžu un idejām publicēja toreizējais students (tagad – LU Bioloģijas fakultātes profesors) Juris Aivars³, bet visvairāk par Mārtiņu Zīli rakstīja viņa pēctecis fakultātes terapijas katedras vadītāja amatā profesors Ilmārs Lazovskis⁴, īpašu vērību veltot viņa filozofiskajām idejām. Attieksme pret M. Zīles personību padomju laikā nav bijusi pilnīgi noliedzīga vai noklusējoša, garāmejojot viņš pieminēts daudzkārt, turklāt ne tikai medicīnas vēstures apcerējumos. Kaut gan viņa filozofiskajiem uzskatiem kolektīvajā monogrāfijā par filozofisko un sabiedrisko domu Latvijā starpkaru periodā veltīti kritiski vārdi, tomēr tajā atzīta viņa ideju starptautiskā rezonanse.⁵ Mārtiņa Zīles rektora darbības laiku diezgan vispārīgi raksturojis J. Vēliņš, kurš gan tajā laikā vēl LU nestrādāja un personīgi ar viņu darbā nav saskāries.⁶

Doktora disertāciju par M. Zīles mūžu un darbiem medicīnā 1981. gadā Minsterē aizstāvējusi Vācijā strādājošā latviskas cilmes ārste Anna Laimdota Gezere (pirmslaulības uzvārds – Dancīte)⁷. Vispārīgs viņa rektora laika kopsavilkums sniegts kolektīvajā monogrāfijā par tehniskās izglītības vēsturi.⁸ Pēdējos

gados darbus par M. Zili publicējis M. Baltiņš⁹, akcentējot viņa idejas medicīnas pedagoģijā un ārsta domāšanas izkopšanā, kā arī Valdis Pīrāgs¹⁰, kurš ierosinājis un arī pats veicis dažu līdz šim tikai vāciski pieejamo apcerējumu tulkošanu latviski. Par pēdējo plašāko apcerējumu, kurā aplūkots M. Zīles veikums iekšķīgo slimību katedras izveidē un pētišanā, uzskatāms A. Lejnieka un A. Viksnas raksts trīssējumu mācību grāmatā “Kliniskā medicīna”.¹¹

Mūža norises līdz darbam Latvijas Universitātē

Mārtiņš Zīle dzimis 1863. gada 28. janvārī Alojā saimnieka (citur tēvs dēvēts arī par mežsargu un ratnieku, acīmredzot tikai ar zemkopību lielo ģimēni bijis grūti uzturēt) Bērtuļa (1814–1888?) un Annas, dzimušas Grīnbergas (1820–1910?), ģimenē, būdams priekšpēdējais no astoņiem bērniem. Bez Mārtiņa ģimenē vēl bijuši četri brāļi un trīs māsas, bet dažus gadus par viņu jaunākā māsiņa Maija mirusi bērnībā, ko Mārtiņš ļoti pārdzīvojis. Detalizētākus datus par pārējiem dzimtas zariem sk. dzimtas kokā 112., 113. lpp.

Pastāv dažādi skaidrojumi par dzimtas uzvārda cilmi. Pēc ģimenes leģendas, Bērtulis Zīle, kurš uzvārdu došanas laikā bijis deviņus gadus vecs (tātad tas bijis ap 1823. gadu), aicināts uz Ungurpils muižu uzvārda saņemšanai, jo viņa tēvs Brencis šajā laikā bija aizmucis un nebija atrodams (viņa liktenis palicis nezināms). Ieraugot starp pieaugušiem pagasta ļaudīm augumā sīko puisēnu, kungi teikuši: “Tas jau mazs kā zīlīte! Sauksim viņu tad par Zīli!”¹² Savukārt I. Lazovskis līdzīgu skaidrojumu attiecinājis uz M. Zīles vectēvu (tātad no ģimenes aizmukušo Brenci), kurš bijis atradenis, tādēļ muižas vagars, dodams viņam uzvārdu, esot teicis: “Tu esi apaļš kā zīle, būsi Zīle.”¹³ Grūti pateikt, kurš no stāstiem tuvāks patiesībai, bet daļēju skaidrību varētu viest ziņu ievākšana par to, kad Ungurpils apkaimē zemniekiem doti uzvārdi.

Lai saņemtu daudzpusīgu izglītību un atbalstu, kopš pusaudža gadiem M. Zīle auga sava vairāk nekā divdesmit gadus vecākā brāļa – pirmo, otro un trešo Vispārējo latviešu dziesmu svētku virsdiriģenta – Indriķa Zīles (1841–1919) ģimenē. Plašāks pārskats par diriģenta ģimēni atrodams īpašā viņam veltītā apcerējumā.¹⁴ Šai laikā viņš dzīvoja Valkā un tur apmeklēja gan draudzes, gan apriņķa skolu. No brāļa mantotā mūzikas mīlestība viņu pavadīja visu mūžu, un, jau būdams iekšķīgo slimību profesors un klinikas direktors, viņš, pēc tālaka studentu un voluntieru (piemēram, Valentīna Būmeistera) vārdiem, katros Ziemassvētkos slimnīcā pacientiem mēdzis spēlēt harmoniju, atskaņojot korāļus. Ģimnāzijas izglītību viņš ieguva Tērbatas Valsts ģimnāzijā (1878–1882). Līdz studiju uzsākšanai M. Zīle gan papildu līdzekļu uzkrāšanas, gan veselības nostiprināšanas nolūkā pusgadu strādāja par mājskolotāju Krimā. Sākotnēji Mārtiņš līdzīgi vecākajam brālim vēlējies tālāk pilnīgot zināšanas mūzikā, bet Indriķis viņu atrunājis, argumentēdams šo padomu ar mūziķa grūto iztikšanu

un ieteikdams izvēlēties praktiskāku arodu. Tad nu šis pusgads bijis būtisks, lai izdarītu nākamās profesijas izvēli.

Iestājies Tērbatas Universitātē 1883. gada janvārī (toreiz uzņemšana universitātē bija pirms katra semestra, turklāt tādēļ, ka daudz vairāk skolēnu abitūrijas eksāmenus kārtoja kalendārā gada beigās, uzņemšana pavasara semestra sākumā bija daudz lielāka nekā rudenī), viņš studijas Medicīnas fakultātē pabeidza 1888. gada maijā ar novērtējumu “sekmīgi”.¹⁵ Šajā laikā viņš vairāk interesējās par ķirurģiju, volontējot profesora Eduarda fon Vāla (*Wahl*, 1833–1890) vadītājā klīnikā, kā arī stažējoties Berlīnes un Vīnes klīnikās. Jau 1889. gada 11. maijā (29. aprīlī pēc vecā stila), gadu pēc studiju pabeigšanas, viņš aizstāvēja profesora Vāla vadībā izstrādātu disertāciju *Ein Beitrag zur Statistik der Rectumcarcinome* medicīnas doktora grāda iegūšanai. Līdzīgi Jāzepam Vitolam, ar kuru viņš dzimis vienā gadā, arī Mārtiņam Zīlem kopš šī laika zinātnes pasaulē plašāk pazīstama kļūst uzvārda vāciskā rakstība (kāda tā bija arī vecajā ortogrāfijā), proti, *Sihle*, ar kuru viņš publicējis savus darbus vācu valodā un zināms ārpus Latvijas.

Mārtiņš Zīle bija pirmais latviešu ārsts, kurš savu doktora disertāciju veltīja ļaundabīgo audzēju izpētei. Atbilstoši tālaika Tērbatas Universitātes tradīcijām, kas visumā atbilda vācu universitātēs iedibinātajai kārtībai, viņš savu disertācijas darbu sāka izstrādāt jau tūlīt pēc ārsta grāda iegūšanas 1888. gadā. Tēma tika izstrādāta universitātes ķirurģijas klīnikas vadītāja E. fon Vāla vadībā. Var pieņemt, ka sākotnēji M. Zīle vēlējies pievērsties ķirurģijai, bet vēlākās paša veselības problēmas un klīniskā skolotāja nāve likusi šos plānus grozīt, tomēr tikpat labi iespējams, ka tēmas izvēle nav bijusi saistīta ar īpašu interesi par konkrētās lokalizācijas audzējiem, jo tolaik daudzas Tērbatā aizstāvētās disertācijās aplūkotas kādas slimības klīniskās izpausmes un ārstēšanas rezultāti atbilstoši disertācijas vadītāja ieteikumam.

Disertācijā, kas tika aizstāvēta 1889. gada 29. aprīlī (pēc jaunā stila – 11. maijā), analizēti 20 taisnās zarnas vēža gadījumi, kas ķirurģiskajā klīnikā ārstēti no 1880. līdz 1888. gadam. Šāds ietvertu slimnieku skaits varētu likties visai neliels, bet jāņem vērā, ka šīs lokalizācijas audzēju radikāla operatīvā ārstēšana kļuva iespējama tikai pēc Riharda Folkmaņa (*Volkmann*, 1830–1889) publikācijas (1878), kurā detalizēti izklāstīta taisnās zarnas ekstirpācijas ķirurģiskā tehnika vēža slimniekiem. Otrs moments saistīts ar samērā ierobežoto pacientu skaitu Tērbatas Universitātes klīnikās 19. gs. 80. gados (tikai 1894. gadā izdevās atvērt otru ķirurģisko klīniku), kas radīja dabiskus šķēršļus plašāka klīniskā materiāla analīzei. No aplūkotajiem gadījumiem 18 pacienti tika radikāli operēti, bet vienam izveidota kolostoma. Pēcoperācijas periodā nomira trīs pacienti, bet pārējie noteiktu laiku tika novēroti, konstatējot, ka septiņiem attīstījies slimības recidīvs. Par spīti nelielajam slimnieku skaitam, M. Zīle tā analīzei piegājis visai radoši, mēģinot veikt savam laika visai precīzu pārdzīvotības analīzi (pašlaik šajā nolūkā visplašāk izmantotā Kaplana–Meiera (*Kaplan–Meier*) metode ieteikta tikai 1958. gadā).¹⁶ Oponenti – privātdocents V. Cēge fon Manteifels (*Zoegel*

von Manteuffel), privātdocents F. Krigers (*Krüger*) un profesors E. Vāls (tolaik trešais oponents pēc tradīcijas parasti bija darba vadītājs) šo pētījumu vienprātīgi vērtēja atzinīgi.

Šo pirmo zinātnisko darbu M. Zile ar īpašu ierakstu veltījis savam vecākajam brālim Indriķim Zilem, kurš bija pašreizējais rūpējis par vispusīgu viņa izglītošanu. Turpmākajās publikācijās M. Zile vēža tematikai vairs nav pievērsies, kaut gan tieši ļaundabīgie audzēji varētu būt ļoti piemēri viņa koncepcijai par korelācijas patoloģiju vai patoģenēzes un higiēnēzes vienību.

No šodienas skatījuma varētu likties, ka agrīna disertācijas aizstāvēšana tūlīt pavērs M. Zilem ceļu uz akadēmisku karjeru, tomēr jāatceras, ka tālaika Tērbatas Universitātē visai daudzi ārsti ieguva medicīnas doktora grādu dažos tuvākajos gados pēc studiju beigšanas un tas nebūt nesolīja garantētu darbu universitātes klīnikās. Turklāt šajā gadījumā arī darba vadītāja E. Vāla drīzā nāve nelaiemes gadījumā nekādi nesekmēja asistenta gaitu uzsākšanu universitātē.

Pēc promocijas M. Zile no 1890. līdz 1892. gadam strādāja par praktizējošu ārstu Vīlandē, tur satikdams sava topošo dzīves biedrību baltvācieti Margotu Laisu (1865–1943), ar kuru salaulājās Rīgā 1890. gada augustā. Pēc stažēšanās Berlīnes un Leipcigas klīnikās un laboratorijās (tostarp arī pie anatoma Vilhelma Hisa (*His*, 1831–1904)) viņš nolēma pāriet darbā uz Maskavu, kur pavērtos lielākas iespējas gan specializācijai, gan pētniecībai, tomēr hroniska plaušu slimība (visdrīzāk tuberkuloze) viņu piespieda jau 1893. gada nogalē mainīt klimatu un pārcelties uz Krimu. Šajā laikā tā bija Krievijas impērijā viena no nedaudzām klimatterapijas iespējām, kas ļāva vienlaikus ar ārstēšanos veikt arī algotu darbu.

Tur viņš, nostiprinot veselību, līdz 1896. gadam strādāja Jaltā, bet pēc tam divus gadus dienēja Sevastopoles cietoksnī. Jau šajā laikā tapa viņa pirmais raksts par bronhiālās astmas patoģenēzes izpratni (īpaša interese par plaušu slimību patoģenēzi un terapiju viņam saglabājās visu mūžu) un racionālu terapiju. M. Zile ierosināja izšķirt trīs astmas patoģenēzes mehānismus (reflektora, hematogēna un psihogēna astma) un piedāvāja savu šīs slimības klasifikāciju. Kaut gan autors iepriekš nebija plašāk pazīstams, tomēr šis darbs viņam nodrošina noteiktu vietu astmas patoģenēzes pētījumu vēsturē, un reizēm kā raksturīgs sava laika dokuments tas joprojām tiek citēts.^{17, 18}

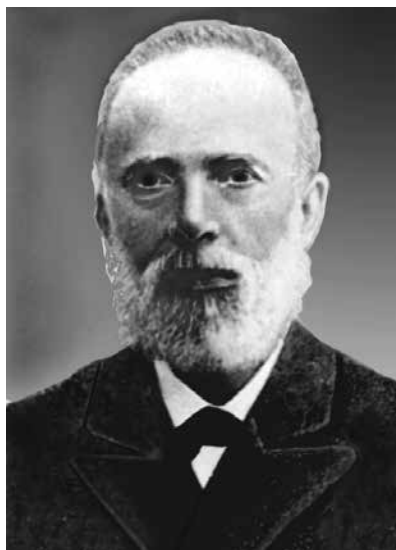
1898. gadā Mārtiņš Zile kopā ar ģimeni pārcēlās uz Odesu un nodzīvoja tur līdz 1922. gada sākumam. Saprotsams, ka uz šo strauji augošo, kosmopolītisko pilsētu viņu vilināja daudz plašākas darba iespējas, kas nebija salīdzināmas ar provinciālo un pārlieku militarizēto Sevastopoli, kā arī vēlme iesaistīties akadēmiskā darbā. Turklāt būtiska nozīme varēja būt arī plašai vāciski runājošo iedzīvotāju grupai Odesā, kas ļāva ģimenei atgriezties ierastākā kultūrvidē. Sākdams ar privātpraksi, M. Zile Odesā kādu laiku veica arī Evaņģēliskās slimnīcas prozektora un Sv. Pāvila reālskolas (īslaicīgi arī citu skolu) ārsta pienākumus, kļūdams par civildienesta ierēdni no 1900. gada kolēģijas asesora, bet kopš 1906. gada 5. maija – galma padomnieka pakāpē. Odesā 1900. gadā nāca

pasaulē arī M. Zīles vienīgais bērns – dēls Romāns Ēriks.

Jau kopš 1902. gada viņš ciešāk saistījās ar Novorosijas jeb Jaunkrievijas (Odesas) Universitāti, līdz 1908. gadam veicot eksperimentālus pētījumus Latgalē dzimušā poļu cilmes fiziologa profesora Bronislava Verigo (*Verigo*, 1860–1925) vadībā. Šai laikā viņa pētnieciskās intereses bija saistītas ar klejotājnerva (*n. vagus*) nozīmi eksperimentālas akūtas plaušu uzpūšanās (*volumen pulmonum auctum*) patoģenēzē.

Kļuvis par šīs universitātes privātdocentu pie Medicīnas fakultātes Patoloģijas un terapijas katedras 1905. gada 19. decembrī, viņš līdz 1918. gada 11. jūnijam kā štata mācībspēks (faktiski docents, bet atbilstoši Krievijas impērijas 1884. gada augstskolu nolikumam universitātēs šāds akadēmiskais nosaukums no jauna netika piešķirts) docēja lekciju kursus speciālajā patoloģijā un terapijā iekšējo slimību studiju kursa ietvaros. Minētais stāvoklis viņam ļāva atsāties no dažiem papildu darbiem, jo viņa atalgojums universitātē bija 3100 rubļu gadā (proti: 1600 rubļ. alga, kurai tika piesummēta vēl 400 rubļ. liela uzturņa, 400 rubļ. par dzīvokļa īri un vēl 700 rubļ. papildpiemaksa). Atbilstoši cariskās Krievijas tradīcijām universitātes Medicīnas fakultātē medicīnu studēja tikai vīrieši, bet sieviešu medicīnas studijas tika organizētas atsevišķā institūcijā – Odesas Augstākās sieviešu medicīnas kursos¹⁹, kuri pastāvēja no 1910. līdz 1920. gadam un kuros parasti docēja daudzi fakultātes jaunākie mācībspēki. Tajos M. Zīle no 1914. līdz 1918. gadam vadīja farmakoloģijas katedru. Tikai 1918. gada maijā M. Zīle beidzot kļuva par pilntiesīgu universitātes vecāko mācībspēku, jo viņu ievēlēja par vispārējās terapijas (speciālās patoloģijas un terapijas) katedras vadītāju un docentu, bet 1920. gadā – par II diagnostikas katedras vadītāju un profesoru. Līdz ar to var teikt, ka M. Zīles pilna laika pedagoģiskā un akadēmiskā darbība līdz pārnākšanai uz Latvijas Universitāti nav bijusi pārāk intensīva, tomēr zinātniskā ziņā visai sekmīga.

Odesā pavadītajos gados viņš publicējis visai daudz rakstu par astmas, plaušu fizioloģijas, funkcionālās diagnostikas un sirds slimību jautājumiem. Turklāt vairāki raksti, kas sākotnēji publicēti krievu zinātniskajos izdevumos, pēc tam pārstrādātā veidā tika iespiesti arī vācu valodā. Šai laikā publicētas arī divas nelielas monogrāfijas par stenokardijas funkcionālo diagnostiku (1903) un par veselības kopšanu un nostiprināšanu (1918). No vēlākās M. Zīles uzskatu analīzes

Profesors Bronislavs Verigo (1860–1925).
Fotogrāfija no K. Vasiļjeva personīgā arhīva

Novorosijas Universitātes Medicīnas fakultātes „centrālā ambulances” ēka Vaļihovska ielā 5, kurā no 1905. gada atradās privātdocenta M. Zīles vadītā Iekšējīgo slimību patoloģijas un terapijas katedra. Fotografija no K. Vasiļjeva personīgā arhīva, 2014. gads

Odesas Augstāko sieviešu medicīnas kursu ēka Mečņikova ielā 2 (tagad – Odesas Nacionālās medicīnas universitātes Stomatoloģijas klinika). M. Zīle vadīja šo kursu farmakoloģijas katedru no 1916. līdz 1920. gadam. Fotografija no K. Vasiļjeva personīgā arhīva, 2014. gads

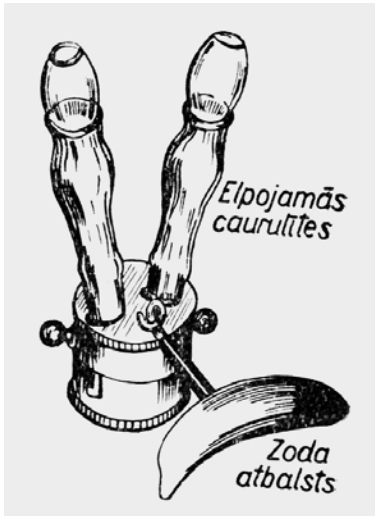

Kasperovska kopienas Krievijas Sarkanā Krusta žēlsirdīgo māsu ēka Itāļu bulvārī 7, Odesā. M. Zīle bija šīs kopienas slimnīcas konsultants.
Fotogrāfija no K. Vasiļjeva personīgā arhīva, 2014. gads

viedokļa būtiski, ka šajā laikā tapuši arī raksti par svarīgākajiem ārsta domāšanas jautājumiem (1907) un par veselības saglabāšanas likumiem un rūpēm par savu ķermeni (1914). Tas liecina, ka viņu jau tad interesējuši konceptuāli jautājumi par slimības būtības izpratni.

Līdz Pirmā pasaules kara sākumam M. Zīle dzīvi interesējās par jauninājumiem iekšējo slimību klīnikās, brīvlaikos atkārtoti (1908., 1909. un 1911. gadā) apmeklējams vadošās Austroungārijas un Vācijas klīnikas. Šķiet, ka ciešāki personiski kontakti viņam veidojās ar Vīnes ārstu biedrību, par ko liecina gan viņa publikāciju vietas izvēle (pārliecinoši dominējot prestižajam žurnālam *Wiener klinische Wochenschrift*), gan arī vēlākā sadarbība jau 20. gs. 30. gados.

No citiem zinātnes sasniegumiem šajā laikā būtu minami vēl divi. Tā 1908. un 1909. gadā tapa viņa aktīvās diastoles koncepcija, kas mūsdienā skatījumā joprojām ir aktuāla, kaut to parasti tieši nesaista ar M. Zīles idejām²⁰. Šīs teorijas principus vispilnīgāk aprakstījis farmakologs LU privātdocents Eduards Rencis (*Rentz*, 1898–1962) 1942. gadā izdotajā mācību grāmatā, raksturojot daudzpusīgo *Digitalis spp.* glikozīdu ietekmi uz sirdi: “.. diastole pieaug un pagarinās, jo muskuļa tons (elastība) miera stāvoklī kļūst mazāks, muskuļa šķiedras garākas un sirds diastolē vairāk piepildās ar asinīm. Šo digitāla darbību sauc par negatīvi tonotropu. Pareizāk laikam tomēr būs uzskatīt diastolisko sirds muskuļa šķiedru

Ziles aparāts

pagarināšanos nevis par pasīvu atslābuma procesu, bet par kaut ko aktīvu. Šādu domu par sirds diastoli Zīle izteicis jau 1909. g.²¹

Otra ideja, kas tiešā veidā izriet no viņa intereses par elpošanas orgānu fizioloģiju, ir viņa ieteiktā endopneimoterapijas ierīce, kas iegājusi vēsturē kā Zīles aparāts (sk. attēlu). Tā darbības principus diezgan sīki aplūkojis docents Kārlis Mazūrs, kuram bija lemts pašam apgūt iekšķīgās slimības M. Zīles vadībā (K. Mazūrs pieder pie ārstiem, kas medicīnas studijas uzsāka pirmajā LU pastāvēšanas gadā) un kuram visdrīzāk bijusi izdevība redzēt šo aparātu darbā. Viņš tā darbības principu izklāsta šādi: “Endopneimoterapiju izdara ar aparātiem, kas gaisa spiediena maiņas rada vienīgi el-

pošanas ceļos. Tādā kārtā spiediena maiņu ietekmei padotas vienīgi elpošanas ceļu sienīņas. [...] Labākajiem pieder Zīles aparāts. Slimnieks elpo caur degunu. Gaisu viņš saņem no mazas cilindriskas kameras pa caurulēm, kas blīvi ieliktas abās nāsīs. Gaisa ieplūdums kamerā regulējams ar aizbīdņi. Atkarīgi no aizbīdņa stāvokļa ieelpošana prasa no slimnieka lielāku vai mazāku piepūli. Izelpojamais gaiss turpretī brīvi izplūst pa īpašu vārstuli. Elpošana caur aparātu ir apgrūtināta un palēnināta. Intrabronhiālais spiediens ieelpojot ceļas lēnāk un nesasniedz tādu augstumu, kā parasti elpojot. Tāpēc asinis pastiprināti pieplūst mazajā asins lokā un lielajos ribāja asinsvados līdz ar abiem sirds priekškambariem. Izelpojot un intrabronhiālajam spiedienam pieaugot, piesūktās asinis tiek izdzītas lielajā asins lokā. Tādējādi tiek pastiprināta parastā elpošanas procesa ietekme uz asins riti. [...] Endopneimoterapiju lieto slimniekiem ar kompensētām sirdskaitēm, arī plaušu tuberkulozes sākumstadijās, pieņemot, ka procesu labvēlīgi ietekmē pārējoais asinssastrēgums plaušās.”²² Būtu vērts paaanalizēt M. Zīles ieteiktā aparāta fizioloģisko koncepciju no mūsdienu viedokļa, kad attīstījušās tik daudzas un dažādas plaušu paligventilācijas metodes, kā arī mēģināt noteikt tā vietu starp daudzajām hiperēmiju veicinošajām tuberkulozes terapijas metodēm.

Tāpat M. Zīle ieteica īpašu vidēji cietu astru suku (t. s. Zīles birsti) asinsrites veicināšanai un ķermeņa tonizēšanai. Tā plaši minēta vēl 20. gs. 30. gadu ieteikumos par norūdišanos.

Odesas Universitātē viņš nostrādāja līdz 1922. gada 21. februārim, kad uzsāk visai sarežģītu mājupceļu. Liekas, ka ģimene būs zaudējusi lielāko daļu Odesā uzkrātās mantas, jo par šo posmu nav atrodamā neviena fotogrāfija vai cita materiāla liecība.

Ilgajos Odesā pavadītajos gados M. Zile bija nedaudz attālinājies no latviešu un, iespējams, arī baltvācu sabiedrības, galvenokārt satiekdamies ar Odesā plaši pārstāvētajām vācu kultūrai piederīgajām aprindām, kā arī apciemojot brāļa Indriķa ģimeni, kura dzīvoja Tērbatas tuvumā. Par zināmu distancēšanos no Baltijas liecina, piemēram, viņa nepiedalīšanās Vidzemes gadskārtējās ārstu konferencēs, kā arī tikai viena pati, turklāt visai agrīna (1897) publikācija tolaik Krievijas impērijā nozīmīgākajā vāciski iznākošajā medicīnas žurnālā *St. Petersburger Medizinischer Wochenschrift*.

Darbs Latvijas Universitātē un ārstu sabiedrībā līdz ievēlēšanai par rektoru

Ilgie darba gadi svešumā bija nedaudz atsvešinājuši Mārtiņu Zīli no latviešu sabiedrības, tāpēc viņš netika minēts starp pirmajiem un zināmākajiem Krievijas universitāšu latviskas cilmes mācībspēkiem, kurus bija nolemts aicināt uz veidojamo nacionālo augstskolu. Jāatceras, ka vēlāk saziņu ar viņu krietni apgrūtināja pasta satiksmes ierobežojumi no Rīgas uz Odesu, jo vēstulei bija divas vai pat trīs reizes jāšķērso frontes līnija. Turklāt Krievijas pilsoņu kara apstākļos ziņas par Latvijas valsts un augstskolas nodibināšanos nonāca ar krietnu laika nobīdi, arī pasta sūtījumu aprītē bija bieži pārtraukumi, tādēļ nereti arī reevakuācijas komisiju un diplomātisko misiju atbalsts ne vienmēr bija iespējams un efektīvs. Augstskolas Organizācijas padomes interesi par M. Zīli palielināja grūtības atrast citu cienīgu kandidātu vienam no svarīgākiem profesoru amatiem Medicīnas fakultātē, proti, iekšķīgajām slimībām. Cita latviskas cilmes kandidāta ar salīdzināmu klīnisko pieredzi nebija (viens no varbūtējiem pretendentiem, Oskars Voits (1866–1959), kļuva par sūtni Vācijā un LU veidošanā vairs nepiedalījās), bet iecerētie cittautu kandidāti netika apstiprināti Organizācijas padomē vai arī paši no piedāvājuma atteicās, redzēdami grūtības izveidot klīnisko bāzi.

Pirmoreiz konkrētāk par viņa aicināšanu uz Rīgu minēts Organizācijas padomes sēdē 1921. gada 14. septembrī, nolemjot rezervēt viņam štata profesora vietu²³. Karadarbībai beidzoties, LU centās ar bēgļu reevakuācijas komisijas priekšsēdētāja Ēvalda Šķipsnas starpniecību sazināties ar Ukrainā esošajiem latviešu mācībspēkiem, īpaši rūpējoties par to, lai atgrieztos mediķi – prof. J. Ruberts no Kijevas, bet prof. M. Zile un *Dr. med.* F. Biezais – no Odesas²⁴. Tikai 1922. gada janvāra beigās Medicīnas fakultātē pienāca konkrētāka ziņa, ka viņš Rīgā varētu ierasties februārī²⁵. Patiesībā tomēr viņa mājupceļš ieilga un tikai 1922. gada 11. aprīlī viņš beidzot tika ievēlēts par Iekšķīgo slimību fakultātes klīnikas profesoru un direktoru²⁶.

Gandrīz tūlīt pēc tam, kad viņš bija daudz maz nokārtojis savus dzīves apstākļus, M. Zile 1922. gada 30. aprīlī nolasīja savu iestāju lekciju “Par slimības klīnisko jēgumu. Kas ir slimība?”, kas kopumā paūz viņa uzskatus par viņa un

Medicīnas fakultātes docētāju uzdevumiem un kam lemts kļūt par pirmo viņa konceptuālo priekšlasījumu Rīgā. Lai labāk izprastu tās kontekstu, vēlams precizēt, ko starpkaru Latvijas Universitātes kontekstā nozīmēja iestāju lekcija* (vāciski – *Antrittsvorlesung*, reizēm 20. gadu literatūrā to sauca arī par iestāšanās lekciju vai iestājklekciju). Šādu publisku lekciju noturēja gandrīz katrs mācībspēks, uzsākot patstāvīga lekciju kursa lasīšanu attiecīgajā augstskolā (pārnākdams no citas universitātes vai arī iegūdam *venia legendi* tiesības), un tajā parasti mēdza aplūkot konceptuālas noteiktas zinātņu nozares problēmas un paust lektora viedokli dažos nozīmīgos jautājumos. Tās tematika parasti tika izvēlēta tā, lai aplūkotie jautājumi spētu ieinteresēt arī citu nozaru pārstāvjus, tādēļ tajā parasti netika skatītas dziļi specializētas problēmas.

Jāuzsver, ka LU sākuma gados, atšķirā no 30. gadu otrās puses, kad iestāju lekcija bija pēdējais posms *venia legendi* iegūšanas procesā (proti, topošais mācībspēks tādā veidā svinīgi pirmo reizi uzstājās publiski pēc privātdocenta tiesību iegūšanas), vairumu iestāju lekciju lasīja nopelniem bagāti zinātnieki, kuri līdz tam bija strādājuši citur un kuru uzskati nereti bija visai sveši arī citiem fakultātes kolēģiem.²⁷ Pēc rektora E. Felsberga ieteikuma, ko akceptēja arī Organizācijas padome, iestāju lekciju būtu vēlams nolasīt svinīgos apstākļos svētdienā ap pusdienas laiku, iepriekš izziņojot lekcijas tēmu, lai visu kursu attiecīgās fakultātes studentiem un interesentiem no citām fakultātēm būtu visas iespējas to apmeklēt.

Šī M. Zīles iestāju lekcija (sk. 138. lpp.) vēl ir nozīmīga tāpēc, ka ar šo rakstu (pirms tā ir vienīgi redakcijas ievadvārdi) tikai iesākts “Latvijas Ārstu Žurnāla” pirmais numurs, kas nāca klajā 1923. gada novembrī. Publicētais lekcijas teksts²⁸ pēc redakcijas norādes gan ticis stipri isināts un pa daļai zaudējis brīvas runas raksturu. M. Zīle tā iesākumā minēja lielo pretrunu starp bagātīgi uzkrāto empīrisko faktu materiālu un visai pieticīgajiem panākumiem daudzu pamatjēdzienu noskaidrošanā. Definējot, ka terapijā jāmeklē jauni ceļi, autors norāda, ka šai lekcijā viņš centīsies izskaidrot savus principus klīniski pedagoģiskajā darbībā. Ja tiktu rasti šādi jauni ceļi, tad topošie ārsti varēs gūt atbildi uz diviem pamatjautājumiem: “Kā atrodams no diagnozes ceļš uz terapiju? Kas ir slimība?”²⁹, kuri pēc būtības saplūst vienā. Tādēļ par paradoksālu jāuzskata situācija, ka ceļš no diagnozes uz terapiju, ko ik dienas veic katrs ārsts, nemaz nav tik skaidrs un ir tālu no pilnības. Deklaratīvā līmenī gan allaž tiek citēts klasiskais latīņu aforisms *Qui bene diagnoscit, bene curat***, taču mācību grāmatās nav rodams izskaidrojums par terapijas atkarību no noteiktās diagnozes³⁰. Tikpat deklaratīvs ir arī aicinājums, kas mēdz atkārtoti un itin bieži izskanēt lekcijās, ka terapijai jābūt individualizētai. Nedrīkst aprobežoties ar šādu vispārīgu apgalvojumu, ja netiek paskaidrots, kā to katrā konkrētā gadījumā lai

* Šo apzīmējuma formu par visvēlamāko ieteica profesors J. Endzelins.

** Kas labi diagnosticē [slimību], tas [arī] labi ārstē. – lat. val.

saprot un kā to censties panākt praksē. Visi minētie apstākļi, pēc M. Zīles vārdiem, ļauj argumentēt nepieciešamību pārskatīt klīniskajās disciplīnās lietotos pamatjēdzienus.

Atbilstoši M. Zīles viedoklim viens no neskaidrību un neveiksmju cēloņiem ir tas, ka ne studentiem, ne ārstiem nav pietiekamas skaidrības par to, kas ir slimība (pazīmes, kas nepieciešamas ikvienai slimībai tās visplašākajā patofizioloģiskajā nozīmē), jo tieši šis jēdziens apvieno gan diagnozi, gan ārstēšanu. Turklāt nelaime slēpjas nevis viena vai otra autora mazāk vai vairāk veiksmīgi izvēlētajā slimības vispārīgā definīcijā, bet gan konceptuālajā pieejā, ka slimības jēdziena definēšana kopš šūnu patoloģijas tēva Rūdolfa Virhova (*Virchow*, 1821–1902) darbiem tikusi uzticēta analītiskai disciplīnai, proti, patoloģiskajai anatomijai³¹. Taču šī nozare labi atklāj to sevišķo, kas piemīt un ir raksturīgs katrai konkrētai slimībai, bet mazāk sekmīgi spēj nodrošināt pētniekus ar vispārinātām atziņām. Tādēļ lekcijas autors uzsver, ka slimība nav vienīgi atsevišķas traucētas šūnu funkcijas, bet gan sarežģīts dažādu procesu mijiedarbības vai, pēc M. Zīles iemīļotā teiciena, korelācijas traucējumu rezultāts. Līdz ar to dažādu pretrunīgu norišu apzināšana ikvienā slimības gadījumā ir būtiska, lai nošķirtu tās parādības organismā, kuras ārstēšanas gaitā mazināmas, no tām, kuras sekmējam un veicināmas.

Ņemot vērā visu iepriekš teikto, M. Zīle pauž vairākas būtiskas atziņas, kas raksturo viņa pieeju iekšķīgo slimību docēšanai kopumā. Pirmkārt, tā ir ideja, ka vispārinātu izpratni par slimību kā bioloģisku fenomenu nespēj dot medicīnas teorētiskās disciplīnas, bet gan klīniskā medicīna, it īpaši iekšķīgās slimības. Otrkārt, nav tīri funkcionālu vai tīri anatomisku slimību, jo katrā vairāk vai mazāk izpaužas abi elementi, tādēļ iespējams, ka organisms ir slim, kaut gan šūniņas ir anatomiski veselas, vai pretēji – indivīds var būt vesels, kaut gan tā šūnās vērojamas anatomiskas pārmaiņas³². Šāda praktiskā medicīnā visai bieži novērojama situācija var likties absurda, raugoties no patoloģiskās anatomijas viedokļa, taču tā ir loģiska, ja slimību izprot kā korelācijas traucējumus. Dziļāka vispārināta izpratne par slimībām tādēļ būtu jādod iekšķīgo slimību klīnikai, kura nedrīkst aprobežot savus pienākumus vienīgi ar atsevišķu slimību simptomu izskaidrošanu, bet tai nepieciešama tāda slimības definīcija, kas ļauj rast ceļu uz racionālu terapiju.

“Pēc vecajiem uzskatiem [...] terapeitiskajai klīnikai savi klausītāji, nākošie ārsti, tikai jāmača dziedēt slimniekus, vismaz viņu ciešanas mazināt jeb atvieglināt. Tas ir tiešām augsts ārsta uzdevums. Bet ar to vēl neizbeidzas ārsta pienākums. No visām terapeitiskām metodēm it īpaši viena terapeitiskai klīnikai stipri jāievēro. Tā ir profilaktiskā metode. Jāmāca nevien ārstēt slimības, bet arī, kā no tām var daudzkārt izvairīties.”³³

Nav izslēgts, ka tieši pedagoģisko principu atšķirības neļāva viņam sekmīgi sadarboties ar *Dr. med.* Kurtu Hahu (*Hach*, 1881–1964), kuru 1921. gada rudenī fakultāte bija iecēlusi par klīnikas pagaidu vadītāju un kurš bija Rīgā populārs

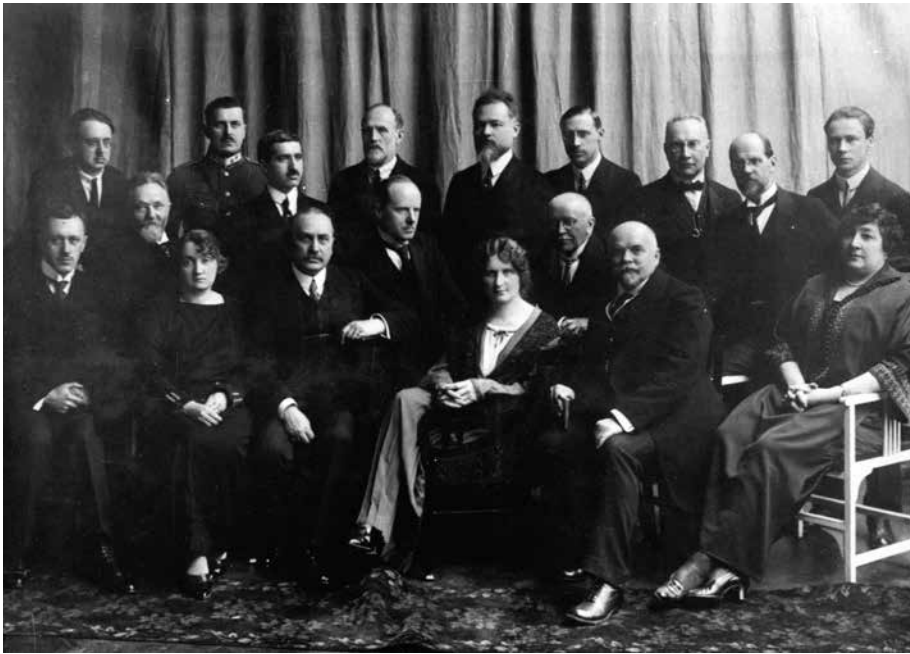
praktizējošs ārsts un nosacīts agrāk slavenākā internista Paula fon Hampelna (*Hampeln*, 1843–1927) pēctecis Rīgas pilsētas 1. slimnīcā. Iespējams, ka K. Haham nācās atstāt nodaļas vadītāja vietu (viņš pārgāja darbā līdzīgā amatā uz Rīgas Vācu slimnīcu un pēc tam izveidoja vienu no lielākajām Rīgas privātklīnikām sirds un plaušu slimībās Ezermalas ielā 34), lai M. Zile varētu organizēt iekšējo slimību klīniku un pieaicināt asistentus pēc saviem ieskatiem.

Pēc atgriešanās Rīgā M. Zile iesaistās Latviešu ārstu biedrības darbā, uzstādamies 1922. un 1923. gada tās rīkotajos kongresos (gadskārtējās vasaras sapulcēs). Par vienu no galvenajiem 1923. gada kongresa lēmumiem jāuzskata visaptveroša (nevis vienas ārstu biedrības) ārstu kongresa sasaukšanas iniciatīva.³⁴ Jau 1923. gadā M. Zile kļuva par Latviešu ārstu biedrības priekšnieku, pildīdams šo amatu līdz 1929. gadam. Biedrībai 1923. gada novembrī nodibinot savu zinātnisko periodisko izdevumu – “Latvijas Ārstu Žurnālu” (redaktori: Jēkabs Alksnis un Kārlis Kasparsons) –, M. Zile kopā ar virkni citu redzamāko latviskas cilmes Medicīnas fakultātes docentu un profesoru (K. Baronu, H. Budulu, J. Jankovski, E. Kalniņu, R. Krimbergu, E. Paukulu, E. Putniņu, J. Rubertu un P. Sniķeri), šķiet, vairāk goda pēc titulēti par žurnāla vadītājiem.³⁵ Šāda kārtība saglabājās līdz 1926. gada 3./4. numuram, kad tika pieņemts lēmums mainīt žurnāla izdevēju (par to kļuva Latvijas Ārstu profesionālā savienība) un iesaistīt redkolēģijas darbā citu ārstu biedrību pārstāvjus. Tomēr šķiet, ka īsti veiksmīga sadarbība M. Zilem ar žurnālu neveidojās (te laikam galvenā loma bija raksturu nesaderībai ar ķirurģijas profesoru J. Alksni), jo bez iestāju lekcijas nevienam citu rakstu viņš tajā nav publicējis.

Tāpat 1923. gadā, nodibinoties Latvijas Tuberkulozes apkarošanas biedrībai (faktiski – ar plašākām pilnvarām atjaunojot kādreizējo Vidzemes guberņas tuberkulozes apkarošanas biedrību), M. Zile kļuva par tās pirmo valdes priekšsēdētāju, pēc tam, 1924. gadā, šos pienākumus nododams sabiedriskajai darbiniecei Elzai Klaustiņai, kura bija šajā amatā līdz biedrības iekļaušanai vienotā Veselības veicināšanas biedrībā 1937. gadā. Tomēr arī turpmākos gados viņš atkārtoti pildīja šīs biedrības padomes locekļa pienākumus.

Jau nokļūdams profesora un Iekšējo slimību fakultātes klīnikas direktora amatā, M. Zile, pašam negaidot (nepilnu sešdesmit gadu vecumā), bija kļuvis par vecāko medicīnas profesoru, tāpēc viņam tika uzticētas dažādas svinīgas uzrunas visu fakultātes mācībspēku vārdā, piemēram, pateicība pirmajam pilntiesīgajam fakultātes dekānam profesoram Robertam Krimbergam par nesavtīgu pienākumu pildīšanu no 1920. gada rudens līdz 1923. gada pavasarim. Iespējams, ka tieši tāpēc viņš tā paša gada pavasarī dekāna vēlēšanās kļuva par kompromisa kandidātu, kas saņēma visas klātesošo balsis pēc tam, kad sākotnēji jaunievēltais dekāns prof. J. Ruberts tika ievēlēts par LU rektoru³⁶ un nevarēja apvienot abus amatus.

Atbilstoši LU atklāšanas aktā iedibinātajai tradīcijai katros universitātes gadsvētkos viens no prominentākajiem mācībspēkiem, bieži vien tālaika rektors,

Latvijas Tuberkulozes apkarošanas biedriba, 1924. gads

Pirmajā rindā no kreisās sēž: V. Sadovskis, Dr. H. Meijers, medicīnas māsa M. Celmiņa, prof. M. Zīle – padomes priekšsēdētājs, Dr. A. Milens, E. Klaustiņa – valdes priekšsēdētāja, Dr. J. Kivickis, Dr. H. Bose, V. Kuzņecova.

Otrajā rindā stāv: H. Kaupiņš, Dr. A. Brambats, Dr. Z. Feinmans, K. Dēķens, Dr. F. Lukins, Dr. E. Ogrīšs, Dr. M. Džonsons, prof. A. Kirhenšteins, Dr. R. Veidemans.

Fotogrāfija no LNA Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva, inv. Nr. A84-008n

teica akadēmisku runu.³⁷ Šīs runas tēmu parasti izvēlējās ar nodomu, lai tā spētu ieinteresēt visu fakultāšu pārstāvjus un svinīgā pasākuma viesus. Turklāt šo runu raksta veidā publicēja tālaika ievērojamākie zinātniskas ievirzes periodiskie izdevumi, bet dienas laikrakstos parasti visai plaši atreferēja tās pamatatziņas. Parasti rektors šo runu teica pirmajā rudenī pēc stāšanās amatā, bet otrajā rektora darba gadā lūdza izvēlēties kādu citu profesoru, kas to uzņemtos. Tad nu otrais LU rektors oftalmoloģijas profesors Jānis Ruberts LU piecu gadu jubilejas svinīgajā aktā to teikt aicināja M. Zīli.

Tēmas izvēle “Par miršanas un nemirstības problēmām no ārsta viedokļa”³⁸ varēja likties visai neparasta, par ko arī orators jau pašā runas sākumā sniedza skaidrojumu, ka dzīvība un nāve ir “katra domājoša cilvēka pamata problēma”³⁹. Pēc autora domām, šis ir tāds jautājums, kas spēj palīdzēt izprast universitātes uzdevumus, kas ir “patiesību izplatīt un patiesību izpētīt”⁴⁰. Uzsverot, ka šīs dzīves miklas izziņāšanai nododas dažādu profesiju pārstāvji (filozofi, teologi, biologi u. c.), M. Zīle atzīst, ka ārstam ir īpašas tiesības spriest par šo problēmu, jo

jau pati profesija viņam liek vienlaikus būt gan dabas zinātniekam un biologam, gan filozofam, dvēseles ganam un turklāt vēl arī māksliniekam. Kaut gan modernā medicīna vairāk nododas cilvēka ķermeņa slimību ārstēšanai, tomēr M. Zīle aicina nepiemirst, ka pacientam ir arī dvēsele, par kuru tāpat jā rūpējas. M. Zīles izpratni raksturo šāds izteikums: “[..] kas tad pēc ārsta uzskata ir dvēsele. Uz šo jautājumu jāatbild: Pašu dvēseli ārsts neatrod nekur ķermenī; bet tas tomēr nenozīmē, ka viņa pavisam neeksistē. Ārsts pašu dvēseli nekur neredz, bet viņš atklāj visur viņas darbību.”⁴¹

Pēc viņa izpratnes, dvēselei ir metafiziska principa loma, kas izpaužas, piemēram, veģetatīvās nervu sistēmas saskaņotajā darbībā. Turklāt šai ziņā tikai vienkāršoti var saskatīt abu veģetatīvās nervu sistēmas daļu darbības antagonismu, jo, dziļāk ieskatoties, tās abas darbojas kopīga mērķa vārdā savstarpējā partnerībā. Runājot par to, M. Zīle iztīrā divus savus iemīļotākos salīdzinājumus, proti, *korelācijas* starp dažādām orgānu funkcijām un dažādu šūnu *darbības kontrapunktēšanu*. Harmonija, kura ārstam jāizprot un jācenšas atjaunot ārstēšanas gaitā, līdzinās lielam orķestrim, kurā “katrs muzikants, t. i. katra šūniņa spēlē noteiktu melodiju, kurai jā saskan ar organisma kopējo ritmu”. “Šī milzu orķestra diriģenta zizlis ir veģetatīvā nervu sistēma: pēdējo izmanto imateriālais diriģents, lai ar šo milzu orķestri uzvestu dzīvības simfoniju.”⁴²

Kaut gan visumā šie spriedumi ietilpst visai raksturīgu vitālistiski ievirzītu uzskatu sistēmā, tomēr M. Zīle no tā izdara būtisku secinājumu, ka mūziķības problēmu sapratni ārstu izglītībā jābalsta uz trim kategorijām: 1) eksakti zinātnisku analīzi; 2) loģiku un 3) pārdomām, kuras sniedz metafizikā. “Ārsts kā eksakts zinātnieks parādības salīdzina, viņas apraksta un analizē, klasificējot, mērijot un sverot. Ārsts kā garazinātnieks izved loģiskus slēdzienus, strādā pie sintēzes un meklē ideju. Ārsts kā metafiziķis cenšas izdibināt cilvēka likteni.”⁴³

Šis uzskats pilnībā raksturo paša M. Zīles nostāju, ka analīze un sintēze abas ir vienlīdz nepieciešamas kā zinātnē, tā praktiskā ārsta darbībā, tāpēc analītisko metožu vienpusīga izcelšana, kas sākusies 19. gadsimta sākumā, nevar būt ilgstoša un tai neizbēgami jāseko sintētiskās pieejas uzplaukumam. Gluži iespējams, ka tieši šo uzskatu dēļ viņš vēlāk guva plašu ievērību pieredzējušu, vācu kultūrai tuvu internistu vidū, taču pārlietu biežā dvēseles problēmu piesaukšana varēja atsvešināt (un, liekas, arī distancēja) no viņa kritiski noskaņotus jaunus cilvēkus (kaut vai ņemot visai nesaudzīgo Annas Sakses vērtējumu romānā “Dzirksteles nakti”, lai gan jāšaubās, vai viņa pati tieši šo runu dzirdējusi). Iespējams, ka šo traģisko pretrunu M. Zīle apzinājās arī pats, jo viņš runas beigās uzsvēra, ka būt profesoram nozīmē ar drosmi apliecināt savu pārliecību (pat tad, ja tā citiem varētu nepatikt). Runas nobeigumā M. Zīle citēja paša tulkojumu vienai no savām iemīļotākajām četrindēm, kuru sacerējis vācu ķirurgs Kārlis Ludvigs Šleihš (*Schleich*, 1859–1922) un kuru, pēc K. Rudziša liecības, viņš bieži mēdzis atkārtot lekcijās studentiem (to citējusi arī A. Sakse, kas, domājams, pati apmeklējusi terapijas kursa ievadlekciju 1925. gada rudenī)⁴⁴:

Uz vissmalkākajām nervu stīgām
Spēlmans savu dziesmu paūž;
Pirkstus gan tu jūti slidam,
Pašu skats tavs nenojauš!

Uzsākdams dekāna pienākumus pirms 1923. gada rudens semestra, M. Zīle īpaši aicināja kolēģus neienest fakultātes sēdēs personīgas lietas⁴⁵ (proti, atmet savstarpēju patiku vai nepatiku, spriežot par tās interesēm un studiju jautājumiem). Kopumā šis laiks viņam bija visai noslogots, lai panāktu fakultātē valdošo domstarpību mazināšanos, jo viņa dekāna pilnvaru laikā nācās gan izvirzīt vairākus mācībspēkus par profesoriem, gan organizēt eksāmenus doktora grāda pretendentiem un pieņemt aizstāvēšanai pirmās doktora disertācijas, gan pirmo reizi lemt par goda doktora grāda piešķiršanu. Tāpat viņa darbības laikā fakultāti pirmo reizi beidza visai prāvs skaits jauno ārstu (tiesa, vairums no viņiem savas studijas bija jau uzsākuši citur). Tas ļāva mediķu sabiedrībā ienākt pietiekami plašai nacionālās augstskolas beidzēju grupai un sākt mazināt speciālistu trūkumu ārpus Rīgas. Plašāk šo M. Zīles dekāna veikumu savā monogrāfijā aplūkojis A. Viksna, attiecinot uz viņa vadības posmu kodolīgu apzīmējumu “pirmie rezultāti”⁴⁶.

M. Zīles dekāna pilnvaru laikā tika sagatavots arī pirmais plašākais pārskats par Medicīnas fakultātes attīstību LU piegadu darbības pārskata ietvaros. Tur par viņa vadīto kliniku teikts, ka tā izvietota 1. pilsētas slimnīcas 1. un 2. barakā un kopumā tajā vienlaikus ārstējas ap 70 slimnieku.⁴⁷

M. Zīle bija viens no oponentiem (un vienīgais no klīnicistiem) 1923. gada 30. septembrī aizstāvētajai Romana Adelheima disertācijai, kas ir pirmā LU aizstāvētā medicīnas doktora disertācija. Turpmākajos gados viņš bija oponents arī pediatra un tuberkulozes imunizācijas speciālista Gerharda Federa (1926), farmakologu Eduarda Renča (1930) un Pētera Vegera (1934) disertācijām. Tieši viņa vadībā disertāciju sekmīgi izstrādāja un aizstāvēja viņa galvenais skolnieks un idejiskais mantinieks Kristaps Rudzītis (1932). Disertācijas titullapā viņš savam darba vadītājam veltījis izjustus vārdus: “Izsaku sirsniņu pateicību manam godātam skolotājam un šefam, LU Terap. fakult. klinikas direktoram PROF. DR. MED. M. ZĪLES KUNGAM, kas vienmēr bijis man labvēlīgs un manu darbu visādi pabalstījis.”⁴⁸

Kā Latviešu ārstu biedrības priekšnieks M. Zīle 1924. gada 14. oktobrī kļuva par I Latvijas ārstu un zobārstu kongresa Organizācijas komitejas valdes priekšsēdētāju. Viņš arī atklāja I Latvijas ārstu kongresu 1925. gada 11. septembrī ar īsu uzrunu, kā arī pirmajā plenārsēdē kopā ar fizioloģijas profesoru Robertu Krimbergu nolasīja vienu no abiem pamatreferātiem “Slimība un higiēnēze: korelācijas patoloģija un korelācijas terapija”, piešķirdams kongresam augstu akadēmisku ievirzi. Raksta veidā tā publicēta iespiestajos šī kongresa materiālos⁴⁹, bet pēc tam vāciski četros turpinājumos nedaudz pārveidotā variantā bija lasāma arī žurnālā *Wiener klinische Wochenschrift*, pārpublicēta arī šajā izdevumā (sk. 158. lpp.).

Tās iesākumā autors izvirzīja tēzi, ka medicīnā iestājies jauns nemiera laikmets, jo vairs neapmierina tie agrākie uzskati un jēdzieni, kurus vēl nesen uzskatīja par stipriem pamatiem. It īpaši, viņaprāt, neapmierinātība vērojama iekšējīgajās slimībās, proti, pretišķības dažādu autoru uzskatos noved pie atziņas, “vai pareizs ir pats ceļš, pa kuru virzās terapeitiskā doma”⁵⁰. Taču nepareizas domas viegli var novest pie nepareizas rīcības.

Un te galvenais būtu noskaidrot, kas tad dziedē slimību – ārsts vai daba pati. Pat atzīstot, ka daudzos gadījumos daba nespēj dziedēt, jāatceras, ka visos gadījumos tomēr “eksistē izveseļošanās spējas potencieli, un ideāls ārsts būstas, kurš potenciālos dziedēšanas faktorus spēj pārvērst aktuālos”⁵¹. Un tieši šo faktoru izpēte pagaidām, pēc Ziles domām, noritējusi neapmierinoši, jo ir gan sarakstīta plaša literatūra par slimību patoģenēzi, proti, par to, kādi mehānismi noved pie to attīstības, bet trūkst pat pamatjēdzienu par procesiem, kas noris organismā, lai tajā atjaunotu veselības stāvokli. M. Zīle te atsaucas uz savu iestāju lekciju Odesā 1918. gadā, diemžēl tā nav publicēta un pieejama. Iestāju lekcijā viņš piedāvājis nosaukt šo mācību par higoģenēzi (*hygieogenesis*)* kā pretstatu patoģenēzei. Par nožēlošanu šis vērtīgais un konceptuāli nozīmīgais M. Zīles ieteikums savulaik neguva plašāku atsaucību (nevar izslēgt, ka tam par šķērslī bez valodas barjeras bija arī sarežģītā autora izteiksme un grūti uztveramās idejas par korelāciju patoloģiju), tāpēc 20. gs. 60. gados šo ideju no jauna atkal aktualizēja gan padomju pētnieki (izmantodami citu terminu – sanoģenēze), gan ASV zinātnieki, ieteikdami mācību par salutoģenēzi, proti, par mehānismiem, kas ļauj veselību uzturēt un saglabāt.

Viena no M. Zīles idejām šai virzienā saistās ar izpratni par to, ka atveseļošanās (un arī veselības nostiprināšanu) iespējams panākt, sekmējot un atjaunojot saskanīgu visu orgānu un organisma sistēmu mijiedarbību vai atbilstoši korelācijas patoloģijas izteiksmei novēršot diskorelāciju. Turklāt, pēc viņa domām, vissvarīgākā zudušo korelāciju atjaunošanā ir auđu šķidrums cirkulācijas veicināšana, jo tā tieši iespaido veģetatīvo nervu sistēmu. Mudinot kolēģus veikt pētījumus par higoģenēzi, viņš atzīst, ka tad nepieciešams arī cits skats uz fizioloģiju un farmakoloģiju, proti, vēlama korelācijas fizioloģija un farmakoloģija, kuras tad palīdzēs praktizējošam ārstam risināt sarežģītāko viņa ikdienas uzdevumu, t. i., atrast pāreju no pareizas slimības diagnostikas uz tās terapiju.

* M. Zīles ieteikums ir valodnieciski pareizāks (abi saliktna komponenti ir sengrieķu cilmes) par hibrīdterminiem “sanoģenēze” un “salutoģenēze”, tomēr tas ārpus šī autora darbiem tikpat kā nav atrodams un mūsu dienās uzskatāms par maz lietotu, ja vien netiek analizēti M. Zīles uzskati. Ar norādi par M. Zīles autorību tas atrodams K. Rudziša vārdnīcā *Terminologia medica* ar skaidrojumu “veselības atjaunošanās process kā pretstats patoģenēzei”, kā arī *Dorland's illustrated medical dictionary* ar nedaudz atšķirīgu definīciju “the mechanism of the processes which led to maintenance of health”. *Google* meklētājā šis termins atrodams, gandrīz vienīgi atsaucoties uz skaidrojumiem vārdnīcās, nevis uz reāliem lietojumiem tekstos.

Jāuzsver, ka M. Zīle nav aprobežojies vienīgi ar vispārīgiem pārspriedumiem par higiēnēzi, bet centies tos pielāgot tuberkulozes terapijai, nolasīdams šī kongresa iekšķīgo slimību sekcijas sēdē referātu par tuberkulīna terapiju.⁵² Tajā viņš ar zināmu ironiju norāda, ka daudzie pētījumi par imunitātes īpatnībām tuberkulozes slimniekiem gan ļāvuši veidoties plašam “imunitātes žargonam” (modes vārdiem, kurus labprāt visi lieto, apcerot šos jautājumus), bet devuši visai maz taustāma faktu materiāla tās higiēnēzes izpratnei. Tādēļ daudzi uzkrātie fakti jāpārvērtē no higiēnēzes viedokļa, lai izprastu, kuras parādības organismā ir un kuras nav uzskatāmas par vēlamām un pastiprināmām.

Liekas, ka kolēģi Medicīnas fakultātē būs atzinīgi vērtējuši viņa darbību dekāna amatā, jo pēc diviem gadiem (atbilstoši tālaika LU Satversmei viena persona varēja būt šajā amatā tikai divas reizes pēc kārtas), kad psihiatrijas profesoram H. Budulim apritējis atvēlētais amata termiņš, kolēģi M. Zīli visai pārliecinoši ievēlēja par dekānu.⁵³

Tomēr, gluži tāpat kā J. Rubertam pirms četriem gadiem, viņam nebija lemts ķerties pie šī darba pildīšanas, jo nedaudz vēlāk M. Zīlem Universitātes padome uzticēja rektora pienākumus.

Rektora amatā

Medicīnas fakultātes iekšķīgo slimību profesors Mārtiņš Zīle par LU rektoru tika ievēlēts 1927. gada 30. maijā, nomainot Augustu Tenteli, kas līdz tam sekmīgi bija nostrādājis divus mācību gadus. Atšķirā no A. Tenteļa, kuram pirms rektora amata bija jau krietna pieredze citos administratīvos amatos LU (viņš bija studentu lietu prorektors, kurš turklāt ilgāku laiku bija spiests aizstāt rektoru J. Rubertu nopietnas slimības laikā), M. Zīle pirms tam tikai divus gadus (1923./1924. un 1924./1925. akadēmiskajā gadā) bija pildījis Medicīnas fakultātes dekāna pienākumus, taču bija plašāk pazīstams galvenokārt sabiedriskajā darbā ārpus universitātes (viņš pirmais vienu gadu vadīja Latvijas Tuberkulozes apkarošanas biedrību pēc tās izveides 1923. gadā, bija Latvijas Ārstu profesionālās savienības vadītājs un Latviešu ārstu biedrības priekšnieks no 1923. līdz 1929. gadam). Varētu jau šai pieredzei pievienot arī Iekšķīgo slimību klīnikas vadītāja (pēc titula – direktora) amatu, taču šai laikā studenti klīniskos priekšmetus apguva Rīgas pilsētas 1. slimnīcā, kurā mācībspēku administratīvās funkcijas bija visai ierobežotas. Iespējams, ka viņa vecums (tobrīd viņam bija jau pilni 64 gadi) un lielākas administratīvās pieredzes trūkums radīja šaubas Universitātes padomes locekļiem, jo rektora amatā M. Zīle tika ievēlēts ar visai nepārliecinošu vairākumu (ar 17 balsīm par, 12 – pret, vienam atturoties).⁵⁴

Nevar izslēgt iespēju, ka citu profesoru šaubas par M. Zīles administratīvā darba prasmi un spējām paradoksālā kārtā varēja izraisīt viņa savulaik nolasītā akadēmiskā runa “Par miršanu un nemirstību no ārsta viedokļa”, kas varēja radīt

Profesora M. Ziles portrets,
1927./28. gads.
Fotogrāfija no P. Stradiņa Medicīnas
vēstures muzeja krājuma, inv. Nr. F 122991

par viņu priekšstatu kā par zinību vīru, kas tāls no ikdienas rūpēm un steigas. Par laimi, šāds vērtējums izrādījās aplams, nevilšus raisot analogiju ar Raiņa darbību izglītības ministra amatā, kas izrādījās daudzkārt sekmīgāka, nekā to iepriekš bija gaidījuši pat daudzi viņa politiskie atbalstītāji, jo pēc savām sekmēm un ierosinātajiem priekšlikumiem Rainis krietni vien pārspēja citus ministrus ar daudz lielāku “praktiska darba” pieredzi. Turklāt M. Zile krietni veicās ar abiem prorektoriem – profesoru Arnoldu Speki studentu lietās un vecāko docentu Persiju Zīlīti saimniecības lietās, ar kuriem kopā viņš strādāja visu pilnvaru laiku, jo tie abi bija pieredzējuši un spējīgi administratīvo darbu veicēji, kas noņēma no viņa pleciem daudzus kārtējos pienākumus. Līdz ar to M. Zīlēm atlika vairāk laika risināt konceptuālus jautājumus, kā arī sekmīgi pildīt reprezentatīvās funkcijas.

Diemžēl tradicionālajā LU vēstures interpretācijā ar J. Vēliņa vieglo roku ienācis tendenciozs skats uz tās rektoru darbību, pretstatot abu, viņaprāt, “lielo rektoru” – Jūlija Auškāpa un Mārtiņa Prīmaņa – veikumu pārējiem, tādējādi mazinot viņu ieguldījumu Latvijas Universitātes attīstībā⁵⁵. Kaut gan nav apšaubāms, ka tieši 30. gadu vidū un otrajā pusē tika pieņemti vairāki būtiski lēmumi par pētniecības un izdevējdarbības veicināšanu un studentu kreditēšanu, tomēr būtiski uzsvērt, ka jau iepriekšējo rektoru darbības laikā tika daudz paveikts LU izaugsmē, liekot stingrus pamatus vēlākajam izrāvienam. Tādēļ būtu vērts plašāk runāt arī par Mārtiņa Ziles darbību rektora amatā, izceļot tās grūtības un problēmas, kuras viņam nācās risināt.

No šiem darbiem būtu minams jau nedaudz iekavētais lēmums par LU goda biedru* diplomu izsniegšanu. Šī augstākā pagodinājuma piešķiršana bija

* Goda biedra nosaukums LU līdz 1944. gadam, pretstatā tā atjauninājumam 20. gs. 80. gadu beigās, bija augstākā iespējamā cieņas izrādīšana (atbilstoši LU Satversmes 77. pantam “Personas, kas ar savu darbību izcilus kārtā veicinājušas zinātnei, mākslu vai tehniku vispārī, vai arī ar sevišķiem nopelniem darbojušās Latvijas kultūrēlās uzplaukšanas labā, var ievēlēt par Latvijas Universitātes goda biedriem”). Tai īpaša nozīme bija laikā, kad Latvijas valstī citu pagodinājumu (piemēram, ordeņu) vēl nebija, vai arī vācu okupācijas laikā.

uzsākta jau 1920. gadā, taču vēl līdz 1927. gada vasarai nebija izgatavoti oficiāli šo svinīgo faktu apliecinājoši dokumenti, tāpēc šīm personām pēc ievēlēšanas bija piesūtīta tikai LU apliecinājuma vēstule, bet ne diploms. Pēc prof. E. Felsberga atgādinājuma M. Zīle apņēmas šo parādu nokārtot, un jau pirms universitātes gadasvētkiem 1927. gada 21. septembrī tika nolemts, ka vietējiem goda biedriem diplomus svinīgos apstākļos pasniegs LU prezidijs (rektors, prorektori un sekretārs), bet ārvalstīs dzīvojošajiem tos pasniegs Latvijas sūtnis, ja tāds šai valstī ir.⁵⁶ Jau tā paša gada 9. novembrī rektors Universitātes padomes sēdē ziņoja, ka saņēmis no ārzemniekiem pateicības vēstules par LU goda biedra diplomu.⁵⁷

Pašās 1927. gada beigās M. Zīle ziņoja Universitātes padomes sēdē par bijušā rektora E. Felsberga ierosinājumu sarakstīt LU vēsturi un grāmatu ar mācībspēku biogrāfijām un galvenajiem publicētajiem darbiem, kuru varētu izdot uz tās desmit gadu jubileju. Tai pašā sēdē (14. decembrī) profesoriem K. Kundziņam un A. Tentelim tika uzdots sarakstīt vēsturi (attiecīgi aptverot pirmo un otro piecu gadu posmu), bet biogrāfijas savākt – profesoram J. Plāķim un docentam K. Straubergam. Bez rektora gādības un rūpēm arī turpmāko semestru laikā šī grāmata diez vai būtu iznākusi, bet universitāte būtu zaudējusi būtisku uzziņu avotu vēlākajiem pētniekiem.

Jau savas rektora darbības sākumā M. Zīle (kopā ar iepriekšējo rektoru Augustu Tenteli un filologu Pēteri Šmitu) tika ievēlēts par Upsalas Universitātes goda doktoru.⁵⁸ Šai gadījumā ievēlēšana bija saistīta ar Upsalas Universitātes 450 gadu svinībām, kurās piedalījās arī LU pārstāvji. Ar šo universitāti jau kopš LU izveidošanas bija uzsākta ciešāka sadarbība, jo ar Eižena Luija Bakmaņa (anatomijas profesora Gastona Bakmaņa dvīņubrāļa) gādību no tās bija saņemts lielāks daudzums histoloģisko preparātu anatomikuma iekārtošanai. 1924. gadā, laikā, kad LU atzīmēja savu piecu gadu jubileju, starp pirmajiem tās goda doktoriem (*Dr. med. h. c.*) bija arī farmakologs E. L. Bakmanis, Medicīnas fakultātes dekāns tad bija M. Zīle. Savukārt pēc lēmuma par atgriešanos Zviedrijā 1925. gada maijā par LU *Dr. med. h. c.* kļuva arī otrs dvīņubrālis Gastons Bakmanis.

Nopietnu vērību M. Zīle savu rektora pienākumu laikā veltīja mācībspēku akadēmiskās izaugsmes jautājumiem, uzsākdams konsekventi īstenot jauno habilitācijas (privātdocenta tiesību iegūšanas) kārtību, kas bija pieņemta 1927. gada pavasarī,⁵⁹ un ierosināja jautājumu par visu aizstāvēšanai iesniedzamo disertāciju iespiešanu, lai vienādotu fakultāšu prasības un noteiktu kārtību, kādā LU var segt šos izdevumus.⁶⁰

Par vienu no nozīmīgākajiem notikumiem Mārtiņa Zīles rektora pilnvaru laikā kļuva lielākā LU mecenāta Kristapa Morberga testaments, kas pēc viņa nāves 1928. gada 8. aprīlī iecēla Latvijas Universitāti par savu universālmantinieci.⁶¹ Minētais novēlējums ietvēra daudzus nekustamos īpašumus Rīgā, vassarnīcu Jūrmalā, mākslas priekšmetus un plašu bibliotēku. Runā pie aizgājēja kapa 1928. gada 13. aprīlī M. Zīle ir teicis, ka "starp trim katras tautas galveniem eksistēšanas spējas faktoriem [...] galvenais un vissvarīgākais faktors ir zinātne,

jo laba politika un laba saimniekošana, t. i., vispār tautas labklājība, ir tikai tad iespējama, kad viņiem par pamatiem ir labas un dziļas zināšanas”, tādēļ aizgājējs, palīdzēdams universitātei materiāli, “dziļi ir mīlējis savu dzimteni un savu tautu, un savas tautas jaunatni”⁶². Savukārt K. Morbergam veltītajā runā Universitātes padomes sēdē 1928. gada 18. aprīlī viņš, raksturodams nelaiķa lielo veikumu, puda arī savai dzīves izpratnei tuvu domu: “[..] savas mantas izlietošanai jāsprauž tikai un vienīgi ideāls mērķis: jāpalīdz savai tautai, jāpalīdz cilvēcei. Ar to pašu viņš pierādījis, ka viņš savas sirds dziļumos bijis arī dziļi dievbijīgs cilvēks, jo “cilvēcei palīdzēt” ir galu galā vienīgā un istā dievbijība.”⁶³

Tomēr pārāk vienkārši šī novēlējuma pieņemšana nevedās, jo daži K. Morberga mantinieki centās apstrīdēt šo novēlējumu tiesas ceļā, tādēļ M. Zilem (tāpat kā viņa pēctecim rektora amatā A. Tentelim) visai daudz pūļu prasīja formalitāšu kārtošana.

Netieši K. Morberga testaments kļuva par cēloni arī citam būtiskam M. Ziles veikumam rektora amata laikā, proti, “Latvijas Universitātes Rakstu” reorganizēšanai. Viens no tālaika “Latvijas Universitātes Rakstu” redaktoriem, profesors Pēteris Zālīte, bija bez LU ziņas publicējis kārtējā sējumā plašu apcerējumu par K. Morberga dzīvi un personību. Neapstrīdot publikācijā pausto mecenāta mūža cildinošo vērtējumu, rektors 1928. gada 3. oktobrī cēla konceptuālus iebildumus par šī apcerējuma iederību augstskolas zinātniskā izdevumā.⁶⁴ Līdz ar to pēc atkārtotām diskusijām Universitātes padome 1929. gada janvārī izveidoja reorganizācijas komisiju un nolēma, ka turpmāk “Latvijas Universitātes Raksti” tiks izdoti tematisku fakultāšu sēriju veidā, kas aizstās līdz tam izdotos kopsējumus ar visai raibu saturu.⁶⁵ Par principiālo ieguvumu, izveidojot fakultāšu sērijas, var uzskatīt izdošanas operativitātes palielināšanu, precīzāku fakultātes padomes kontroli pār publicējamo manuskriptu saturu un to ievietošanas secību, kā arī iespējas sekmīgāk plānot budžeta līdzekļus atvēlēto kvotu ietvaros.⁶⁶

Lai kaut cik mazinātu to plaису, kas Pirmā pasaules kara rezultātā bija radusies starp tā dēvētajām Eiropas jaunajām valstīm (tostarp arī Latviju) un Vācijas augstskolām, kuru intelektuālajā ietekmē šis reģions līdz tam bija atradies, 1928. gadā tika noorganizētas LU profesoru vieslekcijas Kēnigsbergas (Karaļauču) Universitātē, kurās to pārstāvēja rektors M. Zile, studentu lietu prorektors Arnolds Speke un folklorists Pēteris Šmits. Jāuzsver, ka šajā laikā ciešāku kontaktu ar daudzām Vācijas universitātēm nebija (kaut gan LU darbā bija iesaistīti visai daudzi mācībspēki no Vācijas), tādēļ tie bija jāveido tikpat kā no jauna. Šis vizītes kontekstu labi raksturojis A. Speke, norādīdams, ka tieši Latvija tika izspēlēta kā īpaši pretvāciska zeme: “Attiecības latviešu un vācu starpā tajos gados bija viss kas cits, tikai ne spidošas. [...] Bet tomēr radās centieni mest vismaz kulturālas saprašanās tiltus no abām pusēm, un tā radās šī viesu lekciju apmaiņa.”⁶⁷

Viesošanās laikā M. Zile nolāsija vienu pārsvarā ārstnieciska rakstura lekciju par kādu līdz tam maz ievērotu tuberkulozes simptomu (K. Rudzītis to vēlāk nosauca par Ziles simptomu), bet otra bija veltīta konceptuālām problēmām par

kauzalitātes un finalitātes lomu kliniskajā domāšanā. Kaut gan tiešas atsauksmes par šo vizīti nav apkopotas, tomēr tajā iegūtā atzinība un personīgi sakari ar vācu profesoriem M. Zilem būtiski palīdzēja, organizējot gan pirmo konferenci Rīgā, gan vēlākās Marienbādē.

Būdams LU rektors, Mārtiņš Zīle labprāt izrādīja savu muzikālo ieinteresētību un 1928. gada 9. augustā nosūtīja vēstuli Jāzepam Vītolam: “Sakarā ar valsts 10 gadu pastāvēšanas svētkiem esmu ierosinājis jautājumu sacerēt Universitātes himnu, kādēļ griežos pie Jums, augsti godāts profesora kungs, ar laipnu lūgumu man paziņot, vai Jūs līdz š. g. augusta mēneša beigām uzņemtos sakomponēt pēc dota teksta minēto himnu jauktam korim. Apstiprinošā gadījumā himnas tekstu, kuras garums būtu apmēram 8 rindiņas, Jums drīzumā piesūtītu.”⁶⁸ Tāpat viņa laikā Universitātes padomes sēdē 1928. gada 19. septembrī tika izlemts, ka svētku zāles (proti, tagadējās Mazās aulās) jauno katedru būtu jārotā uzrakstam *Scientiae et patriae*, par to attiecīgi informējot projekta autoru profesoru E. Laubi.⁶⁹

Kā lielākais panākums Medicīnas fakultātes izaugsmes nodrošināšanā M. Zīles rektora darbības laikā bija Rīgas pilsētas 2. slimnīcas (tagadējās P. Stradiņa Kliniskās universitātes slimnīcas) rekonstrukcijas pabeigšana un nodošana fakultātes rīcībā 1928. gada 16. aprīlī.⁷⁰ Lai novērtētu šī notikuma nozīmību, jāatceras, ka līdz tam fakultātes klīnikas bija izvietotas galvenokārt pilsētas 1. slimnīcā, kurā universitātes mācībspēki bieži vien nonāca nevēlamu un pieciešamu apakšrnieku lomā, bet pilsētas 2. slimnīca ierobežoto līdzekļu dēļ no 1920. līdz 1928. gadam kā ārstniecības iestāde bija slēgta. Atbilstoši jau iepriekšējā rektora A. Tenteļa laikā 1926. gada 23. decembrī noslēgtajam līgumam starp LU un Rīgas pilsētu slimnīca uz 25 gadiem tika nodota fakultātei, tādēļ tika veikti apjomīgi remontdarbi tās darbības atsākšanai, kas ieilga līdz 1928. gada pavasarim. Kopā ar citām klīnikām uz 2. slimnīcu pārcēlās arī M. Zīles vadītā Fakultātes terapijas klīnika.

Pēc M. Zīles ierosmes 1928. gada sākumā tika uzsākts sintētiski zinātnisko priekšlasījumu cikls, kuru viņš bija iecerējis kā regulāru pasākumu, lai visā universitātē (nevis atsevišķā fakultātē) varētu pārrunāt vispārzinātniskus jautājumus no dažādu nozaru viedokļa.⁷¹ Minētos priekšlasījumus bija iecerēts noturēt semestra laikā aptuveni reizi mēnesī. Pirmajā sintētiski zinātniskajā lasījumā, kas notika 15. februārī, tautsaimnieks K. Balodis nolasīja referātu “Ēģiptes tautsaimniecība pagātnē un tagadnē”⁷², otrajā (21. martā) F. Balodis – “Aizvēsturiskie latvieši 1920.–1927. g. arheoloģijas pētījumu attēlojumā” un L. Bērziņš – “Latviešu tautas garīgā pasaule tautas dziesmās”⁷³, bet trešajā (25. aprīlī) P. Zālīte – “Pitagors, pitagoristi un heliocentriskās sistēmas izcelšanās un attīstība grieķu filozofijā” un A. Kloze – *Das astronomische Weltbild der moderner Wissenschaft*.⁷⁴ Pēc vasaras pārtraukuma lasījumi tika atsākti 1928. gada rudenī. Iesākumā 14. novembra sēdē tikai iecerēts aplūkot valodniecības jautājumus (P. Šmits “Vai visas valodas cēlušās no vienas saknes?” un J. Plāķis “Par svešvārdu izrunu un rakstību

latviešu valodā”), bet, ievērojot valsts desmit gadu jubilejas svinību tuvumu un zviedru farmakoloģijas profesora Eižena Luija Bakmaņa viesošanos Rīgā, darba kārtība tika papildināta ar viņa referātu *Die menschliche Geruchsphysiologie als gesetzgebundene Erscheinung*⁷⁵. Tomēr iespējams, ka pēc pirmā entuziasma viņa potenciālo referentu aktivitāte noplaka, jo nākamo lasījumu ar filozofisku ievirzi (K. Kundziņš “Dzīves jēgas izpratne Jaunajā Derībā” un T. Celms “Filozofiskie dzīves jēgas meklējumi”) izdevās noorganizēt tikai 1929. gada 6. martā.⁷⁶ Tā vien liekas, ka pēc pieciem lekciju vakariem šī labi domātā iecere apsīka, turklāt nosacītais krīzes brīdis sakrita gan ar LU desmit gadu jubilejas svinībām, kas prasīja daudz pūļu no tiem pašiem profesoriem, kuri būtu gatavi referēt, gan ar M. Zīles aiziešanu no rektora amata pēc diviem mācību gadiem. Turklāt drīz LU vistiesākajā veidā skāra pasaules saimnieciskā krīze, kas prasīja būtisku izdevumu ierobežošanu. Nav izslēgts, ka šī iecere bija cietusi relatīvu neveiksmi arī tādēļ, ka visatsaucīgākie izrādījās paša Zīles paaudzes profesori, bet gados jaunāku mācībspēku piesaistīšana nenoritēja tik gludi.

Mārtiņa Zīles rektora pilnvaru laikā tika svinēti arī valsts proklamēšanas svētki. Svinīgajā aktā 1928. gada 17. novembrī viņš nolasīja ceturto no savām klasiskajām akadēmiskajām runām “Vai Universitātei pieder tautas vadoņu audzinātāja loma?”⁷⁷, kas arī pārpublicēta šajā krājumā (sk. 181. lpp.).

Kaut gan lasījumi vēlāk it kā apsīka (iespējams, tas daļēji saistīts ar M. Zīles aktīvāku pievēršanos medicīniskās sintēzes problēmām), tomēr jau 1930. gada pavasarī viņš Universitātes padomi iepazīstināja ar ieceri nākamajā mācību gadā tos organizēt trīs ciklos: par fiziskā un psiholoģiskā attiecību problēmām, par Latvijas floru un faunu un par ētiskiem jautājumiem.⁷⁸

Tāpat 1930. gada pavasarī M. Zīle Medicīnas fakultātes vārdā aktīvi atbalstīja Filoloģijas un filozofijas fakultātes ierosinājumu, ka visu fakultāšu studentiem būtu vēlams nolasīt attiecīgai nozarei piemērotu filozofijas kursu, par īpaši node-rīgu mediķiem uzskatot privātdocenta P. Jureviča piedāvāto programmu⁷⁹.

Īsi pirms pilnvaru beigām, 1929. gada 15. maijā, M. Zīle saņēma Universitātes padomes apsveikumu sakarā ar 40 gadu doktora jubileju⁸⁰, bet noslēdza savus pienākumus ar Zviedrijas karaļa Gustava V vizītes sagatavošanu un viņa sveikšanu Latvijas Universitātes sienās.

Konference Rīgā un turpmākie medicīniskās sintēzes kongresi

20. gs. 20. gadu otrajā pusē M. Zīle pievērsās jau Odesas laikā daudzkārt cilātai tēmai par vispārīgiem medicīnas pamatprincipiem un to nozīmi praktiskajā medicīnā un studentu izglītošanā. Jau pēc rektora administratīvo pilnvaru beigām M. Zīle sāka īstenot savu sen izlolotu sapni par iekšķīgo slimību profesoru konferenci 1930. gada pavasarī, lai apspriestos par “apmācības un citiem

iekšķīgo slimību jautājumiem”.⁸¹ Par ieceri sarīkot konferenci par medicīniskās izglītības jautājumiem M. Zīle informēja rektoru jau 1929. gada rudenī, lūgdams materiālu un morālu universitātes atbalstu.⁸² Informējot universitātes vadību par šo nodomu, Medicīnas fakultāte 1929. gada 25. novembra sēdē apliecināja gatavību šo pasākumu atbalstīt ar 1200 latiem.⁸³

Ņemot vērā lielo ārvalstu dalībnieku atsaucību, īsi pirms pašas konferences sākuma tās sarīkošanai no speciāliem līdzekļiem tika atvēlēti 2000 lati.⁸⁴ Pati konference notika Rīgā 1930. gada 16.–18. septembrī, bet nākamajā gadā M. Zīles sakārtojumā tika izdoti tās materiāli, kas ietvēra gan pašus priekšlasījumus, gan stenografētās debātes pēc katra no tiem.⁸⁵ Var droši apgalvot, ka šī konference bija pirmais Latvijas Universitātes organizētais Eiropas līmeņa pasākums.

Pilns konferences dalībnieku saraksts krājumā nav publicēts, tādēļ par to iespējams spriest vienīgi pēc krājumā minētajiem referentiem un diskusiju dalībniekiem. No LU Medicīnas fakultātes bez M. Zīles vēl referātus nolasi ja tālaika vadošais ķirurģijas profesors Jēkabs Alksnis, higiēnas profesors Ernsts Fērmanis un tiesmedīķis vecākais docents Ferdinands Neireiters, bet debātes savu viedokli pauda arī psihiatrs profesors Hermanis Buduls. Konferences apmeklējums varētu būt bijis visai kupls, jo uz to tika īpaši aicināti visi fakultātes mācībspēki, ieskaitot arī asistentus un subasistentus.⁸⁶ Liekas, ka M. Zīle īpaši vēlējās paust šīs idejas tiem topošajiem docētājiem, kuri pēc neilga laika kļūs par docentiem un profesoriem un izvēlēsies mācību saturu un metodes fakultātē.

Kēnigsbergas Universitāti pārstāvēja prof. Birgerss (*Bürgers*), prof. L. Borharts (*Borchardt*) un prof. G. Lepēne (*Lepohne*), Kauņas Vitauta Dižā universitāti – fiziologs prof. Landaus (*Landau*), Bagdons (*Bagdonas*) un Vintellers (*Winteler*), Tartu Universitāti – prof. Māzings (*Masing*), Helsinku Universitāti – Bekers (*Becker*), Vīnes – privātdocents B. Ašners (*Aschner*).^{*} Par diviem starptautiski redzamākajiem konferences dalībniekiem uzskatāmi Halles Universitātes

Profesors Mārtiņš Zīle ap 1930. gadu.
Fotogrāfija no LNA Latvijas Valsts
kinofotofonodokumentu arhīva,
inv. Nr. F 13227n

* Konferences materiālos daļai ārvalstu viesu nav minēts iniciālis, un visos gadījumos to neizdevās precizēt. Tāpat ne vienmēr precizēts arī akadēmiskais amats. – M. B. piezīme.

internists (viens no izcilākajiem vācu kardiologiem) Teodors Brugšs (*Brugsch*) un Ķīles Universitātes fizikālķīmiskās medicīnas institūta direktors profesors Heinrihs Šāde (*Schade*) (viņa vadībā disertāciju izstrādāja M. Zīles skolnieks Kristaps Rudzītis). Tātad kopumā tajā aktīvi piedalījās ne vairāk par 30 cilvēkiem, ja pieņem, ka daži jaunākie mācībspēki un viesi debatēs nepiedalījās, kas visnotaļ pamatoti liek apzināties šī pasākuma visai ierobežoto raksturu. Taču savas rosinošās intelektuālās gaisotnes dēļ tā guva visai plašas atskaņas vācu valodā rakstošajā medicīnas presē, kurai M. Zīles vārds nebija svešs ar savām agrākajām publikācijām par klīniskiem novērojumiem un medicīniskās sintēzes jautājumiem, it īpaši ar 1926. un 1927. gadā publicēto darbu par slimību ģenēzi un higioģenēzi. Šo iespaidu vēl pastiprināja rūpīgi izdotā konferences materiālu grāmata, nodrošinot tās sakārtotajam un konferences organizētājam atzīstamu slavu, kas gan diemžēl aptvēra gandrīz vienīgi vāciski runājošās valstis.

Lai nodrošinātu plašāku auditoriju, nākamā starptautiskā sanāksme par medicīniskās sintēzes veicināšanu notika 1932. gadā no 14. līdz 17. septembrim plaši pazīstamajā Čehijas kūrortā Marienbādē (čehu *Mariánské Lázně*). To gan pēc sava dalībnieku skaita, gan daudzpusības pilnā mērā var ar pilnām tiesībām dēvēt par kongresu. M. Zīle bija šī kongresa zinātniskās komisijas loceklis (to vadīja prof. T. Brugšs), un viņam kā ierosmes autoram bija godpilnais pienākums teikt tajā ievadvārdus un nolasīt divus referātus. Šī kongresa oficiālais dalībnieku saraksts jau aptver 141 personu. No tām vairums pārstāvēja Vāciju un Čehoslovākiju, bet tā klausītāju vidū bija arī atsevišķi pārstāvji no Šveices, Ungārijas, Austrijas, Igaunijas, Palestīnas, Rumānijas un pat no PSRS. Visai kupli tajā bija pārstāvēta arī Latvijas Universitāte, jo bez M. Zīles tajā vēl piedalījās profesori R. Adelheims, C. Amslers un E. Fērmanis, vecākais docents F. Neireiters, kā arī Fakultātes terapijas katedras asistenti A. Lūsis un K. Rudzītis.

Arī nākamais (nosacīti tas tika dēvēts par trešo, iekļaujot kopīgā numerācijā arī Rīgas konferenci) kongress notika Marienbādē 1934. gada 13.–15. septembrī. Tāpat kā iepriekšējā kongresā, arī šajā M. Zīle vadīja zinātnisko programmas komisiju un teica nobeiguma runu. Līdzīgs kongress Marienbādē notika arī 1936. gadā no 16. līdz 19. septembrim.⁸⁷ Sintētiskās dzīvības izpētes kongresu ideja neatstāja M. Zīli arī turpmākajos gados, tāpēc vēl 1937. gada rudenī, savā pēdējā akadēmiskā darba gada sākumā, viņš ierosināja sasaukt šādu zinātnisku forumu Rīgā 1938. gadā.⁸⁸ Neskaidru iemeslu dēļ šo pasākumu noorganizēt neizdevās, taču tā vietā M. Zīle 1938. gadā piedalījās psiholoģijas un psihoterapijas kongresā Kopenhāgenā.

Mūža beigu gadi un tā noslēgums

Rūpes par starptautisko kongresu organizēšanu un ieceres par filozofiskajiem traktātiem kopš Rīgas konferences laikiem pakāpeniski ieņēma aizvien nozīmīgāku vietu M. Zīles darbā, palēnām mazinādamas interesi par praktisko ārstniecības darba vadīšanu klīnikā. Tādēļ par nozīmīgu brīdi M. Zīles akadēmiskajā darbā kļuva 1932. gads, kad viņa garīgi tuvākais audzēknis asistents Kristaps Rudzītis pabeidza un aizstāvēja disertāciju “Klīniski un kolloidķīmiski pētījumi par paradoksālu reakcijām”, kas gan lielākoties bija izstrādāta Ķīlē pie profesora H. Sādes. Ar šo brīdi, kad M. Zīle uzskatīja, ka izaudzināts iecerētais darba turpinātājs, viņš pakāpeniski nodeva savus pienākumus Kristapam Rudzītim. Kad 1933. gada janvārī M. Zīle kļuva septiņdesmit gadus vecs, viņš vēl uz vienu gadu tika pārvēlēts par pilntiesīgu klīnikas vadītāju, jo vēl nebija izpelnījies tiesības uz pensiju. Taču ar 1934. gadu viņš pārgāja ārstatā, galvenokārt nododamies lekciju lasīšanai un pilnībā uzticot praktiskos darbus privātdocentam K. Rudzītim un saviem asistentiem, tomēr pavisam darbu LU pārtrauca tikai 1938. gada pavasarī.

Šajā laikā M. Zīle aizvien čaklāk nodevās monogrāfisku apceru sagatavošanai, un 30. gados nāca klajā šādas grāmatas: *Über das Weltbild des Arztes und den Sinn der Krankheit: ein Appell zur Lebennssynthese* (1934), *Das Urphänomen des Lebens: Seine naturwissenschaftliche, ärztliche und weltanschauliche Geltung* (1935) un *Was ist Seele? Eine ärztlich-synthetische Studie zum Urphänomen des Lebens* (1937). Par abām pēdējām varam teikt, ka tās turpina un izvērs viņa 20. gadu runās un rakstos izteiktās domas, cenšoties tām piešķirt filozofisku vispārinājumu. No šiem darbiem profesora dzīves laikā latviešu lasītājam kļuva pieejams vienīgi pēdējais (“Kas ir dvēsele? Ārstnieciski-sintētiska studija par dzīvības pirmfenomenu”), kas Dzelmju Almas tulkojumā pieredzēja trīs izdevumus. Savukārt pēdējos gados ar M. Zīles medicīniski filozofisko darbu tulkošanu latviešu valodā aktīvi nodarbojas profesors Valdis Pīrāgs, kura pūļu rezultāts ir 2011. gadā iznākusi grāmata “Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu: uzsaukums dzīvības sintēzei”. Daži šajā grāmatā iekļautie fragmenti iepriekš tikuši publicēti žurnālā “Latvijas Ārsti”.

Profesionāla filozofa vērtējumu par šīm trim grāmatām sniedzis Pauls Jurevičs pārskatā par filozofijas attīstību valsts 20 gados: “[..] M. Zīle savus uzskatus pamato ar ļoti dzīvīgiem salīdzinājumiem un arī piemēriem no ārsta prakses. Viņa opozīcija vienpusīgai mehānistiskai pieejai dzīves parādībām un garīgo faktoru līdzdalības atzīšana, tāpat arī zināma logosa pieņemšana pasaules struktūrā, vārdu sakot, viņa medicīniskās reformkustības vispārīgās tēzes pilnīgi sakrīt ar vitālistīgi ievirzītās modernās dabas filozofijas atzinumiem. Turpretim veids, kā viņš savu mācību pamato un iaved jaunus jēdzienus, gluži neapmierina to ideālu, ko sev izveidojusi zinātniskās filozofijas metodoloģija.”⁸⁹

Vāciski orientētās ģimenes dēļ M. Zīle 1941. gada sākumā izceļoja kopā ar Latvijā vēl palikušajiem vācu tautības pilsoņiem otrajā pēdējās kara

(*Nachumsiedlung*) vīlnī. Dēla jaunā ģimene bija Rīgu atstājusi jau 1939. gada rudenī. Vācijā viņš turpināja rakstīt savus filozofiskos apcerējumus, no kuriem divi – *Der Kontrapunkt des Lebens: Zur Tiefen Problematik der dynamischen Hintergründe des Werdens und des Leidens, des Logos und des Pathos un Schicksal und Sendung des Unvergänglichen im Menschen: Schlußfolgerungen eines ärztlichen Lebenssynthetikers im Lichte eines wahren Arzttums* – saglabājušies ar 1943. gadu datētu manuskriptu veidā un pieejami P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā. Mārtiņa Zīles mūzs noslēdzās Unslēbenē 1945. gada 12. maijā.

Apcerot kāda mācībspēka mūžu un veikumu, allaž rodas jautājums par viņa darba turpinātājiem un sekotājiem. Kas attiecas uz M. Zīli, tad viņam šai ziņā nav daudz tiešu sekotāju, turklāt šāda problēmas nostādne iespējama vienīgi par viņa mūža cēlienu Rīgā, jo par viņa darbības posmu Odesā zināms visai maz, un tādēļ grūti spriest par viņa turienes audzēkņiem un sekotājiem. Latvijas Universitātē dziļākas pēdas atstāja viņa saskare ar savas klinikas līdzstrādniekiem un volontieriem, no kuriem vēlāk daudzi kļuva par ievērojamiem praktizējošiem ārstiem. Par viņa darba tiešo sekotāju var uzskatīt viņa vienīgo doktorantu Kristapu Rudzīti, kurš M. Zīles idejisko mantojumu, cik nu tas bija iespējams padomju varas apstākļos, nodeva saviem skolniekiem, no kuriem vislielāko interesi par sintētisko virzienu medicīnā izrādīja profesors Ilmārs Lazovskis. Tādējādi var apgalvot, ka trausls, bet tomēr nomanāms pavediens saista M. Zīles idejas ar mūsu dienām, it īpaši tāpēc, ka daži viņa raksti kopš 1990. gada tikuši publicēti atkārtoti. K. Rudzītis bija ne vien M. Zīles pēctecis klinikas vadībā, bet arī viņa skolas turpinātājs, kurš šo pēctecību nodeva saviem skolniekiem (V. Būmeisteram, G. Liepiņai, A. Štīfam, I. Lazovskim, G. Brežinskim, U. Brūverim u. c.).

Diemžēl divi citi viņa asistenti – Alberts Brūveris un Nikolajs Reinics – savus gandrīz pabeigtos doktora darbus tā arī nekad neiesniedza Medicīnas fakultātes padomei vērtēšanai. Abu šo skolnieku mūžu pārtrauca Latvijas okupācija (N. Reinics tika nošauts Rīgas Centrālcietumā 1941. gada jūnija beigās, bet A. Brūveris mira Gulaga spaidu darbu nometnē 1942. gadā). Savukārt Roberts Šiliņš un Ādams Lūsis pēc maksimālā desmit gadu termiņa asistenta amatā bija spiesti akadēmisko darbu pārtraukt un pievērsās sekmīgam klīniskam darbam.

Profesora klīnikā volontēja daudzi vēlāk visai prominenti Latvijas ārsti (piemēram, Valentīns Būmeisters, Ringolds Čakste, Lazars Javarkovskis, Nikolajs Jerums, Ivans Rošonoks). Lai godinātu savu skolotāju, viņa klinikas asistenti un volontieri veltīja viņam īpašus "Latvijas Ārstu Žurnāla" numurus (1933. gada Nr. 1. un 1938. gada Nr. 1./2.). Kaut gan katrs no viņiem izvēlējās savu ceļu klīniskajā medicīnā, tomēr viņi it visi daļu no M. Zīles klīnikā apgūtā neaizmirsta savā ikdienas darbā un pieminēja to saviem audzēkņiem. Šo rindiņu autoram 1983. gada pavasarī bija izdevība profesora L. Javarkovska apgaitas laikā dzirdēt atgādinājumu, ka M. Zīle prasījis, lai itin visus faktus un analīžu rezultātus viņa klinikas ārsti viņam ziņotu no galvas, neko nelasot no slimības vēstures.

Vienu no iespējamajiem kodolīgākajiem sava skolotāja zinātniskā mantojuma rezumējumiem devis Kristaps Rudzītis savas vārdnīcas *Terminologia medica* attiecīgajā šķirklī: “**Zīle, Mārtiņš** [Зиле Мартин Бертулевич] med. latv. et ross., [..] Z. pazīme: auskultācijas trokšņu parādīšanās, slimniekam guļot uz slimajiem sāniem, izžušana – pieceļoties stāvus. Z. slimību trīs pamattipi: asinsvadu, saistaudu un parenhimatozais tips. Z. slimības definīcija: slimība ir orgānu vai to funkciju korelatīvo traucējumu (nervu, humorālo, mehānisko) traucējumu sekas. Z. aparāts: aparāts aktīvai endopneimoterapijai.”⁹⁰

VĒRES

- ¹ *Latvijas Universitāte, 1919-1929*. Rīga : Latvijas Universitātes izdevums, 1929, 474.-477. lpp.
- ² [Profesors Mārtiņš Zīle : biogrāfija]. Iespējamie darbi. *Latvijas Ārstu Žurnāls*, [Nr.1], 1933, 3.-8. lpp.
- ³ **Айвар, Ю. П.** Жизнь и деятельность профессора М. Зиле : (в связи со столетием со дня рождения). **No:** *Из истории медицины* : сборник статей. Вып.5. Рига : Изд-во АН Латвийской ССР, 1963, с. 247-252.
- ⁴ **Lazovskis, I.** Iekšējīgo slimību klinikas. **No:** *Stradiņa slimnīca* : rakstu vainags deviņdesmitgadē. Rīga : Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca, 2000, 96.-107. lpp.
- ⁵ *Apcerējumi par sabiedriskās un filozofiskās domas attīstību Latvijā:(1920-1940)*. Sast. P. Laizāns ... [u.c.]; atb. red. V. Šteinbergs ; Latvijas PSR Zinātņu akadēmija. Filozofijas un tiesību institūts. Rīga : Zinātne, 1982. 303 lpp.
- ⁶ **Vēliņš, J.** *Mana gaismas pils*: atmiņas. Sidneja : Sidnejas Latviešu biedrība, Selonijas Sidnejas kopa, 1988. 64 lpp.
- ⁷ **Gezer, Anna Laimdota.** *Martin Sihle* : Versuch einer Bioergographie : dissertation. Münster, 1981. 75 S.
- ⁸ *Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā*. 2. daļa. Tehniskās fakultātes Latvijas Universitātē, Rīgas Universitātē, Latvijas Valsts universitātē, 1919-1958. Rīga : Rīgas Tehniskā universitāte, 2004, 108.-109. lpp.
- ⁹ **Baltiņš, M.** Profesors Mārtiņš Zīle un viņa idejas par medicīnas pedagoģiju (1863-1945). **No:** *Laikmets un personība*. 7. rakstu krājums. Rīga : RaKa, 2006, 182.-215.lpp.
- ¹⁰ **Pīrāgs, V.** Par Mārtiņa Zīles dzīvi un pasaules skatījumu. **No:** **Zīle, M.** *Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu*: uzsaukums dzīvības sintēzei. Sast. V. Pīrāgs. Rīga : Medicīnas apgāds, 2011, 7.-29. lpp.
- ¹¹ **Lejnieks, A., Viksna, A.** Internās medicīnas vēsture Latvijā. **No:** *Klīniskā medicīna*. Red. A. Lejnieks. 1.sēj. Rīga : Medicīnas apgāds, 2010, 23.-38. lpp.
- ¹² **Gavare, I., Frīdenfelde, S., Lismane, R.** *Indriķis Zīle un Dziesmu svētku sudraba lira*. Rīga : Poligrāfijas infocentrs, [2007]. 151 lpp.
- ¹³ **Lazovskis, I.** Iekšējīgo slimību klinikas. **No:** *Kamēr vēl* : publicistikas izlase. Rīga : Nacionālais apgāds, 2005, 144.-158. lpp.
- ¹⁴ **Gavare, I.** u.c.
- ¹⁵ **Mīlenbahs, F.** *Latvieši un latvietes Krievijas augstskolās*. Jelgava : H. Alunāna drukātava, 1908, 136. lpp. (par M. Zīli 89. lpp.)

- ¹⁶ **Baltiņa, D., Baltiņš, M.** *Vēža apkarošana Latvijā* : pirmajai specializētajai vēža slimnīcai Latvijā – 65gadi. Rīga : Madris, 2004, 37. lpp.
- ¹⁷ **Brežinskis, G., Arons, K.** *Bronhiālā astma*. Rīga : Zvaigzne, 1971. 140 lpp.
- ¹⁸ **Brežinskis, G., Arons, K.** *Praktiskā alergoloģija*. Rīga : Zvaigzne, 1977. 253, [1] lpp.
- ¹⁹ **Васильев, К. К.** Деятельность уроженцев Латвии в Одесском научно-медицинском центре. *№: Из истории медицины*. Т.15. История военной медицины, врачебного дела и здравоохранения Прибалтики. Рига : Звайгзне, 1985, с. 98-104.
- ²⁰ **Aberberga-Augškalne, L., Koroļova, O.** *Fizioloģija ārstiem*. Rīga : Medicīnas apgāds, 2007. 516 lpp.
- ²¹ **Rencis, E.** *Farmakoloģija ar toksikoloģiju un receptūru*. Rīga : Universitātes apgāds, 1942. 1066 lpp.
- ²² **Mazūrs, K.** *Fizikālā terapija*. Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1949. 320 lpp.
- ²³ LVVA, 7427. f., 6. apr., 1. l., 363.-365. lp.
- ²⁴ LVVA, 7427. f., 6. apr., 391. l., 2.-5. lp.
- ²⁵ LVVA, 7427. f., 6. apr., 391. l., 39.-44. lp.
- ²⁶ LVVA, 7427. f., 6. apr., 391. l., 62.-63. lp.
- ²⁷ **Baltiņš, M.** Par privātdocenta statusu Latvijas Universitātē. *№: Zinātņu vēsture un muzejniecība = History of sciences and museology*. Raksti. Latvijas Universitāte ; 653. sēj. 2003, 63.-79. lpp.
- ²⁸ **Zīle, M.** Par slimības klīnisko jēgumu. Kas ir slimība? *Latvijas Ārstu Žurnāls*, Nr. 1, 1923, 2.-8. lpp.
- ²⁹ Turpat.
- ³⁰ Turpat.
- ³¹ Turpat.
- ³² Turpat.
- ³³ Turpat.
- ³⁴ **Skuja, J.** Kongresa priekšdarbi. *№: 1. Latvijas ārstu un zobārstu kongresa darbi* : 11.-13. sept. 1925 = Verhandlungen des 1. Kongresses lettländischer Ärzte und Zahnärzte. Red.: J. Skuja, M. Brandts, M. Hiršbergs, V. Storoženko. Rīga : Kongresa izpildu komitejas izdevums, 1926, 3.-4. lpp.
- ³⁵ **Baltiņš, M.** "Latvijas Ārstu Žurnāla" tapšana (no ieceres līdz pirmajam numuram). *Latvijas Ārsts*, Nr. 12., 1998, 694.-695. lpp.
- ³⁶ LVVA, 7427. f., 6. apr., 2. l., 129. lp.
- ³⁷ **Baltiņš, M.** Latvijas Universitātes mācībspēku akadēmiskās runas un iestāju lekcijas Latvijas ideju vēstures kontekstā. *№: Zinātņu vēsture un muzejniecība = History of sciences and museology*. Raksti. Latvijas Universitāte ; 704.sēj. 2007, 7.-15. lpp.
- ³⁸ **Zīle, M.** Par miršanas un nemirstības problēmiem no ārsta viedokļa. *Izglītības Ministrijas Mēnešraksts*, Nr. 11, 1924, 449.-458. lpp.
- ³⁹ Turpat.
- ⁴⁰ Turpat.
- ⁴¹ Turpat.
- ⁴² Turpat.
- ⁴³ Turpat.
- ⁴⁴ **Sakse, A.** *Kopoti raksti*. 3.[sēj.]. Dzirksteles nakti. Rīga : LVI, 1963, 118.-119. lpp.
- ⁴⁵ LVVA, 7427. f., 6. apr., 393. l., 1.-3. lp.

- ⁴⁶ **Viksna, A.** *Latvijas Universitātes Medicīnas fakultāte, 1919-1950.* Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2011. 499 lpp.
- ⁴⁷ *Latvijas Universitātes piecgādu darbības pārskats, 1919-1924.* Rīga : Latvijas Universitāte, 1925, 197.-198. lpp.
- ⁴⁸ **Rudzītis, K.** *Klīniski un koloidķīmiski pētījumi par paradoksām reakcijām = Klinisches und kolloidchemisches [Untersuchungen] über paradoxe Reaktionen : disertācija.* Rīgā, 1932. 154 lpp.
- ⁴⁹ **Zīle, M.** Slimība un higiēnēze : korelācijas pataloģija un korelācijas terapija. **No:** 1. *Latvijas ārstu un zobārstu kongresa darbi* :11.-13. sept. 1925 = Verhandlungen des 1. Kongresses lettländischer Ärzte und Zahnärzte. Red.: J. Skuja, M. Brandts, M. Hiršbergs, V. Storoženko. Rīga : Kongresa izpildu komitejas izdevums, 1926, 23.-31. lpp.
- ⁵⁰ Turpat.
- ⁵¹ Turpat.
- ⁵² **Zīle, M.** Aforismi par tuberkulīna terapiju. **No:** 1. *Latvijas ārstu un zobārstu kongresa darbi* :11.-13. sept. 1925 = Verhandlungen des 1. Kongresses lettländischer Ärzte und Zahnärzte. Red.: J. Skuja, M. Brandts, M. Hiršbergs, V. Storoženko. Rīga : Kongresa izpildu komitejas izdevums, 1926, 73.-78. lpp.
- ⁵³ LVVA, 7427. f., 6. apr., 396. l., 44.-46. lp.
- ⁵⁴ LVVA, 7427. f., 6. apr., 3. l., 33.-34. lp. (Latvijas Universitātes padomes protokoli 1927.-1931.)
- ⁵⁵ **Vēliņš, J.** *Mana gaismas pils : atmiņas.* Sidnejas latviešu biedrība un Selonijas Sidnejas kopa, 1988. 64 lpp.
- ⁵⁶ LVVA, 7427. f., 6. apr., 3. l., 48.-51. lp.
- ⁵⁷ LVVA, 7427. f., 6. apr., 3. l., 52.-55. lp.
- ⁵⁸ LVVA, 7427. f., 6. apr., 3. l., 48.-51. lp.
- ⁵⁹ LVVA, 7427. f., 6. apr., 3. l., 23.-27. lp.
- ⁶⁰ LVVA, 7427. f., 6. apr., 3. l., 89.-91. lp.
- ⁶¹ Kristapa Morberga testaments. **No:** *Kristaps Morbergs, 1844 -1928.* Rīga : Jumava, 2002, 123.-130. lpp.
- ⁶² *Kristaps Morbergs, 1844 – 1928.* Rīga : Jumava, 2002, 117.-119. lpp.
- ⁶³ Turpat.
- ⁶⁴ LVVA, 7427. f., 6. apr., 3. l., 143.-147. lp.
- ⁶⁵ LVVA, 7427. f., 6. apr., 3. l., 176.-181. lp.
- ⁶⁶ **Baltiņš, M.** Latvijas Universitātes Rakstu tapšana un attīstība: 1921-1943. **No:** *Zinātņu vēsture un muzejniecība = History of sciences and museology.* Raksti. Latvijas Universitāte ; 684.sēj. 2005, 9.-26. lpp.
- ⁶⁷ **Spekke, A.** *Atmiņu brīži : ainās, epizodes, silueti.* Rīga : Jumava, 2000, 102.-103. lpp.
- ⁶⁸ LVVA, 7427. f., 6. apr., 21. l., 276. lp.
- ⁶⁹ LVVA, 7427. f., 6. apr., 21. l., 366. lp.
- ⁷⁰ **Viksna, A.** Slimnīca 20. gadsimta pirmā pusē. **No:** *Stradiņa slimnīca : rakstu vainags deviņdesmitgadē.* Rīga : Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca, 2000, 22.-31. lpp.
- ⁷¹ LVVA, 7427. f., 6. apr., 26. l., 795.-796. lp.
- ⁷² LVVA, 7427. f., 6. apr., 26. l., 807. lp.
- ⁷³ LVVA, 7427. f., 6. apr., 26. l., 856. lp.
- ⁷⁴ LVVA, 7427. f., 6. apr., 26. l., 897. lp.

- ⁷⁵ LVVA, 7427. f., 6. apr., 27. l., 225. un 253. lp.
- ⁷⁶ LVVA, 7427. f., 6. apr., 27. l., 396. lp.
- ⁷⁷ **Zīle, M.** Vai Universitātei pieder tautas vadoņu audzinātāja loma?: Latvijas Universitātes rektora prof. M. Zīles akadēmiskais priekšlasījums Universitātes svinīgā aktā 1928. g. 17. novembrī Nacionālajā Operā, sakarā ar Latvijas valsts 10 gadu pastāvēšanas svētkiem. **No:** *Latvijas Universitātes Raksti*, 19.[sēj.]. Rīga, 1928, 456.-468. lpp.
- ⁷⁸ LVVA, 7427. f., 6. apr., 3. l., 320.-330. lp.
- ⁷⁹ LVVA, 7427. f., 6. apr., 399. l., 57.-60. lp.; 67.-68. lp.
- ⁸⁰ LVVA, 7427. f., 6. apr., 3. l., 221.-225. lp.
- ⁸¹ LVVA, 7427. f., 6. apr., 27. l., 677. lp.
- ⁸² Turpat.
- ⁸³ LVVA, 7427. f., 6. apr., 399. l., 12.-17. lp.
- ⁸⁴ LVVA, 7427. f., 6. apr., 3. l., 343.-348. lp.
- ⁸⁵ *Verhandlungen der ersten Konferenz zur Förderung medizinischer Synthese unter Beteiligung der medizinischen Fakultät der Lettländischen Universität.* Hrsg. Martin Sihle. Rīga : [Walters und Rapa], 1931. 297 S.
- ⁸⁶ LVVA, 7427. f., 6. apr., 400. l., 1.-3. lp.
- ⁸⁷ **Rudzītis, K.** 3. Iekšējo slimību klīnikās. **No:** *Zinātne tēvzemei divdesmit gados, 1918-1938.* Rīga : Latvijas Universitāte, 1938, 273.-275. lpp.
- ⁸⁸ LVVA, 7427. f., 6. apr., 407. l., 2.-5. lp.
- ⁸⁹ **Jurevičs, P.** 5. Filozofija, psiholoģija un pedagoģija. **No :** *Zinātne tēvzemei divdesmit gados, 1918-1938.* Rīga : Latvijas Universitāte, 1938, 83.-112. lpp.
- ⁹⁰ **Rudzītis, K.** *Terminologia medica.* 2.[sēj.]. Rīga : Liesma, 1977, 735. lpp.

Māris Baltiņš,
Prof., Dr. habil. med.

Professor Mārtiņš Zīle (1863–1945)

The personality and scientific activity of Professor Mārtiņš Zīle are still insufficiently explored, and many will find them unfamiliar and new. Only some medical doctors have at least heard about his ideas of medical synthesis and his contribution to the creation of the clinic of internal diseases.

Mārtiņš Zīle was born on 28 January 1863 in Aloja, the last of eight children in the family. Since adolescence he lived in the family of his elder brother, conductor at the First All-Latvian Song Festival, Indriķis (Heinrihs) Zīle (1841-1919). From 1878 to 1882 he studied at the Tartu State *Gymnasium*. In January, 1883, he started studies at the University of Dorpat (Tartu), and graduated from the Faculty of Medicine in May, 1888, with the evaluation of “successfully”. During this time he worked on voluntary basis at the surgery clinic of Professor Eduard von Wahl (1833-1890). Already on 11 May 1889 he defended his doctoral thesis “*Ein Beitrag zur Statistik der Rectumcarcinome*”, developed under the guidance of Professor Wahl. Since then the scientific world has been more familiar with the German spelling of his surname, Sihle, with which he is also more widely known outside Latvia.

After the doctorate, from 1890 till 1892, M. Zīle worked as a doctor in Fellin (now – Viljandi); there he met a Baltic German lady, Margot Lais (1865-1943), whom he married in Riga in August, 1890. After an internship in the Berlin and Leipzig clinics he decided to move to Moscow; however, a chronic lung disease caused him, at the end of 1893, to move to the Crimea for the purposes of climate change. While restoring his health, he worked in Yalta till 1896, and then served two years in Sevastopol. During this time, he worked on his first article on understanding the pathogenesis of bronchial asthma, in which M. Zīle proposed to differentiate three mechanisms of asthma pathogenesis (reflector, haematogenous and psychogenic asthma) and offered his classification of the disease.

In 1898, Mārtiņš Zīle with his family moved to Odessa and stayed there until early 1922. Having opened his private practice, M. Zīle also temporarily performed the duties of prosecutor at the Odessa Evangelical Hospital and of a physician for St. Paul's *Realschule* (briefly also for other schools). In Odessa, in 1900, M. Zīle's only child - a son, Romāns Ēriks, was born. Since 1902 M. Zīle had become more closely associated with the Novorossija or New Russia (Odessa)

University, and till 1908 carried out experimental research under the physiologist Bronislav Verigo (1860-1925). On winning the post of associate professor at this university Chair of Pathology and Therapy on 19 December 1905, he delivered lectures in special pathology and treatment within the course on internal diseases up until 11 June 1918. At the same time, from 1914 to 1918, M. Zile was the Head of the Chair of Pharmacology at the Odessa Higher Medical Courses for Women, which existed from 1910 to 1920. In May, 1918, M. Zile was elected Head and assistant professor of the Chair of General Therapy, and in 1920 he became Head and professor of the 2nd Chair of Diagnostics.

During the Odessa period he published articles in German and Russian on the issues of asthma, lung physiology, functional diagnostics and heart diseases. From the perspective of M. Zile's subsequent viewpoints, the articles on the most important principles of medical practitioner's thinking (1907) and on the rules of health maintenance and care of one's body (1914) were of special significance.

In 1908 and 1909, he developed his active diastole concept, which from today's point of view is still topical, and designed his endopneumotherapy device, which has gone down into history as the Zile device (see picture at page 40).

It was on 14 September 1921 that the issue of inviting M. Zile to the University of Latvia was first discussed and the decision was taken to offer him professorship. In fact, his homecoming took a longer time, and it was only on 11 April 1922 that he was finally elected professor and director of the Faculty clinic of internal diseases. On 30 April 1922, M. Zile delivered his inaugural lecture "On the Clinical Concept of Disease. What Is a Disease", which largely reflected his views on his tasks and those of the Faculty of Medicine teaching staff and which eventually became the first of his conceptual lectures in Riga. The publication of this lecture opened the first issue of the "Latvijas Ārsts Žurnāls" ("Latvian Medical Journal") in November of 1923. In its introduction M. Zile highlighted the large discrepancy between the accumulated rich empirical evidence and comparatively modest success in identifying many of the basic concepts. There was a need for future doctors to be able to answer the basic questions: "How to find the path from diagnosis to treatment? What is a disease?" It is paradoxical that the path from diagnosis to treatment, covered by every doctor on daily basis, is far from perfect. The lecture emphasized that the disease is not the result of just impaired individual cell function; rather it is the consequence of a complex interaction of various processes, or, in M. Zile's popular wording, of correlation disorders. Therefore, the identification of a variety of conflicting processes in every case of disease is essential to distinguish between the effects of the body which should be alleviated in the course of treatment, from those that should be supported and aided.

After returning to Riga M. Zile got engaged in the work of the Latvian Physicians Association by reporting in its congresses in 1922 and 1923. Already

in 1923, M. Zīle became the Head of the Latvian Physicians Association and held the office until 1929. Also, in 1923, on the establishment of Latvia Society for Combating Tuberculosis, M. Zīle became its first Chairman of the Board. From 1923 to 1925 M. Zīle was Dean of the Faculty of Medicine. His contribution in this position was characterized by A. Viksna as “the first results”. With M. Zīle as the Dean, the first report on the development of the Faculty of Medicine was created.

According to tradition, on every university anniversary (28 September) one of the most prominent scholars, often the rector, delivered an academic speech. The topic of the speech was usually chosen with the intention to address all faculty members and guests of the ceremony. At the fifth anniversary event, in 1924, Rector of the University, professor of ophthalmology Jānis Ruberts asked M. Zīle to make the speech.

The choice of the theme, “Of Death and Immortality Problems from Physician’s Point of View”, was unusual, and at the very beginning of the speech the orator explained that life and death are the key issues that preoccupy every analytical mind. M. Zīle recognized that a doctor had a special right to deliberate this issue because the very profession made him both a natural scientist and a biologist, and a philosopher, a shepherd of the soul, and even an artist. Modern medicine is more concerned with treating diseases of the human body; M. Zīle, however, reminded his listeners that the patient has also the soul, which should be duly taken care of. According to his understanding, the soul had a role of a metaphysical principle in the form of, for example, the coordinated action of the vegetative nervous system. In addition, in this respect the antagonism of the two parts of the vegetative nervous system can only come as a superficial conclusion, because at a deeper look they both appear to work in mutual partnership towards a common aim. When treating on this issue, M. Zīle discussed two of his favourite comparisons, namely, correlation between the functions of different organs and counterpointing the activities of various cells.

This view fully characterizes M. Zīle’s own position maintaining that analysis and synthesis were both equally necessary in science and in the doctor’s practice. That was why a slanted positioning of analytical methods, which started at the beginning of the 19th century, could not be sustained, and it would inevitably be followed by a flourish of the synthetic approach.

M. Zīle was the Chairman of the Board of the Physicians Congress Organizing Committee; he also opened the First Congress of Latvia’s Physicians and Dentists on 11 September 1925, and delivered the first report “Disease and Hygieogenesis: Pathology of Correlation and Correlation Treatment”. In Zīle’s opinion, research of diseases so far has been inadequate; although much has been written about the pathogenesis of diseases, but there is lack of even basic concepts about the processes which take place in the body in order to restore health. Already in Odessa, in 1918, M. Zīle proposed

to call this theory “hygieogenesis”, as opposed to pathogenesis. This M. Zile’s conceptually important recommendation was not widely accepted, but in the 1960s the idea was again raised by both Soviet scholars (under the term *sano-genesis*), and US scientists, who called it *salutogenesis*. One of M. Zile’s ideas in this field related to the understanding that recovery (and also the maintenance of health) can be achieved by facilitating and consistently restoring a harmonious interaction of all the organs and systems of the body, or, in terms of pathology of correlation, by eliminating disconnection. M. Zile did not stop at mere general statements on hygieogenesis but tried to adapt them to the treatment of tuberculosis.

Professor Mārtiņš Zile, Head of the Faculty Clinic of Internal Medicine, was elected Rector of the University of Latvia on 30 May 1927, replacing Augusts Tentelis who had successfully performed the duties during two academic years. M. Zile was fortunate to have good Vice Rectors – Professor Arnolds Spekke for student affairs and senior assistant professor Persijs Zilite for management affairs, as they both were experienced and capable administrators. Thus, M. Zile could devote more time to address the issues of conceptual nature, as well as to successfully perform representation functions.

M. Zile’s tenure of rector’s office is associated with many essential initiatives. In late 1927, M. Zile reported to the University Council about the former rector E. Felsbergs’ proposal to compile the history of the University, which would be issued on its tenth anniversary. Without the Rector’s care and concern this book would hardly have come out even in subsequent semesters. Already at the beginning of his rectorship M. Zile (together with the previous rector, Augusts Tentelis, and the philologist Pēteris Šmits) was elected an honorary doctor at the Uppsala University. The election was associated with the Uppsala University 450th anniversary celebration, which was also attended by the representatives of the University of Latvia.

As Rector, M. Zile devoted serious attention to the academic growth of the teaching staff by implementing a new habilitation policy (acquisition of the status of *privatdozent*) which was adopted in the spring of 1927, and by raising the question of printing all the theses that were submitted for defence. One of the most significant events with Mārtiņš Zile in the rector’s office was Kristaps Morbergs’ testament which came into effect after his death on 8 April 1928. This largest philanthropist in the history of the University left all his property to the University. The bequest included many estates in Riga, a summer cottage in Jūrmala, works of art and an extensive library.

Another significant M. Zile’s undertaking was the reorganization of “Latvijas Universitātes Raksti”, setting up series by the faculty to ensure speedy publication and precise Faculty Council control of the content of the articles. This ensured better planning of the budget funds within the available quotas. As Rector of the UL, on 9 August 1928, Mārtiņš Zile concluded an agreement with

Jāzevs Vītols, Rector of the Conservatory of Latvia, on the composition of the University of Latvia anthem, which was first performed on 28 September the same year. As a major achievement towards the development of the Faculty of Medicine under M. Zile as the Rector was the completion of the reconstruction of Riga's City Second Hospital (now P. Stradiņš Clinical University Hospital); it was made available for the Faculty on 16 April 1928.

During Mārtiņš Zīle's term of office the University celebrated the State Proclamation Day. On 17 November 1928, he delivered the fourth of his classic academic speeches, "Does the University Serve as an Educator of National Leaders?", which is reprinted in this collection (see page 181)

In the second half of the 1920s M. Zile turned to the theme of general fundamental principles of medicine and their importance in medical practice and education of students, the theme that had frequently been raised during the Odessa period. When his term of rector's office came to an end, M. Zile began to realize his dream of a conference of professors of internal diseases in the spring of 1930 to discuss the "issues of training and other internal diseases". He had informed the Rector of this plan already in the autumn of 1929. The conference was held in Riga from 16 to 18 September, 1930, but the following year its materials were arranged by M. Zile and published, including both the reports and the transcribed debate on each of them.

This conference was the first European-level event organized by the University of Latvia in the field of medicine.

Although in general it gathered not more than 30 active participants, owing to its challenging intellectual atmosphere it was quite extensively covered in the German-language medical press, to which M. Zile's name was familiar by his earlier publications on clinical observations and issues of medical synthesis, particularly his work of 1926 and 1927 about the disease and hygieogenesis. This positive impression was further reinforced by the meticulously published transactions of the conference.

In order to attract a wider audience, the next international meeting on promotion of medical synthesis took place from 14 to 17 September, 1932, at the renowned Czech resort of Marienbad (Mariánské Lázně). By the number of its participants and its comprehensiveness the event could be called a congress in every respect. M. Zile was a member of the Scientific Commission of the congress (chaired by prof. T. Brugsch), and he, being the initiator of the event, had the honour to make the opening speech and deliver two reports.

The next congress (it was called the third, including the Riga Conference in the numbering) was held in Marienbad from 13 to 15 September, 1934. As in the previous congress, M. Zile led the scientific programme commission and delivered the closing speech. A similar congress in Marienbad was held also in 1936, from 16 to 19 September. In the following years M. Zile continued to nurture the idea of synthetic life research congresses, so in the autumn of 1937,

beginning of his last academic year, he proposed to convene such a scientific forum in Riga in 1938. For unclear reasons this event was never organized; however, M. Zīle participated in the psychology and psychotherapy congress in Copenhagen in 1938.

M. Zīle gradually became preoccupied with the responsibility for the congress organization; thus the year of 1932 was of special importance in his academic work as Kristaps Rudzītis, his closest pupil and assistant, defended his thesis "Clinical and Colloidal Chemical Research on Paradoxical Reactions". M. Zīle was of the opinion that he had prepared a deserving follower, so he gradually transferred his duties to K. Rudzītis. From 1934 M. Zīle's status was that of a freelancer; however, he fully stopped working at the UL only in the spring of 1938.

At this time, M. Zīle increasingly devoted himself to preparing several monographic essays, and within a few years the following works were published: "*Über das Weltbild des Arztes und den Sinn der Krankheit: ein Appell zur Lebennssynthese*" (1934), "*Das Urphänomen des Lebens: Seine naturwissenschaftliche, ärztliche und weltanschauliche Geltung*" (1935), and "*Was ist Seele? Eine ärztlich-synthetische Studie zum Urphänomen des Lebens*" (1937).

After Latvia's loss of independence M. Zīle emigrated in the spring of 1941, together with the still remaining ethnic German citizens in Latvia in the first wave of *Nachumsiedlung*. In Germany, he continued to write his philosophical essays, two of which, "*Der Kontrapunkt des Lebens: Zur Tiefen Problematik der dynamischen Hintergründe des Werdens und des Leidens, des Logos und des Pathos*" and "*Schicksal und Sendung des Unvergänglichen im Menschen: Schlußfolgerungen eines ärztlichen Lebenssynthetikers im Lichte eines wahren Arzttums*" (both finished in 1943), are available in manuscript form in P. Stradiņš Museum for History of Medicine. Mārtiņš Zīle passed away in Unsleben on 12 May 1945.

Māris Baltiņš,
Prof., Dr. habil. med.

Professor Martin Sihle (1863–1945)

Mārtiņš Zīle wurde bis heute als Persönlichkeit und Wissenschaftler nur unzureichend gewürdigt und ist daher für viele neu zu entdecken. Allein ein Teil der Ärzteschaft hat wenigstens schon einmal von seinen Ideen zur medizinischen Synthese und seinen Verdiensten bei der Gründung eines Krankenhauses für innere Erkrankungen gehört.

Mārtiņš Zīle wurde am 28. Januar 1863 in Aloja als jüngstes von acht Kindern geboren. Seit früher Jugend wuchs er in der Familie seines älteren Bruders, des ersten Chefdirigenten des Lettischen Liederfestes, Indriķis (Heinrich) Zīle (1841-1919) auf. Seine gymnasiale Bildung erhielt er auf dem Staatlichen Gymnasium von Dorpat (heute: Tartu), welches er von 1878 bis 1882 besuchte. Nach der Immatrikulation an der Universität Dorpat im Januar 1883 beendete er im Mai 1888 sein Studium an der Fakultät für Medizin „mit gutem Erfolg“. Zu dieser Zeit volontierte er bereits im Krankenhaus des Chirurgen Prof. Eduard von Wahl (1833-1890). Schon am 11. Mai 1889 verteidigte er seine Dissertation „*Ein Beitrag zur Statistik der Rectumcarcinome*“ bei Prof. von Wahl und erlangte den Doktorgrad der Medizin. In der Welt der Wissenschaft wurde der Name von Mārtiņš Zīle von nun an in seiner deutschen Schreibweise, nämlich *Sihle*, besser bekannt.

Nach seiner Promotion arbeitete M. Sihle von 1890 bis 1892 als Arzt in Fellin (heute: Viljandi), wo er seine Lebensgefährtin, die Baltendeutsche Margot Lais, (1865-1943) kennenlernte, die er im August 1890 in Riga heiratete. Nach Arbeitsaufenthalten an Kliniken in Berlin und Leipzig entschied er sich beruflich nach Moskau umzuziehen, doch eine chronische Lungenkrankheit zwang ihn schon Ende des Jahres 1893 zu einem Klimawechsel und dem Umzug auf die Krim. Dort verbesserte sich sein gesundheitlicher Zustand und er arbeitete zunächst bis 1896 in Jalta und dann zwei Jahre lang in Sewastopol. In dieser Zeit entstand seine erste Studie zur Pathogenese des Bronchialasthmas, in der M. Sihle drei pathogene Mechanismen des Asthmas unterschied (reflektorisches Asthma, hämatogenes Asthma und psychogenes Asthma) und eine Klassifikation dieser Erkrankungen vorstellte.

1898 zog Martin Sihle mit seiner Familie nach Odessa, wo er bis Anfang des Jahres 1922 lebte. Zu Beginn leitete er in Odessa eine Privatpraxis, später war er für einige Zeit stellvertretender Leiter des Evangelischen Krankenhauses

und Schularzt der Heiligen Paul Realschule (sowie kurzzeitig auch Schularzt einer anderen Schule). Im Jahre 1900 kam in Odessa M. Sihles einziges Kind zur Welt: sein Sohn Roman Erik. Ab 1902 begann er enger mit der Neurussischen (Odessaer) Universität in Odessa zusammenzuarbeiten, an der er unter der Leitung des Physiologen Bronislaw Verigo (1860-1925) experimentelle Forschungen durchführte. Am 19. Dezember 1905 wurde er Privatdozent am Lehrstuhl für Pathologie und Therapie dieser Universität und hielt bis zum 11. Juni 1918 als festangestellter Lehrbeauftragter Kurse in spezieller Pathologie und Therapie im Rahmen des Studienprogramms innere Erkrankungen ab. Gleichzeitig leitete M. Sihle von 1914 bis 1918 den Lehrstuhl für Pharmazie der Höheren Odessiner Medizinkurse für Frauen, die von 1910 bis 1920 existierten. Im Mai 1918 wurde M. Sihle zum Lehrstuhlleiter und Dozent des Lehrstuhls für allgemeine Therapie und im Jahr 1920 zum Lehrstuhlleiter und Professor für den zweiten Lehrstuhl für Diagnostik gewählt.

In den Jahren, die er in Odessa verbrachte, publizierte Sihle Aufsätze über Asthma, Lungenphysiologie, Herzerkrankungen und Fragen der funktionalen Diagnostik in deutscher und russischer Sprache. In der Rückschau erscheinen die in dieser Zeit entstandenen Schriften über Fragen des ärztlichen Denkens (1907) und über Regeln zur Gesundheitsvorsorge und Körperpflege (1914) als für seine Anschauungen besonders bedeutsam. 1908 und 1909 entstand seine Theorie der aktiven Diastole, die aus heutiger Sicht immer noch aktuell ist, sowie eine konstruierte Vorrichtung zur Endopneumaltherapie, die als Sihles Apparat in die Geschichte einging (siehe Abbildung auf Seite 40).

Zum ersten Mal wurde am 14. September 1921 erwogen, M. Sihle an die Lettländische Universität (LU) zu berufen und man entschied sich, für ihn eine Stelle als ordentlicher Professor frei zu halten. Doch tatsächlich verzögerte sich seine Rückkehr in die Heimat und erst am 11. April 1922 wurde er schließlich zum Professor und Direktor der Fakultätsklinik für innere Erkrankungen gewählt. Am 30. April 1922 hielt M. Sihle seine Antrittsvorlesung „Über den klinischen Zweck von Krankheit. Was ist Krankheit?“, die erste seiner konzeptuellen Vorlesungen in Riga, die hauptsächlich Problemstellungen und Aufgaben mit denen Dozenten der Medizinischen Fakultät konfrontiert sind thematisierte. Der Vorlesungstext wurde in der ersten Nummer des „Latvijas Ārstu Žurnāls“ im November 1923 veröffentlicht. Gleich zu Beginn erwähnt M. Sihle darin die große Kluft zwischen dem reichen Vorrat an empirischen medizinischen Fakten und den recht bescheidenen Erfolgen bei der Klärung vieler Grundbegriffe der Medizin. Zukünftige Ärzte sollten Antworten auf die Grundfragen „Wie findet man von der Diagnose den Weg zur Therapie?“ „Was ist Krankheit?“ finden können. Paradox sei deshalb die Situation, dass der Weg von der Diagnose zur Therapie, den jeder Arzt tagtäglich festlegen müsse, weit von der Perfektion entfernt sei. In der Vorlesung wird betont, dass Krankheit nicht allein das Resultat einzelner Störungen der Zellfunktionen ist, sondern einer Wechselwirkung

verschiedener komplexer Prozesse, oder um einen Lieblingsausdruck M. Sihles zu verwenden – einer Korrelation von Störungen. Im Zusammenhang damit ist es wesentlich, sich widersprüchlicher Vorgänge in jedem einzelnen Krankheitsverlauf bewusst zu sein, um ihr Auftreten im Organismus zu unterscheiden und sie im Laufe der Behandlung zu minimieren oder, wenn sie der Gesundheit förderlich sind, zu unterstützen.

Nach seiner Rückkehr nach Riga engagierte sich M. Sihle im Lettischen Ärztenbund und trat auf den von ihm organisierten Kongressen 1922 und 1923 auf. Schon 1923 wurde M. Sihle Chef des Lettischen Ärztenbundes und behielt dieses Amt bis zum Jahr 1929. Im selben Jahr 1923 wurde M. Sihle nach der Gründung der „Lettländischen Gesellschaft zur Bekämpfung von Tuberkulose“ ihr erster Vorstandsvorsitzender. Von 1923 bis 1925 war M. Sihle Dekan der medizinischen Fakultät. M. Sihles Leistungen in diesem Amt hat A. Viksna mit der Bezeichnung „erste Ergebnisse“ charakterisiert. Während der Amtszeit M. Sihles als Dekan wurde zum ersten Mal ein Bericht über die Entwicklung der Medizinischen Fakultät erstellt.

Traditionell hielt einer der prominenteren Vertreter des Lehrkörpers, meist der Rektor, zur alljährlichen Universitätsfeier (am 28. September) eine akademische Festrede. Als Thema dieser Rede wurde gewöhnlich eines gewählt, das Vertreter aller Fakultäten und die Gäste der Festveranstaltung interessierte. Zum Festakt aus Anlass des 5-jährigen Jubiläums der LU bat der Rektor, Jānis Ruberts, Professor für Augenheilkunde, M. Sihle diese Rede zu halten.

Die Wahl des Themas „Über Probleme des Sterbens und der Unsterblichkeit aus Sicht des Arztes“ war sicher ungewöhnlich, doch wie der Redner selbst gleich zu Beginn seiner Rede klar stellte, sind Leben und Tod grundlegende Fragen, die jeden denkenden Menschen beschäftigen. M. Sihle legte dar, dass gerade der Arzt ein besonderes Recht hat, diese Probleme zu erörtern, ist er doch qua seines Berufes gleichzeitig Naturwissenschaftler, Biologe, wie auch Philosoph, Hüter der Seele und noch dazu Künstler. Wenn sich auch die moderne Medizin mehr mit der Heilung von körperlichen Erkrankungen beschäftigt, erinnert M. Sihle doch daran, dass der Patient auch eine Seele besitzt, die genauso der Pflege bedarf. Seinem Verständnis nach spielt die Seele eine metaphysische Hauptrolle, die sich beispielsweise in der koordinierten Tätigkeit des vegetativen Nervensystems manifestiert. Darüber hinaus kann man in diesem Sinne nur vereinfacht von einem Antagonismus der Funktionen der beiden Teile des vegetativen Nervensystems sprechen, denn beide funktionieren bei tiefergehender Betrachtung in gegenseitiger Partnerschaft und zu einem gemeinsamen Ziel. In diesem Zusammenhang legt M. Sihle seine zwei Lieblingsbegriffe dar, nämlich die Korrelation zwischen verschiedenen Organfunktionen und die Kontrapunktion verschiedener Zelltätigkeiten.

Diese Auffassung ist charakteristisch für die Ansicht M. Sihles, dass Analyse und Synthese beide in gleichem Maße für die Wissenschaft und die praktische

Tätigkeit der Ärzte unabdingbar sind und deshalb die einseitige Betonung der Analyse, wie sie für den Beginn des 19. Jahrhunderts typisch war, nicht von langer Dauer sein kann und zwangsläufig von einer Renaissance synthetischer Ansätze abgelöst werden muss.

M. Sihle war Vorsitzender des Organisationskomitees des Ärztekongresses und eröffnete deshalb am 11. September 1925 den 1. Kongress lettländischer Ärzte- und Zahnärzte- mit dem Eröffnungsvortrag „Krankheit und Hygieogenesis: Korrelationspathologie und Korrelationstherapie“. Nach Auffassung Sihles verlief die Erforschung von Krankheiten bisher nicht zufriedenstellend, denn, obwohl viel über die Pathogenese von Krankheiten geschrieben wurde, fehlte es an Grundbegriffen für die Prozesse, die im Organismus ablaufen, um den Gesundheitszustand wiederherzustellen. M. Sihle schlug schon 1918 in Odessa vor, diesen Forschungsschwerpunkt als Hygieogenesis – ein Gegenbegriff zur Pathogenese – zu bezeichnen. Diese bedeutende konzeptuelle Unterscheidung von M. Sihle fand damals keine breite Resonanz, doch in den 60-er Jahren des zwanzigsten Jahrhunderts gewann seine Idee, sowohl durch sowjetische Forscher (die den Terminus Sanogenese verwendeten) als auch US-Wissenschaftler (die diesen Forschungsbereich als Salutogenese bezeichneten) wieder an Aktualität. Eine der Ideen von M. Sihle in dieser Hinsicht ist mit der Vorstellung verbunden, dass eine Möglichkeit, Gesundung (und auch eine Stärkung der Gesundheit) herbeizuführen, in der Förderung und Erneuerung der koordinierten Wechselwirkung aller Organe und des Systems des Organismus besteht, bzw. dem korrelierenden Begriff aus der Pathologie entsprechend darin, eine Diskorrelation abzuwenden. M. Sihle beschränkte sich jedoch nicht allein auf die theoretische Erörterung der Hygieogenesis, sondern er war bestrebt, diese auch praktisch für die Tuberkulosetherapie nutzbar zu machen.

Als Leiter der Fakultätsklinik für innere Krankheiten wurde Prof. Martin Sihle am 30. Mai 1927 zum Rektor der LU gewählt. Er löste damit Augusts Tentelis ab, der zuvor zwei Jahre an der Spitze der Universität gestanden war. M. Sihle hatte großes Glück mit seinen beiden Stellvertretern: Prof. Arnold Spekke, der für Studentenangelegenheiten verantwortlich war und die älteste Dozent Persijs (Percy) Zilite, die sich um Wirtschaftsfragen kümmerte waren beide erfahrene und fähige administrative Kräfte. Daher blieb M. Sihle mehr Zeit, sich der Lösung konzeptueller Fragen zu widmen und seine repräsentativen Aufgaben erfolgreich zu erfüllen.

In die Amtszeit M. Sihles als Rektor fallen einige bedeutsamen Initiativen. Ende des Jahres 1927 stellte M. Sihle auf der Sitzung des Universitätsrates die Idee des ehemaligen Rektors E. Felsberg vor, eine Geschichte der LU zu schreiben, die zum zehnten Jahrestag der Universität herausgegeben werden könnte. Ohne die wohlwollende Unterstützung des Vorhabens und die Bemühungen des Rektors während des nächsten Semesters wäre dieses Buch wohl kaum erschienen. Schon zu Beginn seiner Amtszeit als Rektor wurde M. Sihle (zusammen

mit seinem Vorgänger Augusts Tentelis und dem Philologen Pēteris Šmits) zum Ehrendoktor der Universität Uppsala gewählt. Diese Ernennung stand in Zusammenhang mit den 450-Jahrfeiern der Universität Uppsala, an der auch Vertreter der LU teilnahmen.

In seiner Funktion als Rektor widmete M. Sihle Fragen der akademischen Wachstumsmöglichkeiten seines Lehrpersonals große Aufmerksamkeit: Die im Frühjahr 1927 angenommene neue Habilitationsordnung (die auch den Status der Privatdozenten regelte) wurde konsequent angewendet und die Frage der Drucklegung aller zu verteidigender Dissertationen angegangen. Eines der wichtigsten Ereignisse der Amtszeit M. Sihles als Rektor war die Testamentseröffnung des größten Förderers der LU, Kristaps Morbergs. Nach dessen Tod am 08. April 1928 trat die Universität sein Universalerbe an. Die Erbmasse umfasste mehrere Immobilien in Riga, ein Sommerhaus in Jurmala, Kunstgegenstände und eine umfangreiche Bibliothek.

Eine andere bedeutende Leistung von M. Sihle als Rektor war die Reorganisation der „Schriften der Lettländischen Universität“. Es wurden Fakultätsreihen der Schriften eingeführt, um die Operativität der Herausgeberebene und die Kontrolle des Fakultätsrates über den Inhalt der Schriften zu erhöhen sowie die finanzielle Planung im Rahmen von zugeteilten Quoten effektiver zu gestalten. In seinem Amt als Rektor der LU traf Martin Sihle am 09. August 1928 mit dem Rektor des Lettischen Konservatoriums Jāzeps Vītols (Joseph Withol) eine Vereinbarung über die Komposition einer Hymne der LU, die im selben Jahr am 28. September zum ersten Mal erklang. Ein großer Erfolg für die Sicherung des Wachstums der medizinischen Fakultät in der Amtszeit von M. Sihle als Rektor war die Fertigstellung der Renovierung des Zweiten Rigaer Stadtkrankenhauses (das heutige P. Stradiņš-Universitätskrankenhaus), das der Fakultät am 16. April 1928 zur Nutzung übergeben wurde.

Auch die Feierlichkeiten zur Proklamation des neuen lettischen Staates fielen in die Amtszeit M. Sihles als Rektor. Während eines Festaktes am 17. November 1928 hielt er die vierte seiner klassischen akademischen Reden unter dem Titel „Welche Rolle spielt die Universität bei der Ausbildung von Volkshelden?“, die auch in diesem Sammelband enthalten ist (siehe: Seite 181).

In der zweiten Hälfte der 20er Jahre des zwanzigsten Jahrhunderts widmete sich M. Sihle wieder verstärkt allgemeinen medizinischen Grundprinzipien und deren Bedeutung in der Praxis und der Ausbildung von Studenten - ein Thema, mit dem er sich schon in Odessa mehrfach auseinander gesetzt hatte. Nach dem Ende seiner Amtszeit als Rektor begann M. Sihle seinen Traum von einer Professorenkonferenz zu inneren Krankheiten im Frühjahr des Jahres 1930 zu verwirklichen, um „Fragen der Ausbildung und andere Fragen im Bereich der inneren Krankheiten“ zu erörtern. Über dieses Vorhaben hatte M. Sihle den Rektor schon im Herbst des Jahres 1929 informiert. Die Konferenz selbst fand vom 16. bis zum 18. September 1930 in Riga statt und im darauffolgenden

Jahr wurden die Konferenzunterlagen unter der Ägide von M. Sihle publiziert. Sie enthielten sowohl die Vorträge der Konferenz, als auch die mitstenographierten Debatten im Anschluss an diese.

Diese Konferenz war die erste von der Lettischen Universität organisierte Veranstaltung im Bereich Medizin von europäischem Maßstab.

Auch wenn insgesamt nicht mehr als 30 Personen an der Konferenz teilnahmen, fand sie doch aufgrund ihrer intellektuell inspirierenden Atmosphäre breite Resonanz in der deutschsprachigen medizinischen Fachpresse, der der Name M. Sihles aufgrund seiner früheren Publikationen zur klinischen Forschung und Fragen der medizinischen Synthese (insbesondere dank der 1926 und 1927 publizierten Arbeiten zur Krankheit und Hygieogenesis) nicht fremd war. Dieser positive Eindruck wurde noch durch das sorgfältig herausgegebene Buch mit den Konferenzunterlagen verstärkt.

Um ein größeres Auditorium zu erreichen, fand die nächste internationale Zusammenkunft zur Förderung der medizinischen Synthese vom 14. bis 17. September 1932 in dem berühmten tschechischen Kurort Marienbad (tschechisch: Mariánské Lázně) statt. Sowohl wegen der großen Zahl an Teilnehmern, als auch wegen ihrer Vielseitigkeit, kann diese Zusammenkunft mit vollem Recht als Kongress bezeichnet werden. M. Sihle war Mitglied der wissenschaftlichen Kommission des Kongresses (sie wurde von Prof. Th. Brugsch geleitet) und als sein Initiator hatte er die ehrenvolle Aufgabe einleitende Worte zu sprechen und zwei Vorträge zu halten.

Auch der nächste Kongress vom 13. bis 15. September 1934 (er wurde als dritter Kongress bezeichnet und schloss in dieser Nummerierung auch die Rigaer Konferenz mit ein) fand in Marienbad statt. Wie auf dem vorangehenden Kongress, war M. Sihle auch diesmal Mitglied der wissenschaftlichen Kommission und hielt die Abschlussrede. Ein ähnlicher Kongress fand auch vom 16. bis 19. September 1936 in Marienbad statt. Die Idee eines Kongresses zur Erforschung der Lebnessynthese ließ M. Sihle auch in den folgenden Jahren nicht los, weshalb er noch im Herbst 1937, zu Beginn seines letzten akademischen Arbeitsjahres, damit beschäftigt war, ein solches wissenschaftliches Forum für das Jahr 1938 in Riga vorzubereiten. Aus unklaren Gründen gelang es nicht, diese Veranstaltung zu organisieren. Stattdessen nahm M. Sihle 1938 an dem Kongress für Psychologie und Psychotherapie in Kopenhagen teil.

Nach und nach nahm die Kongressorganisation in der Arbeit von M. Sihle immer größeren Raum ein und so wurde das Jahr 1932 für seine akademische Arbeit besonders bedeutsam, als sein Schüler und Assistent Kristaps Rudzītis seine Dissertation „Klinisches und kolloidchemisches [Untersuchungen] über paradoxe Reaktionen“ verteidigte. Im Glauben einen Nachfolger ausgebildet zu haben, der seine Arbeit fortsetzen würde, gab Sihle schrittweise seine akademischen Verpflichtungen an K. Rudzītis ab. 1934 wurde Sihle offiziell emeritiert, doch beendete er erst im Frühjahr 1938 seine Arbeit an der LU vollständig.

Zu dieser Zeit beschäftigte sich M. Sihle weiterhin mit der Vorbereitung der Publikation verschiedener Monographien und im Laufe mehrerer Jahre erschienen: „Über das Weltbild des Arztes und den Sinn der Krankheit: ein Appell zur Lebenssynthese“ (1934), „Das Urphänomen des Lebens: Seine naturwissenschaftliche, ärztliche und weltanschauliche Geltung“ (1935) und „Was ist Seele? Eine ärztlich-synthetische Studie zum Urphänomen des Lebens“ (1937).

Schon im Frühjahr 1941 nach dem Verlust der Unabhängigkeit Lettlands emigrierte M. Sihle zusammen mit anderen in Lettland verbliebenen deutschen Volksangehörigen als Teil der zweiten Welle der „Nachumsiedlung“. In Deutschland schrieb er weiter an seinen philosophischen Abhandlungen von denen zwei „Der Kontrapunkt des Lebens: Zur Tiefen Problematik der dynamischen Hintergründe des Werdens und des Leidens, des Logos und des Pathos“ und „Schicksal und Sendung des Unvergänglichen im Menschen: Schlußfolgerungen eines ärztlichen Lebenssynthetikers im Lichte eines wahren Arztiums“ (beide wurden 1943 fertiggestellt) in Manuskriptform im Medizinhistorischem P. Stradiņš-Museum zugänglich sind. Martin Sihle starb am 12. Mai 1945 in Unsleben.

Dr. habil. med., проф.

Марис Балтиньш

Профессор Мартиньш Зиле (1863–1945)

Личность профессора М. Зиле и его научная деятельность всё ещё остаются недостаточно изученными и для многих открываются заново. Лишь часть врачей, в лучшем случае, слышала о его идеях медицинского синтеза и заслугах в создании клиники внутренних болезней.

М. Зиле родился 28 янв. 1863 г. в Алоэ последним из восьмерых детей. С подросткового возраста он рос в семье своего старшего брата, главного дирижера первого всеобщего латышского Праздника песни, Индрика (HeinriĶa) Зиле (1841-1919). Гимназическое образование получил в Дерптской (ныне Тарту) государственной гимназии с 1878 по 1882 г. Поступив в январе 1883 г. в Дерптский университет, он закончил обучение на медицинском факультете в мае 1888 г. с оценкой «успешно». В это же время работал волонтером в клинике хирурга проф. Эдуарда фон Вала (Wahl) (1833-1890). Уже 11 мая 1889 г. защитил диссертацию, написанную под руководством проф. Вала, «*Ein Beitrag zur Statistik der Rectumcarcinome*» на соискание учёной степени доктора медицины. С тех пор имя Мартиньша Зиле, в научном мире за пределами Латвии, более известно в немецком написании, а именно: Sihle.

После защиты докторской диссертации М. Зиле с 1890 по 1892 г. работал врачом в Феллин (сейчас Вильянди), где встретил свою будущую жену, балтийскую немку Марготу Лайсу (Lais) (1865-1943), с которой обвенчался в августе 1890 г. в Риге. По окончании стажировки в Берлинской и Лейпцигской клиниках он решил переселиться в Москву, однако хроническая болезнь лёгких вынудила его уже в конце 1893 г. сменить климат и переехать в Крым. Там он, укрепляя здоровье, до 1896 г. работал в Ялте, а потом два года служил военным врачом в Севастополе. В это же время появилась его первая статья о понимании патогенеза бронхиальной астмы, в которой М. Зиле предложил выделить три механизма патогенеза астмы (рефлекторная, гематогенная и психогенная астма) и выдвинул свою классификацию этой болезни.

В 1898 г. М. Зиле с семьёй переезжает в Одессу и живёт там до начала 1922 г. Начиная с частной практики, М. Зиле в Одессе какое-то время работал и прозектором в Евангелической больнице, и врачом в реальном училище Св. Павла (недолго и в других школах). В Одессе в 1900 г. появился

на свет единственный ребёнок М.Зиле – сын Романс Эрикс. Уже с 1902 г. М. Зиле тесно связан с Императорским Новороссийским Одесским университетом, до 1908 г. проводя экспериментальные исследования под руководством физиолога Бронислава Вериго (Verigo, 1860-1925). Став приват-доцентом кафедры Патологии и терапии Новороссийского университета 19 декабря 1905 г., он до 11 июня 1918 г. как штатный преподаватель читал курс лекций по специальной патологии и терапии внутренних болезней. Одновременно с 1914 по 1918 гг. М. Зиле заведовал кафедрой фармакологии на Одесских Высших женских медицинских курсах, существовавших с 1910 до 1920 гг. В мае 1918 г. М. Зиле избрали доцентом и заведующим кафедрой общей терапии, а в 1920 г. – заведующим 2-ой диагностической кафедрой и профессором.

За годы, проведённые в Одессе, он опубликовал статьи на немецком и русском языках об астме, физиологии лёгких, по вопросам функциональной диагностики болезней сердца. С точки зрения анализа позднейших взглядов М. Зиле, существенны появившиеся в это время статьи о мышлении врача (1907) и о законах сохранения здоровья и заботы о своём теле (1914). В 1908 и 1909 гг. появляется его концепция активной диастолы, которая и на сегодняшний взгляд всё ещё актуальна, как и сконструированный им аппарат эндопневмотерапии, что вошёл в историю как аппарат Зиле (см. рис. в стр. 40).

Впервые конкретнее приглашение М. Зиле в Латвийский университет обсуждалось 14 сентября 1921 г.: было решено зарезервировать для него место штатного профессора. В действительности, однако, путь домой затянулся. Только 11 апреля 1922 г. он, наконец, был избран директором и профессором факультетской клиники внутренних болезней. 30 апреля 1922 г. М. Зиле прочёл свою вступительную лекцию «О клиническом понятии болезни. Что такое болезнь?», которая в большой мере выражала его взгляды на задачи, стоявшие перед ним и преподавателями медицинского факультета и которой суждено было стать первой из его концептуальных лекций в Риге. С публикации этой лекции начинался первый номер «*Latvijas Ārstu Žurnāls*», вышедший в ноябре 1923 г. В начале статьи М. Зиле упомянул о большом противоречии между обильно собранным эмпирическим фактическим материалом и скромными успехами в разъяснении многих основных понятий. Было необходимо, чтобы будущие врачи могли бы получить ответ на основной вопрос «Как найти путь от диагноза к терапии? Что такое болезнь?» Парадоксальным поэтому следует считать ситуацию, когда поиск пути от диагноза к терапии, чем повседневно вынужден заниматься врач, далёк от совершенства. В лекции подчеркивалось, что болезнь не только отдельное повреждение функции клеток, но сложное взаимодействие разных процессов или, по любимому выражению М. Зиле, результат повреждения корреляции. В связи с этим существенно понимание разных

противоречивых процессов в каждом случае болезни, чтобы отделить те явления в организме, которые в ходе лечения следует уменьшать от тех, которые следует стимулировать и поощрять.

После возвращения в Ригу М. Зиле включается в работу в Латышском обществе врачей, выступая на организованных им конгрессах в 1922 и 1923 гг. Уже в 1923 г. М. Зиле становится председателем Латышского общества врачей, занимая эту должность до 1929 г. Тогда же в 1923 г., в учреждённом Латвийском обществе борьбы с туберкулезом, М. Зиле становится его первым председателем совета. С 1923 по 1925 гг. М. Зиле был деканом медицинского факультета. Его достижения на этой должности А. Вискна обозначил как «первые результаты». М. Зиле, будучи деканом, подготовил первый отчет о развитии медицинского факультета.

В соответствии с традицией, на каждом ежегодном празднике университета (28 сентября), один из видных преподавателей, чаще всего ректор на тот момент, произносил академическую речь. Тему этой речи обычно выбирали с намерением заинтересовать представителей всех факультетов и гостей торжественного мероприятия. На торжественном акте, посвященном 5-летнему юбилею ЛУ, ректор профессор офтальмологии Янис Рубертс предложил прочесть речь М. Зиле.

Необычен был выбор темы: «О проблемах смерти и бессмертия с точки зрения врача», но оратор внёс разъяснения ещё в самом начале речи, сказав, что жизнь и смерть – основные вопросы, занимающие каждого мыслящего человека. М. Зиле считал, что у врача есть особое право обсуждать эту проблему, потому что уже сама профессия позволяет ему одновременно быть естествоиспытателем и биологом, философом и духовным пастырем, и к тому же ещё и художником. Хотя современная медицина больше занимается лечением тела человека, всё же М. Зиле призывал не забывать, что у пациента есть и душа, о которой тоже надо заботиться. В его понимании у души роль метафизического принципа, что проявляется, например, в согласованной деятельности вегетативной нервной системы. Кроме того, было бы слишком упрощённо считать деятельность обеих частей вегетативной нервной системы антагонистичной, потому что, вглядываясь глубже, заметим: обе работают во взаимном партнерстве во имя совместной цели. Говоря об этом, М. Зиле рассмотрел два своих любимых сравнения, а именно корреляцию между функциями разных органов и контрапункцию в действии разных клеток.

Эти взгляды полностью характеризуют позицию самого М. Зиле: анализ и синтез оба одновременно необходимы как в науке, так и в практической работе врача, поэтому одностороннее выделение аналитического метода, которое началось в начале 19-го столетия, не может быть долгосрочным, и за ним неизбежно последует расцвет синтетического подхода.

М. Зиле был председателем правления организационного комитета конгресса врачей, и потому он открывал 11 сентября 1925 г. 1-й конгресс

латвийских врачей и стоматологов докладом «Болезнь и гигиеногенез: патология корреляции и терапия корреляции». По мысли М. Зиле, исследование болезни до сих пор проходило неудовлетворительно, потому что много написано о патогенезе болезни, но не хватает даже основных понятий о процессах, что происходят в организме при восстановлении состояния здоровья. М. Зиле уже в Одессе в 1918 г. предлагал назвать это учение гигиеногенезом (Hygieogenesis) в противоположность патогенезу. Это концептуально значимое предложение М. Зиле в своё время не получило широкого отклика, но в 60-е годы 20-го века идею заново сочли актуальной как советские исследователи (используя термин саногенез), так и учёные США, назвавшие это учение салутогенезом. Одна из идей М. Зиле, в этом направлении, связана с пониманием того, как можно достичь оздоровления (а также укрепления здоровья), стимулируя и восстанавливая согласованное взаимодействие всех органов и систем организма или, сообразно выражению патология корреляции, устраняя дискорреляцию. М. Зиле не ограничивался общими рассуждениями о гигиеногенезе, но старался применять свою теорию в лечении туберкулёза.

Руководитель клиники факультетской терапии М. Зиле был избран ректором ЛУ 30 мая 1927 г., сменив Августа Тентелиса, успешно проработавшего на этом посту два учебных года. М. Зиле на редкость повезло с обоими проректорами: проф. Арнольдом Спекке – проректором по студенческим делам и старшим доцентом Персием Зилите – проректором по хозяйственным делам, оба они были опытными и способными администраторами. Таким образом, М. Зиле оставалось больше времени для решения вопросов концептуального характера и успешного исполнения представительских функций.

Деятельность М. Зиле в должности ректора связана со многими существенными инициативами. В конце 1927 г. М. Зиле сообщил на заседании Совета университета о предложении бывшего ректора Э. Фелсберга написать историю ЛУ, которую можно было бы издать к десятилетнему юбилею. Без забот и хлопот ректора в течение следующего семестра эта книга вряд ли могла бы быть издана. Уже в начале своей ректорской деятельности М. Зиле (вместе с предыдущим ректором Августом Тентелисом и филологом Петерисом Шмитсом) был избран почетным доктором Упсальского университета. В этом случае избрание было связано с торжествами, посвященными 450-летию университета, в которых участвовали и представители ЛУ.

Серьёзное внимание ректор М. Зиле уделял вопросам академического роста преподавателей, начав последовательно воплощать принятый весной 1927 г. новый порядок хабилизации (получение прав приват-доцента) и выдвинув вопрос о печатании всех представленных к защите диссертаций. Одним из наиболее значительных событий в период ректорства М. Зиле стало завещание самого большого мецената ЛУ Кристапса Морбергса, который после своей смерти (8 апреля 1928 г.) назначил университет своим

универсальным наследником. Упомянутое наследие включало множество объектов недвижимости в Риге, дачу в Юрмале, предметы искусства и обширную библиотеку.

Другим существенным успехом во время ректорства М. Зиле была реорганизация издания «Latvijas Universitātes Raksti» / «Acta Universitatis Latviensis» («Ученые Записки Латвийского Университета»), поделившая их на факультетские серии, чтобы усилить оперативность издания и точность контроля факультетского совета за содержанием публикуемых статей, а также отследить возможность успешного планирования бюджетных средств, в рамках отведённых квот. Будучи ректором ЛУ, М. Зиле 9 августа 1928 г. договорился с ректором Латвийской консерватории Язепом Витолсом о сочинении гимна университета, который впервые прозвучал в том же году 28 сентября. Большим успехом для обеспечения роста медицинского факультета в период ректорства М. Зиле было окончание реконструкции 2-ой Рижской городской больницы (ныне Университетская клиническая больница им. Р. Страдыня) и её передача в распоряжение факультета 16 апреля 1928 г.

В пору ректора М. Зиле праздновался также 10-летний юбилей дня провозглашения государства. На торжественном собрании 17 ноября 1928 г. он прочёл четвертую из своих классических академических речей «Принадлежит ли университету роль воспитателя руководителей народа?», которая также опубликована в этом сборнике (см. стр. 181).

Во второй половине 20-х годов 20-го века М. Зиле обратился к многократно поднятой уже в одесском периоде теме об общих основных принципах медицины и их значении в практической медицине и образовании студентов. По окончании ректорских полномочий М. Зиле начал воплощать свою мечту о конференции профессоров по внутренним болезням весной 1930 г., чтобы обсудить «обучение и другие вопросы внутренних болезней». Об этом замысле М. Зиле информировал ректора уже осенью 1929 г. Сама конференция проходила в Риге с 16 по 18 сентября 1930 г., а в следующем году были изданы материалы конференции в подборке М. Зиле, включающие как сами рефераты, так и застенографированные дебаты по каждому выступлению. Эта конференция была первым мероприятием в медицине, организованным Латвийским университетом на европейском уровне.

Несмотря на то, что в целом в ней участвовало не более 30 человек, из-за своей активизирующей интеллектуальной атмосферы конференция получила широкий отклик в немецкой медицинской прессе, для которой имя М. Зиле не было чужим, благодаря его ранним публикациям о клинических наблюдениях и вопросах медицинского синтеза, и особенно опубликованным в 1926 и 1927 гг. работам о заболевании и гигиеногенезе. Это впечатление ещё усилила тщательно изданная книга материалов конференции.

Чтобы обеспечить более широкую аудиторию, следующее международное совещание по содействию идее медицинского синтеза проходило в

1932 г. с 14 по 17 сентября на широко известном чешском курорте Мариенбаде (ныне Mariánské Lázně в Чехии). По числу участников, по многосторонности его в полной мере и с полным правом можно назвать конгрессом. М. Зиле был членом научной комиссии этого конгресса (руководил им проф. Т. Бругш), у него как автора инициативы было почетное право сказать вступительное слово и выступить с двумя рефератами.

Также и следующий (условно он был назван третьим, включая в общую нумерацию Рижскую конференцию) конгресс проходил в Мариенбаде с 13 по 15 сентября 1934 г. Как и на предыдущем конгрессе М. Зиле руководил комиссией по научной программе и произносил заключительную речь. Подобный конгресс в Мариенбаде проходил и в 1936 г. с 16 по 19 сентября. Идея конгресса по исследованию жизненного синтеза не оставляла М. Зиле и в последующие годы, поэтому ещё в 1937 г. осенью, в начале своего последнего академического года, он предложил созвать подобный научный форум в Риге в 1938 г. По неясным причинам это мероприятие организовать не удалось, однако, вместо этого М. Зиле в 1938 г. участвовал в конгрессе по психологии и психотерапии в Копенгагене.

Заботы по организации этого конгресса постепенно заняли главное место в работе М. Зиле, потому значительным моментом в его академической работе стал 1932 г., когда ближайший воспитанник – ассистент Кристас Рудзитис защитил диссертацию «Клинические и коллоидно – химические исследования парадоксальных реакций». М. Зиле считал, что воспитан продолжатель дела, поэтому он постепенно передал свои обязанности К. Рудзитису. С 1934 г. он вышел за штат, однако полностью прекратил работу в ЛУ только весной 1938 г.

В это время М. Зиле больше занимается подготовкой монографии очерков и в течение нескольких лет вышли «Über das Weltbild des Arztes und den Sinn der Krankheit: ein Appell zur Lebennssynthese» (1934), «Das Urphänomen des Lebens: Seine naturwissenschaftliche, ärztliche und weltanschauliche Geltung» (1935) и «Was ist Seele? Eine ärztlich-synthetische Studie zum Urphänomen des Lebens» (1937).

В начале 1941 г., уже после утраты Латвией государственной независимости, М. Зиле выехал вместе с ещё оставшимися в Латвии после первой волны эмиграции (*Nachumsiedlung*) гражданами немецкой национальности в Германию. Там он продолжал писать свои философские очерки, два из которых «Der Kontrapunkt des Lebens: Zur Tiefen Problematik der dynamischen Hintergründe des Werdens und des Leidens, des Logos und des Pathos» и «Schicksal und Sendung des Unvergänglichen im Menschen: Schlußfolgerungen eines ärztlichen Lebenssynthetikers im Lichte eines wahren Arzttums» (оба закончены в 1943 г.) в рукописном виде доступны в музее истории медицины им. П. Страдыня.

Жизнь М. Зиле завершилась в Унслебене 12 мая 1945 г.

Fotogrāfijas un npublicētie dokumenti

Profesors Mārtiņš Zīle pedagoģiskajā darbā un dažādu sabiedrisko organizāciju sastāvā

Profesors Mārtiņš Zīle savā darba kabinetā, aptuveni 1933. gads.
Fotogrāfija no P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja krājuma, inv. Nr. F 9196, Ff 1312

Prof. Dr. med. M. Sihle
Direktor der 1. Med. Universitäts-Klinik in Riga
Dr. med. h. c. der Kgl. Universität Upsala

Riga, Elizabetes iela 63

Lettonie

Profesors Dr. med. Mārtiņš Zīle: [vizītkarte].
Fotogrāfija no P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja krājuma, inv. Nr. 37690, R 29472

Pa kreisi: profesors Mārtiņš Zīle: [karikatūra veidota par godu M. Zīles 70. gadu jubilejai].
 Autors V. Zosts. Pa labi: Mārtiņš Zīle 1889. gadā pēc medicīnas doktora disertācijas
 aizstāvēšanas Tērbatas Universitātē.
 Fotografija no P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja krājuma, A. Laksemberga materiāls

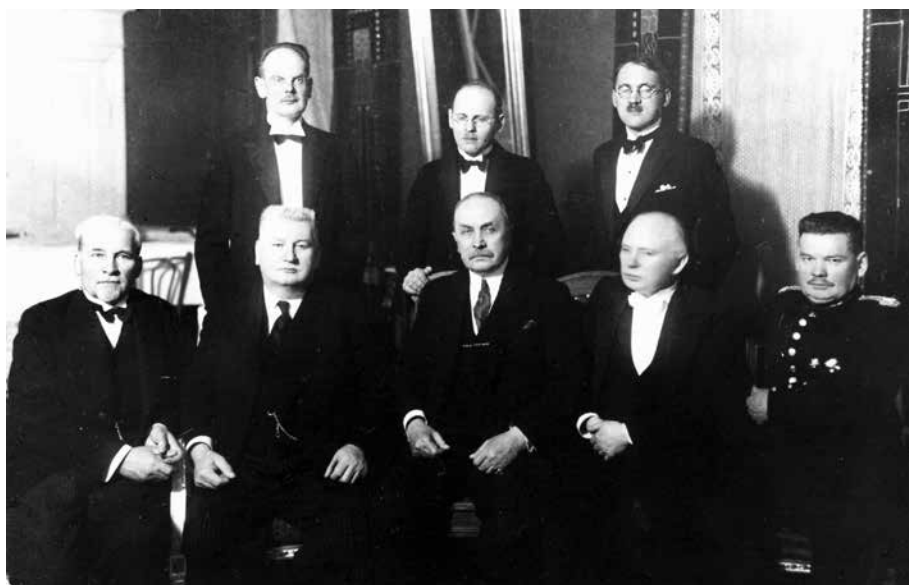
Medicīnas fakultātes sēde 1925. gadā. No kreisās: Kārlis Barons, Gastons Bakmanis, Jēkabs
 Primanis, Jānis Miķelsons, Edvarts Kalniņš, Roberts Krimbergs, Jānis Ruberts, dekāns Mārtiņš
 Zīle, Ernests Paukulis, Jēkabs Alksnis, Romans Adelheims, Gerhards Feders, Hermanis Buduls,
 Vasiļijs Kļimenko, Eduards Gartjē, Ferdinands Neireiters; iekšpusē: Pēteris Sņiķers, Jānis
 Jankovskis, Andrejs Skuja, Cēzars Amslers, Ersnts Fērmanis.
 Fotografija no I. Kismanes-Zīles personīgā arhīva

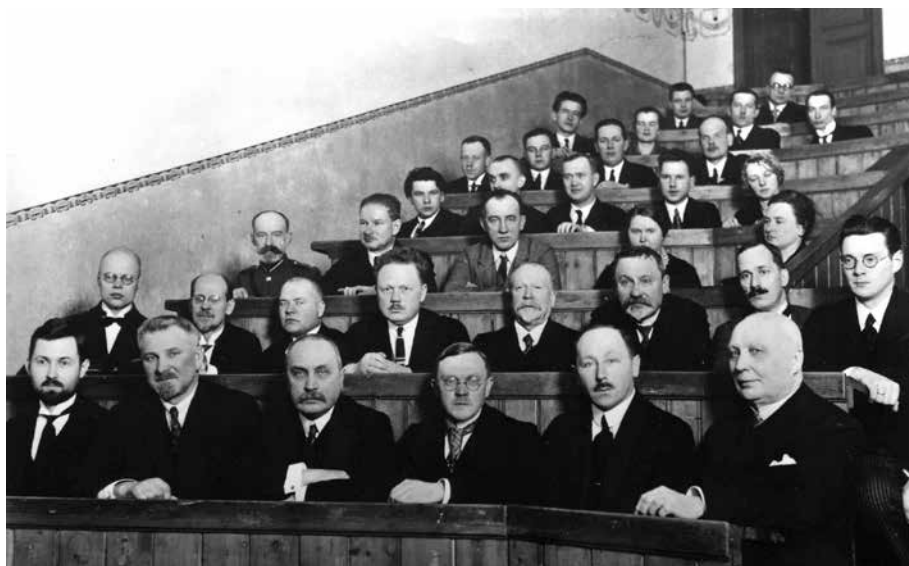
Profesors M. Zile starp 5. kursa studentiem, 1926. gads.
Fotogrāfija no P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja krājuma, inv. Nr. F 30922

Profesora M. Zīles lekcija lielajā auditorijā 20. gs. 30. gadi.
Fotogrāfija no P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja krājuma, inv. Nr. F –PM 257

Latviešu ārstu biedrības valde, 1929. gads. Pirmajā rindā no kreisās: Gustavs Reinhards, Kārlis Barons, Mārtiņš Zīle, Jēkabs Alksnis, Pēteris Sņiķers. Otrajā rindā stāv: Jānis Alfrēds Skuja, Pauls Stradiņš, Nikolajs Vētra. Fotogrāfija no I. Kismanes-Zīles personīgā arhīva

Latvijas Bioloģijas biedrības sēde. Pirmajā rindā no kreisās: prof. Nikolajs Malta, prof. Eduards Zariņš, prof. Mārtiņš Zīle, prof. Eduards Svirlovskis, prof. Naums Lebedinskis, prof. Ernests Putniņš, ap 1930. gadu. Fotogrāfija no I. Kismanes-Zīles personīgā arhīva

Profesora Mārtaņa Ziles 40 gadu akadēmiskās darbības atcere
Rīgas pilsētas 2. slimnīcā, 1929. gads. Fotogrāfs K. Rake.
Fotogrāfija no P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja krājuma, inv. Nr. F -30923

Profesors Mārtaņš Zile ar kolēģiem
pie Johana Štrausa pieminēkļa
Vinē, 1929. gads.
Fotogrāfija no I. Kismanes-Ziles
personīgā arhīva

Ārstu kongress Vīnē, 1931. gads. Trešais no kreisās – profesors Mārtiņš Zīle.
Fotogrāfija no I. Kīsmānes-Zīles personīgā arhīva

Profesors M. Zīle (otrais no kreisās) sarunā ar kolēģiem, aptuveni 1935. gads.
Fotogrāfija no I. Kīsmānes-Zīles personīgā arhīva

Ārstu kongresa delegācija Marienbādē, 1936. gads (?). Otrais no kreisās – profesors M. Zile.
Fotogrāfija no I. Kismanes-Zīles personīgā arhīva

Profesors M. Zile tikšanās reizē ar kolēģiem, aptuveni 1937. gads.
Fotogrāfija no I. Kismanes-Zīles personīgā arhīva

Nepublicētie dokumenti no Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva krājuma

N o r a k s t s . 1

P A S E .

A.K. Nr. 020173

1.lapaspuse Uzvārds : Z Ī L E (Sihle)
Vārds: M a r t i ņ š

2. " A.K. Nr. 020173
Kar dzimis: 1863.g. 28. janvārī
Kur dzimis: Kuduma pag.
Ģimenes stāvoklis: Precējies.

3. " A.K. Nr. 020173

4. " A.K. Nr. 020173.
Atiecības pret karaklausību:

5. " A.K. Nr. 020173
Ģimete: Pases īpašnieka ģimete ar Rīgas prefektūras pasu
nodaļas zīmogu.
Pases īpašnieka paraksts: 2 paraksti.

6. A.K. Nr. 020173
Uz kādu dokumentu pamata pase izdota: Latv. pase Nr- 203846,
izd. no Rīgas prefekt 1922.g. 25. aprīlī.

7. " A.K. Nr. 020173
Iestāde, kura pasi izdevusi: Rīgas prefektūra
Nr. 71. 1927.g. 13. oktobrī .
Pases izdevēju amatu apzīmējumi un paraksti: Rīgas prefekta
palīgs /paraksts/ Pasu nod. darbvedis/paraksts/ Rīgas
prefektūras pasu nodaļas zīmogs.
A.K. Nr. 020173
Atzīmes par pases pieteikšanu:
Pierakstīts Rīgas pref. III. iec. Elizabetes ielā Nr. 63
dz 7. 1927g. 8. XII. darbveža vietā /paraksts/
A.K. Nr. 020173
Atzīmes par piedalīšanos vēlēšanas un tautas nobalsošana:
Nr. 2. Saimas vēlēšanas 1928.h. Rīgas vēlēšanu apgabals.
Nr. 6. Saimas vēlēšanas 1931.g. Rīgas vēlēšanu apgabals.
Nr. 31. Rīgas pils. domn. vēlēšanas 1931.g.
Nr. 32. Rīgas pils. dom. vēlēšanas 1928.g.

Par noraksta pareizību:
Rīgas fakultātes S e k r e t ā r s : *S. Pāvils*

LATVIJAS AUGSTSKOLA. I z r a k s t s . 18

19. aprīlī 1922. g.

Nr. 1259. Izglītības Ministra k-gm.

R ī g ā .

Organizācijas Padome savā 12. aprīļa sēdē ievēlēja:

2) Līdzšinejo Odesas Universitātes docentu Dr. med. Mār-
tiņu Z I L I par iekšējo slimību fakultātes klini-
kas katedra profesoru ar 24 balsim I atturoties,
skatot no 1. aprīļa .

Organizācijas Padome lūdz viņa apstiprināt. Līdzekļi viņa atalgo-
šanai parādēti medicīnas fakultātes budžetā.

R e k t o r s : (par.) E. Felsbergs.

O. P. S e k r e t ā r s : (par.) K. Kundziņš.

M. Ziles apstiprināšana par iekšējo (iekšķīgo) slimību fakultātes klinikas katedras profesoru 1922. gada 19. aprīlī. LNA LVVA, 7427. f., 13. apr., 2010. l., 18. lp.

22

Latvijas Augstskola.
Medicīnas fakultāte.

25. aprīlī 1922.
Nr. 222.
Rīgā.

Latvijas Augstskolas Organizācijas
Padomei.
2 - Mājs 1922

Pagodinot pasīgot, ka Medicīnas Fakul-
tātes Padome savā sēdē 24. aprīlī sch.g.
nolehna luhgt Organizācijas Padomi apstip-
rinat profesoru Mārhtiņu SIHLI par fakul-
tātes terapeitiskas klinikas direktoru.

D e k a n s, Prof. Dr. med. *R. K. Smirnovs*

S e k r e t ā r s, Doz. Dr. med. *Smirnovs*

*Apstiprināts
25. 12. 26. IV
JSD*

3/4

Lūgums apstiprināt profesoru M. Zili par klinikas direktoru.
LNA LVVA, 7427. f., 13. apr., 2010. l., 22. lp.

Latvijas Augstskola.
Medicīnas fakultāte.

2. jūnijā 1923.

№ 198.

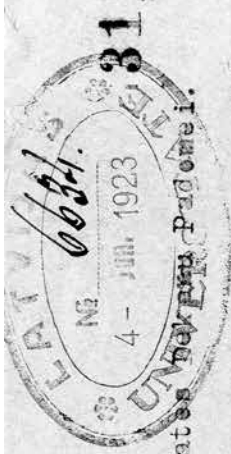
Rīgā.

Pēteris D. P.

23. g. 4. jūnijā sēdēs

P. Dep. i. A. P.

2023. g. 6. jūnijā

Latvijas Universitātes Medicīnas fakultāte.

Pāgādinot ziņot, ka Medicīnas fakultā-

tes Padome savā sēdē 1. jūnijā š. g. viembalsi-

si ar visām 12 klātesošām balsīm par fakultā-

tes dekānu 1923./24. mācības gadam ievēlēja

profesoru Martiņu Zīli.

Dekāns: *Martiņš Zīle*

Sēkretārs: *S. Sīms*

Par Medicīnas fakultātes dekānu 1923./24. mācību gadam ievēlēts profesors Martiņš Zīle.
LNA LVVA, 7427. f., 13. apr., 2010. l., 31. lp.

UNIVERSITE DE LETTONIE.

Riga, le 18 juillet 1924.

No. 9191.

97

C e r t i f i c a t.

Le porteur de la présente, Mr. le professeur Dr. med. Martin Z i l e, est commandé comme délégué de l'Université de Lettonie à la Conférence pour la lutte contre la tuberculose qui aura lieu à Lausanne au mois d'août de cette année.

R e c t e u r :

Ruhut

S e c r é t a i r e :

A. Valdem

*Originalu saņemums
18. VII. 24.*

Prof. M. Zilg.

b. a.

Latvijas Universitāte.
31. maija 1927. g.
Nr. 8038.
Rīga.

I z r a k s t s.

37

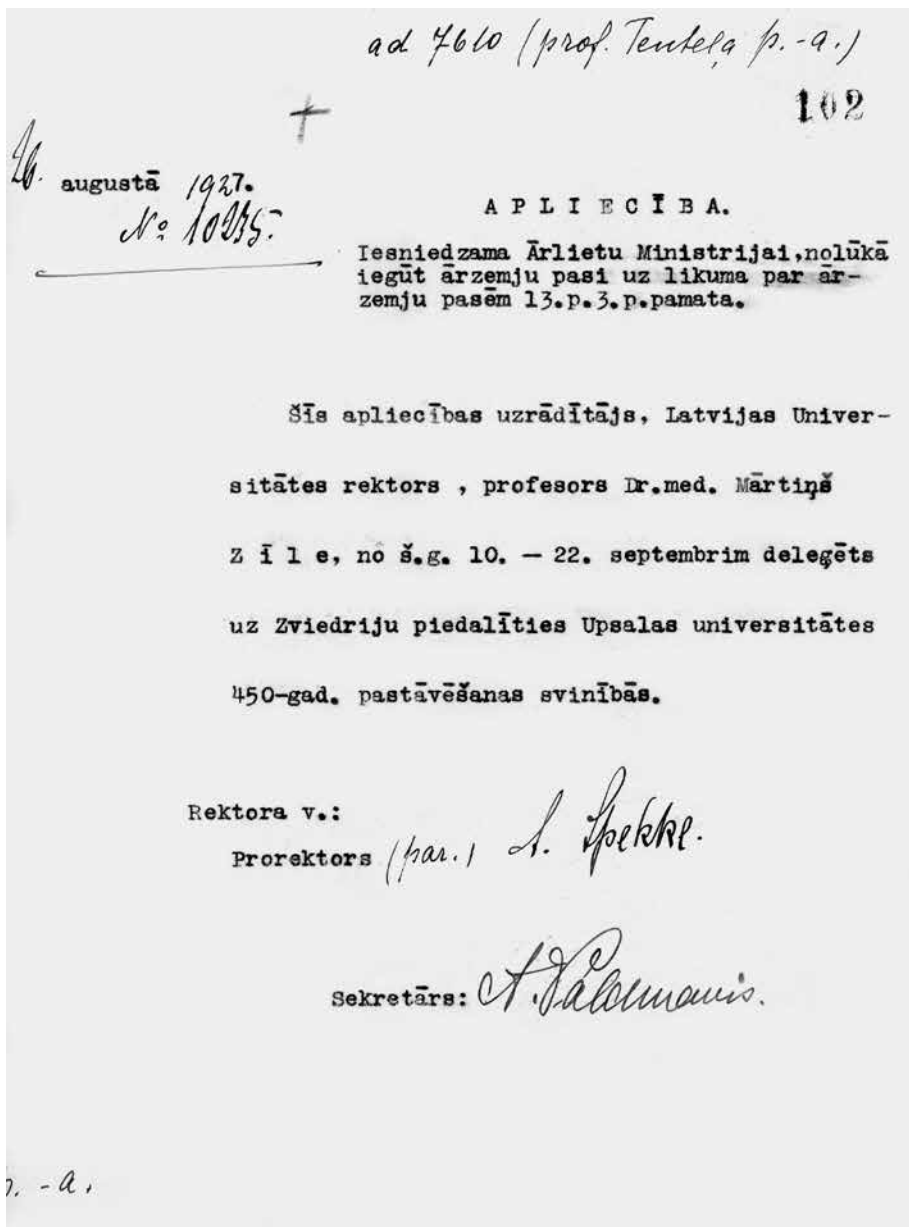
Izglītības ministra kungam.

Pagodinot ziņot, ka Universitātes Padome savā 30. š. m. sēdē ievēlēja nakamam (1927./28.) mācības gadam, Maitot no š. g. l. jūlija līdz nakamā gada l. jūlijam, sekošas amata personas: par rektoru - prof. Dr. med. Mārtiņu Zīli...

Lūdzu Jūs, augsti godāts Ministra kungs, min. vēlēšanu rezultātus iesniegt Ministru Kabineta atstiprināšanai, liekot priekšē atsvabīnāt no amata pieņākumiem līdzšinējos: visus... no š. g. l. jūlija.

Rektors: (par.) A. Tentelis.

Sekretārs: (par.) A. Valdmanis.

Komandējuma apliecība uz Upsalas Universitātes svinībām, izsniegta 1927. gada 16. augustā.
LNA LVVA, 7427. f., 13. apr., 2010. l., 102. lp.

Izglītības ministrija

 1929.g.4.jūnijā.
Nr.2331.
 Rīgā, Valdemāra ielā 36-a.

Izraksts. 49

Latvijas Universitātei.

Uz rakstu
 Nr.3072.

Pagodinot paziņot, ka Ministru kabinets
 š.g.28.maija sēdē atsvabināja Latvijas Univer-
 sitātē, skaitot ar š.g.1.jūliju:
 prof. M. Z ī l i no rektora pienākumiem...

(par.)E.Ziemels.
 Izglītības ministris.

(par.)V.Vīgants.
 Ministra sekretārs.

Par izraksta pareizību:
 L.U.Sekretārs:

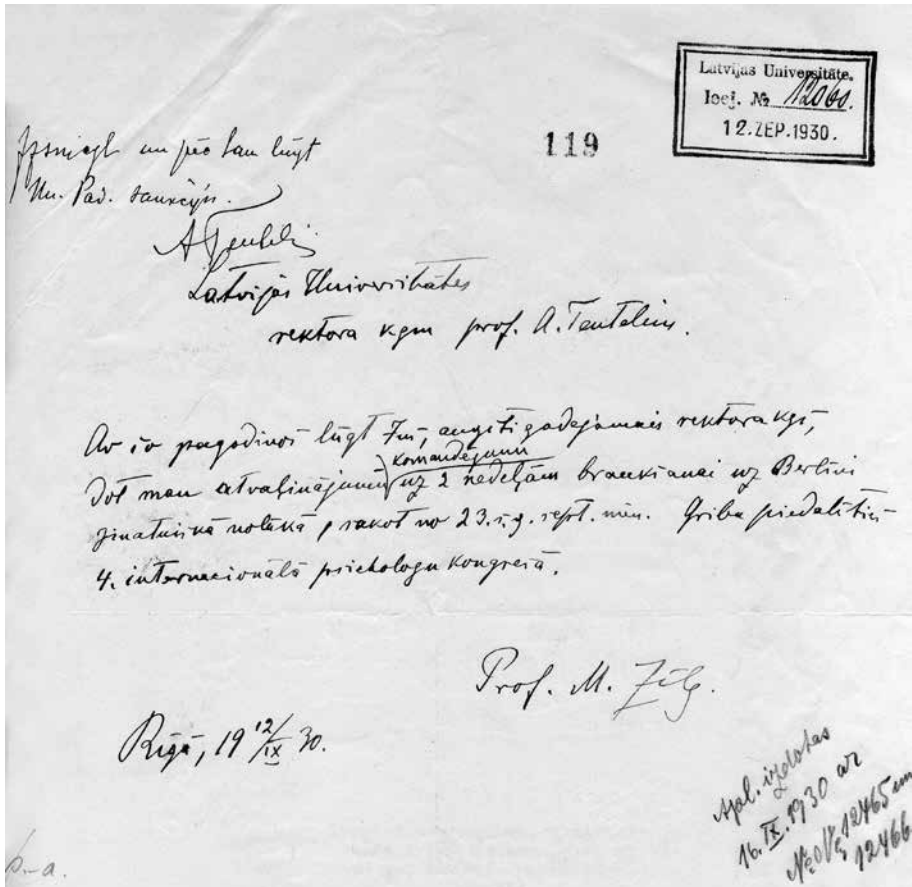
A. Galdmanis.

 Profesoram M. Z ī l e s kungam.
 Rīgā, 6.jūnijā 1929.g. Nr. 4963.

7.VI.29:

Pievienot manai personāl-aktij.

Rektors: M. Zīle.

Profesora M. Ziles iesniegums rektoram A. Tautelim par atvaļinājuma piešķiršanu komandējumam uz Berlīni 1930. gada 12. septembrī.
 LNA LVVA, 7427. f., 13. apr., 2010. l., 119. lp.

Latvijas Universitāte.
Medicīnas fakultāte.

128

Latvijas Univ.
Ieej. Nr. 5771.
23. APR. 1932.

22. aprīlī 1932. g.

LATVIJAS UNIVERSITĀTES

N° 257.
Rīgā.
Tālr. 23855.

P A D O M E I .

23. IV. 32:
- N. P.
Prof. C. M. [Signature]

6.
N. P. 27. 4. 32
Komandējuma
uz līdzekļu
nep. P. K.

Pagodinot, ka L. U. Medicīnas fakultāte savā š.g. 18. aprīļa Padomes sēdē, piešķir zinātnisku komandējumu prof. M. ZĪLEM, uz ČEKOSLOVĀKIJU, ar paša līdzekļiem, laika no 15. augusta līdz 30 septembrim š.g., kur prof. ZĪLE ņem iedarbību "Starptautiskā Kongresa, medicīnas sintēzes un ārsta pasaules uzskata veicināšanai."

D e k ā n s : Prof. [Signature]

S e k r e t ā r s : E. [Signature]

P.-a.

[Signature]

Komandējuma apstiprinājums uz Čehoslovākiju 1932. gada 23. aprīlī.
LNA LVVA, 7427. f., 13. apr., 2010. l., 128. lp.

I. M.

Latvijas Universitāte
Saimniecības Padome

28. novembrī 1933. g.

№ 3043.

Rīgā, Baznīcas ielā Nr. 5.
Tālrunis:
Prorekt. saimn. lietās Nr. 2-3-9-5-8.
Kancleja Nr. 2-3-8-2-4.

61

Latvijas Universitāte
 Reģ. Nr. *19065.*
13. apr. 1933.

L. U. S e k r e t ā r i a t a m .

Uz š.g. 13.XI. Nr.22342.

Saimniecības padome ziņo, ka

Latvijas universitātes medicīnas fakultātes profesors **M. Z i l e** atalgojumu pēdējos piecos gados ir saņēmis pēc mācības spēku I. amatu grupas IV izdienas pakāpes, sekošos apmēros

no 1928.g.15.XI. - 1929.1.VII. Ls.600,-
" 1929.g. 1.VII.- 1933.15.XI. " 740,-

P r o r e k t o r s *Fr. Gulley*

Saimniec.lietu vadītājs *[Signature]*

94

LU Saimniecības padomes ziņojums par M. Ziles atalgojumu pēdējos 5 gados.
LNA LVVA, 7427. f., 13. apr., 2010. l., 61. lp.

U. P. 30. V. 34.
 Latvijas Universitāte.

Medicīnas fakultāte.

29. maijā 19.34 g.

№ 315.

Rīga.
 Tālr. 23855.

34. apstiprināts
 grozītu par
 ar att. lēmumu

Latvijas Universitāte
 leģi. № 11597
 0. maijā 1934.
 LATVIJAS UNIVERSITĀTES

79

P A D O M E I .

30. V. 34:
 U. P.
 Rektors: [paraksts]

L. U. Medicīnas fakultātes padome savā
 sēdē 28. maijā š.g. nolēma lūgt Universitātes
 Padomes gadību, lai prof. M. Z Ī L E , tiktu
 atstāta savā līdzšinējā vietā un amatā vēl
uz 1 gadu t.i. līdz 1. jūlijam 1935. gadam,
 kā ārštata profesors, jo medicīnas fakultāte
 patlaban nevar atrast profesoram Z Ī L E cie-
 nīgu pēcnācēju.

Izgl. ministriem
 rakstīts 1. VI. 1934. g.
 ar off. 12.228.

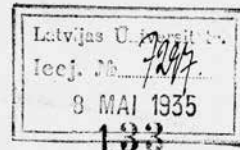
Dekāns: [paraksts]

Sekretārs V: [paraksts]

p. a.

LU Medicīnas fakultātes padomes lēmums par ārštata profesora vietas piešķiršanu M. Zilem.
 LNA LVVA, 7427. f., 13. apr., 2010. l., 79. lp.

L. U. rektoram
prof. Dr. Auškāpam.

Augsti godājamais rektors vīr!

Laipei lūdzu ņemt vērību, lai man atļautu iepazīstināt
āržemē valdību vācu markai, zviedru kronās un šveicu frankos
par ziemu dt. 1930.

Esmu grieķis pie medic. fakultātes ar laipnumu pirmsīrēt man ārzemē
komandējumu zinātniskos nolūkos laikā no 25. dec. — 25. sept. 1935.
Esma uzāicināts nolāst Zviedrijā lekciju cirkli (Lunda, Stokholma
un Upsala), bet tam man jāpiedal. med. kongresā Halle (Vācija),
un savas pēdējās zinātniskās grāmatas izpēšanai nolūko man jāpārī-
vel uz Ķīni un uz Šveici.

Prof. Dr. med. M. Zīle.

Prīga, 7. maijs, 1935 g.

Lūgumu parbalstīt
7/v. 1935. Med. fak. dekans Šņics

6.-a.

M. Zīles vēstule rektoram J. Auškāpam par zinātniskā komandējuma piešķiršanu uz ārzemēm.
1935. gada 7. maijs.

LNA LVVA, 7427. f., 13. apr., 2010. l., 133. lp.

Irina Kismane-Zile

Atmiņas par Mārtiņu Zīli

Mans vectēvs bija brīnišķīgs cilvēks. Viņš izstaroja lielu mīlestību un siltumu, izpratni, toleranci, allaž bija gādīgs un izpalīdzīgs. Savā profesijā viņš saskatīja savu aicinājumu un pilnībā tajā uzplauka, viņa lielā mīlestība piederēja ģimenei un mūzikai, kurai viņš pievērsās līdz pat mūža galam. Viņš mīlēja dzīvi ar visiem tās kāpumiem un kritumiem, bija ļoti sabiedrisks cilvēks un labprāt pulcināja ap sevi līdzīgi domājošos, jo īpaši jaunus cilvēkus. No bērna kājas audzināts mīlestībā un vienlaikus stingrībā par ticīgu cilvēku, viņš vienmēr bija čakls un apzinīgs.

Viņam piemita izteikta vajadzība sagādāt citiem prieku. Vēlāk, jau būdams klinikas ārsts, viņš Ziemassvētku laikā daudzkārt apciemoja savus pacientus, lai uz harmonija spēlētu tiem J. S. Baha korāļus. Viņa muzikalitāte tika atklāta jau bērnībā, kad viņš, sitot pa vairākiem katliņiem, sajūsminājās par paša radīto skaņu plašo spektru. Viņš labprāt būtu kļuvis par mūziķi, vismiļāk – pianistu, tomēr vecāki un par viņu divdesmit gadus vecākais brālis Indriķis to neatļāva.

Tādējādi viņš izšķīrās par medicīnas studijām, kuras apmaksāja Indriķis. Pēc veiksmīgas studiju beigšanas un promocijas darba aizstāvēšanas, iegūstot *Dr. med.* grādu, viņš strādāja dažādās Berlīnes klinikās, vēlāk pēc cara aicinājuma atgriezās Krievijā, kur nostrādāja trīsdesmit gadus.

Viņš arvien mācījās spēlēt klavieres pie labiem skolotājiem un palika uzticīgs mūzikai līdz pat mūža galam.

Nevar nepieminēt arī viņa gleznotāja talantu, mūsu mājās pie sienas bija viens vien viņa akvarelis.

Vectētiņam bija arī liela bibliotēka, viņš runāja sešās valodās: latviešu, vācu, krievu, franču, grieķu un latīņu.

Piedzimusi 1929. gadā Rīgā, kļuva savam vectēvam par svarīgāko ģimenes locekli. Vectēvs man veltīja daudz mīlestības un laika. Vasarā devāmie pastaigās un izbraukumos ar ormaņa ratiem, turpretī ziemā notika vizināšanās kamanās. Es vienmēr drīkstēju jautāt, kā sauc zirgu. Ļoti labprāt vectēvs kopā ar mani apmeklēja filmas par Mikipeli.

Īpaši intriģējoša bija mūsu došanās uz balkonu, uz kura vienmēr bija atrodamas putnu ligzdas. Mēs skaitījām izdētās olas un vērojām putnēnu izšķilšanos. Protams, ka vectēvs ar mani arī spēlējās un ļoti daudz man lasīja priekšā.

Mums piederēja Steinveja (*Steinway*) flīģelis, un vectēvs ļoti bieži to spēlēja, jo īpaši vakaros pirms iemigšanas. Tā kā vectētiņš ļoti lielu vērību pievērsa manai

muzikālajai izglītībai, jau sešu gadu vecumā man bija klavierskolotāja Anna Ašmane, pie kuras mācījos arī deju un ritmikas skolā (pēc Dalkroza (*Dalcroze*) metodes). Vēlāk absolvēju mūzikas studijas.

Mans vectētiņš milēja saviesīgo dzīvi, tādēļ mūsu mājās bieži bija viesi. Gan nelielā, gan plašākā sabiedrībā uzmanības centrā arvien bija viņa brīnišķīgā klavierspēle. Īpaši viņam patika spēlēt J. S. Bahu un Šopēnu. Mums bieži skanēja mājas kameramūzikas koncerti un pat īsi fragmenti no operām, un tajos piedalījās arī mana māte.

Mans tēvs ir dzimis 1900. gadā Odesā un bija maniem vecvecākiem vienīgais dēls.

Ar manu māti viņš apprecējās Krievijā pēc 1917. gada revolūcijas. Tā kā mātes dabas dotā balss un muzikalitāte atstāja uz manu vectēvu ļoti lielu iespaidu, viņš viņai kāzu dienā dāvināja dziedāšanas studijas.

Gadu pēc revolūcijas Latvija 1918. gadā atguva valstisko neatkarību, un vectēvs beidzot ap 1920. gadu kā ārsts un profesors atkal varēja atgriezties strādāt dzimtajā Rīgā.

Tā mana māte Rīgā pie Bodīna kundzes sāka apgūt dziedāšanu un kļuva par pieprasītu koncertdziedātāju. Viņa uzstājās arī mūsu mājas koncertos, un vectētiņš nodrošināja viņai muzikālo pavadījumu. Mamma bija ļoti sadraudzējusies ar latviešu komponistu Arvīdu Žilinski, ar kura brīnišķīgajām dziesmām viņa uzstājās savos koncertos. Visas dziesmas un arījas viņa vienmēr interpretēja attiecīgajā oriģinālvalodā. Vietējās koncertturnejās viņas pianists bija Heincs Erhards, kura vecākiem Rīgā piederēja mūzikas piederumu veikals.

Mans vectēvs bija ļoti sabiedriska cilvēks. Ar savu dzirkstošo un atraktīvo uzstāšanos viņš spēja izklaidēt plašu sabiedrību, un bieži vien tie bija nostāsti par paša piedzīvoto. To skaitā bija arī groteski piedzīvojumi, kuri daļēji bija radušies svešvalodas grūtību dēļ, bet vectēvs tos prata atspoguļot ļoti temperamentīgi un ar humoru.

Mana vecmāmiņa, mierīgāka un atturīgāka par vectēvu, pastāvīgi centās viņu nedaudz atturēt ar vārdiem: *“Aber Martinchen, vergiss nicht, wie alt du bist!”* (“Bet, Mārtiņ, neaizmirsti, cik tev gadu!”), uz ko viņš allaž šķelmīgi pasmaidīja, atbildot: “Mana sirds vēl ir jauna!”

Savos stāstos viņš tika arī minējis, ka bieži sapņo par matemātikas eksāmenu, kuru viņš nespēj nokārtot.

Mēs apdzīvojām ļoti lielu dzīvokli ar deviņām istabām manas tantes Elvīras Purgalas mājā, kurā atradās arī vectēva privātprakse. Pacienti vectētiņu ļoti mīlēja un cienīja. Man vēl saglabājušās divas vērtīgas pacientu dāvanas: zilos lazurīta akmentiņos ieskauts zelta medaljons ar gravējumu “Par atmiņu no Jūsu pirmā pacienta Maskavā, 1892.” un brīnumskaista zila vāze no kāda pateicīga latviešu pacienta, kura vārdu es atceros pat vēl šodien: Salgas.

Kara laikā gājušas zudumā daudzas vērtīgas piemiņas lietas. Visvērtīgākā dāvana ir zelta gredzens ar iegravētu datumu un tā dāvināšanas iemeslu – Upsalas

Universitātes goda doktora nosaukuma piešķiršanu. Gredzenu 1927. gadā vectēvam personīgi pasniedza toreizējais Zviedrijas karalis Gustavs V. Šo gredzenu vectēvs nēsāja līdz pat savai nāvei, pašlaik ar lielu mīlestību un cieņpilnu piemiņu to ikdienā nēsāju es.

Vectēvam piemita ļoti izteikts ģimeniskums. Pateicoties daudzajiem brāļiem un māsām, kuriem visiem bija pēcnācēji, ģimene un radu pulks bija ļoti liels. Igaunijā dzīvoja viņa brālis Teodors, kurš bija precējies ar manas vecmāmiņas māsu. Daudzas vasaras mēs pavadījām Igaunijā pie šī brāļa un viņa ģimenes. Tur katru gadu lielā ģimenes lokā visi devās gadskārtējos pārgājienos. Tur vectēvs arī daudz pastaigājās ar mani divatā, lai rādītu dabas brīnumus. Citi brāļi ar savām ģimenēm dzīvoja Latvijā, arī ar tām mēs bieži tikāmies.

Dienesta braucienos vectēvs devās uz kongresiem, galvenokārt uz Vīni, Berlīni, Bādenbādeni, Marienbādi, Šveici, Upsalu Zviedrijā, kā arī Dāniju un citām vietām, kur viņš uzstājās ar referātiem un tikās ar daudziem kolēģiem. Dažkārt ceļojumos viņu pavadīja mana vecmāmiņa.

K. G. Jungs viņu samērā bieži aicināja uz saviem psihologu kongresiem, kuros viņš daudzkārt uzstājās ar referātiem. Laimīgas sagādīšanās dēļ karu pārdzīvojis un manā īpašumā nonācis kāds referāta manuskripts, par kuru stāstīšu vēlāk. Šie kongresi manu vectēvu vienmēr uzmundrināja, bagātināja un iespaidoja.

1940. gadā mēs pieredzējām padomju karaspēka ienākšanu, un mums kāda padomju virsnieka un viņa ģimenes rīcībā bija jānodod trīs no mūsu deviņām istabām.

1941. gadā sakarā ar baltvāciešu izceļošanu mums nācās pamest mūsu mīļo dzimteni. Daļu no dzīvokļa iekārtojuma un brīnišķīgo Steinveja flīģeli mēs drīkstējām paņemt līdzi. Var tikai nojaust, kas notika vectēva dvēselē. Uz mani, biju toreiz vienpadsmitarpus gadus veca, viņš atstāja ļoti disciplinēta, drosmīga un savaldīga cilvēka iespaidu.

Sākās jauns dzīves posms. 1938. gadā mans tēvs aizgāja no mātes. Mani vecvecāki, māte un es iesākumā palikām kopā Rīgā, vēlāk Berlīnē kara apstākļu dēļ mēs tomēr vairs nevarējām dabūt par pusotru istabu lielāku dzīvokli.

Tā mēs ar mammu, par lielām bēdām mums visiem, jaunajā dzīvokli nevarējām apmesties kopā ar mīļajiem vecvecākiem. Viņus tad uzņēma mans tēvs un viņa otrā sieva Breslavā. 1941. gada 13. jūlijā piedzima mans mazais pusbrālis Petja. Es savukārt atrados karalienes Luīzes pansijā Berlīnē – meiteņu internātā, jo manai mammai vajadzēja strādāt, lai nodrošinātu mums abām iztiku, un arī mācīties jaunu amatu.

1943. gadā pēkšņi ar infarktu nomira mana mīļā vecmāmiņa. Uz viņas bērēm mēs ar mammu braucām uz Breslavu, kur vectētiņu satikām nosvērtu un ieturētu. Ļoti mierīgs un stiprs savā ticībā viņš paziņoja: “Es zinu, ka mēs atkal redzēsīmes.”

Turpmāk līdz 1943. gadam es vectēvu apciemoju katrās skolas brīvdienās. Ļoti nozīmīgs mums bija 1942. un 1943. gads.

Vectēvs bija tikko kā pabeidzis savu pēdējo darbu “Dzīves kontrapunkts” un jautāja man, vai es justos gana droša ar rakstāmmašīnu pārrakstīt viņa diktēto grāmatu. Lai arī toreiz savos 13 gados pratu rakstīt tikai ar vienu pirkstu, ar lielu prieku piekritu šim piedāvājumam. Nekavējoties uzsāktais kopīgais darbs tika pabeigts vēl tajā pašā gadā. Priekšvārdu vajadzēja rakstīt Albertam Šveiceram, kuru vectēvs labi pazina un regulāri ar viņu sarakstījās. Tomēr politiskās situācijas, respektīvi, kara seku, dēļ Šveicers savu solījumu nespēja izpildīt.

Šajā smagajā laikā mans vectētiņš lielu mierinājumu rada mūzikā. Viņš katru dienu spēlēja savu flīģeli, kurš no Rīgas bija nonācis Breslavā, un turklāt vēl apguva no jauna un iemācījās no galvas darbus no J. S. Baha “Labi temperētā klavesīna”.

1945. gada janvārī divdesmit grādu salā viņš kopā ar ģimeni devās bēgļu gaitās un apmetās nelielā vietā Mainas Frankonijā ar nosaukumu Unslēbene, kur drīz pēc tam saslima un 12. maijā mira.

Kopš kapitulācijas 1945. gada 8. maijā pie slimnīcas bija izvietoti amerikāņu militārie posteņi, un tuvinieki pie mirstošajiem netika ielaisti. Vectēvs esot saucis pēc mana mazā brāļa un manis. Mans toreiz tikko četrus gadus vecais brālis vectēvu tikpat kā neatceras, tomēr līdz pat šodienai viņam prātā palikusi vectētiņa klavierspēle, kas pārsvarā skanēja vakaros, lai labāk varētu iemigt.

Profesors Mārtiņš Zile ar mazmeitu Irīnu Ropažos 1938. gadā.
Fotogrāfija no I. Kismanes-Ziles personīgā arhīva

Karš mūs ar māti aizveda uz Cellu-Mēlisu Tīringenē, kur mēs pa dažādiem aplinkus ceļiem uzzinājām par vectēva nāvi. Tā kā tajā laikā nebija nekāda pasta vai dzelzceļa transporta, mēs, braucot ar kartupeļiem un oglēm piekrautā kravas automašīnā, vēl laikus paspējām uz bērēm. Tās bija ļoti piepildītas un veiksmīgas dzīves skumjas un traģiskas beigas.

1951. gadā es apprecējos un 1989. gadā ar savu vīru pirmo reizi pēc daudziem gadiem devos uz Rīgu. Kad apmeklēju Medicīnas muzeju, cerēju tur kaut ko uzzināt par vectēvu. Mūs atplestām rokām sagaidīja Aija Dirbe, profesors K. Ē. Arons un Dr. J. Salaks. Dziļi laimīga es drīkstēju ieiet istabā, kurā atradās vectēva piemiņas lietas. Mani iztaujāja par vēl nepublicētām grāmatām un lūdza tās nosūtīt muzejam. Tādēļ mājās es tūdaļ ķēros pie darba un nodevu mašīnrakstīšanas birojam manis pašas 1943. gadā uz rakstāmmašīnas drukāto grāmatu "Dzīves kontrapunkts".

Pie lekcijas "Liktenis un nepārejošā vēstījums cilvēkā" man nācās strādāt pašai, jo tā eksistēja tikai kā manuskripts, kuru vectēvs bija paņēmis līdzī bēgļa gaitās. Man tas bija grūts uzdevums ar lielu atbildību, jo rakstīts bija ļoti sīkiem burtiem un ar daudziem labojumiem, ko bija grūti izlasīt. Tomēr šis darbs man sagādāja arī lielu prieku un es izjutu dziļu pateicību, ka vēlreiz varu būt vectēvam noderīga un apliecināt viņam savu mīlestību.

1992. gadā, saņēmuši oficiālu ielūgumu uz vectēva piemiņas plāksnes atklāšanu pie mūsu kādreizējās dzīvojamās mājas Elizabetes ielā 63, mēs ar vīru ar abiem rakstiem braucām atkal uz Rīgu.

Abas vācu valodā sarakstītās grāmatas mēs nodevām Medicīnas muzejam, par ko jo īpaši priecājās profesors Ilmārs Lazovskis, un mums ar viņu izveidojās sirsnīga draudzība. Es vēl arvien sarakstos ar Lazovska kundzi.

Pēdējos gados esmu lūgusi nokopēt vairākus darba "Liktenis un nepārejošā vēstījums cilvēkā" eksemplārus un izdalījusi tos draugiem vai citiem ieinteresētiem cilvēkiem. Rezonanse bija ārkārtīgi liela. Šeit, Vācijā, es biju nodibinājusi kontaktus ar Alberta Šveicera Bērnū cīematiem un stāstījusi par vectēva saikni ar Albertu Šveiceru. Kāda bērnu nama atklāšanā es tam uzdāvināju Valentīnas Zeiles 1982. gadā veidotu bronzas piemiņas nozīmes kopiju ar Alberta Šveicera attēlu, kuras oriģināls skatāms P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā Rīgā. Par iemeslu tam bija ne vien vectēva kontakti ar Albertu Šveiceru, bet arī daudzie Alberta Šveicera citāti vectēva grāmatās. Manuprāt, abu skaidri saskatāmo kopīgo domu pasauli līdzās medicīnai veidojusi arī interese par teoloģiju un mūziku.

Ar šīm atmiņām vēlos pateikties mīļotajam vectēvam par viņa lielo mīlestību, kā arī dziļo domu pasauli viņa rakstos, kas atvērusi manu sirdi un acis patiesajai dzīvei.

Irina Kießmann-Sihle

Erinnerungen an Martin Sihle

Mein Großvater war ein wunderbarer Mensch. Er strömte viel Liebe und Wärme aus, viel Verständnis, Toleranz, Fürsorge und Hilfsbereitschaft.

In seinem Beruf, in dem er seine Berufung sah, ging er ganz auf. Seine große Liebe gehörte der Familie und der Musik, die er bis zu seinem Tod ausübte.

Er liebte das Leben mit all seinen Höhen und Tiefen. Er war ein sehr geselliger Mensch, der gern einen Kreis Gleichgesinnter und vor allem viel junge Menschen um sich hatte.

Als Kind liebevoll und zugleich streng zu einem gläubigen Menschen erzogen, war er immer fleißig und gewissenhaft.

Sein Bedürfnis anderen eine Freude zu bereiten war sehr groß. So besuchte er als Klinikarzt in der Weihnachtszeit mehrfach seine Patienten im Krankenhaus, um ihnen Choräle von J. S. Bach auf einer kleinen Orgel vorzuspielen.

Seine Musikalität wurde schon in sehr frühem Kindesalter erkannt, als er verschiedene Kessel anschlug und dabei ein breites Spektrum von Klangtönen erzeugte, die ihn überaus faszinierten.

Er wollte Musiker – am liebsten Pianist – werden, was ihm seine Eltern und sein um zwanzig Jahre älterer Bruder Heinrich jedoch nicht erlaubten.

So entschloss er sich für ein Studium der Medizin, welches von Heinrich finanziert wurde. Nach erfolgreicher Beendigung seines Studiums und seiner Promotion zum Dr. med. arbeitete er an verschiedenen Krankenhäusern in Berlin, wurde dann als Arzt vom russischen Zaren nach Russland berufen, wo er dreißig Jahre lang tätig war.

Er bekam immer guten Klavierunterricht und blieb der Musik bis zu seinem Tod treu.

Auch sein Talent zum Malen war beachtlich, so dass mehrere seiner Aquarelle in unserem Zuhause aufgehängt wurden.

Mein Großvater besaß eine große Bibliothek und sprach sechs Sprachen: lettisch, deutsch, russisch, französisch, griechisch und lateinisch.

1929 in Riga geboren war ich als Enkelin meines Großvaters Mittelpunkt der Familie. Mein Großvater schenkte mir sehr viel Liebe und widmete mir viel Zeit. Im Sommer unternahmen wir Spaziergänge und Droschkenfahrten, im Winter dagegen Schlittenpartien.

Sehr gerne ging mein Großvater mit mir zu Micky Maus-Filmen.

Besonders spannend waren unsere gemeinsamen Besuche des Balkons, auf dem es immer Vogelnester gab. Wir zählten die gelegten Eier und beobachteten das Schlüpfen der Kleinen.

Natürlich hat mein Großvater auch mit mir gespielt und mir sehr viel vorgelesen.

Wir besaßen einen Steinway-Flügel, auf dem mir mein Großvater sehr oft vorspielte, vor allem abends zum Einschlafen.

Da er großen Wert auf meine musikalische Ausbildung legte, bekam ich mit sechs Jahren Klavierunterricht bei Anna Aschmann, bei der ich auch die Tanz- und Rhythmik Schule (nach Dalcroze) besuchte. Später habe ich ein Musikstudium absolviert.

Mein Großvater liebte das gesellige Leben, weshalb wir sehr oft Gäste zuhause hatten. Bei kleineren wie auch größeren Gesellschaften stand immer sein wunderbares Klavierspiel im Mittelpunkt. Mit besonderer Vorliebe spielte er J. S. Bach und Chopin. Es fanden oft Hauskonzerte statt mit Kammermusik und sogar kurzen szenischen Ausschnitten aus Opern, bei denen meine Mutter mitwirkte.

Mein Vater, 1900 in Odessa geboren, war der einzige Sohn meiner Großeltern.

Er heiratete meine Mutter nach der Revolution 1917 in Russland. Da die Naturstimme und die Musikalität meiner Mutter meinen Großvater enorm beeindruckten, schenkte er ihr zur Hochzeit ein Gesangsstudium.

Ein Jahr nach der Revolution erlangte Lettland 1918 als Staat die Selbständigkeit und mein Großvater konnte als Arzt und Professor mit seiner Familie schließlich ca. 1920 wieder in seine Heimatstadt Riga zurückkehren.

So studierte meine Mutter in Riga Gesang bei Frau von Boddien und wurde eine geschätzte Konzertsängerin. Sie trug mit ihrem Gesang zu den Hauskonzerten bei, wobei mein Großvater sie begleitete. Sehr befreundet war sie mit dem lettischen Komponisten Arvid Žilinskis, dessen wunderschöne Lieder sie in ihren Konzerten sang. Sie interpretierte alle Lieder und Arien immer in der jeweiligen Originalsprache.

Auf Konzerttourneen in die Umgebung begab sie sich mit Heinz Erhardt als Klavierbegleiter, dessen Eltern in Riga eine Musikalienhandlung hatten.

Mein Großvater war ein sehr guter Gesellschafter. Er konnte eine große Gesellschaft sehr farbig und lebendig unterhalten, nicht zuletzt indem er sehr viel aus seinem Leben erzählte. Darunter waren auch groteske Erlebnisse, die z. T. aus Sprachschwierigkeiten entstanden, die er sehr temperamentvoll und mit Humor gewürzt vortrug.

Meine Großmutter, ruhiger und zurückhaltender als mein Großvater es war, ermahnte ihn stets mit den Worten: „Aber Martinchen, vergiss nicht, wie alt du bist!“, was er immer mit einem schelmischen Lächeln erwiderte und ebenso beteuerte: „Mein Herz ist noch jung!“

So erzählte er u.a., dass er oft von Mathematik-Prüfungen träumte, die er nicht bestand.

Wir wohnten in einer sehr großen Wohnung mit neun Zimmern im Haus meiner Tante Elvira Purgals, in dem mein Großvater auch seine Privatpraxis hatte.

Seine Patienten liebten und verehrten ihn sehr. In meinem Besitz befinden sich noch zwei wertvolle Geschenke seiner Patienten: ein goldenes mit blauen Lapislazuli-Steinen umrahmtes Medaillon mit der Gravur „Zur Erinnerung an Ihren ersten Patienten in Moskau 1892“ und eine wunderschöne blaue Vase eines dankbaren lettischen Patienten, an dessen Namen ich mich sogar noch erinnern kann: Salgals.

Durch den Krieg sind viele wertvolle Andenken verloren gegangen. Das wertvollste Andenken ist ein goldener Ring mit Datum und Gravur anlässlich der Verleihung zur Ehrendoktorwürde h.c. durch die Universität Uppsala, den ihm Gustav V., der damalige schwedische König im Jahre 1927 persönlich überreichte. Diesen Ring trug mein Großvater bis zu seinem Tod; heute trage ich ihn täglich in großer Liebe und ehrenvollem Gedenken.

Mein Großvater hatte einen stark ausgeprägten Familiensinn. Durch seine vielen Geschwister, die zudem alle Nachkommen hatten, waren Familie und Verwandtschaft sehr groß. In Estland lebte sein Bruder Theodor, der mit der Schwester meiner Großmutter verheiratet war. Viele Sommerferien verbrachten wir in Estland bei diesem Bruder und seiner Familie. Dort wurden alljährlich Wanderungen im großen Familienkreis unternommen. Dort ging mein Großvater auch viel mit mir allein spazieren, um mir die Wunder der Natur zu zeigen.

Die anderen Brüder, mit denen wir uns ebenso oft trafen, lebten mit ihren Familien in Lettland.

Berufliche Reisen machte mein Großvater zu Kongressen, vor allem nach Wien, Berlin, Baden-Baden, Marienbad, in die Schweiz, nach Uppsala in Schweden sowie Dänemark u.a., wo er Vorträge hielt und sich mit vielen Berufskollegen traf. Manchmal begleitete meine Großmutter ihn auf seinen Reisen.

Von C. G. Jung wurde er häufiger zu dessen Psychologen-Kongressen eingeladen, auf denen er mehrfach Vorträge hielt. Durch einen glücklichen Zufall hat ein Vortragsmanuskript den Krieg überlebt und befindet sich in meinem Besitz, worauf ich später noch zu sprechen komme. Diese Kongresse haben meinen Großvater immer sehr belebt, bereichert und beeindruckt.

1940 erlebten wir den Einmarsch sowjetischer Truppen und mussten für einen sowjetischen Offizier und seine Familie drei von unseren neun Zimmern zur Verfügung stellen.

1941 mussten wir mit der Umsiedlung der Balten-Deutschen unsere geliebte Heimat verlassen. Einen Teil unserer Wohnungseinrichtung und den

wunderbaren Steinway-Flügel konnten wir mitnehmen. Was in der Seele meines Großvaters vorging, kann man sich denken. Auf mich – mit meinen damals elfeinhalb Jahren – machte er einen sehr disziplinierten, tapferen und gefassten Eindruck.

Es begann nun ein neuer Lebensabschnitt. 1938 hatte sich mein Vater von meiner Mutter getrennt. Meine Großeltern, meine Mutter und ich blieben zunächst noch zusammen in Riga, später jedoch konnten wir durch den Krieg bedingt keine größere Wohnung in Berlin als eine mit nur anderthalb Zimmern bekommen.

So konnten meine Mutter und ich zu unser aller Leidwesen die neue Wohnung nicht mit den lieben Großeltern gemeinsam beziehen. Sie wurden dann von meinem Vater und seiner zweiten Frau in Breslau aufgenommen. Am 13. Juli 1941 wurde mein kleiner Halbbruder Petja geboren. Ich selbst wurde in Berlin in der Königin-Luise-Stiftung, einem Mädchen-Internat untergebracht, da meine Mutter für unser beider Unterhalt arbeiten und zu diesem Zweck einen neuen Beruf erlernen musste.

1943 starb meine geliebte Großmutter ganz plötzlich an einem Herzschlag.

Zu ihrer Beerdigung fuhren meine Mutter und ich nach Breslau, wo wir meinen Großvater sehr gefasst vorfanden. Sehr ruhig und stark im Glauben bekundete er: „Ich weiß, dass wir uns wiedersehen werden“.

In der folgenden Zeit bis Mitte 1943 besuchte ich meinen Großvater in jenen Schulferien. Die Jahre 1942 und 1943 waren für uns entscheidend.

Mein Großvater hatte gerade sein letztes Werk „Kontrapunkt des Lebens“ beendet und fragte mich, ob ich mir zutraue, das Buch nach seinem Diktat in die Schreibmaschine zu tippen. Obwohl mir dies, damals 13-jährig, nur mit einem Finger möglich war, bejahte ich seine Frage mit großer Freude. Die unmittelbar begonnene gemeinsame Arbeit konnte noch im selben Jahr fertig gestellt werden. Das Vorwort sollte Albert Schweitzer schreiben, den mein Großvater gut kannte und mit dem er regelmäßig korrespondierte. Doch leider konnte Schweitzer durch die politische Situation bzw. durch die Auswirkungen des Krieges sein Versprechen nicht mehr einlösen.

In dieser schweren Zeit fand mein Großvater sehr viel Trost in der Musik. Auf seinem Flügel, der aus Riga nach Breslau gekommen war, spielte er täglich und studierte sogar noch Werke aus dem Wohltemperierten Klavier von J. S. Bach neu ein und lernte sie auswendig.

Die Flucht mit der Familie erfolgte im Januar 1945 bei zwanzig Grad Kälte und endete in einem kleinen Ort namens Unsleben in Mainfranken, wo er bald darauf erkrankte und am 12. Mai verstarb.

Seit der Kapitulation am 8. Mai 1945 wurde das Krankenhaus von amerikanischen Militärposten umstellt, so dass keine Angehörigen zu den Sterbenden eingelassen wurden. Mein Großvater soll nach meinem kleinen Bruder und mir gerufen haben. Mein damals knapp vier Jahre alter Bruder hat kaum noch

Erinnerungen an unseren Großvater, nur eines ist ihm bis heute ganz präsent geblieben: sein Klavierspiel, welches vorwiegend am Abend zum besseren Einschlafen erklang.

Die Umstände des Krieges führten meine Mutter und mich nach Zella-Mehlis in Thüringen, wo wir auf Umwegen vom Tod meines Großvaters erfuhren. Da zu dieser Zeit keine Post- oder Bahnverbindungen bestanden, mussten wir auf einem mit Kohle und Kartoffeln beladenen Lastwagen zur Beerdigung reisen. Es war ein sehr trauriges und tragisches Ende eines so erfüllten und erfolgreichen Lebens.

1951 heiratete ich und fuhr im Jahr 1989 mit meinem Mann das erste Mal nach vielen Jahren wieder nach Riga. Ich hoffte dort irgendetwas über meinen Großvater zu erfahren, indem ich das Medizinische Museum besuchte.

Mit offenen Armen wurden wir von Frau Aija Dirbe, Professor K. E. Arons und Dr. J. Salaks empfangen. Hochbeglückt durfte ich das Zimmer meines Großvaters betreten, in dem sich seine Erinnerungsstücke befanden. Man erkundigte sich bei mir nach noch nicht veröffentlichten Büchern und bat mich, diese dem Museum zukommen zu lassen. So machte ich mich zuhause gleich an die Arbeit und übergab das von mir 1943 getippte Buch „Kontrapunkt des Lebens“ an ein Schreibbüro.

Die Überarbeitung des Vortrags „Schicksal und Sendung des Unvergänglichen im Menschen“ musste ich selbst in die Hand nehmen, da er nur als Manuskript existierte, welches mein Großvater auf der Flucht mitgenommen hatte. Es war eine schwere Aufgabe mit viel Verantwortung, da die Schrift sehr klein, schwer leserlich und mit vielen Korrekturen versehen war. Dennoch bereitete mir diese Arbeit auch große Freude, und ich empfand tiefe Dankbarkeit darüber, meinem Großvater noch einmal nützlich sein und ihm meine Liebe beweisen zu können.

Mit beiden Schriften fuhren mein Mann und ich 1992 erneut nach Riga anlässlich einer offiziellen Einladung zur Enthüllung einer Gedenktafel für meinen Großvater an unserem damaligen Wohnhaus in der Elisabethstraße 63.

Wir übergaben beide Bücher in deutscher Sprache dem Medizinischen Museum, worüber sich Professor Ilmārs Lazovskis besonders freute. Aus unserer Begegnung erwuchs eine herzliche Freundschaft, und noch heute korrespondiere ich mit Frau Dr. Lazovska.

In den letzten Jahren habe ich von dem Vortrag „Schicksal und Sendung des Unvergänglichen im Menschen“ etliche Exemplare nachdrucken lassen und sie an Freunde und andere interessierte Personen weiter gegeben. Die Resonanz war enorm groß. Hier in Deutschland habe ich Kontakt zu den Albert-Schweitzer-Kinderdörfern aufgenommen und über die Verbindung zwischen meinem Großvater und Albert Schweitzer berichtet. Zur Eröffnung eines neuen Kinderheimes schenkte ich ihnen die Kopie einer Bronze-Plakette von Valentina

Zeile (1982) mit dem Bild von Albert Schweitzer, welches im Medizinischen Museum in Riga ausgestellt ist. Anlass dazu gab nicht nur der Kontakt zwischen meinem Großvater und Albert Schweitzer, sondern auch die Reichhaltigkeit an Zitaten Albert Schweitzers in den Büchern meines Großvaters. Die für mich deutlich erkennbare gemeinsame Gedankenwelt wurde neben der Medizin auch durch ihr beider Interesse an der Theologie und der Musik geprägt.

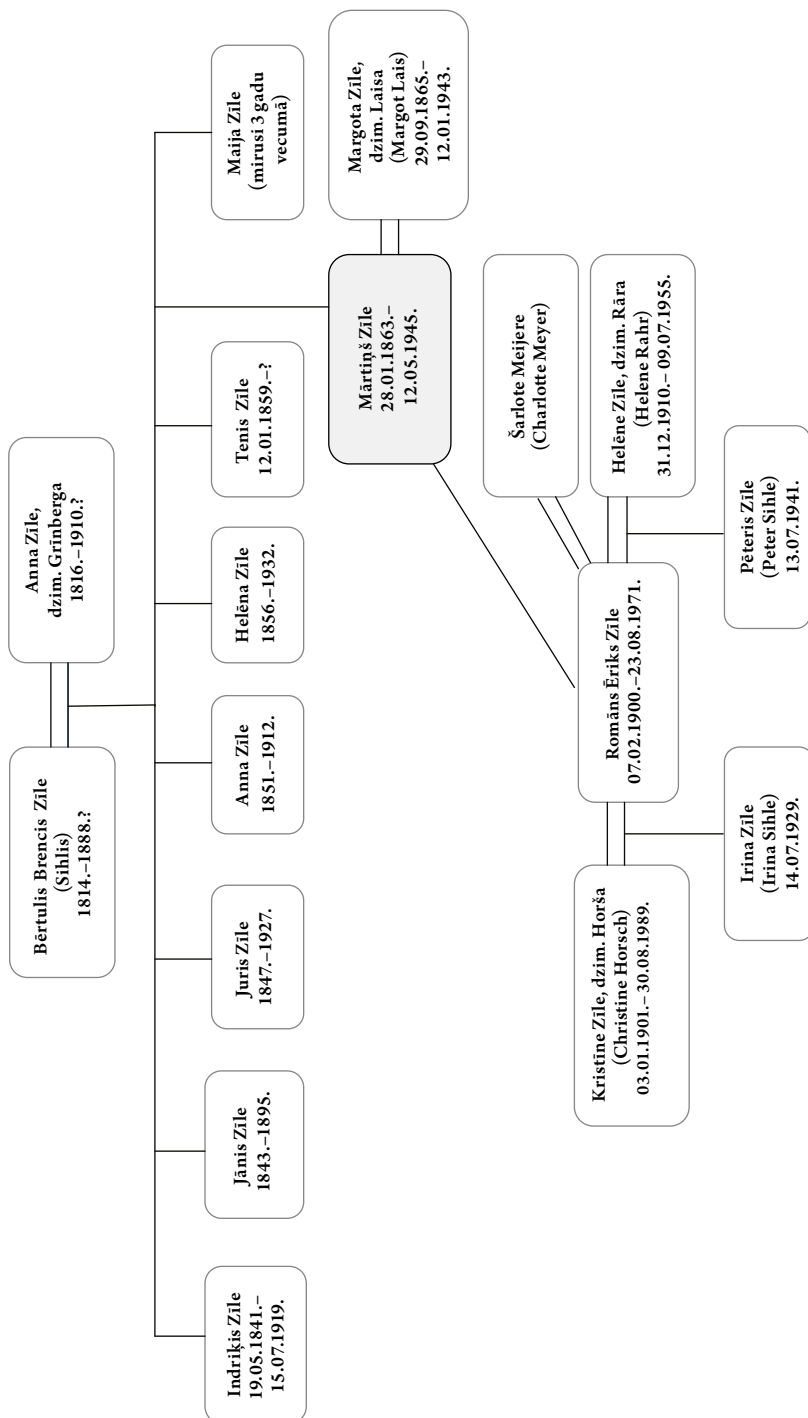
Mit diesen meinen Erinnerungen an meinen geliebten Großvater will ich ihm für seine große Liebe danken sowie für die tiefe Gedankenwelt in seinen Schriften, die mir Herz und Augen für das wahre Leben geöffnet hat.

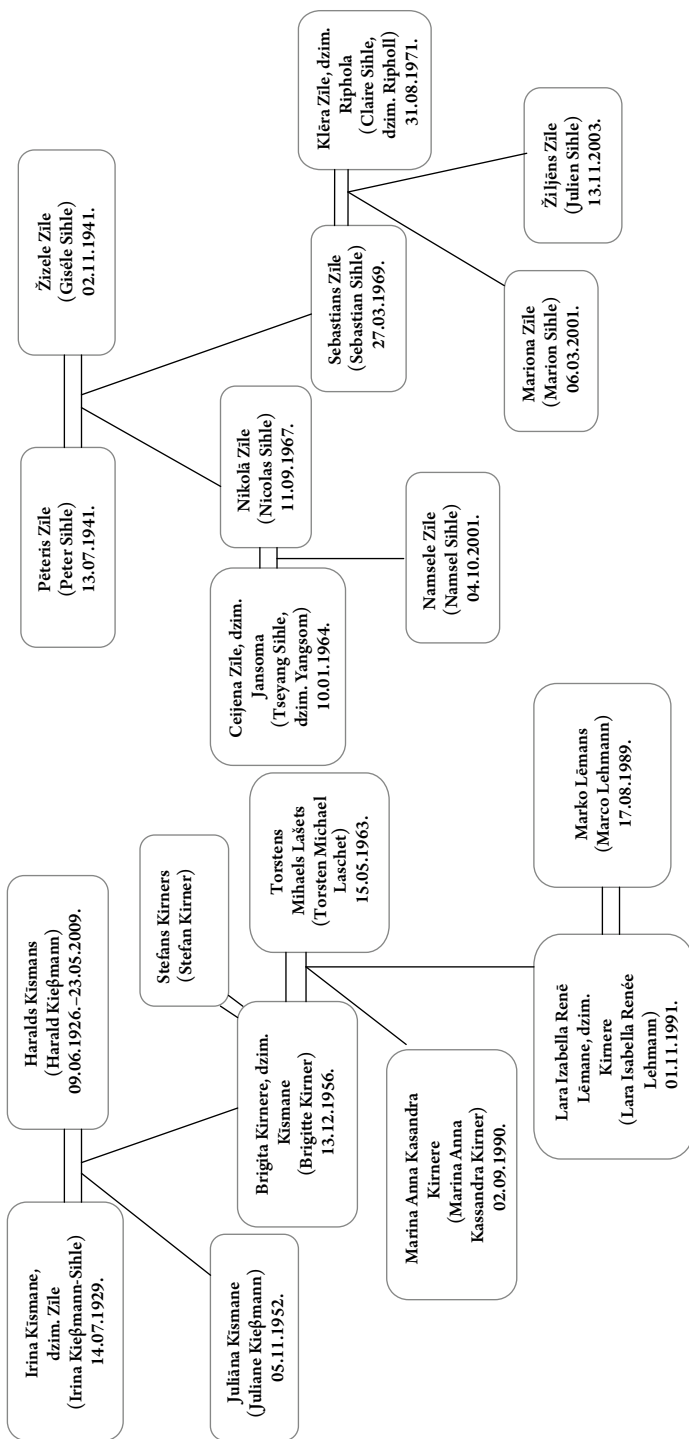
Profesors Mārtiņš Zīle atvaļinājuma laikā Igaunijā kopā ar ģimeni.
Priekšplānā vidū – mazmeita Irina, 1936. gads.
Fotogrāfija no I. Kismanes-Zīles personīgā arhīva

Professor Mārtiņš Zīle mit seiner Familie auf Urlaub in Estland.
Im Vordergrund in der Mitte – seine Enkelin Irina. 1936.
Foto aus dem Privatarchiv von I. Kießmann-Sihle

Dzimtas koks

Dzimtas koks (turpinājums)

Margota un Mārtiņš Ziles ar ģimeni Majoros, Rīgas jūrmalā,
1926. gads.
Fotogrāfija no I. Kismanes-Ziles personīgā arhīva

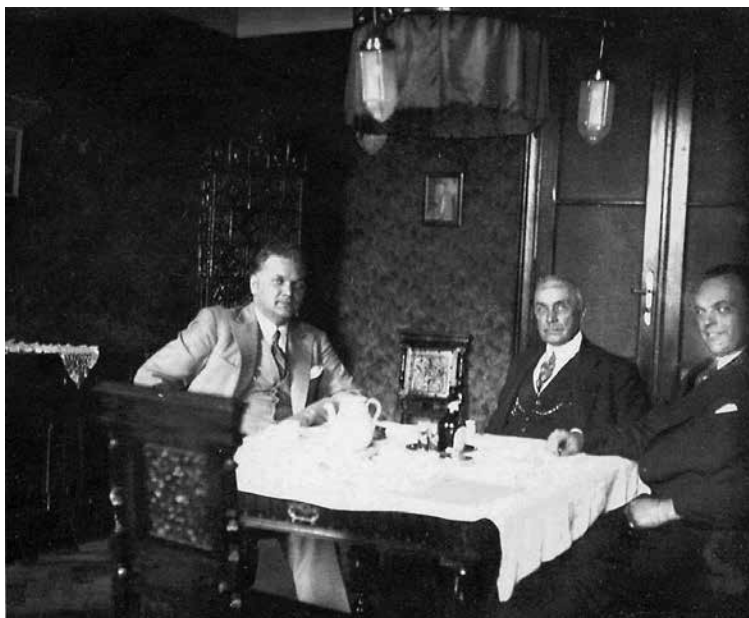
Margota Zile – prof. Mārtiņa
Ziles dzīvesbiedre. Aptuveni
1926. gads.
Fotogrāfija no I. Kismanes-
Ziles personīgā arhīva

Profesors M. Zile savā 40 gadu darba jubilejā kopā ar dzīvesbiedri Margotu Rīgas dzīvokli
Elizabetes ielā 63, 1929. gads.
Fotogrāfija no I. Kismanes-Ziles personīgā arhīva

Profesors M. Zīle (vidū) ar dēlu Romānu Ēriku (pirmais no kreisās) un kolēģiem, 1936. gads.
Fotogrāfija no I. Kismanes-Zīles personīgā arhīva

Profesors Mārtiņš Zīle ar dēlu Romānu Ēriku (pirmais no kreisās) un draugu,
dziedātāju Vladimīru Kadīķi-Ančarovu (pa labi), 1935. gads.
Fotogrāfija no I. Kismanes-Zīles personīgā arhīva

Piemīņas plāksnes atklāšanas brīdī Elizabetes ielā 63, 1992. gads. No kreisās: Haralds Kīsmans, mazmeita Irina Kīsmāne-Zīle, labajā pusē – tēlnieks Viktors Šuškevičs.
Fotogrāfija no P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja krājuma, F, Nr. 2695

Piemīņas plāksne izcilam latviešu internistam un medicīnas filozofam Mārtiņam Zīlem (1863–1945) pie nama Tērbatas ielā 63. Tēlnieks Viktors Šuškevičs.
Fotogrāfija: Ilva Paidere, LU Bibliotēka

Raivis Bičevskis, Dr. phil.,
Latvijas Universitātes
Vēstures un filozofijas fakultātes
Filozofijas vēstures katedras docents

Integrāļa meklējumos

Mārtiņš Zīle laikmetīgās filozofijas kontekstā starp
“dzīvības pirmfenomenu” un “prepotenciālo garu”

1. Doma par veselumu

“Pasaki man kaut vēl vienu lielu domu!”
J. G. Herders

Kāds mērogs ir domām, kuras atnāk pie mums un nodarbina prātu? Kāds ir tas apvārsnis, kurā saskatām jēgu tagadnei un darbībai laikā? Šie divi jautājumi reiz apmeklē ikvienu – vai cilvēks tos izteikti apzinās vai ne. Tomēr zinātnieka un domātāja gadījumā viņa saistība ar vēsturisko domas tradīciju un savu zinātnieka aicinājumu šos jautājumus liek uzdot īpaši skaudri. Tā veidojas tas, ko var dēvēt gan par pievilcīgi brīvu un riskantu, gan par metodiski izkoptu un stingru dzīves un pieredzes veidu, kas prasa no cilvēka gan drosmi, gan atsacīšanos un upurus. Johans Gotfrīds Herders (1744–1803) – domātājs, kura liktenis saistīts ar Latvijas kultūrtelpu, pirms savas nāves dēlam teiktajos vārdos “Pasaki man kaut vēl vienu lielu domu!”¹ šo dzīves un pasaules pieredzēšanas veidu ir izteicis lakoniski un skarbi, laikam ietverot šajos vārdos gan domātāja dzīves pakārtotību domas gaidām, gan arī spēku reiz aptvert visu īstenību vienā lielā skatījumā.

Skaidrs tomēr ir arī tas, ka šajās zinātnieka un domas attiecībās sava loma ir domāšanas vēsturei. Vēsturiskai filozofijas un zinātnes tradīcijai domātāja dzīvē ir ambivalenti vērsti spēks. Bez tās grūti apjaust virzienu, kurā virzīt prātu, taču tā var kļūt arī par kavēkli brīdī, kad pienācis vēsturiska pavērsiena laiks, iestāties “sliedīgs laikmets” un pasaules kārtība maina aprises. Zinātnieks un domātājs tad ir grūtu izvēļu priekšā starp lietām, kas vairs nav aprakstāmas ierastā un ilgi kalpojušā zinātniskās “paradīgas” valodā. Diez vai te iespējama kāda šauri izprasta eksakta metode, kura pateiktu priekšā, kad nepārsteigties, jauno skatījumu piesakot, un kad bez relatīvi drošā tradīcijas kompasa doties plašajā nezināmajā. Šī dramatiskā situācija, tāpat kā jautājums par domas mērogu un

¹ **Merķelis, Garlībs.** *Kultūrvēsturiski raksti.* Rīga : Zvaigzne, 1992, 131. lpp.

jautājums par apvārsni, kurā redzēt tagadni, nu reiz piederas pie zinātnieka un domātāja dzīves izaicinājumiem. Filozofijā šī situācija var būt pamanāma, īpaši asi konturēta. Filozofiskā doma laikam gan nav īsti izprotama bez tradīcijas un intuitīvi atnākošā jaunā savstarpējās spriedzes. Ka filozofiskai domai ir “jāatsvabina” un jāizbrīvē telpa jaunajam – par to vienisprātis būs domātāji, kas citādi ir visai atšķirīgu ceļu gājēji. Taču vienlaikus – un tas varētu būt viens no lielākajiem dzīves paradoksiem – atsvabinošo domu domā kāds, ko viens no vācu romantisma ievērojamākajiem pārstāvjiem Frīdrihs Šlēgelis (1772–1829) nodēvējis par “atpakaļvērstu pravieti”: tādu domātāju, kurš, esamības noslēpuma mīklu minot, nonācis pie jaunas atbildes, kas tomēr ir par “vienu un to pašu”, par kuru runāts domas vēstures pirmsākumos. Starp jauno un sākotnējo, ar kuru vēl vieno (vai, gluži pretēji, no kura šķir) domāšanas tradīcija, nav pretrunas, bet gan spriedze, ko laikam gan vislabāk nolasām izteikumos, kurus vēsture atnesusi līdz mūsu dienām no Senās Grieķijas filozofijas sākumiem, no sengrieķu filozofijas dzižā un mulsinošā domātāja Hērakleita laika, kad viņš savā neatkārtojami nospriegotajā valodā runājis par “harmoniju” – spriedzi starp liru un loku.

Latvijas un Baltijas kultūras laiktelpā šādu domātāju nav mazums. Vairums no tiem saistīti ar vācbaltiešu vēsturisko likteni. Censties nosaukt visus būtu lieki – 20. gadsimta sākumā Vilhelms Ostvalds (1853–1932) zinātnē un grāfs Hermanis Keizerlings (1880–1946) filozofijā varētu būt divi ļoti atšķirīgi domātāji, kas savā neparastumā seno, tradicionālo un jauno spējuši noturēt domai pienācīgā radošā spriedzē, tādējādi sasniedzot to domāšanas līmeni, kas spēj uzrunāt arī pēc viņu dzīves laika un joprojām kalpo par impulsu sniedzēju filozofijā un zinātnē. Tiesa, viņu dzīves laiks – 19./20. gadsimta mija – ir visai savdabīgs; laikam gan to var dēvēt par “sliekšņa” laikmetu gan zinātnēs, gan filozofijā. Neokantisma filozofijas pārstāvis Vilhelms Vindelbands (1848–1915) šo laiku nodēvēs par cīņas lauku, kurā tiek izcīnīta cīņa par dvēseli, cīņa par dabu, cīņa par vērtībām.² Šajā cīņā iesaistās daudzi izcili prāti. Tajā savu vietu un vārdu meklējis arī ārsts un domātājs Mārtiņš Zīle (1863–1945).³ Ne velti viņš savu domu formulēšanas ceļā svarīgu darbu sākumā atsauca tieši uz Ostvaldu⁴ un Keizerlingu,⁵ laikam gan saskatot viņos nozīmīgus sava laika situācijas

² **Vindelbands, Vilhelms.** Vēsture un dabaszinātnes : runa, stājoties Štrāsburgas Keizara Vilhelma universitātes rektora amatā 1894. gada 1. maijā. *Kentaurs* XXI, Nr. 42, 2007, 47.-60. lpp.

³ **Pirāgs, Valdis.** Par Mārtiņa Zīles dzīvi un pasaules skatījumu. **No: Zīle, Mārtiņš.** *Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu* : uzsaukums dzīvības sintēzei. Sast. V. Pirāgs. Rīga : Medicīnas apgāds, 2011, 9.-26. lpp.; **No: Lazovskis, Ilmārs.** *Kamēr vēl* : publicistikas izlase. Sast. A. Viksna. Rīga : Nacionālais apgāds, 2005, 149.-150., 151.-152. lpp.

⁴ **Zīle, Mārtiņš.** *Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu* : uzsaukums dzīvības sintēzei. Sast. V. Pirāgs. Rīga : Medicīnas apgāds, 2011, 182. lpp.

⁵ Turpat, 33. lpp.

reprezentantus, kas savā atšķirīgumā tomēr ir arī vienoti, domājot par īstenību un cilvēku vienības un veseluma kategorijās. Šī ievirze ir vienojošais pavediens arī Mārtaņa Zīles tekstos, kas veltīti medicīnas teorijai un praksei un piesātināti ar filozofiskām pārdomām.

Arī M. Zīles izvēlētais zinātnieka un domātāja dzīvesveids liek asi izjust tam piederīgo spriedzi starp seno, tradicionālo un jauno. Medicīnā šis laiks – uz pieminēto cīņu fona – ir pārmaiņu un meklējumu laiks. Jaunas vēsmas dabaszinātnēs un garazinātnēs vedina arī medicīnā – kā savdabīgā “starpjomā, “cilvēkzinātnē” (un visu šo zinātnes tendenču spektra savācējā savā statusā starp dabu un kultūru) – uzdot “elementārajautājumus”, pievērsties dzīves un dzīvības “fundamentālproblēmām”. Tālaika atpazīstams laikmeta raksturotājs Osvalds Špenglers (1880–1938) nosauks šo ievirzi par “sākotnējo jautājumu” uzdošanas laiku.

Šajā situācijā valda neskaidrība un apjukums “medicīnas terminoloģijas linearitātē”⁶. Tā ir visai tipiska “slietkšņa laikmetu” parādība. Medicīnā šādi laiki bijuši gan Senās Grieķijas pirmo filozofu (natūrfilozofu) laiks, gan, piemēram, Netesheimas Agripas (1486–1535) un Paracelza (1493–1541) laikmets.⁷ Vīnes Veselummedicīnas (*Ganzheitsmedizin*) akadēmijas dibinātājs profesors Aloīzs Štahers (1925–2013),⁸ pārdomājot medicīnas, filozofijas un zinātnes vēsturi, atzīmē, ka šādos laikmetos no jauna tiek pārveidotas ne tikai ārstniecības metodes un iespējas, bet gan no jauna tiek sniegtas pašas veselības un slimības definīcijas. Turklāt – pārdomās par šiem medicīnas fundamentālējdzieniem parādās ētosa un ētikas problēma. Izteikti šī fundamentālējdzieniu un ētosa konstelācija saasinās līdz ar jauno laiku matemātisko un mehānisko dabaszinātņu attīstību, kad arī medicīnā fizioloģiskie un patofizioloģiskie procesi tiek aprakstīti mehānistiskās kategorijās un dzīvība pati – kā noteiktā mehānistiskā domas modelī tverama un arī mehānistiski tieši ietekmējama. Heidelbergas

⁶ **Lazovskis, Ilmārs.** Haosa teorija un fenomenoloģiskā pieeja pacientam. **No:** **Lazovskis, Ilmārs.** *Kamēr vēl* : publicistikas izlase. Sast. A. Viksna. Rīga : Nacionālais apgāds, 2005, [7.] lpp.

⁷ Paracelza laiku lieliski raksturo K. G. Jungs: šajā laikā “bija izzudusi gotiskā cilvēka metafiziskā drošība. Tāpat kā latīņu zemēs dažādās formās atkal izpaudās antīkā pasaule, tā barbariskajās, ģermāņu zemēs, kur trūka antīkās priekšpakāpes, izlauzās tiešā gara pirmatnējais pārdzīvojumus, kas izpaudās dažādās individuālās formās un pakāpēs un ko iemiesoja tādi lieli un divaini domātāji kā Meistars Ekharts, Agripa [no Netesheimas], Paracelss, Silēzijas Engēlis un Jakobs Bēme. Savu barbarisko, taču sākotnēji spēkpilno savdabību viņi visi apliecināja tradīciju pāraugušā, autoritātes tikai pieminotā, ārkārtīgi patvaļīgā valodā. Šajā ziņā līdzās Bēmēm Paracelss laikam bija lielākais nemiernieks. Viņa filozofiskā terminoloģija ir tik individuāli patvaļīga, ka divainībā un neskaidrībā daudzārt pārspēj pat gnostiskos “spēka vārdus””. **No:** **Jungs, Karls Gustavs.** *Dvēseles pasaule*. Rīga : Spektrs, 1994, 87. lpp.

⁸ *Ganzheitsmedizin in der Zukunft* : Bericht des 2. Zukunftssymposiums der Wiener Internationalen Akademie für Ganzheitsmedizin. Hrsg. von Wolfgang Marktl und Alois Stacher. Wien, 2002, S. 56.

Universitātes medicīnas vēstures, teorijas un ētikas profesors Aksels Bauers izsakās šādi: tas, kas nosaka ārsta izpratni par veselību un slimību, ir atkarīgs no tā, kādā teorētisku aksiomu (vai to kombināciju) rāmī šī izpratne tiek ielikta (pārdabisku spēku iejaukšanās, dabas fenomenu līdzības, analogiskuma princips, piem., homeopātijā, humorālpatoloģijā, mācībā par signatūrām u. c., priekšstati par kauzāliem procesiem dabā, kas var tikt aplūkoti mehānistiski deterministiskā ievirzē pret pasauli, reducējot visu komplekso īstenības norisi uz noteiktu procesu lineārumu, monokauzalitāti, eksperimentālu pārbaudāmību). Turklāt slimības un veselības izpratne saistīta ar intersubjektīvas saprašanās un dzīves procesu hermeneitiskas interpretācijas līmeni, kas nodarbina gan ārstu, gan filozofu pārdomas par dzīves iespējām un potenciālu. Galu galā slimības un veselības izpratne ir cieši savijusies ar ārsta pasaules redzējumu un savas dzīves izpratni, t. i., ar savu izturēšanos pasaulē – *ārsta ētosu*. Jautājums par veselību un slimību – šiem medicīnas fundamentālējēdzieniem – ir vienlaikus jautājums par to, kādā pasaulē sevi un savas attiecības ar citiem cilvēkiem, kuri meklē viņa palīdzību, redz pats ārsts.⁹

Šo situāciju (saistību starp medicīnas fundamentālējēdzieniem un ārsta ētosu) labi apzinājās Mārtiņš Zile, kad strādāja pie savas dzīvības fenomena teorijas un domāja par šīs teorijas iespējām savienojumā ar jaunu pieeju arī medicīnas praksē, turklāt pūloties veselības un slimības definīcijās nepazaudēt cilvēka “veselumu” un tāpēc iekļaujot savās refleksijās arī cilvēka likteņa un dzīves filozofiju.¹⁰

Šķiet, ka pašlaik – 21. gadsimta sākumā, kad tādas pieejas kā “veseluma medicīna” u. c. vairs nav tik neierastas mūsdienu medicīnā, kurā vērojamas tendences apvienot dabaszinātniski orientētu medicīnu (līdz ar tās tehnoloģisko un ar universitātes un pētniecisko institūciju darbību saistīto pusi) ar alternatīvās medicīnas veidiem un dabas līdzekļu medicīnu (taču arī neaizmirstot cilvēka esamības psihiskos un garīgos aspektus), – nav tik viegli izjust to lielo spriedzi un neziņu, kas valdīja Ziles laika zinātnieku un domātāju vidū. Turklāt 20. gadsimta otrā puse medicīnā ir pagājusi daudzās diskusijās un strīdos par medicīnas būtību, pievērsoties arī medicīnas sociālajiem un politiskajiem aspektiem. Medicīniskā sintēze 20. gadsimta sākuma zinātnēs un filozofijā ir bijusi pretrunīga kustība, kas tomēr ir pavērusi jaunu izpratni par veselību un slimību un vedusi pie idejas par integratīvu, holistisku, sintezējošu medicīnu. Jēdzieni, kas radīti

⁹ **Bauer, Axel W.** *Theorie der Medizin* : Dialoge zwischen Grundlagenfächern und Klinik. Heidelberg ; Leipzig : Barth, 1995. 201 S. ; **Bauer, Axel W.** *Medizinische Ethik am Beginn des 21. Jahrhunderts* : Theoretische Konzepte, Klinische Probleme, Ärztliches Handeln. Hrsg. Axel W. Bauer. Heidelberg ; Leipzig, 1998, S. 30.

¹⁰ **Lazovskis, Ilmārs.** Haosa teorija un fenomenoloģiskā pieeja pacientam. **No: Lazovskis, Ilmārs.** *Kamēr vēl* : publicistikas izlase. Sast. A. Viksna. Rīga : Nacionālais apgāds, 2005, [10.] lpp.

šajā norisē (tādi kā “rezonanse” starp ķermenisko un psihisko¹¹, “koherences” jēdziens salutoģenēzē¹² u. c.), ir tādu centienu un meklējumu iznākums, kuros iesaistīts arī Mārtiņš Zīle. Cilvēka veseluma atgūšana slimības izpratnē ir viņa medicīnisko refleksiju galvenais motīvs.¹³ Šis motīvs viņu gan vieno, gan ļauj saskatīt viņa īpašo pieejas veidu tālaika medicīnas, psiholoģijas zinātnes, dabaszinātņu un garazinātņu pētnieku diskusijās.

Taču svarīgi, ka Zīles devums tajās nav līdz galam izprotams, ja neņem vērā viņa filozofisko ieinteresētību ne tikai veidot cilvēka veseluma medicīnu, bet arī iekļaut to filozofiskā pasaules redzējumā. Šo redzējumu – Zīles filozofiskās pārdomas – jāmēģina raksturot tuvāk.

2. Sintezējošā doma

M. Zīle runā par cilvēka veselumu. Skaidrs, ka te ir filozofu nopelns, ka 20. gadsimta sākumā atkal notiek mēģinājumi šo veselumu apzināt un nepazaudēt. 19. gadsimta vidū pēc vācu ideālisma metafizisko sistēmu sabrukuma iestājās vilšanās metafizikā un antropoloģija – mācība par cilvēku – tika uzticēta dabaszinātņu un garazinātņu (humanitāro un sociālo zinātņu) progresam.¹⁴ 20. gadsimta sākumā šķiet, ka šis progress gan sniedzis daudz faktu, taču zaudējis kopskatījumu. Par to runās gan garazinātņu videi tuvākais filozofs Vilhelms Diltejs (1833–1911), gan dabaszinātņu videi tuvākie: “Medicīniskās psiholoģijas” autors Rudolfs Hermans Loce (1817–1881) vai psihofizikas veidotājs Gustavs Teodors Fehners (1801–1887).¹⁵ M. Zīle lielākoties te redzams kā medicīnas zinātņu pārstāvis, kurš arī runā par veseluma pieeju medicīnā, bet dara to, mēģinot ietvert šajā veselumā ne tikai cilvēku (“medicīnas ideālais uzdevums

¹¹ **Feress, Rolf.** Dzīvesmāksla kā ārstniecības tēma. *No: Dzīvesmāksla* : Latvija, Baltija, Eiropa. Sast. un zin. red. Igors Šuvajevs. Rīga : LU FSI, 2008, 105.-122. lpp.; **Verres, Rolf.** *Was uns gesund macht. Ganzheitliche Heilkunde statt seelenloser Medizin.* Freiburg im Breisgau, 2005. 192 S.

¹² **Antonovsky, Aaron.** *Health, stress and coping.* San Francisco, 1979. 255 p. ; *Salutogenese* : Zur Entmystifizierung der Gesundheit. Erweiterte deutsche Ausgabe von A. Franke. Tübingen, 1997. 222 S.

¹³ **Gezer, Anna Laimdota.** *Martin Sihle* : Versuch einer Bioergographie : disertation. Münster, 1981, S. 30.[MVM, Inv. Nr. B 13962].

¹⁴ Antropoloģijas kā mācības par cilvēka veselumu ideja sarosās romantisma autoru prātos, līdz to piesaka Vilhelms fon Humbolts, lai gan viņa idejas īstenot izmēģina tikai R. H. Loce savā “Mikrokosmosā” (1856–1864).

¹⁵ **Bičevskis, Raivis.** Vēsture, dzīve, gars : Vilhelma Dilteja filozofiskais mantojums. *No: Kentauris XXI*, Nr.42, 2007, 18.-46. lpp.; **Bičevskis, Raivis.** Grāfs Pauls Jorks fon Vartenburgs : dzīve ir vēsturiska. *No: Filosofija = Philosophy.* (Raksti / Latvijas Universitāte; 739.sēj.). [2008], 106.-125. lpp.

būtu radīt vienu vienīgu mācību par cilvēku visā viņa visumā¹⁶), bet arī cilvēka un realitātes attiecības kopumā. Tiesa, to var izprast dažādi: kā mēģinājumu radīt vienotu teoriju, kura sasniedz savu mērķi, strādājot redukcionistiski – reducējot dažādos cilvēka aspektus, viņa “materiālās un garīgās potences”¹⁷ tikai uz dažām. Teorijas vienotība tad panākta uz priekšmeta vienkāršošanas rēķina. Šādi draudi ir bijuši un ir joprojām. Tie vērojami arī 19. gadsimta otrās puses dabaszinātnēs. Pret šādiem draudiem Eiropas filozofijas diskusijās tiek pozicionēts nereducēts “dzīves” un “dzīvības” (*Leben*) jēdziens. Gluži kā reiz romantisma dabas filozofija vērsās pret pārāk mehāniski un racionāli reducētu “dabas” tēlu apgaismībā un glorificēja “organismu” un “organisko” kā dzīvības noslēpumaino vienību, tā 19. un 20. gadsimta mijā “dzīves filozofija” vērsās pret vienpusējiem mēģinājumiem izskaidrot dzīvības un dzīves fenomenu. Tas pats gan dažādu filozofu darbos kļūst tik daudzdimensionāls un noslēpumains, ka tā vien šķiet – nekaitētu lielāka jēdzieniska skaidrība par to, par ko īsti tiek runāts. Lai arī neokantisma pārstāvji kā toreizējās akadēmiskās filozofijas reprezentanti kritizē šo noslēpumainību un neskaidrību, par “dzīvi” un “dzīvību” tiek runāts. Un tiek runāts daudz, vienā elpas vilcienā saistot modernās bioloģijas un moderno garazinātņu atziņas, lai nepalaistu garām dzīves daudzpusīgo veselumu.¹⁸ Taču šajā bīstami ambivalentajā dzīves filozofijas intuīciju un dīvaino sintēžu laikā veidojas arī tādi savdabīgi un izcili domātāji, bez kuriem grūti iedomāties 20. gadsimta Eiropas filozofijas gaitu.

Šī aizrautība ar “dzīvības” un “dzīves” vārdiem nepaslid garām arī Mārtaņam Zilem. Darbā “Par ārsta aicinājumu”, kuru viņš raksta, domājot par savas dzīves laika laikmetu medicīnā un zinātnē, viņš izteiksies šādi: “Nav vairs nekādu no iekšējās pārliecības izrietošu direktīvu miesiskai un garīgai uzvedībai, nav vairs nekādas saprašanas par dzīves ideālu.”¹⁹ Šo ideālu varētu sniegt dzīves filozofija, kurai gan jāizvirza noteiktas prasības: analītiskais pētījumu virziens jāpapildina ar sintezējošo skatījumu. Centieni “ārsta pasaulē veicināt pārliecību, ka sekmīgi

¹⁶ **Zile, Mārtaņš.** Kauzalitāte un finalitāte zinātnē un dzīvē. **No:** *Latvijas Universitātes Raksti*, XVII. Rīga, 1928, 5. lpp.

¹⁷ Turpat, 5. lpp.

¹⁸ Vācu gara pazinējs, mūsdienu filozofs Rīdigers Safranskis (1945), domājot par Nīči un viņa iekustināto dzīves izjūtu, izsakās šādi: “[..] dzīves filozofiem jēdziens “dzīve” kļūst tik apjomīgs un elastīgs, ka tajā ievietojas viss: dvēsele, gars, daba, būšana, dinamika, kreativitāte.” Viņš turpina: “[..] dzīves filozofija saprot sevi kā dzīves filozofiju *genitivus subjectivus* nozīmē: tā nav filozofēšana par dzīvi, tā ir pati dzīve, kas tajā filozofē. Kā filozofija tā grib būt šīs dzīves orgāns, tā grib kāpināties, atklāt šai dzīvei jaunas formas un veidolus. Tā grib ne tikai izdibināt, kādas vērtības ir istas – tā ir gana pretencioza, lai gribētu radīt jaunas vērtības.” **No:** **Safranskis, Rīdigers.** *Nīče* : viņa domāšanas biogrāfija. Rīga : Dienas Grāmata, 2010, 272., 273. lpp.

¹⁹ **Pīrāgs, Valdis.** Par Mārtaņa Ziles dzīvi un pasaules skatījumu. **No:** **Zile, Mārtaņš.** *Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu* : uzsaukums dzīvības sintēzei. Sast. V. Pīrāgs. Rīga : Medicīnas apgāds, 2011, 11. lpp.

ārstniecības attīstībai blakus analītiskajam (kā pretstats) jāattīsta arī sintētiskais domāšanas veids.²⁰ Sintētisks domāšanas veids paredz to, ka dzīvi vērojošais un tajā iesaistītais “saredz” un “sadzird” veseluma spēli, nevis atsevišķu motīvu sanēšanu. Runā, atklājot medicīniskās sintēzes konferenci Rīgā (1930), Zīle lie-to salīdzinājumu starp orķestra skanējumu, izpildot simfoniju, un dzīvību. Šis salīdzinājums parādīsies arī viņa vēlākajās pārdomās: atšķirība starp analītisko un sintētisko domāšanu ir analoga atšķirībai starp Bēthovena vai Šūmaņa darbu izsekošanu atsevišķu partitūras tēmu līmenī un to pārdzīvojumu, kurā tiek pār-dzīvots ne tikai darba skanējums, bet arī tā dinamika, kas ir viņpus skanējuma izpausmes.²¹ Līdzīga analogija ir arī gotiska katedrāle, kur visus elementus kopā satur korelācijas maģistrāles. Tās ir svarīgākas par elementiem, kas sakārtoti ap tām.

Šie salīdzinājumi tikai ieskicē to pārdomu loku, kurā Zīle nonācis 30. gadu tekstos, un tie uzlūkojami par viņa iepriekšējo gadu pārdomu apkopošanas mēģinājumiem. “Ārsta pasaules skatījuma” ievadā viņš uzsver, ka šis pārdomas ir 45 ārsta darba gadu kopsavilkums.²² Šādu kopsavilkumu izveidot nav viegli, it sevišķi ņemot vērā to, ka Zīles pārdomas par dzīvību nebūt nerod vispārīgu piekrišanu. Viņš pats runā par iebildēm, kas atskan no dabas zinātnieku (fizika, ķīmija), filozofu, teologu, pašu ārstu mutes.²³ Dabas pētnieki darbojas “eksaktas zinātnes” aizsegā – dzīvības problēma tiem paliek to pašu likumsakarību līme-nī, kurā tie ieradūši aplūkot īstenību. Arī teologiem nav pieņemams tā dzīvības “integrāļa” meklējums, kuru pūlas veikt Zīle, jo te nav runa par dogmatiski for-mulējamu saturu. Ārsti tiecas pēc instrukcijām un praktiskiem risinājumiem, kā ārstēt (vairoties no “spekulatīvas domas”, “sintētiskas spekulācijas” medicīnā, bet līdz ar to arī paliekot ļoti dogmatisku ieskatu un savu šauru teorētisko un dzī-ves izpratnes ietvaru līmenī). Tādējādi Zīle vēršas pret dogmatismu – prakses, zinātnes un teoloģijas dogmatismu. Laiks rāda, ka ne visi šo jomu pārstāvji ir tik dogmatiski, taču šie dogmatisma draudi pastāv.

Bet kā ar filozofiju? Par to Zīle izsakās šādi: “[..] kas attiecas uz filozofiem, viņu mentalitāti iepretim maniem centieniem var raksturot kā līdzcietīgu. Viņiem ārsta sintētiskie centieni šķiet naivuma izpausme. Tomēr viņi sāk ar kļūdainu pieņēmumu, salīdzinot medicīnisko sintēzi ar filozofisko. Mēs, ārsti,

²⁰ **Pīrāgs, Valdis.** Par Mārtiņa Zīles dzīvi un pasaules skatījumu. **No: Zīle, Mārtiņš.** *Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu* : uzsaukums dzīvības sintēzei. Sast. V. Pīrāgs. Rīga : Medicīnas apgāds, 2011, 34. lpp.

²¹ **Zīle, Mārtiņš.** *Schicksal und Sendung des Unvergänglichen im Menschen* : Schlussfolgerungen eines ärztlichen Lebenssyntetikers im Lichte eines wahren Arztiums : [manuskripts]. [S.l.], S.15. [MVM, Inv. Nr. 41304/B 14206].

²² **Pīrāgs, Valdis.** Par Mārtiņa Zīles dzīvi un pasaules skatījumu. **No: Zīle, Mārtiņš.** *Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu* : uzsaukums dzīvības sintēzei. Sast. V. Pīrāgs. Rīga : Medicīnas apgāds, 2011, 34. lpp.

²³ Turpat, 35. lpp.

iepreti filozofiem daudzējādā ziņā droši vien esam naivi. Jēdzienu veidošanā filozofi mūs tālu pārspēj. Bet mūsu naivums nav neglītuma izpausme. Medicīniskā sintēze ir savas attīstības pašā sākumā. Mums vispirms godīgi jāpalūkojas pašiem uz sevi. Cik tālu oficiālā filozofija var līdzēt, to rādis laiks. Es ceru, ka tā mums daudz palīdzēs, no vienas puses, kad mēs, ārsti, vairāk iepazīsim filozofu izziņas teoriju, no otras, kad filozofi iemācīsies labāk vērtēt un saprast pārdzīvojumu pie slimnieka gultas visā tā nežēlīgumā arī no mistiskās puses.”²⁴ Var pārdomāt šos vārdus. Jēdzienu veidošana tik tiešām ir svarīgs filozofijas uzdevums. Taču jāpavēro, kādas pārmaiņas ar to notikušas 20. gadsimta sākumā. Attīstībā esošā Zīles medicīniskā sintēze tad vēl vēlas skoloties pie “oficiālās filozofijas”. Runa ir par Eiropas akadēmisko filozofiju, kas pati tolaik ir kustībā un pārmaiņās. Neokantisms kā izziņas teorētiski orientēta refleksiīva filozofija grūst. Jēdzienu veidotājiem jāskolojas dzīves skolā. Filozofi tik tiešām tolaik iemācījušies izprast dzīvi no eksistenciāli svarīgu pārdzīvojumu puses. Kustība, kas 20. gadu beigās vainagojas eksistences filozofijā (Karls Jaspers) un eksistences ontoloģijā (Martins Heidegers), uzsvērs nāves pārdzīvojumu kā vienu no filozofiju organizējošiem un dinamizējošiem spēkiem. Turklāt ir mainījies arī filozofu metožu klāsts – refleksiīvas filozofijas vietā stājušies intuitīva un konversīva pieeja, spekulatīvas jēdzienu veidošanas un konstruēšanas vietā – deskriptīvs un evokatīvs dzīves saprašanas pārdzīvojums. Kas pārdzīvo, spēj arī piedzīvot – dzīves un dzīvības intuitīvu atklāšanos, ko vairs pilnībā nevar pārvaldīt un noteikt refleksiīvs prāts.

Arī Mārtiņa Zīles pārdomās parādās metodes problēma: kāds īsti ceļš ved pie dzīvības integratīva redzējuma? “Dzīvības kontrapunktā” viņš runā par “ceļu pie [dzīvības] dziļu vērojuma”, kas pats ir daļa no dzīvības “ekstātiskas dziņas”²⁵ realizēt “prepotenciālo” – savu mērķi. Zīle te runā, dzīves filozofijas ievirzē (F. Niče, A. Bergsons, L. Klāgess) ietverot dzīvības izziņas ceļu pašā dzīvības norisē, kurā neskaidri jau valda noteiktas dziņas un spēki. Starp šiem spēkiem Zīle izceļ spēju “padarīt saskatāmu” (*Einleuchtendmachen*).²⁶ Šī spēja ir pārāka par spēju uz novērojumu un pierādījuma loģisko secīgumu. Šī spēja darīt redzamu ir *intuīcija* kā iekšēji spontāni garīgs notikums, lielo dzīvības kopsakarību tvērums. Zīles pārdomu laikā Pēters Vusts (1884–1940) darbā “Metafizikas augšāmcelšanās” spilgti ir uzsvēris intuīcijas kā metafizikas (t. i., filozofijas, pretstatā zinātnēm) izziņas veidu, kurā pieejams top veselums, nevis elementi,

²⁴ **Zīle, Mārtiņš.** *Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu* : uzsaukums dzīvības sintēzei. Sast. V. Pīrāgs. Rīga : Medicīnas apgāds, 2011, 35. lpp.

²⁵ **Zīle, Mārtiņš.** *Der Kontrapunkt des Lebens* : Zur Tiefen Problematik der dynamischen Hintergründe des Werdens und des Leidens, des Logos und des Pathos : [manuskripts]. [S. l., 1943], S. 73. [MVM, Inv. Nr. 41305/B 14207].

²⁶ Turpat, S. 77.

kuru summēšana analītiskā domāšanā nebūt vēl neveido veselumu.²⁷ Tiesa, intuīcija piedalās arī zinātniskajā praksē, ko Vusts iedala induktīvajā (sintētiskajā) un deduktīvajā (analītiskajā), tomēr “lielā veseluma” metafiziskais tvērums ir pirms atsevišķo faktu tvēruma un piešķir tiem jēgu. Šis pārdomu pavediens vieno 20. gadsimta pirmās puses intuīciju izceļošos domātājus ar ilgo filozofijas tradīciju, kurā intuīcijas jēdziens top no Platona mācības par ideju vērojumu un neoplatonisma mācības par dvēseles atceļu pie Vienotā. Vācu ideālisms šo neoplatonisko motīvu pūlēsies atjaunot “intelektuālā vērojuma” un “estētiskā vērojuma” jēdzienos.²⁸ Lai arī pret pārlietu sakāpināto intuitīvisma uzvaras gājienu vērsās daži tālaika vērā ņemami filozofi,²⁹ kopējā laika izjūta ir intuīcijas – veseluma vērojuma – pusē. “Katra domājoša ārsta vēlme ir tvert atsevišķo dzīves izpausmju jēgu. Taču šī jēga nav pieejama miesiskam skatam, to var tikai nojaust garīgā vērojumā (*Schau*), ja pētniekam atklājušās lielās un ārēji neredzamās funkcionālās kopsakarības.”³⁰ Tomēr jāuzsver, ka Zīle nav galējs intuitīvis – viņš nenoliedz analītiskās un loģiskās domāšanas nepieciešamību, taču vēlas tās būtiski papildināt.³¹ Verifikācijas problēmas (zinātnē) sakarībā viņš uzsver, ka īstenības izpratnē svarīga ir personisko pārdzīvojumu summa un loģiski sintētiska pētnieka domāšana.³² Šādā savienojumā panākams tas, ka zinātnieks atstāj “šauro fizikālo dzīves rāmi” un nonāk plašākā – “metafiziskajā rāmi”.³³ Tā

²⁷ **Wust, Peter.** *Gesammelte Werke.* Hrsg. Von W. Vernekohl. Bd. 1. Auferstehung der Metaphysik. Münster, 1963, S. 182.

²⁸ **Bičevskis, Raivis.** Pieredzes epibola : piezīmes par intuīciju vācu filosofiskajā tradīcijā. *No: Kentauris*, XXI, Nr.50, 2009, 100.-113. lpp.

²⁹ Piem., Rīgā dzimušais un Marburgas neokantisma tradīcijā strādājošais Nikolajs Hartmanis (1882–1950), kurš “Izziņas metafizikā” (**Hartmann, Nicolai.** *Grundzüge einer Metaphysik der Erkenntnis.* Berlin, 1921) norādījis uz to, ka saikne starp izziņas subjektu un realitāti ir “metafiziska”, racionāli neizskaidrojama. Tāpēc nav beziepriekšpieņēmumu izziņas teoriju – tās visas interpretē relāciju, kas pati paliek metafiziska netveramība. Izziņā pašā nav pieejami visi izziņas nosacījumi, kas to dara iespējamu. Viņš asi konturē izziņas robežu un to pārsniegšanas problēmu, kurai daudzi intuīcijas piekritēji ātri “pārlec”.

³⁰ **Zīle, Mārtiņš.** *Schicksal und Sendung des Unvergänglichlichen im Menschen : Schlussfolgerungen eines ärztlichen Lebenssyntetikers im Lichte eines wahren Arztums : [manuskripts].* [S.l., 1943], S. 2. [MVM, Inv. Nr. 41304/B 14206].

³¹ Šāda jēga ir vārdiem “tik ilgi, kamēr medicīnā loģikas un filozofiski sintētiskas domāšanas studijām nepievērsīs nopietnāku uzmanību, mēs paliksim apgāzamu dogmu bezdomu piekritēji”. *No: Zīle, Mārtiņš.* *Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu : uzsaukums dzīvības sintēzei.* Sast. V. Pirāgs. Rīga : Medicīnas apgāds, 2011, 36. lpp.

³² Šo analītiski loģiskās un sintezējoši intuitīvās domāšanas saspēli – ar atsauci uz Sokrata izjautāšanas metodi – uzsver arī: **Janmere, Iveta.** Medicīnas korifeja Mārtiņa Zīles filozofija : būtiskas pieturzīmes. *Doctus*, Nr. 8, 2013, 47.-51. lpp. Var piebilst, ka Sokrats piekopj jautājumu un atbilžu loģiku, taču arī intuitīvi ieklausās sava “daimona” balsī, kas viņu no kaut kā atrunā.

³³ **Zīle, Mārtiņš.** *Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu : uzsaukums dzīvības sintēzei.* Sast. V. Pirāgs. Rīga : Medicīnas apgāds, 2011, 183. lpp.

iztrūkumu viņš pamana, piemēram, vienā no laikmetīgās “analītiskās” domāšanas paraugiem – psihoanalīzē, pret kuru viņš ir kritiski noskaņots, lai arī atzīst tās daudzos gadījumos veiksmīgo terapiju, kas balstās uz dvēseles izpaušmju analīzi un interpretāciju, kas atklāj dzīves noteiktas likumības. Dzīvības integrālis turpretī ir tāda pieeja, kura kaut tuvojoties ļauj sniegt šo *likumību interpretāciju, interpretēt tās “to jēgā”, kas pati nebūt nav dota analītiskam skatījumam.*³⁴ “Integrālis ir aksiālas un neredzamas tapšanas dinamikas izteiksme”,³⁵ pie kā ved tikai sintētiska pētniecība, nevis analīze, kas pievēršas “diferenciāļiem”. Analītiski kauzālā pētniecība attiecībā uz integrāli ir nederīga un, nespējot to tvert, pasludina tā neesamību. “Tai trūkst integrālā kontrapunkta.”³⁶ Bez tā analītiķis drīz vien kļūst par “ignorantu” – realitātes dziļākā pamata neizzināmības piekritēju, jo pats atteicies no dzīvības potenciālās spējas atrast sevis “kontrapunktu”. Zīle uzsver, ka “stingrajai ignorancei” (*ignorabimus*) vajadzīga ierobežošana. Vispirms mēs esam atzinuši, ka fizikālais un metafiziskais nav stingri norobežoti apgabali, bet gan tie savstarpēji dziļi caurauž viens otru. Aizvien dziļāk aptverot fizikālo attiecību atziņu, mēs arī atklājam aizvien nozīmīgākā veidā grandiozo metafizikas korelācijas dinamikas eksistenci.”³⁷ Aizvien dziļāk iekļūstot dzīvības noslēpuma dzīlēs, atklājam tās garīgo spēju un avotu.

Šādi Mārtiņš Zīle parāda cik lielā mērā viņa pārdomas iet kopsolī ar tālāka norisēm Eiropas filozofijā, kurā dzīves filozofija pūlas integrēt “dzīvību” un “garu” jaunā vienotā redzējumā. Filozofiskās antropoloģijas veidotājs Makss Šelers (1874–1928) izteiks šo ievirzi, kas sniedzas pāri dažādu zinātņu robežām, šādi: tas ir “[...] panromantiskais domāšanas veids par cilvēka būtību, kurš raksturīgs tik daudziem dažādu zinātņu pētniekiem, piemēram, Edgaram Dakē, Leo Frobeniusam, K. G. Jungam, Hansam Princhnam, Teodoram Lesingam, zināmā mērā arī Osvaldam Špengleram.”³⁸ Savu piederību šai ievirzei Zīle apliecina, atsaucoties uz K. G. Jungu, ko min Šelers: “Jungs ar savu pētniecisko domāšanu nokļuvis vistālāk”³⁹, proti, vistālāk mēģinājumā saskatīt dzīvības un gara vienotību, kuras aprakstam, tiesa gan, vēl jārod jauna filozofiska valoda. Vācu filozofs, struktūrontoloģijas un tēla filozofijas attīstītājs Heinrihs Rombahs (1923–2004) šo situāciju (skatoties plašāk uz 19. un 20. gadsimta miju) raksturoja šādi: “No 19. gs. vidus cilvēkam ir jauna sevis izpratnes pamatorientācija.

³⁴ **Bičevskis, Raivis.** Pieredze kā dzīve : Martins Heidegers un pieredzes metafizika kā dzīves pavediens. **No:** *Dzīvesmāksla* : Latvija, Baltija, Eiropa. Sast. un zin. red. Igors Šuvajevs. Rīga : LU FSI, 2008, 82.-92. lpp.

³⁵ **Zīle, Mārtiņš.** *Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu* : uzsaukums dzīvības sintēzei. Sast. V. Pīrāgs. Rīga : Medicīnas apgāds, 2011, 186. lpp.

³⁶ Turpat, 186. lpp.

³⁷ Turpat, 170. lpp.

³⁸ **Šelers, Makss.** *Cilvēka novietojums kosmosā.* Rīga, 2008, 88. lpp.

³⁹ **Zīle, Mārtiņš.** *Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu* : uzsaukums dzīvības sintēzei. Sast. V. Pīrāgs. Rīga : Medicīnas apgāds, 2011, 201. lpp.

Sevi tas redz vairs ne tikai racionālās prāta gaismas apgaismotu, bet arī ietvertu dziļumstruktūrās, kuras iegremdētas cilvēka laika noteiktajā jēgas un sociāli bioloģiski antropoloģiskajā esamībā. Filozofijas uzdevums tagad ir aprakstīt šīs dziļumstruktūras. Filozofija izvēršas saskaņā ar tām ļoti dažādās koncepcijās, kas šķietami ir pat pretrunā cita citai.”⁴⁰ Zīlem lemts dzīvot un domāt šādā “dziļumstruktūru” atklāšanas un aprakstīšanas laikmetā.

3. Teleoloģijas problēma

Šajā laikmetā no jauna tiek izcīnītas cīņas, kas reiz veidojušas jauno laiku zinātnes vaibstus. Šo cīņu atbalss izskan arī Zīles tekstos. Viens cīņas lauks ir kauzalitātes un finalitātes jēdziens esamības aprakstā: esamības teleoloģiskuma problēma. Otrs (ar to saistīts) – attiecības starp esamības izziņu un ētosu (cilvēka izturēšanos realitātē).

“Kauzalitāte un finalitāte” ir temats, kas Zīli saistījis viņa dzīvības spēku “korelācijas” mācības sakarībā. Dažādi spēki jāaplūko ne tikai to kauzālā atkarībā, bet arī finālā mērķī, kuru sasniegt ir šo spēku (bieži šķietami pretrunīgu) attiecību intence. Zīles pārlicība ir tā, ka dzīvību un tās dinamiku nevar aptvert, neuzdodot jautājumu par šo finālo mērķi. Dabaszinātnes, kas atmetušas aristoteliski sholastiskās filozofijas seno esamības teleoloģiskuma – mērķtiecīguma – domu, velti pūlas izskaidrot dzīvības procesus tikai un vienīgi (nejaušas) kauzalitātes jēdzienos. Aiz “finalitātes un kauzalitātes” tēmas slēpjas problēma, kuras risinājumi radikāli ietekmējuši jauno laiku zinātņu attīstību, – *esamības vienotības* problēma, kuru savulaik noteiktā veidā spēja risināt sengrieķu filozofija, saskatot it visā, kas ir, mērķtiecīgumu. Šī problēma parādās kā fons arī Zīles pārdomās par dažādu dzīvības parādību aprakstu un izpratni medicīnā, kur viņš tiecas aplūkot veselību kā finālo aspektu, kurš, tiesa gan, atkarīgs no tā mērķa, kas jāatklāj medicīnas filozofijā un kas tad parādītu dažādu atsevišķu procesu un norišu “jēgu”. “Katrā dzīvības pētišanā kauzalitāte un finalitāte saderas kopā. Tikai ievērojot arī finalitāti, sākas istā un liela zinātne, – zinātne par dzīvību. Izpētot kauzalitāti, mēs izdibinām parādību ārējo sakaru, izpētot finalitāti mēs varam cerēt reiz tikt arī līdz dzīves parādību nojēgas uztveršanas. Jo, pētot eksakti galīgo, mēs varam tuvināties arī bezgalīgā saprašanai.”⁴¹ Zīle atsauca te uz filozofu un biologu Hansu Drišu (1867–1941), kurš ieviesis “kopējās

⁴⁰ **Rombach, Heinrich.** *Die Gegenwart der Philosophie : Die Grundprobleme der abendländischen Philosophie und der gegenwärtige Stand des philosophischen Fragens.* Freiburg, 2012, S. 84.

⁴¹ **Zīle, Mārtiņš.** *Kauzalitāte un finalitāte zinātnē un dzīvē.* **No:** *Latvijas Universitātes Raksti*, XVII. Rīga, 1928, 16. lpp.

cēlonības” organiskajā un “atsevišķās cēlonības” neorganiskajā dabā nošķirumu⁴², pūloties aprakstīt mērķtiecīgi sakārtotu un tomēr dinamisku neorganiskās un organiskās dabas spēku saistības principu (“integrāli”), kas izpaužas dažādās cēlonības un mērķtiecīguma formās. Viņš uzskata, ka katra organiskās un neorganiskās dabas forma ir “diferenciālis” (nošķirtais) no “integrāļa”, kura atšķirīgas realizācijas formas ir dabas spēki, augi, dzīvnieki, cilvēks.⁴³ Zīle ievieš pārdomās par realitātes integrāli mācību par trīs esamības līmeņiem kā vienotā integrāļa “diferenciāļu blakuslīnijām”⁴⁴, kuru *unitas triplex* (ķīmiskais, zooloģiskais un garīgais) savā līmeņu un to likumību atšķirīgumā tomēr veido vienību. Savulaik – 19. gadsimta pašā sākumā – Šellings un Hēgelis vācu ideālisma programmas ietvaros bija attīstījuši dabas filozofiju, kurā meklēja lielo integrāli – visus esamības līmeņus vienojošo principu, kura teleoloģiskajā attīstībā rodas redzamā (neorganiskā un organiskā) daba un cilvēka apziņa. Kaut gan, uzsverot vācu ideālisma dabas filozofijas “vienpusīgumu”, Zīle to aizstāv ne tikai pret tās marginalizēšanu 19. gs. 40.–50. gados, bet arī pret analītisku pieeju dabaszinātnēs, kas zaudējusi spēju redzēt sintezējoši.⁴⁵ Viņš arī pievēršas šīs filozofijas (Šellings!) spējai pamanīt diferencēto esamības veidu korelāciju un nevis kauzālo atkarību.⁴⁶

Šai visas esamības teleoloģiskuma un vienotības domai pievienojas otrs Zīles pārdomu aspekts, kurš ir ne mazāk svarīgs Eiropas domas vēstures elements. Esamības teleoloģiskuma princips, kas ilgu laiku bija dabas izpratnes pamats, bet ticis jauno laiku zinātnē apšaubīts, ļoti cieši saistīts ar dabas pētnieka *ētosu*. Zūdot teleoloģiskajam skatījumam uz realitāti, mainās arī cilvēka paša sevis uzveres un izpratnes apvārsnis.⁴⁷

⁴² **Zīle, Mārtiņš.** *Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu* : uzsaukums dzīvības sintēzei. Sast. V. Pīrāgs. Rīga : Medicīnas apgāds, 2011, 59. lpp.

⁴³ Turpat, 197. lpp.

⁴⁴ Turpat, 191. lpp.

⁴⁵ Turpat, 189. lpp.

⁴⁶ Turpat, 193. lpp. Interesanti, ka Zīli šajā sakarībā nodarbina arī vēlinā Šellinga filozofijas lielā tēma: jaunuma problēma (sk.: **Zīle, Mārtiņš.** *Schicksal und Sendung des Unvergänglichen im Menschen* : Schlussfolgerungen eines ärztlichen Lebenssyntetikers im Lichte eines wahren Arzttums : [manuskripts]. [S.l., 1943], S. 37-40. [MVM, Inv. Nr. 41304/B 14206].

⁴⁷ Labi to parāda diskusijas ap Aristoteļa un Hēgeļa mantojumu praktiskās filozofijas laukā, ko risināja Joahima Ritera skola Vācijā, un diskusija, kuru risināja un risina liberālisma un komunitārisma pārstāvji mūsdienu sociālajā un politiskajā filozofijā.

4. Dzīvības sintēze: no metafizikas līdz dabas filozofijai, filozofiskajai antropoloģijai un – medicīnas praksei

Zīle mēģina ne tikai formulēt teorētisku esamības mērķtiecīguma filozofiju, bet arī no tās izrietināt praktiskās filozofijas jautājumu par cilvēka ētosu, izturēšanos pasaulē, kura īpašs gadījums ir arī ārsta un zinātnieka ētoss. Šis ir uzdevums, ko redzam kā filozofisku motīvu, kas caurvij viņa vēlinos darbus.

Viņa pārdomas “Dzīvības pirmfenomenā”,⁴⁸ “Ārsta pasaules skatījuma” un lekcijās “Kas ir dvēsele?” (kas iecerētas kā papildinājums “Dzīvības pirmfenomenam”⁴⁹) var uztvert kā dabas filozofijas un filozofiskās antropoloģijas uzmetumus, kas 20. gadsimta pirmajās desmitgadēs aktīvi attīstās, jo – kā izsakās viens no izcilākajiem tālaika jaunajiem filozofiem Helmutus Plesners (1892–1985) – “bez dabas filozofijas nav nekādas cilvēka filozofijas”⁵⁰. Tolaik no filozofiskās antropoloģijas viedokļa M. Šēlers, H. Plesners, E. Rothakers, K. Levits (autori, kas vienlaikus interesējās par kultūras filozofijas jomu), no bioloģijas un bioloģijas filozofijas skatpunkta H. Drīšs,⁵¹ J. J. Buitendaiks, Ā. Portmans, P. Alsbergs, J. J. fon Ikskils (kas veido tālaika moderno dabaszinātņu avangardu) un no medicīnas un medicīnas filozofijas skatpunkta⁵² H. Muhs (1880–1932)⁵³, E. Liks (1878–1935)⁵⁴, G. Honigmans⁵⁵, F. Krauss (1858–1936)⁵⁶, T. Brugšs (1878–1963)⁵⁷ un citi veido jaunu perspektīvu, kurā integrēt gan garazinātņu, gan dabaszinātņu pieejas esamībai. M. Zīle uzskatāms par vienu no šādas sintezējošas pieejas veidotājiem, kas nebaidās izmēģināt spēkus filozofijā. Domājot par esamības integrāli, vienojošo principu, Zīle vēlas (līdzīgi Šellingam!) atklāt dzīvības dinamisko struktūru, ko “Dzīvības pirmfenomenā” viņš dēvēs par dzīvības izpausmju, potenciālo un prepotenciālo slāņu attiecību. Dzīvība ir strukturēta

⁴⁸ **Sihle, Martin.** *Das Urphänomen des Lebens* : seine naturwissenschaftliche, ärztliche und weltanschauliche Geltung. Wien ; Leipzig ; Weidmann, 1934. 241 S.

⁴⁹ **Zīle, Mārtiņš.** *Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu* : uzsaukums dzīvības sintēzei. Sast. V. Pīrāgs. Rīga : Medicīnas apgāds, 2011, 181. lpp.

⁵⁰ **Plessner, Helmuth.** *Die Stufen des Organischen und der Mensch.* Leipzig ; Berlin, 1928, S. 26.

⁵¹ **Driesch, Hans.** *Philosophie des Organischen.* Leipzig, 1929; **Driesch, Hans.** *Geschichte des Vitalismus.* Leipzig, 1922.

⁵² **Gezer, Anna Laimdota.** *Martin Sihle* : Versuch einer Bioergographie. Dissertation. Münster, 1981, S. 42-45. [MVM, Inv. Nr. B 13962].

⁵³ **Much, Hans.** *Das Wesen der Heilkunde.* Darmstadt, 1929. 319 S.

⁵⁴ **Liek, Erwin.** *Die Welt des Arztes.* Dresden ; Reißner, 1933. 241 S. ; *Das Wunder in der Heilkunde.* München : Lehmann, 1930. 208 S.

⁵⁵ **Honigmann, Georg.** *Ärztliche Lebensfragen und ihre moderne Lösungen.* Wiesbaden : Bergmann, 1913. 88 S.

⁵⁶ **Kraus, Friedrich.** *Die allgemeine und spezielle Pathologie der Person* : Klinische Syzyologie. Leipzig, 1919. 435 S.

⁵⁷ Par viņa dzīves atskatu, domu un laikmeta vērtējumu. **No: Brugsch, Theodor.** *Arzt seit fünf Jahrzehnten.* Berlin : Rütten&Loening, [1957]. 390 lpp.

savstarpēji saistītā trīs slāņu saistījumā. Izpaušmes slānis ir fenomeni, ko var novērot un kas doti empīriskā pieredzē. Potenciālo slāni var labi eksperimentāli parādīt un (tāpat kā, protams, izpaušmju slāni) aprakstīt, taču prepotenciālais slānis paliek “loģiski”⁵⁸ secināms, tas dod ierosu dinamikai, kurā izvēršas un sakārtojas abi pārējie slāņi. Šo “ierosu” Zīle sauc arī par “preeksistējošo kontrapunktālo dinamiku”⁵⁹ “pirmfenomenālo dinamiku”.⁶⁰ Darbā “Nepārejošais cilvēkā un tā liktenis un sūtība” Zīle runā par dzīvības “reālslāni”, “potenciālslāni” un “prepotenciālslāni”.⁶¹ Šo slāņu pētījumu viņš dēvēs par “pirmfenomena” dziļu aprakstu.⁶²

Dzīvību raisa šo slāņu struktūrdinamika⁶³ – antagonismu bipolaritāte, kas (pateicoties “sākotnējai iniciatīvai prepotenciālajā jomā”) kļūst par partnerību un sadarbību potenciālajā jomā.⁶⁴ Un tieši tā pavērts ceļš dzīvības attīstībai. Šī potenciālā līmeņa antagonismu līmeni Zīle (šķiet, aplami) identificē ar Šelera jusmes jaudas līmeni.⁶⁵ Tas ir dzīvības “pirmfenomens”, “metafiziskais jeb metafizikālais pirmfenomens”.⁶⁶ Zīle sauks šo kustību no prepotenciālā pie potenciālā un izpaušmes jomas par dzīvības “kontrapunktu”.⁶⁷

⁵⁸ **Zīle, Mārtiņš.** *Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu* : uzsaukums dzīvības sintēzei. Sast. V. Pirāgs. Rīga : Medicīnas apgāds, 2011, 195. lpp.

⁵⁹ Turpat, 196. lpp.

⁶⁰ Turpat.

⁶¹ **Zīle, Mārtiņš.** *Schicksal und Sendung des Unvergänglichlichen im Menschen* : Schlussfolgerungen eines ärztlichen Lebenssyntetikers im Lichte eines wahren Arztiums : [manuskripts]. [S.l., 1943], S. 2-3, 16-17. [MVM, Inv. Nr. 41304/B 14206].

⁶² Turpat, S. 3, 4.

⁶³ Turpat, S. 5.

⁶⁴ Turpat, S. 17. Salīdzinot ar: **Gezer, Anna Laimdota.** *Martin Sihle* : Versuch einer Biographie. Dissertation. Münster, 1981, S. 15-16, 23. [MVM, Inv. Nr. B 13962].

⁶⁵ **Zīle, Mārtiņš.** *Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu* : uzsaukums dzīvības sintēzei. Sast. V. Pirāgs. Rīga : Medicīnas apgāds, 2011, 124. lpp.

⁶⁶ Turpat, 81. lpp.

⁶⁷ M. Zīle, domājot par dzīvības rašanos, izmanto vācu ideālisma domas modeļus. Tie, lai arī līdzīgi, savstarpēji atšķiras: Fihte, Šellings un Hēgelis piedāvā katrs savu domas modeli tad, kad runa ir par to norišu aprakstu, kas ir pamatā īstenības, dzīvības un cilvēka apziņas izcelsmei. Šiem domas modeļiem raksturīgs ne tikai sintezējoša principa monisms, bet arī brīvības ideālisms, kas tiecas parādīt īstenības, dzīvības un cilvēka izcelsmi kā nekauzāli aizsākušos procesus. Šo nekauzālo sākumpunktu Zīle liek par pamatu arī savam skatījumam uz dzīvību. Tiesa gan, viņš īsti netematizē tās grūtības un konsekvences, kas izriet no šī pieņēmuma un kas nodarbina vācu ideālisma pārstāvjus. Nekauzālais sākums kā “sākotnējā iniciatīva” Zīlem parādās veidā, kas neatklāj visus tos kompleksos un fundamentālos jautājumus, pie kuriem (domājot par šo nekauzālo sākumu) strādā Šellings savā vēlinajā filozofijā. Piemēram, Hēgelis runā par īstenības “iekšējo” antagonismu, lai mūs pasargātu no universa vienotības sabrukuma draudiem, bet Šellings rēķinās ar sākotnēju pretrunu, kas ir pirms pasaules un pat pirms Dieva un kas apdraud ikvienu vienību, jo to radījušie spēki ir arī tie, kas to var iznīcināt” (**Hogrebe, Wolfram.** *Metaphysik und Mantik.* Die Deutungsnatur des Menschen. Systeme Orphique de Iena. 2. Auflage. Berlin : Akademie Verlag, 2013, S. 305).

Dzīvības prepotenciālajā slānī jau darbīgs to antagonismus potenciāli sintezējošs princips, kas paver ceļu dzīvības tālākai dinamikai. Kas ir šis princips, “sākotnējā iniciatīva”? Zīle piesardzīgi diskutē šo galveno jautājumu fizikālu spēku un enerģiju apraksta sakarībā⁶⁸ un fizikālās enerģijas robežu problēmas aplūkojumā, atsaucoties uz sava laika fiziķu teorijām (Heizenbergs, Šrēdingers, Planks, Nernsts u. c.).⁶⁹

Lai arī Zīle ilgi lolo veidu, kā pieteikt visu viņa pārdomu par dzīvību un esamību vienojošo principu, kļūst skaidrs, ka ar to viņš cieši saista arī slimības un veselības jautājumus medicīnā. Šī principa iniciatīvas sākotnējo spēku, kas slimībā ticis ietekmēts un kavēts, atkal dziednieciski jāatjauno, un tad atgriežas veselība.⁷⁰ Slimības gadījumā notiek antagonismu sinerģijas izjukšana, antagonismi sāk savu pašiznīcinošo (nevis vairs sinerģējošo, sadarbīgo) kustību, tāpēc sinerģija atkal jāatgūst un tā jau ir nevis patoģenēzes problēma, bet gan higioģenēzes un dziedināšanas mākslas problēma, kuras risinājumā jāpanāk, ka top atkal veselība.

Jāuzsver, ka šis skatījums uz slimību un veselību ir iekļauts Zīles attīstītajā dzīvības un (plašāk) esamības skatījumā. Dzīvība ir uz noteiktu mērķi vērsta dinamika, un šīs dinamikas mērķtiecīgums jāatjauno, ja tas zudis. Zīle polemizē ar dzīvības vērstības, dinamikas koncepcijām, kas lieto tās aprakstā intencionalitātes jēdzienu (F. Brentāno), pārmetot tām mērķtiecīguma aizmiršanu.⁷¹ Šis mērķtiecīgums, ko iekustinājusi integrāla sākotnējā iniciatīva, medicīnā Zīlem sāk spēlēt pašu svarīgāko lomu. Tas saista esamības līmeņus un dzīvības slāņus vienotā ticībā. “Ārstniecības zinātne ilgu laiku ticēja, ka tai pietiek, ka tā aprobežojas ar ķīmiskās esamības izpēti”, taču tālākie soļi medicīnā veda pie tā, ka “arī zooloģisko esamību, t. i., parādību, kas apzīmējama par dziņu, kā dzīvniecisko, sāka pārbaudīt.”⁷² Taču trūkst garīgās esamības integrēšanas šajā esamības redzējumā. Bez tā nepilnīgs paliek esamības un dzīvības mērķtiecīguma apraksts, taču arī neurožu, saslimšanu, slimību pētniecība, pēc Zīles dziļākās pārliecības, tad nav adekvāta.⁷³

⁶⁸ **Zīle, Mārtiņš.** *Schicksal und Sendung des Unvergänglichen im Menschen : Schlussfolgerungen eines ärztlichen Lebenssyntetikers im Lichte eines wahren Arztiums : [manuskripts]. [S.l., 1943], S. 9. [MVM, Inv. Nr. 41304/B 14206].* Salīdzinot ar: **Zīle, Mārtiņš.** *Der Kontrapunkt des Lebens : Zur Tiefen Problematik der dynamischen Hintergründe des Werdens und des Leidens, des Logos und des Pathos : [manuskripts]. [S. l., 1943], S. 41 un tālāk [MVM, Inv. Nr. 41305/B 14207].*

⁶⁹ Turpat, S. 12 un tālāk; **Zīle, Mārtiņš.** *Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu : uzsaukums dzīvības sintēzei.* Rīga : Medicīnas apgāds, 2011, 123. lpp. un tālāk.

⁷⁰ **Zīle, Mārtiņš.** *Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu : uzsaukums dzīvības sintēzei.* Rīga : Medicīnas apgāds, 2011, 199. lpp.

⁷¹ Turpat, 200. lpp.

⁷² Turpat, 201. lpp.

⁷³ Turpat, 202. lpp.

5. M. Zīles filozofiskā sintēze un skatījums uz ārsta–pacienta attiecībām: no ārsta prakses līdz dievišķās iniciatīvas un Es–filozofijai

Dzīvības pētījumā Zīles izpratnē runa ir par veselumu, kas, sākotnējās integrāļa iniciatīvas iekustināts, teleoloģiski dinamiski attīstās uz noteiktu mērķi.

Ja viņš – domājot par dzīvības slāņiem – runā par antagonismiem, kas sākotnējās iniciatīvas rezultātā kļūst par partnerību, tad šo attiecību analogiju viņš saskata arī cilvēka dzīvē: ja cilvēka liktenis ir būt traģiskā antagonismā, dažādu pretēji vērstu spēku pretrunā, tad tomēr, šo pretrunu izciešot un izturot, cilvēks var radīt mākslu. Šī pārveide – pretēji vērsta pārveidošana, pārkausēšana integratīvā kreatīvā veidolā, izpausmē – ir cilvēka liktenis un sūtība.⁷⁴ Likteņa motīvs cilvēka dzīvē ietver šī integratīvā procesa smagumu un pat neiespējamību, taču sūtības, aicinājuma motīvs – dzīves spēku integrācijas realizēšanas iespēju. Analogijā esamības un dzīvības integrāļa sākotnējai iniciatīvai arī cilvēka dzīvē cilvēks pats ir tas, kas veic, dara – uzņemas iniciatīvu likteņa un sūtības apvienojumā.⁷⁵ Šī iniciatīvas uzņemšanās ir sākotnējais veikums, darbība, kuras iespēja pati sakņojas visas esamības (un arī dzīvības procesu) lielā integrāļa sākotnējā darbīgumā.

Šajā iniciatīvas, darbīguma domā dziļāko pamatu rod arī ārsta novērojumi un pieredzējumi pie slimnieka gultas, slimības un veselības dinamiku pārdomājot.⁷⁶ “Dzīvības pirmfenomenā” Zīle izsakās, ka ārsta īstenais uzdevums ir atgriezt cilvēkam to spēku sinerģismu, kas virza dzīvības teleoloģisko kustību: “*tas atkal jādod*” cilvēka dzīvē.⁷⁷ Šis ir ārsta īstenais uzdevums – pielīdzināms dievišķās teleoloģiskās kustības atjaunošanai cilvēkā. Zīle savos pēdējos tekstos arī identificē esamības un dzīvības principu – integrāli ar Dievu.⁷⁸ Viņa pašās vēlinākajās pārdomās izskan vācu ideālismam un Maksa Šelera antropoloģijai radniecīgi toņi: cilvēks parādās kā radošs līdzstrādnieks Dieva radošajā darbā.⁷⁹ Ja ārsts ir šo uzdevumu izpratis un nojautis kā savas dzīves īsteno pavedienu un ir paties

⁷⁴ **Zīle, Mārtiņš.** *Schicksal und Sendung des Unvergänglichlichen im Menschen* : Schlussfolgerungen eines ärztlichen Lebenssyntetikers im Lichte eines wahren Arzttums : [manuskripts]. [S.l., 1943], S. 24. [MVM, Inv. Nr. 41304/B 14206].

⁷⁵ Turpat, S. 26.

⁷⁶ Turpat, S. 28 ; **Zīle, Mārtiņš.** *Der Kontrapunkt des Lebens* : Zur Tiefen Problematik der dynamischen Hintergründe des Werdens und des Leidens, des Logos und des Pathos : [manuskripts]. [S.l., 1943], S. 100 un tālāk . [MVM, Inv. Nr. 41305/B 14207].

⁷⁷ **Sihle, Martin.** *Das Urphänomen des Lebens* : seine naturwissenschaftliche, ärztliche und weltanschauliche Geltung. Wien ; Leipzig ; Weidmann, 1934, S. 98.

⁷⁸ **Zīle, Mārtiņš.** *Schicksal und Sendung des Unvergänglichlichen im Menschen* : Schlussfolgerungen eines ärztlichen Lebenssyntetikers im Lichte eines wahren Arzttums : [manuskripts]. [S.l., 1943], S. 35. [MVM, Inv. Nr. 41304/B 14206].

⁷⁹ **Zīle, Mārtiņš.** *Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu* : uzsaukums dzīvības sintēzei. Sast. V. Pirāgs. Rīga : Medicinas apgāds, 2011, 168. lpp.

un īsts šajā sevis apzināšanās norisē, tad ar to viņš palīdz slimniekam pārvarēt nāves bailes un – katram slimniekam atbilstošā valodā runājot – atkal atmodināt šo pašu integrālo kustību, kas to virza pat tālāk par nāves sliekšni “dievišķā garu valstībā”.⁸⁰ Interesanti, ka šāds ārsta un slimnieka attiecību redzējums, kurā daudz lielāka loma ir sarunai un vārda spēkam, ir svarīga medicīnas filozofijas tēma, kas pārdomāta, piemēram, Viktora fon Veiczekera darbos.⁸¹ Zīlem gan ne tikai ieklausīšanās slimnieka pašraksturojumā, kas palīdz veikt nošķirumu diagnozēs, bet tieši sarunas dziedējošais un cilvēka paša potenciālus “atmodinošais” spēks ir svarīgs elements cilvēka integratīvās dinamikas atjaunošanā.

Zīle akcentē ārsta vietu starp “Logosu” un “Patosu” (kas ir viņa vēlino pārdomu divi poli) – starp slimnieka tapšanas un pārtapšanas sāpēm un ciešanām.⁸² Šajā “Starp” jomā uzturas ārsts pats savā dzīvē un, atjaunojot saikni ar sākotnējo dievišķo iniciatīvu, palīdz to pašu veikt arī slimniekam. Doma par esamības un dzīvības integrāli ved tai nodevušos domātāju un ārstu – un viņa pastarpinājumā arī no ārsta palīdzību gaidošo cilvēku – pie apgaismības.⁸³

Šīs pārdomas, kas skar analogiju starp dievišķo integrāli un cilvēka savas dzīves integratīvu veidošanu, nebūt ne nejauši atgādina Johana Gotlība Fihtes (1762–1814) izteikumus šī filozofa darbos, kas top pārejā no viņa Es darbīguma filozofijas agrīnā posma pie vēlinā Dieva tīrās gribas un darbīguma filozofijas. Ja Zīle runā par sākotnējo Es (dievišķo integrāli) un cilvēka es,⁸⁴ un tā likteni un sūtību, tad jāteic, ka jau kopš “Dzīvības pirmfenomena” šiem

⁸⁰ **Zīle, Mārtiņš.** *Schicksal und Sendung des Unvergänglichen im Menschen* : Schlussfolgerungen eines ärztlichen Lebenssyntetikers im Lichte eines wahren Arzttums : [manuskripts]. [S. l., 1943], S. 42. [MVM, Inv. Nr. 41304/B 14206].

⁸¹ Šai tēmai – turklāt daudzos aspektos (iekļaujot arī ārsta un pacienta sarunu eksistenciālo un reliģisko prizmu) – pievērsti arī ārsta un domātāja Viktora fon Veiczekera biedrības simpoziji (sk. biedrības mājaslapu: www.viktor-von-weizsaecker-gesellschaft.de), kur dažādos kontekstos tiek apspriesta gan medicīnas studiju būtība, kurās medicīnas studenti tiek iepazīstināti ar mākslas, filozofijas, literatūras tēmām, lai iegūtu padziļinātu ārsta un pacienta attiecību izpratni, gan naratīvais pavērsiens medicīnā, kas liek akcentu uz stāstījuma izziņas vērtību, pacienta sevis apraksta svarīgumu, kā arī citas tēmas.

Sk. arī: **Jacobi, Rainer M. E.** *Neues Denken und neue Medizin. Zum geistesgeschichtlichen Kontext der Medizinischen Anthropologie Viktor von Weizsäckers.* **No:** *Zeit und Welt. Denken zwischen Philosophie und Religion.* Hrsg. Eveline Goodman Thau. Heidelberg, 2002, S. 215-230.

⁸² **Zīle, Mārtiņš.** *Der Kontrapunkt des Lebens* : Zur Tiefen Problematik der dynamischen Hintergründe des Werdens und des Leidens, des Logos und des Pathos : [manuskripts]. [S. l., 1943], S. 137. [MVM, Inv. Nr. 41305/B 14207].

⁸³ Turpat, S. 138.

⁸⁴ **Zīle, Mārtiņš.** *Das Urphänomen des Lebens* : seine naturwissenschaftliche, ärztliche und weltanschauliche Geltung. Wien ; Leipzig ; Weidmann, 1934, S. 174 ; **Zīle, Mārtiņš.** *Der Kontrapunkt des Lebens* : Zur Tiefen Problematik der dynamischen Hintergründe des Werdens und des Leidens, des Logos und des Pathos : [manuskripts]. [S. l., 1943], S. 129 un tālāk. [MVM, Inv. Nr. 41305/B 14207].

formulējumiem kūmās stāvējis tieši Fihte.⁸⁵ Cilvēka “es-dinamika”, kas vainagojas “augstākā garīgā jomā”⁸⁶ un kas ir “visaptverošā gara daļpotence”⁸⁷, t. i., tā sākotnējā dievišķā integrāļa daļa, no kura tā reiz izgājusi un kurā reiz atgriezies kā *scintilla animae* – dvēseles dzirksts, ir tas rezultāts, pie kura ved Mārtaņa Ziles ilgais filozofisko pārdomu ceļš. Tajā viņš pūlējies integrēt sava laika modernos dzīves filozofijas strāvotumus sintēzē, kas galu galā liek viņam atgriezties vācu ideālisma dižo autoru un viduslaiku mistiskās tradīcijas (Ekharts, Taulers) domu pasaulē. Dzīves filozofija, dabaszinātņu (dzīvības) un garazinātņu (gara) integrācijas mēģinājumi laikmetīgajā filozofiskajā antropoloģijā un dabas filozofijā, dabas un cilvēka garīgo potenci un darbīguma filozofija veido fonu Ziles filozofiskajām pārdomām, kuras izskan laikmetā starp seno un jauno, tradīciju un nezināmo.⁸⁸

Kā to atzīmējis pats Zile, tad laikmetīgās akadēmiskās filozofijas pārstāvju reakcija uz viņa centieniem ir bijusi visai atturīga. Šo attieksmi labi izsaka latviešu filozofa Paula Jureviča (1891–1981) vārdi: “M. Zile savus uzskatus pamato ar ļoti dzīvīgiem salīdzinājumiem un arī piemēriem no ārsta prakses. Viņa opozīcija vienpusīgai mehānistiskai pieejai dzīves parādībām un garīgo faktoru līdzdalības atzišana, tāpat arī zināma logosa pieņemšana pasaules struktūrā, vārdu sakot, viņa medicīniskās reformkustības vispārīgās tēzes pilnīgi sakrīt ar vitālistīgi ievirzītās modernās dabas filozofijas atzinumiem. Turpretim veids, kā viņš savu mācību pamato un ievēd jaunus jēdzienus, gluži neapmierina to ideālu, ko sev izveidojusi zinātniskās filozofijas metodoloģija.”⁸⁹

Jurevičs pats bija visai labs vitālisma (dzīves filozofijas paveids) pazinējs – viņa nelielā grāmatiņa par Anrī Bergsonu ieguva atzinību Vācijā un viņš bija viens no franču filozofijas popularizētājiem Latvijā pirms Otrā pasaules kara. Skaidrs, ka Jurevičam bija simpātiska Ziles ievirze uz “veselumu”, kas bija viens no dzīves filozofijas galvenajiem jēdzieniem. Tāpat viņam simpātizēja Ziles akcents uz veseluma tvērumu, nevis (tikai) uz analītisku pieeju realitātei. Taču

⁸⁵ **Zile, Mārtaņš.** *Das Urphänomen des Lebens* : seine naturwissenschaftliche, ärztliche und weltanschauliche Geltung. Wien ; Leipzig ; Weidmann, 1934, S. 71 un tālāk; S. 118 un tālāk.

⁸⁶ **Zile, Mārtaņš.** *Der Kontrapunkt des Lebens* : Zur Tiefen Problematik der dynamischen Hintergründe des Werdens und des Leidens, des Logos und des Pathos : [manuskripts]. [S. l., 1943], S. 133-134. [MVM, Inv. Nr. 41305/B 14207].

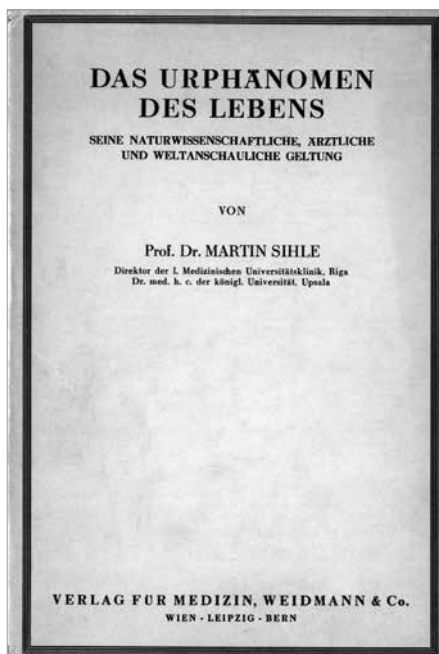
⁸⁷ Turpat, S. 134.

⁸⁸ Vēl padarāms darbs Ziles un viņa laika akadēmiskās filozofijas attiecību izpratnei cita starpā ir arī *personālisma* ietekmes un nozīmes viņa intelektuālajā dzīvē noskaidrošana. Par personālismu Latvijas, Baltijas un Krievijas kultūras telpā ir rakstīts. Jaunas atziņas var sagaidīt no Andra Hirša topošās disertācijas par Teihmilleru, Osi un personālisma tradīciju.

⁸⁹ **Jurevičs, P. S.** Filozofija, psiholoģija un pedagoģija. **No:** *Zinātne tēvzemei divdesmit gados, 1918-1938*. Rīga: Latvijas Universitāte, 1938, 83.-112. lpp. Par šo bibliogrāfisko norādi pateicos prof. Dr. Mārim Baltiņam.

Jurevičs pārmet to, ka Zīle pārāk patvaļīgi un nepamatojot ievieš virkni jēdzienu (integrālis, pretēji vērstu spēku sadarbība, konverģence u. c.). Zīles darbos tik tiešām ir vērojama zināma vienkāršošana un jēdzieniska neizstrādātība. Ja filozofija ir lielu domu intuitīvs tvērums, kuram apkārt tad sāk veidoties domas “virpuļi” un zinātņu dzīve, tad Zīle ierakstās sava laika filozofijas tendencēs diezgan labi. Ja filozofija tomēr ir *arī* šo domu izstrādātība un pamatojums, kā arī savu iepriekšpieņēmumu izpēte, tad te Zīle nesniedz daudz oriģināla. Viņa piemēri (raksturojot realitāti) ir gana plastiski un izteismīgi, taču nerefleksīvi un tieši pārnes kādas jomas attiecības uz citām. Šī kļūda pamatojumā (*metabasis eis allo genos*) ir visai tipiska viņa izklāsta veidam.

Būtiskais tomēr ir cits. Šķiet, ka īstais jautājums, raugoties uz Mārtiņa Zīles veikumu, ir nevis par tā brīža akadēmiskās filozofijas zinātniskās sabiedrības (*scientific community*) atzinumu vai argumentācijas un pamatojuma filigrānumu. Būtiskais jautājums ir: vai mums šodien vēl pietiek drosmes un spēka (vismaz) ieskicēt filozofiju, kas spētu saistīt ontoloģiskas, antropoloģiskas un ētiskas problēmas vienā veselumā. No pārdomām par ārsta atbildību un medicīniskās prakses uzlabojumiem viņš nostaigājis garu ceļu pie viena no sarežģītākajiem uzdevumiem – mēģinājuma formulēt filozofisku esamības redzējumu un uz tā pamata noteikt cilvēka dzīves teleoloģiskumu, un savukārt no tā – redzēt ārsta un ārsta veikuma vietu dzīvē. Tādējādi Mārtiņa Zīles pārdomu loks noslēdzies. Lai arī šīs pārdomas vedušas pie nepadarītā un nepadarāmā, tās tomēr ir liecība centieniem, kas diži jau ar to, ka vispār iecerēti.

Profesora M. Ziles monogrāfija
Das Urphänomen des Lebens : Seine naturwissenschaftliche, ärztliche und weltanschauliche Geltung.
Wien ; Leipzig ; Bern, 1935. 124 S.
Atrodas LU Bibliotēkas krājumā.

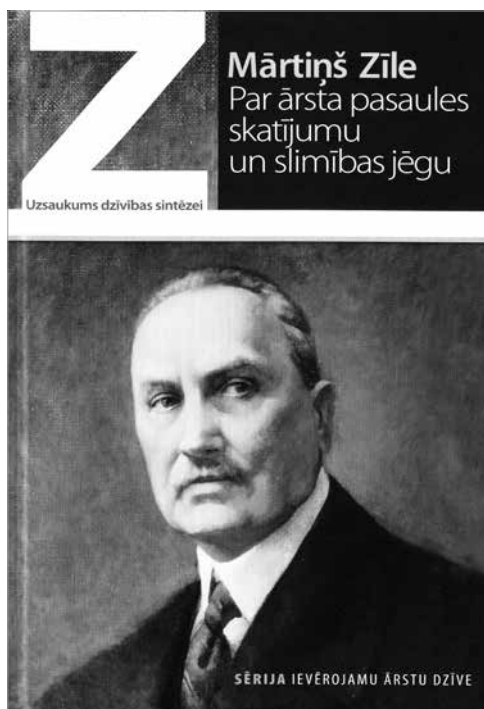
Profesora M. Ziles monogrāfija
Über das Weltbild des Arztes und Sinn der Krankheit : ein Appell zur Lebenssynthese. Wien ; Leipzig ; Bern, 1934. 241 S.
Atrodas LU Bibliotēkas krājumā.

Pirmās medicīniskās sintēzes veicināšanai organizētās konferences materiālu krājums
Verhandlungen der ersten Konferenz zur Förderung medizinischer Synthese unter Beteiligung der medizinischen Fakultät der Lettländischen Universität.
Rīga : [Walters un Rapa], 1931. 296 S.
Atrodas LU Bibliotēkas krājumā.

Profesora M. Zīles apcerējums
*Kas ir dvēsele? : ārstnieciski-sintētiska
 studija par dzīvības pirmfēnomenu.*
 3. izd. Rīga : A. Dunkels, 1942. 47 lpp.
 Atrodas LU Bibliotēkas krājumā.

*Par ārsta pasaules skatījumu un
 slimības jēgu : uzsaukums dzīvības
 sintēzei / sast. Valdis Pīrāgs. Rīga :*
 Medicīnas apgāds, 2011. 210 lpp.
 Atrodas LU Bibliotēkas krājumā.

Profesora Mārtiņa Zīles pārpublicētie raksti

Par slimības klinisko jēgumu. Kas ir slimība?

Prof. Dr. med. M. Zīles, terapeitiskās fakultātes klinikas direktora iestāšanās lekcija, noturēta 1922. g. 30. apr.*)

Pie Melnās jūras krastiem saņēmis prieka vēsti, ka dzimtene mani sauc, es apzinājos, ka dzimtenes aicinājums man reizē uzliek ļoti smagu, lielas atbildības pilnu, bet arī skaistu pienākumu.

Latvija ir jauna valsts. Tās liktenis un nākotne atkaras no pilsoņu miesīgās un garīgās darbaspējas. *Mens sana in corpore sano.* Tāpēc medicīnai, ārstu darbībai uzlikta liela atbildība.

Bet terapeitiskā zinātnē, kurā man būs jāstrādā, valda daudz neskaidrības. Indukcija, empirija sakrājusi pār pārim bagātu materialu, bet nav vēl noskaidrojušies terapeitiskie pamatjēgumi. Ievērojot to, ka kliniskais skolotājs, kas pareizas vai nepareizas mācības izplata, ir vairāk atbildīgs par slimnieka likteni, nekā ārsts, kas padomu dod, es sevi jautāju: ar ko lai iesāku savu pirmo lekciju?

Ar katru gadu mani vairāk un vairāk nostiprinājas pārliecība, ka mums terapijā jāmeklē jauni ceļi. Šai lekcijai tāpēc jānoskaidro tie vadošie motīvi, kas valdis visā manā kliniski pedagoģiskajā darbībā, jāfiksē tie pamatjēgumi, bez kuriem zinātniskā terapija nav vairs domājama.

Mana lekcija aizņems divus pamatjautājumus, kuri galu galā tomēr saplūdis vienā vienīgā: Kā atrodams no diagnozes ceļš uz terapiju? Kas ir slimība?

Kamēr vien ārsti ar ārstniecību nodarbojas, meklē katru dienu ceļu no diagnozes uz terapiju. Varētu sagaidīt, ka katrs šī ceļa sikums, katrs likums zināms, maldu tekas sen jau izpētītas, vienīgi istais ceļš jau atrasts. Tomēr tā nav. Vēl arvien stāvam tālu no pilnīgas šī ceļa pazišanas. Kliniskie skolotāji gan arvien aizrāda, ka tikai pareiza diagnoze var novest pie racionālas terapijas, gadu no gada aizrāda, cik liela nozīme vecu vecajam izteicienam „*qui bene diagnosticit, bene curat*“, bet tie paši klinicisti savās mācības grāmatās nedod nekādu loģisku izskaidrojumu par terapijas atkarību no diagnozes. Visās vietās uzsverdami, ka katra ārsta ideāls ir stingri individualizēta terapija un ka tā

*) Dienzēlī telpu aprobežojuma dēļ raksts bija jāsaīsina, kamdēļ tas pa daļai zaudēja savu īpatnējo svabādās runas raksturu. Redakcija.

atkal atkarājas no pareizas diagnozes, šie paši autori daudzkārt paliek parādā atbildi, kā tad šī individualizēšana jāsaprot un kā individualizēšanu izdara? Pēc terapeitisko metožu aprakstījuma ārsts grāmatās lasa stereotipo frāzi: „neizmirsti stingri individualizēt!“ Bet velti viņš šai prasībai meklē izskaidrojumu un katrā atsevišķā slimības gadījumā viņš tad pēc sava paša prāta mēģina atrast loģisku sakaru starp diagnozi un terapiju, sekojot pareizai domai, ka tādām vajadzētu būt. Tādus apstākļus nevar atzīt par normaliem. Tāpēc prasama revīzija kliniskiem uzskatiem.

Klinicistam jādibina savi šlēdzieni uz citu disciplīnu pētījumiem, kurus viņš nespēj pilnīgi pārredzēt. Viņam jāpārredz anatomija, fizioloģija, fizioloģiskā ķīmija, farmakoloģija, patoloģiskā anatomija, vispārējā patoloģija, bakterioloģija, higiēna, psiholoģija, descendences mācība, — jāpārziņ visa medicīna un prāva daļa no bioloģijas. Katra no šīm disciplīnām dod savas nozares rezultātus no sava viedokļa. Un šis viedoklis nav vienāds pie visiem kādas disciplīnas pārstāvjiem. Nereti tas tik dažāds, cik disciplīnā vadoņu. Kad nu šie pētītāji dara kļūdas, tad klinicists un ārsts dabū no viņiem maldīgas mācības un nespēj praksē katru reizi pareizi kvalificēt šo rezultātu vērtību. Ko te klinicists lai dara?

Klinicistam savā darbā ar slimniekiem katru dienu jāmeklē ceļš no diagnozes uz terapiju. Diagnozes un terapijas objekts ir slimība. Tāpēc, meklējot no diagnozes ceļu uz terapiju, vispirms jānotic: kas ir slimība?

Kurāi no medicīniskajām disciplīnām te būtu *ex officio* jādod klinkai pieņemamā formā izskaidrojums? Bez svārstīšanās te ārsti daudzkārt atbild, ka šis uzdevums piederot tikai patoloģiskai anatomijai, jo gandrīz no visām katedrām, kopš Virchovs nodibinājis celularpatoloģiju, sludinot *urbi et orbi*, ka medicīnisko domu vispārējais pamatam vajagot būt patoloģiskai anatomijai un tāpēc vispirms tai jāmacot, ko nozīmē vārds slimība.

Riberts, viens no Vācijas patoģu anatomu vadoņiem, deva savā darbā „Das Wesen der Krankheit“ 1909. g. šādu slimības definīciju: „Slimība ir pamazinājušos dzīvības procesu kopsoma. Tie pamazinājas, ķermeņa uzbūvē aiz piemērošanās trūkuma norisinoties pārgrozībām.“ Pieņemt varam tikai otro šīs definīcijas daļu, bet pirmā daļa nesaskan ar kliniskajiem uzskatiem un ir tāpēc ārstam nederīga. Tāpat nepieņemama ir Riberta tēze, ka „slimība nekad neatkaras tieši no pastiprinājušās šūniņu darbības, bet tikai no pavājinājušās.“ Nekad nav jāizmirst, ka dzīvības parādības, lai tās būtu normālas vai nenormālas, mēs varam saprast tikai no to totalitātes un savstarpējās atkarības viedokļa, jo mūsu organisms ir daudzkārtējas atkarības sistēma, relācijas sistēma. Mēs nespēsim novērtēt kāda orgāna funkciju, ja nevarēsim izskaidrot sakaru, relāciju starp to un citiem orgāniem. Šūniņas un orgāni nedzīvo patstāvīgu dzīvi. Organismam ir daudzkārtējas attiecības ar katru atsevišķu orgānu un katrs orgāns iespaido savukārt organismu visumā. Cilvēka organismā ietilpst zināmās robežās svārstīgs enerģijas kvantums un dzīvības process iespējams tikai tā, ka organisms tiecas uzturēt savu enerģijas kvantumu zināmās optimālās, sev labvēlīgās robežās. Vienā vietā darbībai samazinoties pavairojas darbība otrā vietā, jo citādi nevarētu saprast, ka slimības var izdziedēties. Ja Riberta definīcija būtu pareiza, tad katra slimība isā laikā novestu pie nāves, katra slimība būtu jau agonijas iesākums.

Te piemēram lai minama — *insufficiētia mitralis*. Pieņemsim, ka kādā iepriekš pavisam veselā cilvēkā aiz infekcijas vai traumatiska satriekuma vai fiziskas pārpūlēšanās strauji būtu izcēlies tāds sirdsdefekts, ka sirds vārstēm vairs cieši neslēdzoties pie katras sirds sistoles caurmērā tikai viens asins piliens raidītos no sirds ventrikula atpakaļ sirdspriekšņā. Te būtu tas, ko Riberts sauc par pamazinājušos dzīvības darbību. Bet kas notiktu, ja te būtu tikai samazinājusies šūniņu darbība un tūlīt nenotiktu kompensācija, nepavairotos darbība — citā vietā? Tādai sirdij vienā minūtē 60 reiz savēlktos raidītos sirdspriekšņā atpakaļ 60 pilieni jeb apm. 4 ccm. Pēc vienas stundas būtu no sirds ventrikula atvirzīti priekšņā atpakaļ 240 ccm., bez tām asinīm, ko pieved *venae pulmonales*. Ja tā tas varētu turpināties, tad pēc 10 stundām būtu atvirzīti priekšņā 2400 ccm. Droši vien tad priekšņas sienas jau sen būtu pārplisušas.

Nesim otru piemēru — infekcijas slimības. Ja to īpatnība būtu tikai dzīvības procesu pamazināšana, tad nebūtu nevienas infekcijas slimības, kas varētu izdziedēties, tad visas tās drīz novestu pie nāves. Bet ar visiem tiem antitoksīniem, aleksīniem u. t. t., kas šais slimības rodas, saistas paaugstināti dzīvības procesi, vispirms pavairota asins pieplūšana. Bez šīs dzīvības procesu paaugstināšanās visas inficētās šūniņas ātri nobeidzot un būtu ātri jāznāk nāvei. Ne jausmas mums tad nebūtu no infekcijas slimību gaitas un variācijām, kādas mēs tagad novērojam. Un ja pie *insufficiētia mitralis* nebūtu nekādas kompensācijas, nekādu paaugstinātu dzīvības procesu, arī tad mums nebūtu ne jausmas no visām tām patoloģiskajām sekām sirds kreisajā un labajā pusē, plaušās un aknās u. t. t., kuņas patoloģiskā anatomija mums varēja aprakstīt tikai tādēļ, ka slimība ir samazinājušos un palielinājušos dinamisku procesu kopdarbība, nevis tikai pamazinājušos procesu kopsuma.

Vēl būtu ieruna pret Riberta slimības definējumu. Sacīdams, ka slimības atkaras no pārgrozībām organisma uzbūvē, viņš domā anatomiskas pārgrozības. Te jāņem vērā, ka katra anatomiska pārgrozība ir morfoloģiska pārgrozība, t. i. šūniņu ārējā veida un redzamā sastāva pārgrozība. Ja šūniņām būtu morfoloģiskā struktūra nepārgrozīga, tad šūniņa nemaz nebūtu spējīga darboties. Kad muskula šūniņa strādā, tā savēlkas, t. i. groza savu izskatu. Sparīgi darbojoties pastiprinājas uzturas vielu asimilācija, šūniņā ietiecas arvien jaunas vielas, pārgrozās tur, sakrājas un atkal izraidas. Šūniņa tā paliek te lielāka, te mazāka un mainas tās kolloidraksturs. Cik ilgi šūniņa dzīvo, bez pārtraukuma tajā notiek pārgrozības, izpauzdamās, protams, arī morfoloģiskā ziņā. Neviena šūniņu funkcija nav domājama bez nemitīgas morfoloģiskas jeb anatomiskas pārgrozīšanās. Šī ziņā neeksistē nekādas funkcionālas slimības, t. i. slimības bez anatomiskām pārgrozībām, bez morfoloģiskiem pamatiem.

Virchovs uzsvēra, ka pie slimības arvien pieder patoloģiski-anatomiski pārgrozījusies, jau saslimusi šūniņa. Bet savu morfoloģisko strukturu groza arī katra strādājoša un vesela šūniņa. Līdz nogurumam uztrauktai tai pārmainas anatomiskais izskats redzamā mērā. Tomēr te vēl nerunājam par saslimušu šūniņu, jo pēc neilgas atpūtas tā morfoloģiski un fizioloģiski redzējās līdz normalas šūniņas variācijas platumam.

Citādi ir ar saslimušu sūniņu: pēc notikušā uztraukuma tās redresibilitāte ir cietusi. Pēc akūtām slimībām irredresibilitāte ilgst dažas dienas vai nedēļas, bet ilgstošās slimībās saslimušo sūniņu vairākums nemaz vairs nevar atgriezties morfoloģiskās normas stāvoklī. Tomēr saslimusi sūniņa vēl nav slimība! Bieži atrodam anatomiski pārgrozītas sūniņas un sūniņu kompleksus, kas pavisam neredresējas. Tomēr pavisam nav vajadzīgs, ka indivīds ar tādām pārgrozībām ikreiz jau būtu uzskatams par kliniski slimu.

Tā tad patoloģiskā anatomija no sava viedokļa nav spējīga dot tādu slimības jēguma definējumu, kas mūs apmierinātu. Ari no vispārējās patoloģijas, cik man no literatūras zināms, mēs līdz šim veltīgi gaidam tādu izskaidrojumu. Paliek mums vēl tikai viena instance — klinika pati.

Kliniskais domu gājiens te daudzkārt lieto simbolu „ziņa“. Šis simbols var noderēt par ļoti labu „darba hipotēzi“. No šī viedokļa praktiskais ārsts izšķir terapeitiski apkarojamās parādības no pabalstāmām. Kaŗa laikā ir ārējās relācijas kaŗojošām valstīm daudzkārt stipri traucētas, pat pārtrauktas, bet iekšējās korelācijas gandrīz uz visām pusēm pastiprinātas. Tāpat arī slimnieka relācijas uz ārieni ir sašaurinājušās, bet viņa iekšējās funkciju relācijas, iekšējās korelācijas deficitu neuzrāda. Pavisam otrādi: daudzas no šīm iekšējām korelācijām ir stipri paaugstinātu dzīvības procesu parādības; visādā ziņā ir manami grozījies to raksturs. Un organisma darbība cieš, sevišķi uz ārieni, jo indivīds var to darbību, pie kādas viņš pieradis vesels būdams, tikai tad veikt, ja pastāv zināma organu funkciju korelāciju platība. Slimību tāpēc raksturo nevis tas, ka kāda organa funkcijas ir samazinājušās, bet ka organu funkciju korelācijas ir traucētas. Slimība ir korelācijas traucējums!

Senāk, kad medicīnā vēl nevaldīja patoloģiski-anatomiskais viedoklis, uzskatīja slimību par funkciju traucējumu. Tā uzskatīja to jau Hipokrāta laikā. Lai gan šis uzskats ir pareizs, tomēr šī problēma kodolu tas neaizķer. Te paskaidrojumam lai noder *achylia gastrica simplex*. Mēs zinām, ka daļiem cilvēkiem var pavisam trūkt kuņģa sulas, lai gan kuņģa gļotādiņa nav saslimusi. Tādi cilvēki var tomēr būt pilnīgi veseli un pat gadiem arī veseli palikt, jo to darbu, ko kuņģis nevar izpildīt, uzņemas citi gremošanas organi. Tā tad pat pilnīgs funkcijas trūkums vēl nenozīmē slimību.

Līdzīgi ir ar patoloģiski-anatomiskām pārgrozībām. Piemēram — arterioskleroze. Pēc 40. mūža gada var pie daudziem kliniski pierādīt sklerotiskas pārgrozības dažās arteriju nodaļās: aorta ir jau mazliet paplašināta, deniņu un radīalarterijas cietākas, nekā normalās, un likumainas. Un tomēr daudzi no šiem indivīdiem pavisam nav slimi. Viņi var, pilnīgi veseli juzdami, sasniegt lielu vecumu. Senāk mēdza teikt, viņi gan esot veseli funkcionālā ziņā, bet anatomiskā ziņā pavisam slimi. Vai tas nav liels jēgumu sajukums?

Slimība ir korelācijas traucējums. Katrā indivīdā ir 3 korelāciju veidi: viens veids saistas ar cirkulācijas šķidrums (hormoni), otrs aptver reflektoriskās, trešais mehāniskās attiecības (pamazināts vai pastiprināts atsevišķu organu un audu abpusējs spiediens). Savā starpā šīs korelatīvās atkarības kombinējas kvantitatīvi un kvalitatīvi ļoti variāblā kārtā. Sevišķi kliniķiem un ārstiem ir tāds slimības jēguma definējums derīgs.

Ja slimību raksturo korelācijas traucējums, tad ir veltīgi disputēt par to, vai sastopamas arī tīras funkcionālas slimības, t. i. slimības bez patoloģiski-anatomiskiem traucējumiem. Saprotams, ka ir slimības bez patoloģiski-anatomiskiem traucējumiem. Nevar teikt, ka organisms vienīgi funkcionālā ziņā slims, nedz arī vienīgi anatomiskā ziņā. Kliniski tas saslīkst tikai korelacionālā ziņā, t. i. orgānu funkciju savstarpējām normaļām attiecībām pieņemot līdz tam neparastu raksturu.

Ikkatra orgāna iedzimtā funkcijas spēja ir ļoti variabla. Runādami par stipriem un vājiem orgānu audiem domājam, ka zināmu audu funkcijas spēja citiem cilvēkiem lielāka, citiem mazāka. Sūniņu satura kvalitāte un kvantitāte var būt mazvērtīga. Katram veselam orgānam ir sava iedzimtības determinētais vidējais funkcijas variācijas platums. Darbojoties katra orgāna funkcija svārstās augšup un lejup ap vidējo līmeni, bet šis vidējais līmenis ir dažādiem indivīdiem dažādā augstumā. Kāda vesela organisma darbs, ko tas zināmā laikā un zināmos apstākļos padara, ir atsevišķo orgānu darba kopsūma. Ik atsevišķā orgāna darbs atrodas noteiktā attiecībā pret visa organisma darbu. Atkarībā no organisma darba mainīgā lieluma ir ik atsevišķā orgāna darbam ik atsevišķā gadījumā zināms optimāls variācijas platums. Lai organisms veselības robežās normali funkcionētu, jābūt zināmai funkciju atkarībai, zināmai korelācijai pašu orgānu starpā un starp orgāniem un visu organismu. Jo optimālākas šīs korelācijas, jo veselīgāks organisms.

Bet konstitūcijas patoloģija māca, ka daudziem cilvēkiem zināmu orgānu darba spēja nesasniedz optimālo līmeni, jo aiz iedzimta vai mantota audu vājuma tie ir funkcionālā ziņā mazvērtīgi. Piem. tā saucamā „sirdsneiroze“, ko dažkārt novēro pie jauniem cilvēkiem starp 15. un 20. gadu. Pa lielākai daļai tie ir indivīdi, kas piepeši iesāk stipri augstus un pēc 1—2 gadiem sasniedz negaidītu gaŗumu. Sirds traucējumus te izskaidro šādi: savā augšanā samērā ar citiem orgāniem stipri aizkavēdamās, sirds te attīstās mazvērtīga. Skrienot, vingrojot, kāpjot, uztraucoties viņi sūdzas par stipru nogurumu, sirdspukstēšanu, īsu elpošanu, nereti par sāpēm sirdsvietā. Viss tas ir korelācijas traucējumi starp sirdi un asinsvadu funkcijām, starp sirdi un elpojamiem orgāniem, starp sirdi un sensoriskiem aparātiem u. t. t. Šie korelācijas traucējumi ir visa viņu slimība. Sirdij vēlāk pieaugot un ievērojot pareizu profilaksi var atkal rasties normalas korelācijas un pilnīga veselība. Šāda sirds gan atšķiras anatomiski (t. i. morfoloģiski) no spēcīgas sirds, bet nav vajadzīgs, ka tā uzrāda patoloģiski-anatomiskas pārgrozības. Ka ar laiku arī patoloģiski-anatomiskas pārgrozības var irsties daudzās tādās sirdīs, piem. sirds palielināšanās ar visiem blakus simptomiem, tas katram ārstam zināms. Normalais anatomiskais stāvoklis nemanot te pāriet patoloģiski anatomiskajā.

Šis piemērs izvirza jautājumu, vai daudzas no tā saucamajām neirozēm nav jāuzskata par šādiem korelācijas traucējumiem. Liekas, ka tikai nepareiza premise liek te meklēt pēc patoloģiski-anatomiska substrata.

Pamatojoties uz līdz šim sacīto nākam pie šādiem gala slēdzieniem: Var būt slimības, lai gan orgānu sūniņas fizioloģiski veselās. Un var būt pilnīga veselība, lai gan sūniņas anatomiski slimas. Slimība sākas tikai tad, kad orgānu funkciju korelācijas traucējums sasniedz zināmu

pakāpi. Šis pakāpes augstums ik gadījumā mainas ik pēc iedzimtības, pēc ārējiem apstākļiem vai patoloģiski-anatomiskiem traucējumiem.

Slimību definējot kā korelācijas traucējumu, mēs vairs nejaūtājam, kas ir slimības cēlonis, bet — kādi ir zināmā korelācijas traucējuma noteikumi. „Noteikumu“ vietā varam — sekojot Heringam — lietot vārdu „koeficients“. Korelācijas traucējuma pamati ir trīs kvalitatīvā un kvantitatīvā ziņā variabli koeficienti: pirmais ir konstitūcija, otrais ārējie apstākļi, trešais — patoloģiski anatomiskais koeficients. Korelācijas traucējums ir vispārīgais slimības jēgums, bet koeficients aizrāda uz slimības raksturu. Fizioloģijai jānoskaidro normālās un optimālās korelācijas, patoloģijai jāizdibinā korelācijas traucējumu nosacījumi, klīnikai jānāca korelācijas traucējumus pazīt un terapeitiski apkarot.

Kad nu atkal jautājam, kur meklējams ceļš no diagnozes uz terapiju, tad tagad varam atbildēt, ka šis ceļš ved vienīgi pār jēgumu, kas dod klīnikai noderīgu slimības definīciju. Es domāju, ka slimību uzskatīdami par korelācijas traucējumu esam atraduši šo noderīgo izskaidrojumu. Šis izskaidrojums var nest augļus visās klīniskās disciplīnās. Bet lai tos varētu sasniegt, vispirms vispusīgi jāizpēti ne tikai patoloģiskās, bet arī fizioloģiskās korelācijas.

Bet ne tikai ārstam un patologam savs slimības jēgums. Lai iedomājamies kāda mākslinieka domu gājienā un mēs sapratīsim, ja viņš sacīs, ka slimība ir drama, ka slimība ir pasaules rituma disharmonija, kas sasniegusi aritmiju, un viņam no sava viedokļa taisnība.

Jautājot slimniekus pašus, kas pēc viņu uzskata būtu slimība, viņi vienbalsīgi atbildētu: slimība ir ciešana, slimība ir mokas. Būt slimam nozīmē murgot karsonī, ciest sāpes, cīnīties ar elpas trūkumu u. t. t. Viss tas ir organu savstarpējo funkciju traucējumi, korelācijas traucējumi.

Pēc vecajiem uzskatiem bija terapeitiskai klīnikai savi klausītāji, nākošie ārsti, tikai jānāca dziedēt slimniekus, vismaz viņu ciešanas mazināt jeb atvieglināt. Tas ir tiešām augsts ārsta uzdevums. Bet ar to vēl neizbeidzas ārsta pienākums. No visām terapeitiskām metodēm it īpaši viena terapeitiskai klīnikai stipri jāievēro. Tā ir profilaktiskā metode. Jāmāca nevien ārstēt slimības, bet arī, kā no tām var daudzkārt aizsargāties. Terapeitiskas klīnikas uzdevums ir rādīt un pierādīt, ka no daudzām bēdām un vaimanām var izbēgt, kad no mazām dienām cilvēkus pieradina racionāli kopt savu miesu. Lielī mūsu uzdevumi mūsu dzimtenes attīstībā. Miesas spēks un garīga veselība, tie ir tie pamati, uz kuriem ceļama tautas labklājība. Dodami vispusīgas attīstības iespēju, mēs darīsim isti patriotisku darbu.

Man arvienu paliks atmiņā tēls, kuŗu esredzēju beidzamā internacionālā higieniskā izstādē. Apmeklētājs iegāja vispirms lielā zālē, kur nekas cits nebija redzams, kā iepretim zāles galā milzīgs, spēcīgs, skaists Herkuls, kas rokas uz augšu pacēlis skatas uz sauli. Virs statujas lielos burtos bija lasams: „Nav tādas bagātības, kas līdzinātos tev, veselība!“

Über den klinischen Krankheitsbegriff. Was ist Krankheit? Prof. Dr. med. M. Sihle, Direktor der therapeutischen Fakultätsklinik in Riga (Autoreferat).

Jeder denkende Arzt sucht täglich den Weg von der Diagnose zur Therapie. Drei Grundbegriffe sind es, mit welchen er zu operieren hat: die Begriffe der Krankheit, der Diagnose und der Therapie. Unter diesen ist der Krankheitsbegriff

der souveränste, denn Diagnose u. Therapie existierten nicht, wenn es keine Krankheit gäbe.

Der Weg von der Diagnose zur Therapie führt einzig und allein über den Begriff, welcher uns eine für den klinischen Standpunkt brauchbare Erklärung der Krankheit liefert.

Die Meinung vieler Ärzte, dass die Erläuterung dieses Begriffes der pathologischen Anatomie zustehe, ist verfehlt und als eine Suggestionenachwirkung der falsch verstandenen Virchow'schen Lehre aufzufassen, nach welcher die patholog. Anatomie die Grundlage alles ärztlichen Denkens sei. Ribbert hatte die Lehre aufgestellt, dass „Krankheit die Summe der herabgesetzten Lebensvorgänge“ sei, wobei er besonders betonte, dass die gesteigerten Lebensvorgänge nicht als krankhaft gelten könnten.

Ribbert begeht den Irrtum, dass er eine Teilwahrheit als Ganzwahrheit hinstellt. Es ist keine Krankheit ohne gesteigerte Funktionen (Kompensationen) denkbar. Wenn z. B. bei einer akuteinsetzenden Mitralinsuffizienz die Krankheit nur in herabgesetzten Lebensvorgängen bestände und keine erhöhten (kompensatorischen) Funktionen mitspielten, so würde das betreffende Individuum in wenigen Minuten resp. Stunden all sein Blut rückwärts ins Venensystem gepumpt haben. Alle solche Fälle müssten baldigst zum Tode führen und wir hätten keine Ahnung von den konsekutiven anatomischen Veränderungen im linken Herzen, in der Lunge, im rechten Herzen, in der Leber etc. etc., welche uns die patholog. Anatomen nur deshalb beschreiben konnten, weil die Krankheit eben nicht die Summe der herabgesetzten Lebensvorgänge ist, sondern ein Zusammenwirken verminderter und erhöhter dynamischer Prozesse.

Wenn eine Infektionskrankheit nur aus herabgesetzten Lebensvorgängen bestände, so müsste sie in kurzer Zeit zum Tode führen, denn die Bildung von Antitoxinen, Alexinen etc., welche die Dauer und den Charakter der Krankheit mitbestimmen, sind an erhöhten Lebensvorgängen, vor allen Dingen an vermehrter Blutzufuhr gebunden. Ohne diese erhöhten Lebensvorgänge wären alle infizierten Zellen alsbald vergiftet und der Tod unvermeidbar. Wir hätten keine Ahnung von all den Variationen des Verlaufes einer Infektion, wie wir es jetzt kennen.

Da weder die patholog. Anatomie, noch die allgemeine Pathologie bis jetzt im Stande gewesen sind, die für klinische Zwecke brauchbare Krankheitsdefinition zu geben, muss die Klinik selbst es versuchen.

Der Arzt operiert vielfach in pathologischen Fragen mit den Symbolen „Kampf“ oder „Krieg“. Der Krieg kann aber nicht als eine Summe herabgesetzter Lebensvorgänge, z. B. todtet und verwandeter Soldaten bezeichnet werden. Auch wenn die Beziehungen des Staates zur Aussenwelt stark beeinträchtigt sind, so sind doch die inneren Lebensvorgänge und Wechselbeziehungen der staatlichen Institutionen ad maximum gesteigert.

Auch der Kranke ist nach aussen weniger leistungsfähig geworden, doch die inneren Wechselbeziehungen der Funktionen, die inneren Korrelationen seines Organismus sind durchaus nicht alle im Defizit, sondern viele von ihnen sind intensiv gesteigert. Doch der Charakter der inneren Korrelationen ist in jedem Falle ein wesentlich anderer geworden, als in der Gesundheit.

Klinisch aufgefasst ist also Krankheit — Korrelationsstörung. Drei Hauptmöglichkeiten von Korrelationsstörungen sind zu unterscheiden. Die eine Art ist an die Zirkulationsflüssigkeit (Hormone, Stoffwechselschlacken etc) gebunden, die andere wird reflektorisch durch das Nervensystem unterhalten, die dritte wird mechanisch bedingt (gegenseitiger Druck der Organe oder Gewebe). Die genannten Korrelationsabhängigkeiten sind niemals isoliert zu denken, sondern sie kombinieren sich stets untereinander, quantitativ und qualitativ, in sehr variabler Weise.

Wir erkranken nie rein funktionell oder rein anatomisch, wir erkranken stets nur korrelativ. In der Definition der Krankheit als Korrelationsstörung findet auch das Kausalproblem schliesslich seine Erledigung.

Die Physiologie hat die normalen und optimalen Korrelationen der Körperfunktionen zu erläutern, die Pathologie hat zu untersuchen, welches die Bedingungen sind, die zu Korrelationsstörungen führen, die Klinik hat zu lehren, wie man Korrelationsstörungen erkennt und wie man sie therapeutisch beeinflusst.

Izglītības Ministrijas Mēnešraksts

 № 11

NOVEMBRIS

 1924

Prof. Dr. med. M. Zīle

Par miršanas un nemirstības problemiem no ārsta viedokļa

Akadēmiska runa, noturēta 28. sept. 1924. Latv. Universitātes 5-gadu pastāvēšanas dienā

Mans uzdevums ir šodien runāt par miršanas un nemirstības problemiem!

Varbūt izliksies vienam — otram savādi, ka taisni šai dienai, šai Universitātes literārum svētku dienai, kad mēs svinam viņas 5 gadēju dzimšanas dienu, kad mēs visi priecājamies, ka no trūcīgiem pasākumiem pakāpeniski attīstījies stiprs un dzīves spējīgs organisms, — ka šai dienai esmu izvēlējis tematu, kur būs runa par miršanu un nāvi, par mūsu pašu iznīcināšanu?!

Bet es nerunāšu tikai par nāvi, es aizkaršu arī nemirstības problēmu. —

Miršana un nemirstība! kāds paradokss?! kāda varena kontrpunktēšana!

Dzīvība un nāvē ir visu dziļākie un tumšākie atziņas problēmi; viņi katra domājoša cilvēka pamata problēmi.

Katra universitātes uzdevums ir patiesību izplatīt un patiesību izpētīt. Mūsu universitātei ir 11 fakultātes, un katrai no viņām ir savi ceļi, kā viņa savus patiesības problemus atrod un izšķir. Visi šie problēmi ir tikai daļproblēmi, kas beidzot tomēr savienojas virzienā uz galveno un vienīgo problēmu: kas ir mūsu un visas cilvēces liktens?

Es vēlētos šo svētku dienu, kad katram no mums vajadzētu sevi iedziļināt, visu pārdomāt, kas mums ir dziļāks un augstāks, kad mums būtu jāapzinās savi pienākumi un atbildība, — es gribētu šo dienu izlietot, lai tuvotos šiem mūsu dziļākiem problemiem.

Bet lai varētu runāt par šiem cēlākiem problemiem, ir vajadzīga pacilāta, stingri nopietna sajūsma; es ceru šodien šo sajūsma pie Jums atrast. —

Kā vispārēja aksioma ir pieņemta tā, ka pasaules darbībā viss notiek pēc dabas likumiem. Visiem šiem likumiem, bez šaubām, ir noteikta

— 450 —

nojēga. Ja pasaulē viss padots dabas likumiem, tad arī mūsu dzīvībai un nāvei jānorisinās pēc viņiem, jo mēs nevaram pielaist, ka mūsu eksistence būtu bez jebkādas nojēgas; nekas nevarētu būt šausmīgāks par šādu apziņu.

Kas ir nāvē? Kas ir nāves nojēga?

Kuŗa instance gan ar zinamu iekšēju tiesību varētu runāt par nāves problēmu?!

Mēs zinām, ka ar šīs dzīves mīklas atrisināšanu intensīvi nodarbojas visi filosofi, teologi, mākslinieki, dabas zinātnieki un biologi. Bet vai tās ir vienīgās instances? un vai viņas ir noteicošākas? Vai nav vēl kāda cita instance, kuŗa arī varētu kaut ko teikt, un varbūt vēl to vissvarīgāko? Vai tad ārstam nebūtu nekas ko minēt, tai personai, kas visbiežāki redz savā priekšā nāvi, tai personai, kuŗa seko visas drammas uzbuvei līdz tam momentam, kur daba vienu reiz piepeši noslēdz beigu aktu ar visskarbāko disonansi, otru reiz turpretim liek beigas fermāti tikai tad, kad dzīvības simfonija ir izskanējusi apskaidrotā harmonijā?

Jūs man piekritīsiet, ka taisni par nāves problēmu pirmām kārtām pienākas runāt ārstam, kuŗam vajag būt vienā personā netikai dabas zinātniekam un biologam, bet arī filosofam un dvēseles ganām, un turklāt arī vēl māksliniekam. Kā ārsts saprot nāvi? Kas notiek cilvēka ķermenī, kad viņš guļ uz miršanu? Vai tā būtu uzskatāma par piepešu visu orgānu funkcijas pārtraukšanu?

Tik vienkārša tā lieta nav; neapgājami pierādams, ka gadījumā, kad indivīds ir miris un ne ar kādiem līdzekļiem nav atdzīvināms, tomēr daži atsevišķi orgāni un audi stundām ilgi pēc visa ķermeņa nāves uzrāda dzīvības zīmes; kuŗa laikā bieži ir praktizēts, ka nonāvētiem, kuŗu nāve ir iestājusies jau dažas stundas atpakaļ, izgriezta nervu vadus un transplantēja ievainotiem, kuŗiem ar sprāgstošām vielām iznostīti un sarauti nervu vadi. Šie no nonāvētiem ņemtie nervu vadi ieauga pie ievainotiem un sakarā ar to vairāk vai mazāk tika atjaunotas ievainoto nervu funkcijas. No tā izriet, ka pēc faktiskas indivīda nāves atsevišķas orgānu daļas un audi kādu laiku uzglabā dzīvības spēju. Tā tad no vienas puses indivīda nāve, t. i. visa koporganisma dzīvības spēju izzušana, un no otras puses līdz ar to atsevišķu daļu dzīvības turpinājums!? Vai tas nav paradokss?!

Citi saka, ka nāve raksturojas ar to, ka ar viņas iestāšanos apziņas darbība tiek pārtraukta. Nav jau šaubas, ka mirušais ir bez apziņas. Bet ne katrs ir miris, kuŗš ir zaudējis apziņu. Katrs noģibušais, katrs, kuŗu priekš operācijas narkotizē, ir bez apziņas; bet tomēr viņš ir dzīvs. Tā tad apziņas zaudēšana vēl nepierāda nāves iestāšanos.

Vēl citi atkal saka, ka, nāvei iestājoties, mirējs zaudē dvēseli; nāve ir dvēseles šķiršanās no miesas.

Cilvēces vislielākā daļa no vecu veciem laikiem instinktīvi turas pie šīs pārliecības, kamēr daļa no zinātniekiem dvēseles eksistenci noliedz. Pēdējais uzskats ir atrodams vēl pie tā sauktiem materialistiem, un man liekas, vienīgi pie ortodoksiem materialistiem. Bet visā zinātnē mēs novērojam, ka tīra materialisma aizstāvētāji ir zaudējuši gandrīz visas savas pozīcijas un ir redzams, ka pie filosofiem un pie biologiem vairāk un vairāk ieviešas pārliecība, ka materialiskais pasaules uzskats ir iekšēji tukšs un pasaules notikumu saprašanai nekā pozitīva dot nevar.

— 451 —

Šāda novēršanās no vienpusīga materialisma notiek lielā mērā arī medicīnā. Katrs izglītots ārsts tagad zin, ka bez dvēseles faktoru atzišanas nevar būt nekāda pietiekoša slimības analīze, nedz arī apmierinoša slimnieku ārstēšana. Esam spiesti vienmēr un vienmēr aizrādīt saviem klausītājiem: Nepiemirstiet nekad ievērot savu slimnieku dvēseles stāvokli!

Jā, bet kas tad pēc ārsta uzskata ir dvēsele?

Uz šo jautājumu jāatbild: Pašu dvēseli ārsts neatrod nekur ķermenī; bet tas tomēr nenozīmē, ka viņa pavisam neeksistē. Ārsts pašu dvēseli nekur neredz, bet viņš atklāj visur viņas darbību. Dvēsele tā tad ir spēks.

Bet tā kā dvēsele, neskatoties uz viņas redzamo darbību, ar visu visām izmeklēšanas metodēm ir palikusi mūsu prātam pilnīgi neatrodama un neredzama, tad mums jāpieņem, ka dvēsele pati ir imateriāls, metafizisks princips, bet tomēr spējīgs iespaidot mūsu ķermeni un veidot mūsu materiālu. Pēc vadošo klīnicistu uzskatiem šis tulkojums, šī dvēseles definīcija, ir ārstam pilnīgi pieņemama, pat saistoša.

Ja nu jautātu, kad tad dvēseles potences miesā rodas, jāatbild sekošais: Ja dvēsele materiālu iedvesmina resp. organizē, t. i. padara viņu par organisku materiālu, tad viņa jau pastāvējusi pirmatnējā šūniņā. No pēdējās imateriālās princips vēlāk organizēja visas šūniņas, kuŗas radušās no pirmatnējās. Šis princips tā tad savu darbību eo ipso ir attīstījis jau kā vīriešu sēklas šūniņā, tā arī sieviešu oļiņā.

Ja pie apaugļošanas vīriešu sēklas šūniņa savienojas ar oļiņu, tad saduras divi diversi viļņritmu kompleksi, divi dvēseles spēku lauki. Pēdējie savos pamatos ir heterogēni t. i. pēc savas dabas zināmā mērā antagonisti; neskatoties uz to, viņi savienojas ar iekšēju absolūtu nepieciešamību. Un šis savienošanās moments, kad abi spēku kompleksi saietas kā savstarpēji partneri, nozīmē individualdvēseles dzimšanas brīdi.

Ievēriba šeit jāpiegriež parādībai, kuŗa, pareizi uztverta, satur, pēc manas pārlicības, vissvarīgākā bioloģiskā likuma kodolu. Divi faktori, no kuŗiem katrs, ārēji spriežot, ir pretīšķīgs otram, no kuŗiem katram piemīt savs specifisks iedarbošanās virziens, savienojas savstarpībai, partnerībai, lai dotu sākumu jaunam, abiem līdz šim svešam iedarbošanās virzienam.

Imateriālais princips katrā šūniņā attīsta spēka centrus, par kuŗu redzamo formu, t. i. materiālo substrātu, jāuzskata šūniņas kodolu kromozomas. Jau Virchovs pieņēma, ka katrā šūniņā ir sava dvēselīte. Šiem spēku centriem piekrīt šūniņu darbības vadītāja loma. Simboliski varētu sacīt, ka mūsu organisms ir milzu orķestris, sastādīts no miljoniem atsevišķiem muzikantiem, no kuŗiem katrs ir spējīgs spēlēt savu pašu melodiju. Veselības laikā mūsu organismā katra atsevišķa šūniņa tomēr spēlē tikai to melodiju, kuŗa saskan ar koporganisma pamatritmu. Tikai tā iekš mums rodas dzīvības simfonija, kuŗu mēs atrodam skaistu un patīkami skanošu, un kuŗu mēs nosaucam par veselību. Top skaidrs, ka katra šūniņa padota kādam augstākam imateriālam principam.

Imateriālais princips organu darbību kontrolei un direktīvai ierīkojis speciālu aparātu, kuŗu mēs nosaucam par vegetatīvo nervu sistēmu, un kuŗā viņa ir sagatavojusi divus antagonistiski iedarbojošos grožus — nervus vagus un nervus simpaticus. Ar šo divu nervu palīdzību top vadīti visi iekšējie organi. Ja vagus darbībai piemīt tieksme izsaukt

— 452 —

sirds paplašināšanu, simpaticus darbība viņā cenšas izsaukt kontrakciju. Jā vagus atdara dziedzeru slūžu, simpaticus viņu slēdz u. t. t.

Kā tāds antagonisms starp minētiem nerviem pastāv, mūs māca fiziologi un farmakologi. No kliniska redzes viedokļa šo mācību tādā formā es tomēr akceptēt nevaru. Šī mācība nav ievērots ļoti svarīgs faktors. Ja abas nervu sistēmas iedarbotos uz orgāniem un viņu šūniņām tiešām tikai antagonistiski, tad katra orgāna un katras šūniņas darbība būtu novesta līdz absurdam. Jā abas nervu sistēmas, kuņas pastāvīgi šūniņas tur savā varā, iedarbotos tikai pretēji viena otrai, t. i. jā viena velk pa labi, otra tai pašā laikā pa kreisi, tad rati, kuņas vajaga dzīt vienā zināmā virzienā uz priekšu, nekustētos no vietas, jeb atkal, ja antagonistu spēku attiecības mainās, — rati svārstītos turp un atpakaļ pašā izejas vietā.

Bet neaizmirstiet, ka dzīvība nestāv uz vietas, ka katra šūniņa kopā ar citām veic zinamu darbu, caur ko vispārējā organisma darbība top noteiktā virzienā tālāk dzīta.

Tas ir iespējams tikai tad, ja abas nervu sistēmas, neskatoties uz savu heteroģeno iedarbību, savā gala rezultātā ne kā antagonistī, t. i. pretēji darbojas, bet kaut arī būdamas heteroģenas, uzņem kopēju un jaunu darbības virzienu savstarpējā partnerībā.

Tā arī šeit atklājas tas bioloģiskais pamata likums, par kuņu es jau runāju.

Jā sekojam tālāk cilvēka ķermeņa attīstībai — mēs atklājam jaunu minētā bioloģiska pamatlíkuma izteiksmi. Dzīvnieku valsts pakāpeniskā attīstībā mēs novērojam, ka bez vegetatīvas nervu sistēmas arvien pilnīgāk attīstās diferencējas lielās smadzenēs. Šeit, lielās smadzenēs, novietojas neskaitāms daudzums nervu šūniņu sakopojumu, — nervu dinamiskie centri, kur rodas funkcijas, kuņas mēs nosaucam par garu, saprašānu, kritiku, gribu etc.

Mums stingri jānošķir intelekta un dziņas funkcijas. Viss, kas ir sakars ar intelektu, norit mūsu lielajās smadzenēs, viss, ko mēs saprotam kā dziņu un instinktu, ir cieši saistīts ar vegetatīvo nervu centru darbību.

Dziņa un intelekts savā ziņā ir pretpolī, gandrīz vienmēr antagonistī, kuři tomēr, ķermeni savstarpējā partnerībā apvienoti, rada to, ko mēs nosaucam par personību ar attiecīgām morāliskām īpašībām. Tā tad arī šeit mēs atrodam minēto bioloģisko pamatlíkumu.

Katram, kas iedziļinājies cilvēces pamata problēmas, ir jānāk pie tās pārlicības, ka viss, kas iekš mums norisinās, nevar būt citādi, kā pilnīgā saskaņā ar kosmisko likumu, ar citiem vārdiem, mūsu dzīvei vajaga būt noteiktai nojēgai. Atgādināsimies, kas notiek piemēram digļa šūniņā. Tēva un mātes heteroģenās daļdvēseles, apvienodamās uz savstarpēju partnerību, rada individuālu dvēseli ar gluži jaunu darbības virzienu un ar pēdējo savienotu jaunu materiāla izveidojumu. Heteroģenie faktori digļa šūniņā neatrodas tur vienkārši priekš tam, lai uzturētu ar savu polarizāciju digļa šūniņu kā tādu, bet ar savu kontrapunktēšanu viņi izsauc kaut ko, kas sniedzas p ā r i šīs šūniņas robežām. Ir kaut kas, kas šo darbību diriģē virzienā uz kādu augstāku sakaru. No šūniņām attīstās lielākas šūniņu grupas, orgāni. Tūlī mēs redzam, ka arī atsevišķu orgānu darbība ir iespējama tikai tad, ja viņā divi heteroģeni faktori ir savienājušies uz savstarpēju partnerību. Tā piem. sirds var tikai

— 453 —

taid darboties, ja savu fizioloģisko uzdevumu izpilda tā saucamie vegetatīvie antagonisti vagus un simpaticus. Un tomēr šis heterogenās kardiālās vagus-simpaticus potences nefunkcionē vienīgi priekš tam, lai uzturētu sirds darbību kā tādu. Viņu darbības sekas sniedzas pāri sirds darbības robežām uz kādu augstāku sakaru: ar kopēju vagus-simpaticus darbību uz sirdi, ar viņu kontrapunktēšanu, ar viņu korelatīvo noskaņojumu, ir dota iespēja darboties arī citiem orgāniem. Rodas interorganiskas sprauguma parādības, interorganiskas korelācijas, caur ko vienīgi var tikt uzturēts vis ķermenis.

Pacelsimies uz vēl augstāka sintezes līmeņa. Novērosim vegetatīvo nervu sistemu visā visumā. Šī sistema, kuŗa mums neapzinoties dirīgē visu mūsu organu funkcijas, kuŗa pārvalda mūsu instinktu un dziņu pasauli, ir nostādīta korelatīvās attiecībās pret mūsu apzinīgo, pret mūsu intelektuālo pasauli. Dziņa, kuŗa mēs nosaucam par dzimuma tieksmi, cilvēkā ir pati par sevi agresīvas dabas, bet tai bieži pretojas intelekts. Šādai kontrapunktēšanai ir netikai vienkārša nozīme regulēt iekšējās attiecības pašā organismā, viņa izpaužas pāri cilvēkam — augstākā iekārtā — cilvēku savstarpējā kopdzīvē.

Vēl spilgtāk tas redzams citā piemērā: starp daudzām dziņām, kas spēlē gan mazāku, gan lielāku lomu cilvēka dzīvē, sastopama dziņa pēc varas resp. varas tieksme. Dziņa pēc varas pati par sevi ir bez noteikta virziena un bieži pat neapzinīga. Tikai tad, kad intelekts ar šo dziņu stājas savstarpējā partnerībā, cilvēka izturēšanās pieņem noteiktu virzienu. Šādas kontrapunktēšanas nozīme nevar tikt attiecināta tikai uz pašu cilvēku: viņa izpaužas pāri cilvēkam uz augstāko starpcilvēku iekārtu.

Šeit mēs varam apstāties. Viss, kas līdz šim tika apskatīts, dod ārstam jau pietiekošu pieturas punktu ieņemt precīzāku stāvokli attiecībā uz nāvi un nemirstības jēdzieniem.

Kas ir nāve? Kas notiek mirstot? No mūsu iztirzāšanas loģiski vispirms seko, ka pie nāves savu darbību pārtrauc, jeb atsakās no sava amata, tas imaterialais princips, kuŗš pirms nāves formēja katru atsevišķu šūniņu, katru šūniņu grupu un tādā kārtā padarīja dzīves spējīgu arī visu ķermeni.

Tādējādi mēs izsakām — tikai citādiem vārdiem — to pašu, ko tauta jau sen ir apgalvojusi: ka nāvei iestājoties dvēsele atstāj miesu.

Bet sākumā es savā diskursā sacīju, ka atsevišķas organisma daļas ir dzīves spējīgas kādu laiku vēl pēc individa, t. i. ķermeni visumā ņemot, nāves iestāšanās.

Kā saskan šis apstākļis ar uzskatu, ka reizē ar nāvi dvēsele atstāj miesu? Organisms, visumā ņemot, ir miris, viņam tā tad nav vairs dvēseles. Ķermeņa daļas paliek tomēr dzīves spējīgas un pārstādītas uz kādu citu organismu var vēl ilgi dzīvot, t. i. ķermeņa daļas viņu dvēseles nav atstājušas. Šis pretrunas noskaidrošanai varētu noderēt sekošais salīdzinājums.

Es jau minēju, ka mūsu organismu varētu salīdzināt ar milzu orķestri, kur katrs muzikants, t. i. katra šūniņa spēlē noteiktu melodiju, kuŗai jāsakana ar organisma kopējo ritmu. Šī milzu orķestra diriģenta zīdīs ir vegetatīva nervu sistema; pēdējo izlieto imaterialais diriģents, lai ar šo milzu orķestri uzvestu dzīvības simfoniju. Simfonija apstājas,

kad diriģenta zizlis vairs netop vicināts. Reizē ar kopspēles pārtraukšanu iestājas mūsu individualnāve, pie kam tomēr vēl nebeidzas atsevišķu muzikantu, t. i. atsevišķu šūniņu spēja turpināt vēl kādu laiku savu specifisko darbību. Atsevišķie muzikanti var iestāties citā orķestrī un jaunā kombinācijā piepalīdzīgi būt jaunas simfonijas uzvešanā. Ja viņi to nedara, instrumenti bojājas un nav vairs spējīgi piedalīties nevienā simfonijā.

Arsts zin, ka visā cilvēka dzīvības laikā katru dienu mirst ķermeņa daļiņas, no kā mēs nekā nenojaušam.

Ikdienas no mūsu organisma atdalās tūkstoši šūniņu, kuŗas līdz tam bija mūsu ādas jeb gļotādu sastāvdaļas. Slimības laikā no mūsu ķermeņa atdalās pūzņu veidā miljoni balto asins ķermenīšu, kuŗi visi ir dzīvi, t. i. satur katrs savu šūniņas dvēselīti, un kuŗi visi, atstājot ķermeni, agrāk vai vēlāk mirst.

Šī parciālnāve mūs ne uz to mazāko neuztrauc. Šāda daļdvēseļu, kā arī viņu materialo korelatu zušana, nestāv nekādā sakarā ar mūsu individualnāvi.

Individa nāve iestājas tad, kad imaterialais princips ar savu diriģenta zizli nav vairs spējīgs noturēt kopējam darbam visus muzikantus. Parciālnāve iestājas tad, kad kāds no muzikantiem vairs nespēj spēlēt.

Tas tiešām tā arī ir. Var vēl tikai jautāt: kāpēc dvēseles faktoru iespaids uz materiju ar laiku pamazinās un beidzot pavisam apstājas. Vai dvēsele top vecumvāja? — Nē, tas nevar būt, jo imaterialais princips nepazīst vecuma, viņš ir mūžīgs. Tad jāpieņem, ka viss atkarājas tikai no materiņas, un tiešām mēs zinam tagad, ka ar laiku katrā šūniņā, sevišķi nervu sistēmā resp. ganglijās sakrājas noguruma vielas un pigmenti, kas pārtrauc netik daudz šūniņu darbību par sevi, bet vēl jo vairāk muzikantu kopspēli, t. i. normalās šūniņu un organu korelatīvās attiecības. Pie novecošanās un slimības imaterialais princips materiņā uzduŗas augošai pretestībai. Rodas kavēkļi. Ja pēdējie sasniedz zinamu augstumu, kopspele tiek pārtraukta, iestājas nāve.

Nupat sacītais mums rāda visai svarīgu atziņu. Mēs tagad zinam netikvien, ka dvēseles faktori materiju veido, bet ka, otrādi, arī materiņa spēj iespaidot dvēseles darbību.

Ari šeit mēs tā tad novērojam savstarpību, divu faktoru korelatīvas attiecības, kuŗas no jauna atstiprina agrāk mīnēto bioloģisko pamatlīkumu. Materiņa vien nevar radīt dzīvību, dvēseles faktori paši par sevi arī ne.

Lai rastos tas, ko mēs ar mūsu parastiem jēdzieniem nosaucam par dzīvību, ir nepieciešams, lai materialais un imaterialais princips stātos savstarpējā partnerībā.

No sacītā mēs varam atvasināt vēl otru atziņu, proti: ka ortodokso materialistu viedoklis ir vienpusīgs un tāpēc nav spējīgs dot plaši pamatotu izskaidrojumu organiskām parādībām. Reizē ar to mēs pārliecinājamies, kā arī ortodoksaī vitalisms resp. spiritualisms ir vienpusīgs un tāpēc nevar noderēt kā vienīgais pamats pasaules notikumu saprašanai.

Tikai tad, ja abus uzskatus savieno kā savstarpējus partnerus, ja mēs viņus kontrapunktējam, — mēs nākam pie pasaules uzskata, kuŗš atver plašus horizontus un kuŗš tāpēc ir produktīvs. Bet kas tiešām ir

— 455 —

produktīvs, tas, no kosmiskā redzes viedokļa spriežot, arvien sevi satur savas pastāvēšanas attaisnojumu, t. i. satur kādu pasaules patiesības graudu. —

Tādā veidā mēs esam nonākuši līdz nemirstības problemam. Nevar būt nekādu šaubu, ka šis problems, tāpat kā nāves problems, katram vienam tikai tad dabū savu atrisinājumu, ja iepriekš jau iepemta zināma pozīcija dvēseles problemā.

Es šodien runāju, izejot no ārsta redzes stāvokļa. Lai kosmiskās parādības un mūžības problēmu padarītu ciknecik pieejamāku saprašanai, jāatbalstas uz 3 kategorijām: 1) uz eksakti-zinātnisku analīzi; 2) uz loģiku; 3) uz pārdomām, kuŗas sniedz metafizikā.

Ārsts, kā eksakts zinātnieks, parādības salīdzina, viņas aprakstot, klasificējot, mērijot un sverot. Ārsts, kā garazinātnieks, izved loģiskus slēdzienus, strādā pie sintezes un meklē ideju. Ārsts, kā metafizīķis, cenšas izdibināt cilvēka likteni.

No visa top skaidrs, ka pie nemirstības problēma apgaismošanas atbildes vajag smelt no visām 3 kategorijām, citiem vārdiem, ka atbilde ir maisījums, kuŗā blakus zināšanai spēlē lomu arī nojauda un ticība.

Nesim mūsu zināšanu un paskatīsimies, ko spēj atbildēt uz nemirstības jautājumu tās zināšanas, kuŗas mēs smelam no eksaktas pētišanas. Mēs tūlīn pārliecināsimies, ka eksaktā zinātne, cik tālu viņa ir analītiska, šīnī jautājumā nemaz neielaižas un arī ielaisties nevar.

Tā kā nemirstības un dvēseles problēmi savā starpā cieši saistīti, un tā kā eksakti pētišs analīķis dvēseli nekur atrast nevar, viņš, varbūt, godīgi domā, kā pareizi dara, apgalvojot, ka dvēseles potences nemaz neeksistē.

Bet visi tie, kas tic, ka eksakti zinātniskā analistiskā pētišana ir pietiekoša, lai izšķirtu jautājumus par dvēseli, ļoti maldās.

Sacītā ilustrēšanai griežos atkal pie muzikas, kur mēs atrodam daudzkārt dziļu filosofiju un, kā piemēram Bacha un Bethovena muzikā, kosmiskāko no visām filosofijām.

Mūsu priekšā ir orķestris, kuŗš uzved apbrīnojamo Bethovena 9. simfoniju. Mēs analizējam eksakti-zinātniski, kas pie tam notiek. Mēs konstatējam, ka piemēram, muzikants, kuŗš spēlē uz stīgu instrumenta, izdara roku un pirkstu kustības ar dažādu spēku un ātrumu, pie kam ar locīņa zirga sariem rada uz instrumenta zarnu stīgu vibrāciju, no kam ceļas dažādi toņi ar dažādu stiprumu un dažādu sekošanas kārtību. Analizējot, mēs konstatējam tālāk, ka ar roku kustībām rodas siltums, un gaiss spēlētāja apkārtne kustas. Arī ragu instrumentu spēlētājiem mēs konstatējam roku un pirkstu kustības. Kustības izdara arī lūpas; respirācijas muskuļi un diafragma mainoši pieņem kontrakcijas stāvokli u. t. t., u. t. t. Orķestrā priekšā stāv viens, kuŗš ar takts zīzli izdara dažādā stipruma un ātruma kustības, pie kam viņš skatās uz burtnīcu, uz kuŗas lapu pusēm ir uzīmēts daudz punktu, strīpu un līniju, dažādā platuma un garuma. Visu to un pat vēl daudz vairāk mēs varam redzēt, mērit un svērt, mēs varam visu to analizēt līdz smalkākiem sikumiem, tomēr — no dvēseles potencēm mums nekas neatklājas. Mēs nespejam tādā veidā nojēgt orķestrantu darbību, un jo tālāk mēs analizējam, jo paliekam mazāk spējīgi uztvert analīzes rezultātus. Un viss tas tamdēļ, ka caur notikumu atrisinājumu līdz viņu mazāko daļu komponentiem mēs zaudējam kopsakarū.

— 456 —

Kopsakars! Tas ir tas svarīgākais! Mums jāpriet pēc analīzes uz sintezi. Darot to, mums tūlī top skaidrs, kā psihiskais ir meklējams tikai un vienīgi notikumu sakarā, ka tikai caur atsevišķu faktoru korelatīvu sarindojumu, tikai caur mainošu kontrapunktēšanu var celties vislielākās dvēseles potences, tā ka iekš mums tiek modinātas visdziļākās jūtas, pie kam mums gan auksti gan karsti par kauliem skrien, un mēs te līdz debess augstumiem izgavilētu, te līdz nāvei noskumtu.

Nostājoties uz eksakti-zinātnisko analītiķu viedokļa, mēs nevaram vairāk sacīt, ka ķermenis pēc nāves sakrīt un pamazām izzūd. Vai caur to mūs sastādoša materiāla tūlī iznīcināta? Nekādā ziņā nē. Materiāla ir mūžīga, viņa maina tikai savu formu. Vienalga, vai ķermenis kapā satrūd, vai tiek sadedzināts, vai ar viņu notiek kaut kas cits, — viņa materiāla pēc tam maina tikai savu formu, bet nekādā ziņā netiek iznīcināta. Tas mums ir droši zināms.

Mūsu materiāla paliek. Bet kā stāv ar mūsu personību? Mēs jau visi instinktiīvi sajūtam, ka mūsu materiāla un mūsu personība nav viens un tas pats.

Mūsu persona, tas mums nav jāaizmirst, ir saistīta pie mūsu apziņas. Šā mūsu personības apziņa tiek bez šaubām caur nāvi iznīcināta. Tas ir tikpat droši, cik droši ir, ka mūsu materiāla caur nāvi netiek iznīcināta. Šis fakts, ka pie miršanas mūsu personības apziņa tiek iznīcināta, ir galvenām kārtām tas, kas nāvi dara cilvēkam šausmīgu. Bet vai tam tiešām būtu iemesls? Jo pie dzīvības apziņa nebūt nav tas svarīgākais. Līdz šim to sapratuši — tikai nedaudzi. Apziņu mēs ikdienas zaudējam miegā; vienu trešdaļu no visas mūsu dzīves mēs pavadām bez apziņas. Mēs zaudējam to ģiboni, dažādās slimībās. Kas tik nepastāvīgs, nevar būt mūsu dzīvības galvenā būtība, nevar būt pēdējā instance.

Priekš cilvēka būtu lielākā nelaime, kad viņa personības apziņa, tādā veidā, kā mēs viņu uztveram, būtu nemirstīga. Pateicoties mūsu apziņai, mums ir pastāvīgs nemiers un pastāvīgas rūpes. Tā tad, ja mēs savu personības apziņu vēlētos paturēt arī pēc nāves, tad mēs ar to ņemtu līdz savas rūpes un ciešanas mūžībā. Nevar nemaz iedomāties, cik liela un nepanesama būtu tad nelaime.

Bez tam rastos caur to lielākā netaisnība. Tas, kas šinī pasaulē baudījis tikai laimi un pieticību, pēc savas nāves mūžīgi būtu laimīgs un pieticīgs. Turpretim tas, kas šeit daudz cieta, tur arī mūžīgi ciestu; tas, kam šeit tikai apziņas minimums, p. p. idiots, paliktu tur mūžīgi idiots. Vai var iedomāties lielāku netaisnību?

Tas uzskats, ka dzīvībai piekrīt eo ipso nepieciešams atribūts — apziņa, pamatojas uz nepareizas premissas. Apziņu taču mēs neiegūstam tūlī pēc dzimšanas; viņa attīstās daudz vēlāk un pakāpeniski. Vai tādēļ zīdaiņiem nav dzīvības?

Tā tad apziņa nav vis dzīvības galvenā būtība, bet gan viens no līdzekļiem dzīvības uzturēšanai. Dzīvības būtība nekādā ziņā viņā nav.

Vai pēc visa tā nav ko cerēt uz mūsu nemirstību?! Mūsu ķermenis sakrīt pēc nāves nedzīvās daļās, un mūsu personīga apziņa nepastāv vairs?!

Uz to var atbildēt, ka konstatējot minētos faktus, nemirstības problēms nebūt nav vēl atrisināts. Patiesi, ar tā sauktām eksaktām zināt-

— 457 —

niskām metodēm mēs tālāk netiekam. Bet ar loģisku slēdzienu palīdzību mēs nonākam pie hipotezēm, kuŗu varbūtība nav izslēgta un kuŗas modina iekš mums dibinātas nojaudas.

Raksturīgais mūsu organiskā būtībā ir pamatots uz korelatīvo materiālo un imateriālo potenci saskaņojumu. Šī korelācija, šī kontrapunktēšana vienādi sevī atklājas katrā šūniņā, katrā organā, visā organismā. Viņas nozīme nepastāv iekš tam, lai garantētu dzīvības ritumu katrā šūniņā pašā par sevi, jeb organā pašā par sevi, jeb organismā pašā par sevi. Viņa norāda uz virzienu p ā r i par mums. Viņa norāda, ka mēs esam padoti kādai augstākai iekārtai, ka tas, kas notiek iekš mums, nav vis gala fāze, bet tikai pāreja uz kādu vēl augstāku iekārtu.

Mūsu materiāla pēc nāves apvienojas ar vispasaules materiālu un paliek mūžīga. Mūsu dvēseles potences, domājams, pāriet vispasaules dvēselē un tā tad arī ir mūžīga. Ja nu iekš mums materiāla un dvēseles kontrapunktēšana caur visaugstāki kāpinātu diferencēšanu rada personības apziņu, tad var pieņemt, ka jo vairāk arī universumā caur bezgalīgas materiāla un bezgalīgas dvēseles kontrapunktēšanu pastāvētu kaut kas tāds, ko varētu nosaukt par vispasaules apziņu.

Cilvēks ir pasaules visuma daļa, bet salīdzinot ar kosmosu, tikai niecīgs smilšs graudiņš. Viss, kas iekš mums ir, mūsu dvēseles un garīgās potences līdz ar viņu materiāliem korelatīviem nāk no universuma, var nākt tikai no universuma; līdz ar to no universuma ceļas viss tas, kas rada mūsu apziņu un domu. Ja daba vienā niecīgā puteklītī, kāds ir cilvēks, salīdzinot ar begalīgo pasaules visumu, ar gara un materiāla kontrapunktēšanu ir attīstījis patstāvīgu domāšanu, tad būtu absurds pieļaut, ka pasaules visums, kas mums ir devis apziņu un vārdu, pats būtu bez jebkāda prāta. Mēs visā dabā novērojam plānveidīgas iekārtas sekas, plānveidīgu ideju sekas, un nebūtu gan nekādu šaubu, ka vismāte-daba nebūt nav gaidījusi uz cilvēku, lai tikai pēc viņa rašanās dotu sākumu idejām un domām.

Tamdēļ jāpieņem, ka mūsu domas un mūsu apziņa ir vismātes-dabas begalīgo domu un begalīgas apziņas niecīgs atspoguļojums. Tādā kārtā mūsu materiāla un dvēsele, kuŗas abas ir mūžīgas, pēc mūsu personīgās nāves ņemtu daļību vispasaules apziņā.

Mūsu miesa, guļot zārkā, nav vairs tas, ko mēs saucam par savu „es“. Tas mums tad jau ir kaut kas svešs. Mūsu „es“ bija izcēlies no materiālā un imateriālā kontrapunktēšanas. Mirstot abi faktori šķiras, bet nevis lai paliktu katrs par sevi, bet gan, kā uz to liek cerēt iepriekš minētais bioloģiskais pamatlikums, lai tiktu pārcelti uz kādu augstāku, cēlāku iekārtu, kur mūsu materiālām un imateriālām potencēm begalīgās dvēseles un begalīgās materiāla kontrapunktēšanā katrā ziņā būtu jāņem līdzdalība. Pie tāda slēdziena spiež mūs nākt, ja gribam būt godīgi, viss tas, ko mēs novērojam organisma parādību ritumā.

Tikko iztīrātais nav dualisms. Runa gan ir par diviem faktoriem, par materiālo un imateriālo, bet es ar pilnu tiesību uzsvēru, ka šie faktori mūsu ķermenī n e v i s viens otram p r e t i m darbojas, bet gan kā savstarpēji p a r t n e r i; ka viņi cieši saistīti viens ar otru, ka viņi atrodas nešķiramās korelatīvās attiecībās, ka neskatoties uz viņu šķietamo divējādību, viņi norāda uz kādu augstāku, viņus pastāvīgā sprāguma stā-

— 458 —

vokli turošu vienību, kuŗu mēs mierīgi un droši varam nosaukt par dievišķu spēku. Tas ir īsts monisms.

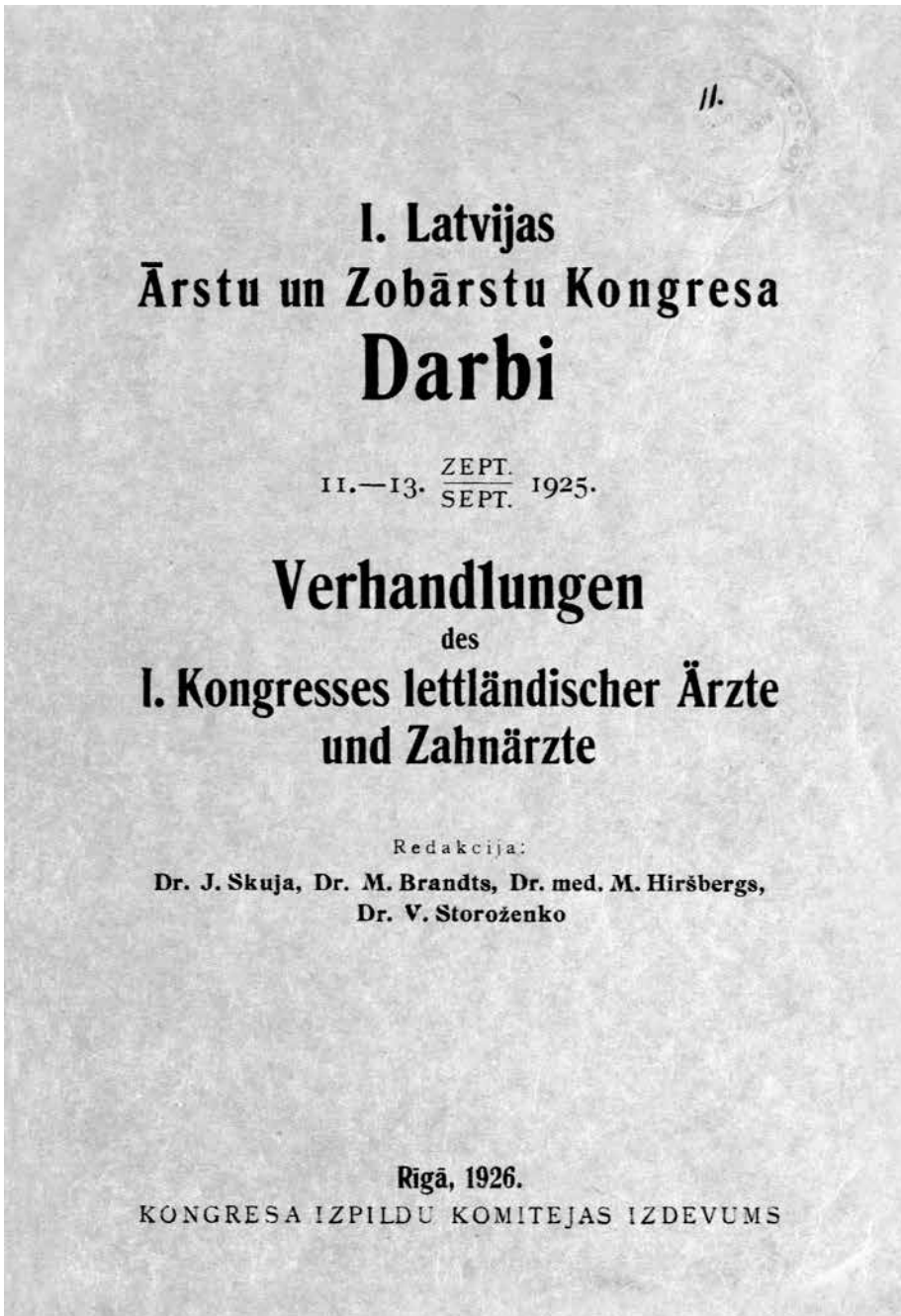
Profesoram būt nozīmē ar drosmi apliecināt savu pārliecību; katram nopietnam zinātniekam, katram ārstam, cik tālu viņš tiešām ataino savu augsto nosaukumu, jāatzīst, ka eksaktās izmeklēšanas metodes nebūt nav pēdējā mēraukla saprašanai un rīcībai.

Redzamā pasaule, kuŗā mēs dzīvojam, ir tikai maza daļa no tās neredzamās bezgalīgās pasaules, kuŗā mēs arīdzan dzīvojam. Tamlīdzīgas domas ved katru pētnieku pie reliģiozitates, pie ticības. Reliģiozitate ir visu valdošā apziņa par katras atsevišķas būtības tiešu atkarību no kāda neredzama Augstāka un Lielāka. (Keizerlings.)

Es beidzu ar pantīņu, kuŗu sacerējis nelaiķis vācu ķirurgs K. L. Šleichs, viens no visdedzīgākiem dvēseles meklētājiem:

„Auf den feinsten Nervensaiten
Spielt ein Spielmann sein Gedicht;
Wohl fühlst du die Finger gleiten,
Doch den Spielmann siehst du nicht.“

[„Uz vissmalkām nervu stīgām
Spēlmans savu dziesmu pauž;
Pirkstus gan tu jūti slidam,
Pašu skats tavs nenojauš!“]

1. Latvijas ārstu un zobārstu kongresa darbi : 11.-13.sept. 1925 = Verhandlungen des 1. Kongresses lettländischer Ärzte und Zahnärzte. Rīga : Kongresa izpildu komitejas izdevums, 1926. 563 lpp. Atrodas LU Bibliotēkas krājumā.

Runa pie Latvijas Ārstu Kongresa atklāšanas

11. sept. 1925.

Prof. Dr. med. M. Zīle, Organizācijas Komitejas priekšsēdētājs.

M. K. Pirmo reizi patstāvīgajā Latvijā tiek noturēts visas Latvijas ārstu un zobārstu kongress. Iniciative šādai kongresa sasaukšanai ir nākusi no latviešu ārstu biedrības, lai uz kopējo interešu pamata šeit tuvinātos visu nacionalitatu ārsti Latvijā. Organizācijas Komiteja, kurā ir ievēlēti priekšstāvji no visām ārstu biedrībām, ir izstrādājusi programmu, kuŗa nosprauž kongresam ļoti plašus mērķus. Atskaitot zinātniskos referātus, kuŗu skaits ir palicis ļoti liels, ka tas no programmas grāmatīņas redzams, ir pamatīgi jāiztirzā svarīgi jautājumi ar vispārēju ārstniecisku un sociālu nozīmi un, ja iespējams, jāsasniedz viņu principiels atrisinājums.

Pirmām kārtām kongresam jānoskaidro ārstu profesionālie jautājumi. Tālāk, uz organizācijas komitejas vienprātīgu lēmumu, dienas kārtībā ir uzņemti aborta jautājums, prostitūcija un veneriskās slimības. Vis-

21

pārīga sajūta, ka ārsti ar šo jautājumu noskaidrošanu kavēt vairs absolūti nedrīkst.

Kas noticis? No vienas puses ārstu kārtā savā profesionālā dzīvē jūtās apdraudēta un grib meklēt aizsardzību pret naidīgiem iespaidiem kā no ārienes, tā arī no iekšienēs. No otras puses plaša prostitūcijas un mākslīga aborta skaita pieņemšanās un šausmīga venerisko slimību pavairošanās norāda, ka sociālā organismā notiek dziļi sakrišanas procesi. Pats par sevi arī pilnīgi saprotams, ka ārsti sajūt moralisku pienākumu lemt par to, kādi ceļi ejami šo pretkultūrelo parādību apkaršanai.

Tiešām! ārstiem atklāti jāpaziņo, ka, ja tas tā ies tālāk, visa mūsu attīstība, mūsu kultura un civilizācija ir apdraudētas. Mēs dzīvojam progresējoša barbarisma laikmetā. Ētiskie pamati, tikai uz kuņģiem ir iespējama ista kultura un civilizācija, satricināti no viltus praviešiem. Zemi top vērtēti ticības pamati un godīguma jēdzieni. Cilvēka dvēsele ir saglītēta. Vai tas lai turpinātos? Vai tad cilvēcei atkal no kosmosa būs jāiestrieg chaosā? Ārstniecībai pieder šai jautājumā principiela izšķiršanās un ārstniecībai piekrit arī idejiskā vadība. Bet lai varētu būt par vadoni, pašam jāpacelās uz augstāku, pārāku līmeni. To, starp citu, nevajag aizmirst, pārrunājot arī p. piem. profesionālos jautājumus. Pretrunas bez šaubām būs lielas. Bet šīs pretrunas nevajag vis tūlīņ eo ipso apkarot; nekas nebūtu greizāki par to. Vispirms jāmēģina pretrunu nojēgu saprast un tikai pēc tam spert attiecīgus soļus. Mūsu dzīvē pretrunas taču pastāvīgi seko viena otrai. Un kas ga. būtu spējīgāks dziļāki ieskatīties cilvēku dzīvē, ja nē ārsts, t. i. tas, kas bi. žāki nekā citi novēro cilvēkus viņu ciešanās un priekos un ieskatās viņu miesas un dvēseles uztraukumu un moku dziļumos. Bez pretrunām nav dzīvības. Dzīve ir pastāvīga spraiguma maiņa. Tāpēc, kamēr pastāvēs cilvēce, pastāvēs arīvienu arī ekstremie un radikālie, labie un kreisie. Bet ārsts, kuŗam, pateicoties savai humanai un cēlai nodarbošanai, jāņem augstāks stāvoklis, kuŗam jājūtās cilvēces vadītāja lomā, nedrīkst starp cilvēcisko jautājumu izšķiršanu nostāties uz sava paša partejiskā viedokļa. Partija arīvienu ir inferiorais, jo tā nozīmē vienpusību. Katra partija velk ad maximum uz savu pusi un ar to tikai paasinā pretrunas. Radikālie elementi, to neviens nevar liegt, ir dzīvei vajadzīgi, jo tie uzskatāmi par iejāvu. Bet no iejāvas vien taču maize nekad nav cepta. Lai labu maizi izceptu, vispirms vajadzīgi tīri un labi milti, bet par visām lietām, izveicīgs maiznieks. Šī maiznieka loma jāuzņemās ārstniecībai. Ārstam, kuŗam savā nodarbošanā vienā personā jābūt pastāvīgi eksaktam zinātniekam, biologam, filozofam un māksliniekam, kam vislielākā izdevība iedziļināties dzīvības mācības dziļumos, — jāsaprot, ka nav viņa uzdevums preteškības, kur tās arī negadītos, kā tādās eo ipso izlīdzināt.

Jo izlīdzinātība no bioloģiskā viedokļa vairs nav dzīvība, bet gan nāve. Preteškības mums jāmēģina novērtēt no augstākā redzes viedokļa un tas izdodas tikai tad, ja mēs preteškību pārvedam partnerībā. Pretnieki lai top par partneriem, ka poli atomā. Lai neiznīcina vis viens otru, bet lai iegūst to sev par partneru; jo tikai partnerībā, neskatoties uz preteškīgo redzes viedokli, ir iespējams kopīgs, harmonisks darbs. Ja mēs savos pretniekos iegūsim partnerus, tad mēs tiešām varēsim uzstāties vadītāja lomā par labu mūsu stāvoklim, mūsu slimiem un par labu mūsu mīlotai tēvijai.

Slimība un higiēne.

Korelācijas patoloģija un korelācijas terapija.

Prof. Dr. med. M. Zīle.

Terapeitiskās fakultātes klinikas direktors, Rīgā.

Medicinā, tāpat kā dzīvē, mainās revolūcijas laikmeti, tas ir nemiera laikmeti ar mierīga pārlicinoša darba laikmetiem. Pašreiz dzīvojam atkal tādā nemiera laikmetā. Uzskati un jēdzieni, kuriem ticēja, ka viņi stāv uz stipriem pamatiem, tiek apgāsti, jo viņi vairs neapmierinā; jauni horiconti tiek meklēti. Visvairāk stipri rūgst tagad terapijas nozarē: pretešības terapeitiskos uzskatos ir tik lielas, un uzskati par terapeitiskās vērtības faktoriem pie katrā atsevišķa autora tik dažādi, ka aukstasinīgi pārdomājot nevilus vajaga rasties jautājumam, vai pareizs tas ceļš pa kuņu virzās terapeitiskā doma, jeb varbūt atrodamiem domu sajukumā, no kuņa neesam vairs spējīgi atrast izeju.

Bet vai lielās pretrunas terapeitisko pētījumu novērtējumā nav attiecināmas uz to, ka mēs vēl nemaz neesam vienojušies, kas gan būtu uzskatāmi par pamatvirzieniem terapeitiskai domai? Ja tas tā ir, tad līdz ar to ir jāatzīst, ka mēs patiesībā vēl nemaz nesaprotam terapeitiski loģiski domāt. Bet kas nepareizi domā, tas nepareizi darbojās.

Kas dziedē slimību? Daba pati, jeb attiecīgais ārsts? Protams atbilde ir, ka daba! Mēs gan zinām, ka visvairāk dziedē pati daba, t. i. bez jebkuŗas ārsta iejaukšanās. Bet ļoti bieži, bez šaubām, daba pati nedziedē; tikai ārstu iejaukšanās ir tas faktors, kuŗš uzskatāms par dziedēšanu izsaucošu momentu. Tā tad dabas pašpalīdzība ir ierobežota: viņa tikai līdz zināmā robežai ir spējīga ar pašas spēkiem tos reģistrus vilkt, kuŗi pie dziedēšanas ir noteicoši, un ārsta uzdevums pastāv iekš tam, lai mēģinātu vilkt vēl tos reģistrus, kuŗus daba pati vilkt nevarēja. Bet reiz jau trūkstošie reģistri vilkti, tad daba pati gādā par tālāku izveseļošanu. Tā tad: katrā slimības gadījumā, kur nenotiek pašizveseļošanās, tomēr eksistē izveseļošanas spējas potencieli, un ideālais ārsts būs tas, kuŗš pratis potenciālos dziedēšanas faktorus pārvērst aktualos.

Bet kas ir potencielle dziedēšanas faktori? Un ja tādi ir atrodami organismā, tad kamdēļ viņš pats viņus neizmanto pašdziedēšanai? Kamdēļ bieži viņš paliek pusceļā stāvot? Kas ir dziedēšana? Kas ir pašizveseļošanās? Kas ir tas, ko vācieši nosauc par Kunstheilung? Vai mums par viņām ir noteikti jēdzieni? Mums ir ļoti liela literatūra par slimības patogēzi, bet mums trūkst cik ne cik apmierinošu jēdzienu pa tiem dinamiskiem procesiem, kuŗi notiek, lai pacients no sava slimības stāvokļa atgriestos veselā. Ja laika gaitā medicīna ir izstrādājusi mācību, kuŗu sauc par patogēzi, un kuŗai jāpaskaidro slimības izcelšanās no veselā stāvokļa, tad vajaga pēc kārtas arī radīt mācību, kuŗā varētu paskai-

drot, caur kādiem procesiem notiek organismā veselības izcelšanās no slimības stāvokļa. Pēdējais moments ir priekš domājoša ārsta ne mazāk svarīgs, kā patogeneze.

Kad 1918. g. maija mēnesī, Odesā, es pārņēmu vispārējās terapijas katedri, tad aizrādīju fakultatei, ka vispārējā terapija, kuŗas uzdevums izstrādāt ikkatras terapijas pamatlikumus, tikai tad gūs sekmes savā darbā, ja viņa varēs atbalstīties uz mācību, kuŗu es nosaucu par *higiogenezī*. Tāda mācība līdz šim vēl nepastāv; tikai attiecībā uz infekcijas slimībām ir šīni ziņā daži mēģinājumi taisīti. Bet vispārībā pastāv vēl mežonīgs empirisms kā pagaidu bāze vispārējai terapijai.

Kad meklējām atbildi uz jautājumu, kuŗa tad būtu tā istā bāze, uz kuŗas varētu būvēt zinātnisko mācību par higiogenezi, tad uzdūrāmies uz dažādām grūtībām. Empiriski-terapeitiskais materials nevar mums sākt darboties faktori, kuŗi uzskatāmi kā higienetisku noteikumu ierosinotikumiem pašiem mēs maz ko dabonām zināt; un arī, kad mēs kautko uzzinām, tad vēl nevarām spriest, vai viņi pieskaitāmi pie higiogenetiskiem jeb pie patogenetiskiem notikumiem. Jo nav šaubu, ka pie katras saslimšanas, t. i. ka iestājoties patogenetiskam kairinājumam, tūlī arī sākt darboties faktori, kuŗi uzskatāmi kā higiogenetisku notikumu ierosinātāji. Ja pie slimības spēlētu lomu tikai patogenetiski faktori, tad jau slimība nekad nebūtu izdziedināma. Kur patogeneze — tur reizē arī ir higiogeneze. Vai slimnieks mirst, jeb izveseļojās, jeb paliek kroniski slim, atkarājās kvalitatīvi un kvantitatīvi no tā, uz kuŗu polu pa slimības laiku notikumi vairāk novirzās, uz patogenetisko jeb higiogenetisko. Ja atzīstam, ka tikko izteiktais domu slēdziens ir loģiski pamatots, tad tūlī arī saprotams, ka tuvākam palīgam pie higiogeenetiskas mācības uzstādīšanas jābūt patogenezei. Reizē ar to varam formulēt pamatjēdzienu: patogeneze un higiogeneze nav vis antagonistī, viņi pēc būtības savā starpā nav vis viens otram naidīgi; viņi ir partneri un saderas kā partneri. Simboliski runājot: viņi abi izved kontr-deju, kuŗai ir dažādas tūres.

Ja nu ir skaidrs, ka mācība par higiogenezi cieši saistīta ar mācību par patogenezi, tad rodas jaunas grūtības. Vai mums jau ir tā iespējāmība visās tās daudzās parādības slimā cilvēka organismā katru reizī izkīrt, kuŗas no viņām ir patogenas, kuŗas ne? Katrā ziņā nē! No kā tas atkarājās? Parasta atbilde, ka patogenezes mācība vēl nemaz nav varējusi iedziļināties visos savos problemos un tādēļ ir atstājusi daudz nepiepildītu vietu, ir pats par sevi taisnība, bet netrāpa lietas kodolu. Lai pareizi novērtētu patogenetiskas parādības ir vispirms nepieciešami jāzin, ne tikai kas ir pataloģisks, bet arī kas ir slimība vispārīgi. Savāds izteiciens! daudzi varbūt izsauksies. Jau gadu desmitus visās universitatēs pastāv pataloģijas katedri, kuŗu ikdienas uzdevums ir studentiem paskaidrot mācību par slimību, un tad lai nezinātu kas ir slimība? Jā! Zin gan un var visbiežākos gadījumos noteikt, kas ir pataloģisks, kas ir slimīgs, bet arvienu vēl nav atrasts priekš ārsta un terapeita pieņemama definīcija par jēdzienu „slimība”. Jo nav šaubu, ka izteicieni: „patoloģisks”, „patogeneze”, „slimība” nenozīmē vienu un to pašu. Visplašākais jēdziens ir „slimība”; viņš aptver sevī patogenezi, kuŗa māca, kā izcelās, kā rodas un kā izveidojās slimīgas parādības organismā, kā mēr vārds „patoloģisks” ir tikai palīgēdziens simptomatoloģijai. Bet kas slimība pati ir, līdz šim arvienu vēl nezin, kā mēr priekš terapeita tas nepie-

ciešami būtu vajadzīgs zināt. Viņa uzdevums taču ir pārvest cilvēku no slimības stāvokļa veselības stāvoklī. Kad tāpēc ārsts pie slimnieka gultas grib darboties terapeitiski loģiski un ar pārliecību, tad viņam par visām lietām vajadzētu būt skaidrībā par to, kas k l i n i s k i jāsprot zem slimības.

Ir savādi novērot, ka pūloties noskaidrot slimības jēdzienu, visvairāk nodarbojas ar šo definīciju patologo-anatomi. Ar premissi, kā par visām lietām no patologoanatomiem ir jāsaprot definīcija par slimības jēdzienu, ir slimības definīcija, kuŗa būtu kliniski-ārstiski pieņemama, eo ipso nolemta neveiksmē. Jo ne patologoanatomiem, ne patologiem ir kāda darīšana ar slimību, kā tādu. To aizmirst līdz šim vienmēr. Lielā sinteze, kuŗa ir vajadzīga, lai uzstādītu visos sīkumos jēdzienu par slimību, jāizstrādā klīnikai pašai un izstrādās klīnika pati. Kā klīniskam domu gājienam jānokļūst uz maldu ceļiem, ja viņš, bez paškritikas sevi ļauj iespaidoties no neklīnicista domašanas paraduma, esmu savā iestāšanās lekcijā aprīlī 1922. g. mēģinājis pierādīt. Es aizrādīju uz viena vadoša vācu patologa H. Ribberta slimības definīciju, kuŗš saka: „Krankheit ist also die Summe der herabgesetzten Lebensvorgänge, die von den durch Mangel an Anpassung bedingten Veränderungen im Bau des Körpers abhängig sind“, un tad citā vietā piebilst: „dass die Behauptung, auch g e s t e i g e r t e Funktionen könnten sich ohne Weiteres als Krankheitserscheinungen geltend machen, nicht zu Recht besteht“. Divos piemēros es pierādīju, ka no klīniskā viedokļa mācība par to, ka slimība ir pazeminātu dzīvības procesu kopsuma, pilnīgi nepieņemama. Katra slimība, ja definīcija būtu pareiza, novestu visdrīzākā laikā pie nāves, t. i. katra slimība no viņas paša sākuma būtu nekas cits, kā agonāls process. Manā iepriekš citētā iestāšanās lekcijā nācu pie gala slēdziena, ka klīniskais slimības raksturojums pastāv pēc savas vispārīgas būtības korelāciju traucējumos. Organisms nav ne funkcionāli pats par sevi, ne anatomiski pats par sevi, nedz arī konstitucionāli pats par sevi, slims. Viņš paliek slims tikai korrelatīvi, t. i. kad viņa organu un audu funkciju normalas savstarpējas attiecības pieņem līdz tam vēl neparastu raksturu. Slimība klīniski ir korelāciju traucējums, ir diskorelācija.

Vārds „korelāciju traucējums“ ir medicīnā sen jau lietošanā. Galvenām kārtām un visbiežākī viņu lieto attiecinot uz iekšējās sekrēcijas traucējumiem. Tomēr, raksturīgs ir fakts, ka pēdējā laikā autori, p. p. K r ē l s, pielaiž, ka jēdziens par korelāciju traucējumiem apskatāms arī no paplašināta viedokļa un kā uz tādā pamatā iespējams radīt pavisam jaunu patoloģiju. Es arvien vairāk pārliecinājos, ka cellularpatoloģija nav tā īstā bāze, kuŗa pietiktu, lai varētu loģiski spriest par slimību un viņas parādībām. Nevajaga būt lielām praviešu dāvanām, lai paredzētu, ka klīniskām prasībām atbilstošā slimības analīze būs tikai tad sasniedzama, kad izdoses izstrādāt korelāciju patoloģiju visos sīkumos. Un svarīgs ir tas, ka tāda korelāciju patoloģija ir spējīga dot aizrādījumus uz izveseļošanas procesu saprašānu, — uz higiogenezi —, un sakarā ar to gādāt patiesi racionālu terapiju. Tāda korelāciju patoloģija mums palīdzēs arī diagnozes uzstādīšanā ievirzīt jaunus ceļus un reizē ar to celt tiltu no diagnozes uz terapiju, kas mums pa lielākai daļai līdz šim vēl trūkst.

Ikkatram laikam skaidris, ka nepietiek ar anatomisku, tāpat arī funkcionālu diagnozi vien, lai pazītu slimību. Jo tas, ko mēs parasti saucam par diagnozi vēl tālī nav slimības izprašana; tā ir tikai daļdiagnoze. Vai

mēs, piemēram, esam slimību jau sajēguši, kad uzstādam anatomisku diagnozi: „apaļā kuņģa brūce?” Nebūt nē. Ar to mēs esam fiksējuši tikai vienu slimības vēlās stadijas morfoloģisko parādību. Un ja mēs citā gadījumā vēl nezinādami, vai iestājušās jau anatomiskas pārmaiņas brūces formā, stādam diagnozi „hyperaciditas”, — arī tad mēs jūtam, ka arī ar šo jēdzienu mēs nevaram saistīt slimības būtību. Tikai tad, ja mēs kuņģa brūci attiecinām uz hereditāriem un konstitucionāliem momentiem, kuŗi, kā zināms, spēlē zināmu lomu starp citu arī gļotādiņas izveidošanā, ja mēs tālāk atotādīnu stādam sakarā ar tās pārmainītu cirkulāciju, traucēto cirkulāciju un pastiprināto skābes produkciju ar vagus, vagus ar tā partneru simpaticus, abus kopā ar iekšējo sekreciju no vienas puses un ar ārējās pasaules ķīmiskiem termiskiem un staru enerģiju iespāidēm no otras puses, — tikai tad mums iespējams relāciju rindā atklāt visus tos momentus, kuŗi kopā, savstarpējās attiecībās, savās korelācijās, rada apstākļu kompleksu, kuŗš ne tikai subjektīvi slimniekam, bet arī objektīvi ārstam uztverams kā slimība.

Bez tuvākiem paskaidrojumiem saprotams, ka organismā pastāv daudz korelāciju. Katrā šūniņā, katras šūniņas kodolā atsevišķas daļiņas funkcionāli korelatīvi savā starpā saistītas kā ķīmiski, mehāniski, tāpat arī laikam nerāli (reflektoriski), jo citādi neviena šūniņa nevarētu pastāvēt kā relatīvi pastāvīga vienība. Tāpat arī katra šūniņa ķīmiski, mehāniski un nerāli saistīta ar savu kaimiņu. Tie paši korelatīvie faktori spēlē lomu arī šūniņu resp. audu grupu (t. i. organu) savstarpīgās attiecībās. Organu un audu grupa savā kopumā, t. i. ķermenī visumā korelatīvi saistīti ar savu apkārtni, ar vispasauli. Visiem procesiem organismā savā starpā ir korelāciju raksturs. Šīs savstarpīgas attiecības simboliski varam uzskatīt kā „savstarpēju apdrošināšanu uz zināmu laiku. „Visi notikumi mūsu organismā caur un cauri seko savstarpējas partnerības principam.

Katra dzīvības procesa norisināšanai vajadzīgi 3 galvenie faktori: vispirms funkcijas spējīga vienība t. i. šūniņa, otrkārt zināms daudzums šūniņu barojoša šķidrums, treškārt ir vajadzīgs kontroles faktors, tas ir reflektoriski nerālais un reizē ar to arī direktīvu faktors. Nav ne ar ko attaisnojams, ka no klīniska viedokļa izceltu vienu no šiem faktoriem un piešķirtu tam visus citus pārspējošu lomu, kā to dara celularpatoloģija; šūniņa ar savu specifisko funkciju ir ļoti svarīgs faktors, bet arī abi pārējie nav mazvērtīgāki; iedomājoties tikai, ka viens no šiem faktoriem pilnīgi atkrīt: līdz ar to padarīts mūsu organismā neiespējams katrs kārtīgs dzīvības process! Tā tad no ārsta viedokļa šie trīs faktori uzskatāmi kā līdzvērtīgi. Viņi nostādīti viens pret otru optimāli, ja organisms vesels. Ja viens vai otrs no tiem pārāki attālinājās augšup vai lejup no optimālā līmeņa, tad mūsu priekšā patoloģiska darbība.

Lai pārietu uz otru šīs dienas priekšnesuma pamatjautājumu, uz to parādību analīzi, kuŗas es apzīmēju ar jēdzienu higiogenezē, nepieciešams vispirms reālā piemērā noskaidrot minēto triju faktoru korelatīvo kopdarbību fizioloģiskos apstākļos. Novērosim no anatomiska un fizioloģiska viedokļa sirds darbību un vērsīsim mūsu uzmanību tikai uz mikroskopski mazu sirdsdaļiņu, kuŗā sirds dzīvības procesi atspoguļojas visuspilgtāki. Tas ir aploks, kuŗš apņem apgabalu no kapilāriem līdz sirds muskuļu šķiedrām. Lai sirds savu darbu varētu veikt, vispirms nepieciešams, ka

muskuļu šķiedras savēlās un atkal atslābst. Lai kontrakcija varētu ilgstoši atkārtoties, vajadzīga barojušo šķidrums piegādāšana no kapilāriem. Šo vielu kārtīgai pieplūšanai savukārt vajadzīga regulācija un kontrole.

Lai Jūs varētu labāk saprast sekojošas manas domas, man jāvērs jūsu uzmanību uz kādiem faktoriem, faktoriem, kuŗus, cik es zinu, līdz šim maz, jeb nemaz neievēro, kaut gan terapeitiskā domāšanā viņiem pēc manas pārlicības būs jāspēlē principiāla ziņā pamatlomu. Lieta ir tā, kā mikroskopiski mazā aplokā starp kapilāriem un funkcionējošu šūniņu mums no terapeitiskā viedokļa jāizšķir trīs cirkulācijas ceļi. Vispirms ir saprotams, ka ne visa asins plazma, kas ietiek kapilārā, ietek arī caur kapilāra sienīņu audos. Daļa tek no arterijas caur kapilāru tieši tālāk venā. Otra daļa iet caur kapilāra sienīņu un dodās caur saišķu audiem virzienā uz parenchīmas šūniņu un pēdējai, t. i. specifiskai darbojošai orgāna šūniņai cauri, kamēr trešā daļā, t. i. tā, kuŗa kaut arī caurgājusi kapilāra sienīņai, no orgāna šūniņas netop uzņemta, tek tālāk caur saišķu audu šķīrbām, savienojās tad ar šķidrumu, kas gājis cauri orgāna šūniņai, lai pēdīgi kopīgi ietecētu venozā asinsstrāvā. Pa šiem trijiem ceļiem pastāvīgi tek dzīvību nesošā straume, stiprāki vai vājāki, te pa vienu, te pa otru, atkarībā no fizioloģiskiem jeb patoloģiskiem apstākļiem.

Bez tālākas runas skaidrs, ka slimības gadījumos šai trīsceļu strau-
mei dažādi jāmainās, tāpat saprotams kā arī slimības procesu varētu ie-
spaidot, ar nodomu iespaidojot un varējot šo triju strāvu virzienu. Tera-
peitiski tam ir vislielāka nozīme. Jājautā tikai, vai tas praksē iespējams.
Uz to jāatbild, ka tiešām ir mūsu varā diriģēt un vadīt šo dzīvības strauti
zināmā (dažreiz ļoti plašā) apjomā. Ja mums piem, darišana ar sirds
vājumu, tad muskuļu šķiedras savēlās nepietiekoši, asins tek pa vadiem
lēni un nepietiekošā daudzumā; arī caur kapilārsienīņām audos iziet sa-
mērā neliels šķidrums daudzums; nepietiekošā daudzumā šķidrums tek
tanī gadījumā arī caur muskuļu šķiedrām. Ja nu mēs dodam Digitalis.
muskuļu šķiedras sāk intensīvāki kotrahēties un paplašināties, t. i. izdarīt
lielāku darbu. Pēdējais iespējams tikai pateicoties tam, ka šķidrums
straume, kuŗa visu laiku ietek no kapilāriem saišķu audos, Digitalisa me-
dikācijai sākoties, palielinātā un pastiprinātā veidā sāk virzīties caur
muskuļu šķiedrām. Saskaņā ar mūsu līdzšinējiem farmakoloģiskiem uz-
skatiem Digitalis visupirms taču iedarbojās uz sirdsmuskuli. Sirdsvā-
jums labojās.

Mums ir vēl cits līdzeklis, kuŗš spējīgs uzlabot sirds vājumu. Tas ir
siltums. Ja mēs novājināto sirds muskuļi 20 minūtes iespaidojam ar dia-
termiju, daudzos gadījumos mēs tad arī konstatējam sirds darbības uz-
labošanu kā objektīvi, tā arī subjektīvi. Grūti pielaist, ka termisks (sil-
tuma) kairinājums varētu pamudināt muskuļu šķiedras uz paaugstinātu
darbību. Ātrāk būtu sagaidāms, ka siltums muskuļi novājina, resp. pa-
plašina. Ja, neskatoties uz to, ar siltuma iespaidu panāk sirds darbības
uzlabošanu, tad šeit šis sakars jāsaprot citādi, nekā pie digitalisa iedar-
bošanas. Pie katra sirds muskuļa vājuma lielu lomu spēlē disimilācijas
produktu sakrāšanās. Daži domā, ka muskuļa vājumam par iemeslu ir
noguruma vielu sakrāšanās pašās muskuļu šķiedrās, citi turpretim turās
pie uzskata, ka novājinājums atkarīgs no minēto vielu sakrāšanās saišķu
audu šķīrbās un limfu ceļos. Pēdējā gadījumā mēs varētu saprast, kāpēc

siltums spējīgs uzlabot sirdsvājumu. Siltums paplašina arterijas un kapilārus; asins pieplūšana notiek lielākā mērogā un paātrinātā tempo. Mēs zinām, ka pie tādiem apstākļiem arī caur kapilāru sienīņu lielāks asins šķidrums daudzums iespiežās saišķu audu starpās. Palielinātā daudzumā no kapilāriem izgājušā svaigā asins plazma ar lielu sparu virzās saišķu audiem cauri, aizskalo tā sakot pirmā instancē noguruma vielas; tādā veidā piegādā sirds muskuļiem labāku barību, caur ko uzlabo, bet jau otrā instancē, sirdsmuskuļa kontrakcijas spēju. Tādā kārtā caur siltumu mēs pastiprinām dzīvības straumi netik vien caur arterijām un venām, bet galvenām kārtām caur saišķu audiem, tas ir vispārīgi caur mesenchimu. Katram ārstam zināms, ka sirds vājuma apkaļošana šie divi līdzekļi, digitālis un siltums terapeitiski nav līdzvērtīgi. Primāra muskuļa vājuma gadījumā digitalisam ir priekšrocība pret siltumu, kā ledarbošanas intensitātes, tā arī ilguma ziņā. Asins vadu vājuma gadījumos turpretim ir otrādi. Arvienu jāņem vērā asins vadu darbības loma. Kapilāru sienīņu caurlaišanas spēja zināmos gadījumos var būt pazemināta, no kā cieš arī saišķu audu caurskaļošana; jeb atkal citos gadījumos kapilāru sienīņas spējīgas secernēt samērā labi, bet viņas nevar savu funkciju izmantot, ja sašaurinājas attiecīgā arteriola. Tamlīdzīgu stāvokli mēs piem. novērojam pie angina pectoris, kad kapilāriem nav iespējams sadabūt pietiekošā daudzumā barības šķidrumu tāļākai transportēšanai caur pamataudiem un priekš parenchimas. Terapeitiski šeit pirmā vietā nestāv vis barojuša šķidrums cirkulācijas uzlabošana caur pamataudiem jeb caur parenchimu, bet tieša ceļa atbrivošana no arterijas caur kapilāriem uz venām. Bieži mēs to sasniedzam ar nitrātiem. Ja turpretim mūsu nolūks ir netikvien atvieglināt direktās cirkulācijas ceļu, bet uzlabot arī šķidrums cauriēšanu caur kapilārsienīņām, lai pamatīgāki caurskalotu arī pamataudus (p. p. pie arterioskleroses, nefritiskiem edēmiem etc.), mēs lietojam purinderīvatu resp. teobromīna preparātus un siltumu. Ja arī de facto attiecības ir daudz sarežģītākas un nav tik vienkāršas, kā tas nupat šematiski attēlots, tad tomēr katram jāpielaiž, ka minētie uzskati savos pamatvilcienos ir pilnīgi pamatoti.

Lai ciknecik saprastu, kādā ceļā iespējama atgriešanās pie veselības, t. i., kā norisinājas higiogenezē, vajag būt skaidrībā par empirisku paradību, kas pastāv iekš tam, ka katra caur kairinājumu no līdzsvara izvesta funkcionējoša vienība, atkarībā no kairinājuma dabas, uzrāda tendenci pēc ilgāka jeb īsāka laika atgriezties ka morfoloģiski, tā arī funkcionāli agrākā fizioloģiskā variācijas aplokā, protams, ja kairinājums nav šo vienību bojājis pārāk par zināmu mēru. Šo spēju pēc kairinājuma atgriezties parastā variācijas platumā, es nosaucu par „redressibilitati“. Citi tai vietā lieto nosaukumu „reversibilitate“. Tai vietā, kur patogenais kairinājums lielākā vai mazākā organisma daļā izsaucis diskorelāciju, atsevišķo korrelatīvo faktoru redressibilitate ir dažāda. Visstiprāki cietušais faktors redresējas vēlāk, mazāk cietušais — ātrāki. Veselība sasniegta tad, kad visi faktori ir redresējušies līdz tādai pakāpei, kur organismam ir dota iespēja atkal sasniegt zināmu korrelatīvu optimumu. Tikai tagad sasniegtais optimums neatrodas vairs vecā līmenā, kāds bija priekš saslimšanas, bet gan uz cita, jauna līmeņa. Sasniegt terapeitiski šādu optimumu mums izdodās bieži, ja mēs ar saviem līdzekļiem protam minēto trīsveidīgo straumes virzienu modificēt. Atgādāsimies vēlreiz

iepriekš sacīto, ka tiešām veselība tikai tur var eksistēt, kur visu trīs pamata faktoru, t. i. šūniņas, barības vielu straumes un nervu režijas — optimālā korrelatīvā funkcija nodrošināta. Viena no slimības galvenām īpašībām pastāv taču iekš tam, ka barības vielu straume vairs neplūst caur minētiem trīs cirkulācijas ceļiem viņas fizioloģiskā sadalījumā, daudzumā un labumā.

Kā ar cellularpatoloģiju nepietiek, lai mēs tiktu tālāk slimības pārādību izprašanā, — pie tādas pārliecības pēdējā laikā nāk arī citi autori, un es sajūtu gandarījumu, ka starp šiem autoriem atrodas arī vairāki patologi un patologo-anatomi. Šie pētnieki grupējas galvenām kārtām ap G. R i c k e r u un aizstāv uzskatus, kas ļoti tuvi tiem, ko es no klīniskā redzes stāvokļa jau gadiem ilgi uzsvēru savās lekcijās. Savu un savējo līdzstrādnieku izmeklējumu rezultātus R i c k e r's ir sakrājis un šogad (1925.) savā grāmatā „Pathologie als Naturwissenschaft“ ar blakusnosaukumu „Relationspathologie“ publicējis. Savā grāmatā R i c k e r's attīsta ideju, ka tikai relācijas patoloģija var derēt kā pamats apzinīgai un sajēgas pilnai ārsta darbībai. Un tomēr man jāuzsver, ka ārstam nepietiek ar relācijas patoloģiju. Relācijas patoloģija novēro notikumu sakarību viņu ritošā kauzālā virknējumā. Bet ārsts nav tikai dabas zinātniski domājošs patologs. Viņš ir kas vairāk. Viņam vajaga būt kam vairāk. Pie slimnieka gultas viņam jābūt ekzaktam dabas zinātniekam, biologam, filozofam un māksliniekam reizā. Ar šādu četrkārtēju īpašību, bet ne vienīgi no dabas zinātnieka-patologa redzes stāvokļa, viņam jāveic lielā slimības sinteze, runājot reizē dabas zinātnieka, biologa, filozofa un mākslinieka valodā. Ārsts rikojās zem tās sajūtas, ka vis tas, kas ķermenī norisinājas, nav bezgalīgs, viens aiz otra sekojošs procesu virknējums; kā dzīvības procesi nenorisinājas vienkārši sekojošās relācijās, bet visi viņi savā starpā ir korelatīvi saistīti, citiem vārdiem, starp visiem viņiem pastāv īsta partnerība ar virzienu uz noteiktu kopēju mērķi. Tādēļ arī ārstam vēl nepietiek ar relācijas patoloģiju, viņam ir nepieciešama k o r e l a c i j a s patoloģija. Starpība ir principiāla ziņā priekš ārsta ļoti liela. Ārstam, pielietojot relācijas patologa domāšanas veidu, nav iespējams pareizi uztvērt, novērtēt un nozīmi saprast atsevišķām parādībām viņu kopībā attiecībā uz terapeitiskiem mērķiem, un tas taču ir tas visnepieciešamais racionalai terapeitiskai iedarbībai. Bet šā novērtējuma un nozīmes izpratne tiek atvieglota caur korelācijas patoloģiju, kā es to uzstādu, jo viņa iziet no tās pamata patiesības, ka visi noteikumi ķermenī nav vienkārši viļņveidīgi, tā sakot lineari, norisinojošas maiņas starp actio un reactio, bet gan noslēgts riņķis, kur savstarpējas partnerības princips uzskatāms par bāzi visu notikumu ārstnieciskai saprašanai.

R i c k e r'a grāmatu caurstudējot var pārliecināties, ka viņa relācijas patoloģija galu galā tomēr pieņem no manis uzsvērtas korelācijas patoloģijas nokrāsu. To var slēgt no viņa vārdiem (356. l. p.): „Der Organismus ist ein System von Vorgängen in Beziehungen zu einander und zu Vorgängen der Umwelt; von der Art dieser Beziehungen hängt ab, ob der Mensch gesund oder krank ist, und wie die Krankheit verläuft.“ Un ne relācijas fizioloģija, bet gan korelācijas fizioloģija ir, ja R i c k e r's saka (335. l. p.): „dass jedem physiologischen Vorgang wie ein spezifisches Verhalten des Parenchyms, so ein solches der innervierten Strombahn und des Blutes entspricht“. Un vēl (368. l. p.): „dass sich die physio- und

pathologischen Vorgänge zwischen dem Nervensystem, dem Blute und den Organen des Körpers abspielen“.

Ricker's ir parādījis, cik izcilus svarīgu lomu spēlē asins vadu inervācija patoloģiskā notikumu gaitā, lai gan ar viņa pamattēzi, kā iekrats patogenais kairinājums vispirms iespaido inervāciju, nav iespējams būt vienos prātos. Bet mēs varam viņam sekot, ka viņš saka, ka no arteriolu un kapilāru nervu stāvokļa, kuņu platums bieži uzrāda pretēju izturēšanos, atkarējās ne tikai asins tecēšanas paātrināšana jeb palēnināšana; no viņa atkarējās, cik daudz, vai cik maz, un speciēli kuņi asins elementi caur kapilāru sienu audos nokļūst; no asins vadu inervācijas lielā mērā atkarējās, kādas un cik plašas patologo-anatomiskās sekas iestājas slimīgo notikumu vietā.

Tā tad arī top saprotams, ka pie katras higiēnēzes asins vadu inervācijas iespaidošanai un caur pēdējo trīspakāpīgas šķidruma straumes intensitātes un kvalitātes variēšanai jāpiekrit sevišķi svarīgai lomai. Ievēribu pelna arī parenchīmas šūniņu direktais nervu iespaidošanas veids; bet nav jāaizmirst, ka caur to eo ipso reflektoriski tiek iespaidota asins vadu inervācija. Visā visumā varam mēs teikt, ka visos mēģinājumos veicināt higiēnētiskās parādības kā sarkanu pavedienu cauri jāietur tendenci pēc vajadzības nolūkam piemēroti variēt trīspakāpīgo šķidruma straumi.

Lai saprastu kaut galvenos vilcienos higiēnētiskās parādības no kliniski terapeitiska redzes viedokļa, mūsu uzmanība jāpiegriež ne tām slimībām, kuņas pašas izveselojas, bet pretēji, slimībām, kuņas pašas neizveselojas, t. i. uz to lielo skaitu kronisko slimību, kur, ja vispār ir iespējams, tad tikai ar mākslīgu palīdzību var tikt sagatavots ceļš uz higiēnēzi.

Metīsim skatu uz to lielo „veselības meklētāju baru“, kas katru gadu pēc garīem ziemas mēnešiem, kad iemantotas dažādas ciešanas (diskorelācijas), ar vasaras sākumu atstāj pilsētu, lai pēc ārsta padoma pie jauniem dzīves noteikumiem pazaudēto darba spēju atgūtu, t. i. lai, cik vēl tas ir iespējams, iepriekšējas fizioloģiski optimālas korelācijas atjaunotu. Viens sasniedz sava stāvokļa uzlabošanu ar saules vannām, otrs caur peldēšanu atklātā jūrā, trešais ar siltām jūras vannām, ceturtais ar CO₂-vannām, piektais ar siltām dūņu jeb smilšu vannām. Otra grupa dzer minerālūdeņus, lieto zināmus medikamentus, ietur noteiktu diētu. Visi bez tam neatlaidīgi piespiežas pēc iespējas vairāk uzturēties svaigā tīrā gaisā.

Ja nu ar augšminētiem līdzekļiem pie daudziem patiesi tiek pamatoti ievādīta higiēnēze, t. i. ja ar viņiem tiek sasniegta kuņa, zarnu trakta, elpojamo orgānu, cirkulācijas orgānu, nervu sistēmas, ādas, locītavu u. t. t. afekciju uzlabošanas jeb izveselošanas, tad jau uzriet jautājums, kādas dabas ir šās higiēnētiskās parādības.

Nevar būt mans uzdevums šīs dienas priekšnesumā apskatīt visu minēto līdzekļu iedarbības veidu. No korelācijas patoloģijas redzes stāvokļa par to vajadzētu sarakstīt veselu jaunu mācības grāmatu. Speciēli, kas attiecās p. p. uz balneoterapijas līdzekļiem, mums jākonstatē, ka viņi jāuzskata kā dažādu veidu kairinājumi uz vegetatīvo nervu sistēmu un kā sakarā ar to notiek trīspakāpīgas šķidruma straumes iespaidošana. Par piem. mēs varam ar saules jeb dūņu vannām sasniegt intensīvu kai-

rinājumu uz vegetatīvās nervu sistēmas galotnēm un caur to arī ne tikai maksimālu aktīvu hiperēmiju, bet arī maksimālu aktīvu hiperlimfiju. Sakarā ar aktīvu hiperlimfiju intensīvāk funkcionē jaunas saišķu audu šūniņas un leukocīti un secernē attiecīgi pavairotu daudzumu fizioloģisko antivielu, kuņģam ir sava zināma loma pie infekciju (p. p. tuberkulozes) apkaņošanas. Caur intensīvu hiperēmiju un hiperlimfiju, t. i. caur intensīvāku pamataudu caurpludināšanu, p. p. pie dūņu vannām, mēs esam spējīgi reimatiskus, artrītiskus un podagriskus procesus tuvmāt higiēnēzei. Tālāk pelna vēl ievēribu, ka pie kulturas cilvēku vairākuma — pateicoties viņu dzīves apstākļiem — pastāv cirkulācijas diskorelācija starp ādu un iekšējiem orgāniem. Ādā pastāv anēmija, kamēr iekšējos orgānos, spec. abdominalorganos pārsvarā sastrēguma hiperēmija. Izsaucot stipru ādas hiperēmiju, iekšējos orgānos mazinājas sastrēguma spiediens, caur ko uzlabojās viņos ne tikai direkta cirkulācija no arterijām caur kapilāriem uz venām, — uzlabojās arī izcēlušies caur sastrēguma hiperēmiju sastrēguma hiperlimfija, t. i. paātrinājās šķidruma tecēšana arī caur iekšējo orgānu pamataudiem, caur ko orgānu šūniņas tiek nostādītas labākos barošanas apstākļos.

Tā tad nebūs par stipru teikts, ja apgalvo, ka visu higiēnētisku parādību ieviešana ir domājama un iespējama vislielākā mērā caur vegetatīvās nervu sistēmas iespaidošanu, caur ko tanī pašā laikā arī ir iespējams variēt trīspakāpīgo šķidruma straumi.

M. K. Es domāju, ka esmu Jums parādījis, ka priekš ārsta domas un darbības ir jauni ceļi nepieciešami. Priekš higiēnēzes mums ir vajadzīga uz jaunām pārdomām būvēta korelācijas patoloģija un ar to saistīta korelācijas terapija. Mums ir vajadzīga korelācijas fizioloģija un korelācijas farmakoloģija. Tikai tādā ceļā mums būs iespējams atrast pāreju no diagnozes uz terapiju. Līdz šim tādas pārejas mums trūkst, viņa ir atrodama attīstamā mācībā par higiēnēzi.

KAUZALITĀTE UN FINALITĀTE ZINĀTNE UN DZĪVE.

(Akademiska rektora runa Latvijas Universitātes gada aktā 28. sept.
1927. g.)

Prof. Dr. med. M. Zīle, terapeitiskās fakultātes klinikas direktors.

Augsti godājamais prezidenta kungs! Augsti godājamie svētku viesi!

Ikkatram ārstam un ikkatram sociologam, kuŗš spējīgs uzmanīgi novērot, kas notiek apkārt mums, ar sašutumu jāatzīst, ka caur visām eiropēiskām tautām iet lieli baiļu viļņi un ir dzirdami no visām pusēm saucieni: „glābjiet no sirgšanas, dodiet vairāk veselības!”

Šie baiļu saucieni attiecas ne tik vien uz to, ka vienmērīgi vairojas miesīga sirgšana, bet arī uz to, ka vienmēr smagāki tiek satricināti sociālās dzīves etiskie pamati.

Ārsti un sociologi zināja, ka cilvēce miesīgi un etiski jau ilgi pirms kara uzrādīja simptomus, kuŗi pārliecināja, ka neskatoties uz tā saucamo kultūru, uz civilizācijas progresu, uz spēcīgi attīstīto valsts higienu un ar tās savienoto infekcijas slimību samazināšanos, kā, neskatoties uz visu to, cilvēces miesīgais, garīgais un ētiskais veselības līmenis sāka grīmt.

Skatoties, ka ikgadus pēc ziemas ciešanām un pūlēm tūkstoši un atkal tūkstoši no visām malām cenšas atstāt savu darba vietu, kad nevien bagātie, bet arī trūcīgie, dažreiz pat ar pēdējiem līdzekļiem, kad liels un mazs, jauns un vecs, itkā no kategoriska imperatīva dzīti, bēg no tā raganu katla, kā viņi nosauc savu profesionālo dzīvi, lai kādu laiciņu pavadītu dabas klēpī, viens uz laukiem, otrs mežā, trešais pie jūras, ceturtais kalnos, — lai atgūtu veselību un dvēseles līdzsvaru, — skatoties uz visu to, mums jāsaprot, ka mūsu kultūrā, mūsu civilizācijā, mūsu higiēnā daudz kas nav kārtībā. Un kad mēs patiesīgi, roku uz sirds liekot jautājam, kādēļ gan mēs ikgadus no sava darba lauka bēgām prom brīvā dabā, tad jāatbild, ka vairums no mums instinktīvi sajūt, ka mūsu miesīgais posts lielā

4

mērā ir saistīts ar mūsu garīgo postu. Mūsu ethos ir samaitāts, mēs neprotam dzīvot.

Kāds ārsts-filozofs reiz izteicies, ka cilvēka sirgšana dibinājās vienīgi uz viņa domu kļūdām. Kaut gan šim izteicienam ir stipri hiperboliska nokrāsa, tomēr viņā daudz patiesības. Ja mēs nepareizi domājam, mēs nepareizi arī rikojamies un dzīvojam, caur ko rodas ļaunas sekas mūsu miesīgam un garīgam veselības stāvoklim.

Tā tad pareiza domāšana ir viens no pamatiem mūsu miesīgai un garīgai labklājībai. Bet pareizai domāšanai piederās ne tik vien zināšanas, bet par visām lietām arī izglītība. Zināšanas un izglītība nav viens un tas pats.

Mūsu Universitātes satversmes pirmais pants skan sekoši: Universitāte ir augstākā zinātnes un izglītības iestāde valstī. Viņas uzdevumos ietilpst: veicināt zinātnisko pētīšanu un zinātnes izplatīšanu tautā un gatavot Latvijas vajadzībām darbiniekus ar augstāko izglītību." Mūsu likumdevēji ir tādā kārtā gribējuši pastiprot (kā tas visās citās valstīs notiek), ka katram Universitātes absolventam jābūt ne tikai savā speciālitātē zinātajam, bet arī vispārīgi patiesi izglītotam cilvēkam. Paturēsim prātā, ka zināšana ir zinātnes kategorija, izglītība turpretim ir socialās sadzīves izprašanas kategorija. Tas mums augstskolas mācības spēkiem nekad nav jāaizmirst. Mācības spēku pienākums ir nevien dot līdz dzīves ceļā saviem klausītājiem zināmu daudzumu praktiskas un teoretiskas zināšanas, bet arī viņus izglītot, t. i. padziļināt viņu izpratni, norādīt virzienu, par kuŗu ved atziņas ceļš, lai viņi izprastu, ka būs dzīvot savai tautai un tēvu zemei par godu.

To bez šaubām Universitātes mācības spēki jau no laika gala visur būs sapratuši un attiecīgi arī mācījuši un darbojušies. Bet kādēļ tad gan visas šīs mācības un attiecīgā darbība nav apmierinājušas cilvēci un darijušas viņu laimīgāku? Kādēļ gan miesīga un garīga sirgšana nav mazinājusies, bet, taisni pretēji, pieņemas? Kādēļ cilvēki neprot dzīvot? Vai taš atkarājas no cilvēkiem pašiem, kuŗi negrib jeb nevar saprast šīs mācības, — jeb no zinātnes? Vai neatrastu kļūdas zinātnes, spec. t. s. „eksaktas zinātnes“ attīstības gaitā, pateicoties kuŗām pašai zinātnei kā arī izglītībai jānonāk uz neceļiem? Vai zinātniskas d o m u k l ū d a s nav bijušas par iemeslu tam, ka visa kultūras pasaule miesīgi un garīgi cieš? Jo neaizmirsīsim: ja nepareizi domājam, tad dzīvojam arī nepareizi. Vai zinātne pareizi domājuse?

Saviem tālākiem iztirzājumiem es ņemšu par izejas punktu pētīšanas lauku, kurš stāv man vistuvāk: t. i. medicina, resp. dziedniecība.

Ne bez iemesla ģenialais Virchovs ir uzstādījis postulātu, ka medicīnas ideālais uzdevums būtu radīt vienu vienīgu mācību par cilvēku visā viņa visumā, ar visām viņam piemītošām materialām un garīgām potencēm. No otras puses man jāsaka, ka ikkatrs pētnieks, man liekās, nāk galu galā pie slēdziena, ka katra zinātne bez izņēmuma slēpj sevī misteriju. Visspilgtāki tas ir sajūtams medicīnā.

Kā tikt pie skaidrības?

Gribu šeit iepriekš īsi paskaidrot svarīgu pamatjautājumu: sekīga dziedniecības, kā arī citu zinātņu attīstība tiek pa lielākai daļai aizkavēta caur to, ka pietiekoši neizšķir „zināšanas“ un „atziņas jēdzienu relatīvo saturu“ (nojēgu). Katrai medicīnas disciplīnai ir savas zināšanas un savas atziņas. Anatomijai p. p. ir savi fakta sakopojumi, t. i. ir savas zināšanas. Bet ievērojot, ka katrs fakts ir pats par sevi tikai simptoms no kāda lielāka sakara, anatomija caur šo faktu kontrapunktēšanu, t. i. caur loģisku abstrakciju, nāk no zināšanas pie atziņas. Šīs atziņas tiek ņemtas vērā no uz cita līmeņa stāvošas zinātnes (p. p. Fizioloģ. resp. Patoloģ.) un tiek uzskatītas jau kā fakti, t. i. kā zināšanas materials, kurū viņa līdz ar pašu gūto materialu pārstrādā uz jaunu atziņu.

Augstāk par citām medicīniskām disciplīnām darbojas zinātne, kurū saucam par dziedniecību. Priekš viņas var citu disciplīnu „atziņas“ būt arī tikai „zināšanas“ materials un viņa cenšas pēc vēl plašāki aptverošas atziņas caur šo zināšanas materialu kontrapunktēšanu ar zināšanām un faktiem, vāktiem dziedniecības laukā. Tā pakāpeniski mūsu zinātniskais ieskats nonāk no daļatziņām līdz vienmēr augstākai un aptverošākai kopatziņai. Kā katrai zinātnei vispārīgi, tā arī medicīniskai zinātnei un tās nozarēm (anatomijai, fizioloģijai, patoloģijai etc.) ir savi zināšanas fakti sakopojumi un savas atziņas. Klīnika no savas puses mēģina caur visu šo daļatziņu kontrapunktēšanu nonākt līdz vēl augstākai un aptverošākai kopapziņai. Bet ja pie kaut kādas daļatziņas formulēšanas pētnieki maldījušies un pielaiduši loģisku domu kļūdu, tad visai klīniskai uzbūvei agri jeb vēlū jāsabrūk. Neaizmirsīsim, ka abstrakta loģiska domāšana, t. s. sintēzējošais loģiskais gala slēdziens ir augstākais un uzticamākais vadonis jebkurai zinātniskai pētīšanai; jo

6

konkreto varam izprast tikai caur abstrakciju. Paceļas jautājums, vai daļdisciplīnu atziņās nav ieviesušās kļūdainas resp. neloģiskas konstrukcijas. Tādas šaubas tiešām sāk pārņemt arvienu plašākas kliniskas aprindas un sakarā ar to, dziedniecība, kā ārstnieciskā pētīšanas metode, pārcieš pašlaik savādu un smagu krīzi. Viņa atrodas ilgstošā rūgāšanas stadijā, kuŗas iznākums vēl nemaz nav apsverams, un kuŗas beigas nav paredzamas. Iemesls galvenā kārtā ir tas, ka medicīniskos pētījumos daudzkārt neietur mierīgo evolūcijas ceļu. Pētnieki daudzkārt ir nepacietīgi palikuši un grib ātri iespiesties jautājumos, kuŗi gan vērtīgi, lai pēc viņu noskaidrošanas censtos, bet pagaidām uzskatāmi tikai kā neierobežotas spekulācijas problēmi.

Kauzalā pētīšanas metode līdz šim valdījusi visā medicīnā. Tikai kauzalā pētīšana tika atzīta par eksaktu, pie kam uzsvēra, ka tai jāaptver visas medicīniskās disciplīnas, citiem vārdiem, ka kauzalā pētīšana satur sevi jau garantiju par visu medicīnas disciplīnu problēmu sīkumu noskaidrošanas iespējamību. Tādi uzskati daudzus klīnicistus vairs neapmierina. Atzīst gan, ka attiecībā uz vairākām medicīniskām daļdisciplīnām (kā anatomija, fizioloģija, patoloģija, farmakoloģija) eksaktai kauzalai pētīšanai ir bijusi vislielākā nozīme, bet apgalvo ne bez pamata, ka ārstnieciskai darbībai, t. i. tai nozarei, kuŗas dēļ vispārīgi tikai ir attaisnojama medicīnas studēšana, kauzālītātes pētīšana par sevi esot nepietiekoša. Ilggadīgās debatēs tiek pastrīpots, ka vajadzētu mēģināt uztvert arī dzīvības parādību nojēgu. Tā tad grib pāriet no kauzālītātes taisni uz parādību nojēgas uztveršanu.

Te, lūk, ir loģiska kļūda! Te, lūk, ir avots tik biežām un asām domstarpībām. Vai tad jau eksistē ceļš, kas tieši ved no kauzālītātes uz nojēgas uztveršanu? Nekādā ziņā nē! Starp abiem jēdzieniem guļ vēl plašs un neizpētīts bezdibens. Mēs visi sajūtam, ja gribam būt patiesīgi, lielu iekšēju šķelšanos. Uzaudzinašiem kauzālās pētīšanas dogmās un ilgstoši no viņām iespaidotiem, mums jāatzīstas, ka kauzalā pētīšana nekā nezīn, nedz zināt var, par parādību nojēgu mūsu organismā. Tik tāļu viņa ir pilnīgi loģiska. Mūsu iekšējais cilvēks turpretim ar visu sparū vairās no šāda uztvēruma, pēc kuŗa viss, kas notiek mūsu organismā un līdz ar to visa mūsu dzīve, būtu bez kaut kādas nojēgas. Tā tad spaidu stāvoklis ir tāds, ka, no vienas puses, ar kauzālās pētīšanas argumentiem mēs par nožēlošanu neesam spējīgi jeb kuŗu nojēgu uztvert, bet no otras puses, mēs intuitīvi itkā esam pārliecināti, ka procesiem mūsu

organismā resp. visai mūsu dzīvei, vajadzētu būt noteiktai nojēgai. Tā tad: intuīcija kontra kauzālītāti!

Vispirms jāuzsver, ka par kaut kādas parādības nojēgu mūsu organismā resp. par kaut kāda cilvēka darbības nojēgu tikai tad varēsīm runāt, kad būsīm iepriekš analizējuši kopnotikumu sastādošos daļnotikumus, vai viņos redzams kaut kāds sinergisms, tendence, t. i. kaut kāds kopīgs virziens uz kopnotikuma izveidošanu, „eine Zielstrebigkeit“, „eine Ganzbezogenheit“. Ja tas tā nav, tad viss notikums izlikšies mums bez jebkādas nojēgas.

Lai saprastu sekošus manus iztīrījumus, ir nepieciešami patūrēt prātā, ka starp ārsta un socialpolitika darbību un pētījumiem zināmā ziņā nav principiēlas izšķirības. Abiem krit svarā slimīgo parādību pētīšana un viņu novēršana. Ārsta darbība attiecās uz cilvēka organismu, socialpolitika uz socialo organismu.

Ja socialais organisms sastāv no atsevišķu cilvēku organismiem, tad top skaidrs, ka sekmīgai socialā organisma novērtēšanai viņa visumā, daļu pētīšana ir *conditio sine qua non*. To pēdējā laikā, liekas, sapratuši arī socialpolitiķi, jeb vismaz lielā daļa no viņiem, un tamdēļ arī sākuši piegriezt lielāku vērību dabas zinātnes resp. bioloģijas jautājumiem. Bet ievērojot, ka augstākais un komplicētākais bioloģiskais objekts ir cilvēks, ar kuŗu galvenā kārtā nodarbojās medicīna, un tā kā pēdējās uzdevums ir radīt vienu vienīgu mācību par cilvēku ar visām viņa miesīgām un garīgām īpašībām, tad socialpolitiķiem ļoti un nepieciešami jāreķinās taisni ar medicīnas pētījumu panākumiem. Jo patoloģiskas parādības cilvēka ķermenī, kuŗš ir mikrokosmos, salīdzinot ar socialo organismu, atspoguļojas pēdējā kā makrokosmosā. Paliksīm pagaidām vēl pie medicīnas, resp. dziedniecības. Ja mums ārstiem galvenā kārtā darišana ar dziedniecību, ja piedzīvojumi māca, ka saslimšanas gadījumā vairums spēj izdziedināties, un ja sakarā ar to gribām uztvert izveseļošanās procesa parādību nojēgu, tad vajaga vispirms tos atsevišķos faktorus, kuŗi pie izveseļošanās, jeb higienezes, kā es šo procesu nosaucu, nākuši gaismā, pārbaudīt viņu kopībā, vai viņos valda patiesi. higiogenetiskā tendence, jeb tur nekas tamlidzīgs nav konstatējams. Līdz tam mums vēl nav tiesības spriest, vai slimības izdziedināšanā atrodami nojēgas faktori, jeb slīnam būt un veselam palikt pierakstāma „ne-jēga“, „nejaušība“, t. i. chaos. Katras dziedniecības, t. i. terapijas attaisnojums bazējas vienīgi uz tās empiriski iegūtās pārlicības, ka organismā valda potenciāla higiogenetiska tendence, t. i. dziedināšanas tendence. Un terapijas vie-

8

nīgais uzdevums tā tad būtu slimības gadījumos piepalīdzēt organismam pārvērst viņa potenciālos higiogenētiskos faktorus aktuēlā higiogenezē.

Ja vēlamies medicīniskai pētīšanai nodrošināt evolucionāru at-tistības gaitu, tad nedrīkstam, kā daudzi to gribētu, tūlīt taisīt lē-cienū no kauzālās pētīšanas uz parādību nojēgas uztveršanu. Ie-priekš vispusīgi jāapgaismo starp abām nozarēm atrodošās starppa-kāpes, pie kam mēs varēsim pārliecināties, ka tās sevi slēp fakto-rus, kuŗi ne tikai ārstnieciskai, bet arī vispārīgi cilvēciskai vērtē-šanai un darbībai ir no svara.

Kauzālā pētīšana izmeklē notikumus viņu likumīgās sukcesijas, t. i. kauzāla pētīšana konstatē rela c i j a s. Zīmējoties uz patolo-ģiju, jāsaprot, ka kauzālā pētīšana savā visumā dod materialu re-la c i j a s patoloģijai. Bet izrādās kā ārstniecisku, speciēli klinisku pētīšanu, kauzālā pētīšana par sevi vēl neapmierina un arī nevar apmierināt, tamdēļ ka viņa dziedināšanas procesu izprašanai ļoti maz dod. Esmu tamdēļ priekš gadiem jau, un arī līdz šim pastā-vīgi uzsvēris, ka nevis relaciju patoloģija spēš veicināt slimīgo pa-rādību izprātni, bet gan korrelaciju patoloģija.

Pēdējā atver mums pavisam jaunus horizontus un drīzi neapšau-bāmi pārliecina, ka mūsu ķermeņa procesos valda bez kauzālītātes arī vēl finalitātes princips, t. i. princips, kurš postulēts jau priekš 100 gadiem no K. E. v. Baer'a un daudziem citiem pazīsta-miem pētniekiem.

Gribu 2 piemēros paskaidrot, ka bioloģijā kauzālam novērtēju-mam bez finala nav iekšēja attaisnojuma. Izvēlos mācību par anta-gonistiskām funkcijām un problemu resp. jēdzienu par „produktīvu darbu“.

Kad mēs izdarām mēģinājumus ar izgrieztu asinsvadu un re-dzām, ka tas no viena ķīmiska šķidruma savelkas un no otra izplē-šās, tad esam kauzāli pētījuši un ar to abu līdzekļu antagonistisku iedarbību konstatējuši. Ar dažādiem kairinājumiem varam dzīva cilvēka asinscirkulācijas sistēmā novērot tos pašus antagonistiskus efektus. Visi cilvēka organi, (un tā tad arī asinsvadi) stāv zem divu nervu, t. s. vagus un simpatikus iespaida. Skateties pēc tam, kuŗu nervu mēs kairinām, novērojam asinsvadu dilatāciju jeb kon-trakciju. Pamatojoties uz to, fizioloģija apgalvo, ka šie abi nervi ir isti antagonistī. Kauzāli, t. i. tīri mehaniski - materialistiski domājot tāds slēdziens, liekas, būtu pareizs; no ārstnieciskā, t. i. kauzāl - finala viedokļa turpretīm tas ir nepareizs. Antago-

nistu darbības efekts ir spraigums un spraiguma maiņas. Jau katra auda ķīmiski - molekularos notikumos konstatējam spraigumu un spraiguma maiņas. Uz pastāvīgu spraigumu aizrāda polārais jonu iestādījums (anijoni un katijoni), uz pastāvīgu spraiguma mainu katra auda nepārtrauktas jonu koncentrācijas pārmaiņas. Sakarā ar šo anijonu - katijonu funkciju novērojam spraiguma maiņas katrā atsevišķā ķermeņa organā, šķērsstriņainā skeleta muskulatūrā tāpat, kā arī iekšējo organu gludā muskulatūrā, asins vados, bronhos, gremošanas traktā un visos dziedzeros. Pastāvīgu spraigumu un spraiguma maiņas novērojam arī starp atsevišķiem orgāniem un smadzeņu centriem. Jāuzsver vēl, ka spraiguma maiņa mēdz norisināties noteiktos ritmos, un pamatojoties uz to kāds liels filozofs ir apgalvojis, ka dzīvība esot galvenā kārtā spraigums un ritums. Bet tāds uzskats ir ļoti vienusīgs.

Fizioloģija jau sen konstatējusi, ka katrs process veselā organismā ir saistīts ar zināmu produktīvu darbu efektu, t. i. ar darbu, kurš savā rezultātā veicina dzīvības resp. veselības uzturēšanu. Tādu organu darbu nosaucām par pozitīvu darbu. Ar to pašu ir arī sacīts, ka dažreiz orgāni veic arī nepozitīvu, t. i. neproduktīvu darbu. Pozitīvi - produktīvu darbību mēs novērojam organismam atrodoties veselības stāvoklī, neproduktīvu darbību — kā lielāku jeb mazāku komponentu — patoloģisko procesu laikā. Ka pozitīvi - produktīvu darbu vēl izsmeloši nepaskaidro spraiguma un ritma definīcija, bet ka pie šīs definīcijas piederas vēl trešais faktors, nodēres salīdzinājums no dzīves.

Diviem strādniekiem jānogādā smags maiss preču vagonā. Lai šo darbu veiktu, neizbēgami nepieciešams, lai, starp citu, vispirms stātos spēkā antagonistiskais princips. Šis antagonistiskais princips var, piemēram, tikt realizēts tādā veidā, ka strādnieku rokās, uz kurām maiss caur iepriekšējām manipulācijām ir nokļuvis, tiek nostādītas spraiguma stāvoklī caur to, ka abi strādnieki tura savas rokas cieši saķertas. Šis spraigums ir strādnieku antagonistiskās darbības sekas tādējādi, ka viens velk uz vienu, otrs uz otru pusi. Šis antagonisms vēl nevirza maisu vagonā. Maiss nevirzās vagonā arī vēl tad, ja antagonisti sāktu darboties pārmaiņus pastiprinātā veidā, t. i. arī tad, kad stātos spēkā iepriekš minētais ritmiskais princips, — citiem vārdiem, kad stiprāki sāktu vilkt te viens, te otrs, jo šādā gadījumā maiss tikai šūpotos turp un atpakaļ. Pozitīvajam produktīvam darbam — maisa iedabūšanai vagonā — nepieciešams, lai bez antagonistiskā principa sāktu darboties vēl otrs

10

princips, — princips, kurš kopējs abu strādnieku darbībai. Antagonistiem jāklūst partneriem. Bet kur ir partnerība, tur ir arī korrelācijas, tur ir tieksme uz mērķi, tur ir finalitāte. Šī mērķa apziņa, šī partnerība, var būt labprātīgas dabas, ja abiem strādniekiem ir viena un tā pati ideja, jeb arī tā var būt uzspiesta, pie kam darba devējs dod ideju strādniekam, resp. panāk savas idejas izvešanu ar pātaugu.

Šis piemērs rāda, ka produktīvam darbam vajadzīga bez antagonistiska principa arī partnerība, resp. finalitāte, pie kam gan antagonistiskais princips uzskatāms kā katras partnerības nepieciešama priekšpakāpe. Ar citiem vārdiem: katra finalitāte satur sevī arī kauzālītāti. Bez kauzālītātes, bez antagonisma, bez spraiģuma, nav domājama finalitāte.

Ja divi, antagonistiski - kauzāli saistīti faktori sāk darboties bez kopēja mērķa, tad tie paliek par pretiniekiem, kas minētos apstākļos nav spējīgi veikt produktīvu darbu, un tāpēc rada tikai chaosu. Katra finala principa, resp. virsvadības darbība pārved no kauzālā viedokļa antagonistiski imponējošo darbību partnerībā. Šis izteiciens uzskatāms, kā visu dzīvības parādību pamatlikums.

Nesim kādu piemēru no dziedniecības. Sirds un asinsvadi, acimredzot, ir organī asinsnoraidīšanai uz visām organisma malām. Asins vadu muskulatūra stāv zem nervu pāra (simpaticus un vagus) vadības, kuri fizioloģijā līdz šim tiek atzīmēti kā antagonisti. Ja mēs tagad gribām izvest salīdzinājumu ar nupat pievesto divu strādnieku piemēru, kuru uzdevums ir nogādāt maisu vagonā, tad pārvietojamam maisam atbilst asinis, asinsvadu muskulatūra turpretim strādnieku rokām, bet abas nervu sistēmas — vagus un simpaticus — salīdzinājamās ar pašiem strādniekiem. Šis nervu sistēmas uzdevums ir, iespējot asinsvadus, resp. sirdsmuskulatūru, gādāt par optimālu asins sadalīšanu, atbilstot atsevišķu organu miera jeb darbības stāvoklim. Jo vairāk kāds organs strādā, t. i. jo vairāk asins tas prasa, toties vairāk nervu sistēma atvieglina barības vielu pieplūšanu, paplašinot asinsvadus vairāk darbojošu organu virzienā, tai pašā laikā sašaurinot tos citos aplokos. Šī optimālā uz to smalkāko visām organisma prasībām atbilstoša nervu sistēmas darbība iespējama tikai tad, ja tās pamati potenciāli satur partnerību, tas ir, ja abas nervu sistēmas iestādītas netikvien antagonistiski, bet arī korrelatīvi, resp. partneriski. Tiklīdz partnerība netiek līdz savam izpaudumam, tiklīdz tā tad virsroku ņem diskorrelatīvās īpašības, — kas nozīmē antagonistisko īpašību pārsvaru pār

korrelatīvām, — iestājās slimība. Vairums no Jums droši esat dzirdējuši par slimību, kurā mēs ārsti nosaucam par angina pectoris un kurā zināmos apstākļos var izsaukt ļoti mocošas slimības pazīmes. Šī slimība uznāk lēkmēm un izpaužas mocošās sāpēs sirdī un rokās. Nerunājot par citiem patoloģiskiem faktoriem, šīs gadījumos lieta grozās ap krampjveidīgu savilkšanos asinsvadu muskulatūrā pašā sirdī, bet bieži arī dažādās citās ķermeņa daļās. Sirds, kurai visu mūžu, dienu un nakti, jāstrādā, ir ļoti jūtīga pret asinsriņķošanas traucējumiem. Ja nu asinsvads maksimāli sažņaudzas tādejādi, ka nevar būt runas par cik-necik pietiekošu asins apgādāšanu apkārtējos audos, t. i. pašā sirdī, un ja traucējums drīzi nepāriet, iestājas ļoti smagas patoloģiski - anatomiskas pārmaiņas, kas bieži apdraud dzīvību. Viss tas pa lielākai daļai notiek tāpēc, ka nervu pāra kopdarbībā cietusi partnerība. Simpaticus tik stiprā mērā sažņaudzis asinsvadus, t. i. tādā mērā guvis pārsvaru par savu partneri — vagus, citiem vārdiem padarījis neiespējamu tā piedalīšanos cirkulācijas procesā, t. i. optimālā asins piegādāšanā, — šis viņu kopējais uzdevums, — šis finālais princips — vairs nespēj izpausties. Savu izpaudumu dabūjis tikai antagonistiskais princips, simboliski runājot — pretnieku ciņa, kurā gan viens pierādījis savu pārspējošo spēku, bet tomēr visam organismam par ļaunu.

Ja nu tālāk prasītu, kā izskaidrojams šis veselībai kaitīgais antagonisms, — mēs atrodam, ka bieži šo diskorrelāciju izsaukušas pavīsam citas instances. Nervu pārs ņaņem, proti, savus impulsus no zināmiem nervu centriem galvas un muguras smadzenēs. Šie nervu centri savukārt ir lielā atkarībā starp citu arī no jonu koncentrācijas apstākļiem audu šķidrumā, — no fizikaliski - ķīmiskiem spraiguma stāvokļiem. Otrkārt, katrs spraiguma stāvoklis uzskatāms kā antagoniska principa iemiesojums. Bet loģika prasa, ka galu galā visā ķīmiski-fizikalisko spraigumu kopībā jāpiedalās tomēr arī p a r t n e r i s k a m u n f i n ā l a m principam: šādu slēdzienu mēs varam ar pilnīgu tiesību taisīt, jo v e s e l ī g o s apstākļos orgāniem ar minēto spraigumu palīdzību ir iespējams veikt produktīvu darbu, t. i. izpildīt finalu principu. Tā tad bezplāna un bezmērķa akcijas un reakcijas vietā, t. i. vienīgās kauzālītātes vietā, pateicoties visu kauzālo momentu korrelatīvam sakopojumam, dienas gaismā mēdz nākt arī finalitāte. Un ja nu nervu centros vienai vai otrai antagonistiskai funkcijai virsroku ņemot, jeb sāņus novirzoties, tiek apspiests kopējais finālais princips, t. i. mūsu gadījumā optimāla asins apgādāšanas regulācija, sekām jābūt slimība, — pat nāve.

12

Pie kādas atziņas mūs noved šis iztīrājums? Sakoposim visas šīs atziņas vispirms attiecībā uz cilvēka organismu. Jākonstatē, kā normalu, tā arī patoloģisku dzīvības parādību saprašanai kauzālā pētīšana vien vēl ir nepietiekoša. Kā es jau sen arvienu un arvienu esmu uzsvēris, un kā tas tagad arī vispārīgi tiek saprasts, — mūsu ķermeņa organi atrodas korrelatīvās attiecībās. Tālāk tam seko, ka starp tiem pastāv partnerība. Šī korrelāciju radītā partnerība uzskatāma kā vidus stāvoklis starp kauzālītāti un finalitāti. Un tikai partnerības tiešāmības konstatēšana dod mums pilnu tiesību finalos momentus dzīvības gaitās netikvien postulēt, bet arī uzskatīt kā pierādītus. Tā tad kā pirmo šīs dienas iztīrājuma rezultātu mēs varam uzņemt mūsu pētījumu krājumā atziņu, ka organismā, bez kauzālītātes, valda vēl, uz korrelācijām dibināta partnerība, kuŗa savukārt ved uz finalitāti.

Kā otru un svarīgāko atziņu mēs atzīmejam to apstākli, ka visur organismā, kur caur iekšējiem jeb ārējiem iespaidiem partnerība vairs nespēj izveidoties līdz adaequatai finalitātei, kur tā tad valda tikai kauzālītāte un ar viņu saistītais antagonistiskais princips, — ka visur tur iestājas slimības pazīmes ar visām redzamām un neredzamām materialām pārmainām. Mēs nākam tādā ceļā pie negaidīta un pārsteidzoša, bet tomēr loģiska slēdziena, ka adaequatas finalitātes trūkumam jābūt par cēloni patoloģiski - anatomiskām pārmaiņām, un ka tas tiešām tā arī ir. Slimība ir organismam adaequatas finalitātes trūkums. Izveseļošanās ir finalitātes atgūšana. Bet izveseļošanās var notikt tikai tad, kad uz korrelatīvām attiecībām dibināta partnerība slimīgās funkcijas aplokā nav pilnīgi iznīcināta, bet tikai novājināta. Jo tādā gadījumā organismā mājajošais immanentais finalais princips caur partneru pieaicināšanu no citiem funkcijas aplokiem spēj stiprākā mērā iedarboties atkal arī slimā aplokā.

Ja tomēr caur maksimāliem korrelāciju traucējumiem partnerība top galīgi paralizēta, — tad vispār par finalitāti nevar būt nekādas runas un iestājas nāve.

Un tālākie slēdzieni?

Saskaņā ar manu uzskatu dzīvības darbībā jāizšķir 4 pakāpes: 1) kauzālā atkarība, 2) kauzālo momentu korrelatīvs sakopojums, 3) partneriskā iestādīšana un 4) finala darbošanās. Ja finalitāte, partnerība un korrelācijas iznīcinātas, paliek tomēr vēl kauzāla atkarība. Pēdējo nāve neiznīcina, jo ķīmiski - fizikaliskie kauzālīkumi turpina savu darbību arī pēc nāves. No tā mēs redzam,

ka ir absurds dzīvību saprast tikai kauzāl - ķīmiski un kauzāl-fizikaliski. —

Priekšnesuma sākumā es ieminējos, ka pēdējā laikā daudz pētnieku un domātāju dziļi nodarbināti pētot jautājumu par dzīvības un dzīves parādību nojēgu. Pie viena es pastrīpoju, ka mēģinājumi pāriet no kauzālītātes tieši uz nojēgas meklēšanu, daudziem dibināta uz domāšanas kļūdām. Dzīvības procesu nojēgu iztirzāt ir loģiska tiesība tikai tiem, kas bez kauzālītātes gatavi arī korelācijas faktoriem, partnerībai un finalam principam piešķirt to nozīmi, kas tiem dzīvības parādību kopība tiešām arī piemīt. —

Beigās vēl teiksim kādus vārdus attiecībā uz zināmām sociālā organisma parādībām. Sākumā es minēju, ka vairojas netikvien atsevišķu cilvēku slimīgums, bet ka nojaušams pieaugošs sabrukums arī sociālā organismā. Kā to lai saprot sakarā ar nupat iztirzāto?

Es jums sacīju, ka cilvēce, mūs visus ieskaitot, neprot dzīvot, ka mūsu ethos lielā mērā ir samaitāts. Cilvēku vairums domā nepareizi. Tomēr cilvēce viņas kopumā tur nav tik daudz vainojama, cik tās skolotāji, kas izplatījuši nepatiesas mācības. Sākot no pagājušā gada simtņa vidus, kad matematikā, fizikā un ķīmijā lietotas ekzaktas pētīšanas metodes arvienu jo vairāk iespiedās arī bioloģijā un medicīnā, caur ko tiešām nesalīdzināmi vairojās mūsu zināšanas par procesiem mūsu organismā, — iesakņojās pasaules uzskats, kurš visu notiekošo virs mūsu planētas un ārpus tās mācīja saprast materialistiski-mechanistiski-kauzāli. Iestājās materialistiski-mechanistiskais periods, un nepietika slavas dziesmu tai neaprobežotai bezgalīgai perspektīvai, kuŗu atver kauzāli mechaniskā pētīšana. Un tiešām: zināšanas augs milzumā; bet atziņa palika niecīga. Zināšanas vairojās neparastā ātrumā, izglītība turpretim noņēmās. Sākot no apm. 20—30 gadiem atpakaļ mēs redzam, ka materialistiski - mechanistiska pasaules uzskata starojošais spožums stipri nobāl, un ka tai vietā atkal sāk paust jaunu mācību — neovitalismu, kuŗa avots meklējams idealismā. No jauna sākas vecais strīds. Materialisms jeb idealisms.

Ja mēs apsveram 4 no manis skicētās dzīvības pētīšanas pakāpes, mēs pārliccinājamies, ka mechanistiski - materiālā pētīšana skar tikai pirmo pakāpi, — kauzālo atkarību, un mēģina to formulēt. Par korelācijas likumiem tā zin ļoti maz, par partnerības likumu un finalitāti tā turpretim negrib nekā zināt. Mechanistiski - kauzālās parādības izteicās akcijā un reakcijā. Tas izteiksme

ir spraigums, kuru uztur antagonistiskais princips. Ja materialisti - mechanistiskie domātāji uzskatīja, ka kauzāli radīta spraiguma un antagonisma pētišana ir devusi pietiekoši daudz, lai izdibinātu visās dzīvības parādības, — tad ar to, attiecībā uz dzīves uzskatu, viņi cilvēcei izdarījuši visu sliktāko pakalpojumu, jo caur šādu mācību izplatīšanu cilvēcei nepieciešami bija jānovirzās uz sabrukuma ceļu.

Ko mēs redzam pie tagadējās cilvēces? Rāsu naidu, ticības naidu un klasu naidu visur! Citiem vārdiem: antagonistisko principu mēģina veicināt līdz visaugstākai pakāpei. Caur to korrelatīvās attiecības un eventuelā partnerība tiek tādā mērā traucēti, ka tikt līdz optimalai kopējai finalitātei nav ne mazākas iespējas. Ja trūkst īsta partnerība, pats par sevi saprotams, trūkst arī kopējs mērķis, trūkst tā tad arī uz vispārības izveidošanu tiecošas kopējas idejas. Caur to socialam organismam jācieš. Iespaidot finalitātes faktorus nozīmē ideju aktivēt. Neiespaidota kauzālitate ir jebkuras idejas trūkums — ir chaoss. Cilvēka organismā finalitāti resp. vadošo ideju uztura neapzināti dvēseles faktori, iekārtotā socialā organismā vadošā ideja būtu izvedama ar apzinīgu dvēseles faktoru palīdzību. Kas turpretim dzīvības un dzīves procesos neatzīst finalitāti, kādu plāna jeb idejas iemiesojumu, tam, protams, attiecībā pret idealistisko dzīves uzskatu jāizturās noraidoši, tas par savas dzīves leitmotīvu uzskatīs vienīgi materialismu. Viņš darbosies izteikti egoistiski un līdz ar to nedzīvos etiski, jo viņš kaut gan cilvēces loceklis būdams, noliedz kopējus cilvēces mērķus un tādējādi neuztver finalitātes principu. Viņš uzstājas kā kauzāli ekstremitāšu antagonistisks faktors, kas cenšas iegūt visas priekšrocības tikai savai personai un caur to kaitē citiem cilvēces locekļiem. Tāds cilvēks etosa trūkuma dēļ pierāda savu neizglītību, kaut gan citādā ziņā viņa zināšanās nav būtiski jāpārbauda.

Vai ar visu to lai būtu sacīts, ka idealisms uzskatāms kā izglīto cilvēku dzīves un pasaules uzskats? Nekādā ziņā! Idealists gan zin, jeb viņš vismaz intuitīvi sajūt, ka cilvēces kosmosā, pateicoties korrelatīvai iestādīšanai, jāpastāv arī partnerībai, kas realizē finalitātes principu, — immanento ideju. Bet viņš pie tam noteikti noraidoši izturas pret kauzāli - antagonistiskās parādības iemiesoto naida principu. Viņš atstāj neievērotu to, ka kauzālā pētišana, kura mums devusi tik daudz reālu zināšanu, neapšaubāmi pierādījusi antagonistisko procesu esamību visur cilvēka organismā, kamēr tas dzīvo, — viņš neievēro, kā, attiecinot tās pašas domas uz socialo

organismu, naida, t. i. antagonistisku funkciju jāuzskata par dabīgu, jo citādi tā nemaz nevarētu izpausties. Kā lai mēs atrisinājam šo itkā paradoksu?

Ja mēs fakultātes, padomes sēdēs, ministru padomē un saeimā diskutējam, debatējam, strīdamies, varbūt arī naidojam. tad mēs kustamies pa lielāki daļai uz manis skicētās pirmās pakāpes, — kauzāli - antagonistisko darbību pakāpes. Šai pakāpei savukārt ir vairāki līmeņi, no kuriem ekstremākais ir tas, kurā jālokālizē ienaidi. Ienaidi, strīds, debātes tā tad ir kauzālas dabas parādības, kuŗas cilvēku sabiedrībā uztur pastāvīgu, ja arī mainošu, bet katrā gadījumā dabīgi nepieciešamu spraigumu. Jo tikai pateicoties šim antagonismam, pateicoties šim spraigumam, šai kauzālītai ir iespējama attīstība caur korrelācijām un partnerību līdz finalītai. Jo, kā mēs agrāk konstatējām: bez kauzālītes nav arī finalītes. Tāpēc, ja idealisms cilvēces kosmosā pirmā kārtā redz idejas - finalītes izveidošanos un atstāj bez ievēribas kauzālo - spraigumu radošos dabas faktoros kā nenozīmīgus, — viņš būvē gaisa pilis. Un ja materialisms pasaules notikumos savukārt redz tikai kauzālītāti un noliedz finalītāti resp. idejas, — viņš liek gan fundamentu celtni, bet izrādās nespējīgs šo celtni tālāk būvēt. Turpretim, ja mūsu apziņa uztvērusi pareizi visas 4 manis skicētās dzīves parādību pakāpes, mēs nākam pie slēdziena, ka materialisms un idealisms saderas kopā, ka tie ir viena un tā paša domāšanas objekta poli un tāpēc, simboliski runājot, tiem jāfigurē kā partneriem.

Iekustinātā jautājuma galīgai izšķiršanai nepieciešams aizrādīt ar pāris vārdiem vēl uz kādām parādībām. Mēs redzam, ka daudzi no tiem, kas ar pārliecību piekrit materialistiski - mehāniskai dzīves mācībai, paši savā dzīvē neizved kauzāl - antagonistisko principu. Viņi nav egoisti, viņi dzīvo ētiski, savam tuvākam daudz laba dara. Par tiem var sacīt: neskatāties uz viņu vārdiem, skatāties uz viņu darbiem. Sarunā viņi ir pārliecināti kauzālītes piekritēji, darbā viņi ir neapzinīgi viņos mājājošā finalītes principa izpildītāji. Šie cilvēki patiesībā nav materialisti, jo, pēc būtības novērojot cilvēku, nekrit svarā, ko viņš runā, bet gan, ko viņš dara. Šie cilvēki vēl nav pazinuši paši savu būtību.

No otras puses mēs nereti sastopam cilvēkus, kas saucās par idealistiem un uzdodās kā pārliecināti reliģijas resp. ētisko principu piekritēji, kamēr sabiedriskā dzīvē viņi bieži caur savu neiecietību sēj tikai ticības un rāsu naidu. Arī par šiem var sacīt: neskatāties uz viņu vārdiem, bet skatāties uz viņu darbiem. Ar savu darbību

16

viņi uztur visur antagonismu, naidu un ienīšanu. No finalitātes, no produktīvas darbības vispārības labā pie viņiem nav nekas marnāms. Arī šie cilvēki nav izpratuši paši savu būtību. —

Ja no mums, Augstskolas skolotājiem, prasa, lai mēs Universitatis litterarum jaunātnē izplatītu ne tik vien zināšanas, bet arī izglītību, tad tas nozīmē, kā mūsu uzdevums ir netikvien pasniegt kvantitatīvu zināšanu, bet arī kvalitatīvu saprašanu. Mācīt mēs varam arī to, ko citi mācījuši, istī pasniegt varam tikai to, kas mēs paši esam.

Katrā dzīvības pētīšanā kauzālitate un finalitate saderas kopā. Tikai ievērojot arī finalitāti, sākas istā un liela zinātne, — zinātne par dzīvību. Izpētot kauzālītāti mēs izdibinām parādību ārējo sakaru, izpētot finalitāti mēs varam cerēt reiz tikt arī līdz dzīves parādību nojēgas uztveršanas. Jo, pētot eksakti galīgo, mēs varam tuvināties arī bezgalīgā saprašanai (Reincke). Uz kauzālās sakarības pamatiem mēs visi būvējam, atkarībā no mūsu materiālām un garīgām potencēm, mūsu cilvēces ideālu templus. Viens būvē tos gotiskā, otrs bizantiskā, trešais mauriskā stīlā. Visām šīm celtnēm ir viens mechanistiski-kauzāls materials, bet visas tās tiecās uz augšu, visām tām ir viens mērķis, — uz augšu, — un visās saskatāms arī neapzinātais finālais princips. —

LATVIJAS ŪNIVERSITĀTES REKTORA PROF. M. ZĪLES AKADĒMISKAIS PRIEKŠLASĪJUMS.

Ūniversitātes svinīgā aktā 1928. g. 17. novembrī Nacionālā Operā, sakarā ar Latvijas valsts 10 gadu pastāvēšanas svētkiem.

Uzruna:

A. g. svētku sapulce! Mūsu valsts 10 gadu pastāvēšanas piemiņas diena ir mums visiem cēla prieka diena; bet viņa ir tāpat arī diena nopietnai apskatei. Mans nolūks nav dot jums šodien vērisku pārskatu par Ūniversitātes darbību, sākot no mūsu Augstskolas dibināšanas gada. Tādu pārskatu sniegs Ūniversitāte nākamā gadā, savā 10 gadu pastāvēšanas dienā.

Latvijas Ūniversitāte ir viena no augstākām valsts iestādēm, bet starp izglītības un zināšanas centriem viņa ieņem visaugstāko vietu. Tāds izcilus stāvoklis uzliek iestādei arī izcilus pienākumus pret savu tautu, savu valsti, pret cilvēci. No tāda viedokļa mums šodien jāapskata, ciktāl Ūniversitāte ir piemērota saviem uzdevumiem un kādi būtu viņas tālākie mērķi un pienākumi.

Katrai lietai pirmkārt ir zināma ārēja forma — rāmis, otrkārt zināms saturs — pildījums. Drīz jau desmit gadus Latvijas Ūniversitāte nodarbināta galvenām kārtām ar ārējā rāmja uzbūvi; tagad, kur šis darbs jau lielā mērā veikts, mums paliek vairāk brīvas enerģijas, un mums ar vēl lielāku sparū jāturpina Ūniversitātes iekšēja satura izveidošana. Kā zināšanas centram katrai ūniversitātei ir darišana ar jautājumiem, kas pieder visai cilvēcei; kā izglītības centram, — darišana ar prasībām, kas stāv sakarā ar savu pašu zemi un tautu. Lai šis korelācijas sīkāki izprastu, jāmēģina nopietni pārdomāt, kāda tagadējos laikos īsti dziļāka jēga piederētos mūsu vienīgai Augstskolai?! Šis jautājums daudziem var izlikties paradokss, vai vismaz lieks, un viņi atbildēs, ka mūsu Ūniversitātei nevar būt nekādi citādi uzdevumi, kā līdz šim visām citām ūniversitātēm, t. i. viņai jābūt zināšanas centram, un šādā nozīmē viņas darbībai jānorisinājas un jāattīstās.

456

Vai varam apmierināties ar šādu sen zināmu uztvērumu? Vai mēs neredzam, ka visu universitāšu līdzšinējā darbība neatbilst vairs jaunlaiku prasībām? Aplūkosim šai sakarā pastāvīgi pieaugošo aspirantu skaitu, kas vēlas iekļūt mūsu Universitātē. Ikgadus viņu skaits pieaug par vairākiem simtiem. Šinī gadā bija iesniegti tuvu pie 2000 uzņemšanas lūgumu — skaitlis, kurš procentuālā ziņā nekādi nav attaisnojams ar mūsu zemes vispār nelielo iedzīvotāju daudzumu. Kas dzen šo lielo jaunekļu baru ikgadus ierasties pie Augstskolas vārtiem un prasīt ieeju? Viņiem taču jāzin, ka šeit, šinīs telpās, viņiem būs jāpavada ilgi gadi un pie tam bieži ar lielām grūtībām un uzpurēšanos. Vai viņi cer caur Augstskolas izglītību sasniegt labāku materiālu stāvokli? Pa lielākai daļai tas nebūt tā nav — pat pretēji — un to jaunatne ļoti labi arī apzinās. Tā tad ir vēl kaut kas, varbūt arī neapzināts, kas, kā kategorisks imperatīvs, dzen šo jaunatni pie šā tempļa vārtiem, kur viņi cer atrast... ja — ko tad isti?! Tikai zināšanu papildināšanu? Varbūt augstāko izglītību? Jeb varbūt tos agregātus, kas nepieciešami, lai izvērstos par savas tautas vadoniem? Jeb patiesību, — kā cilvēkam jādzīvo? Varbūt šinī asāko pretrumu un iekšķīgā baiguma un nemiera laikmetā jaunatne instinktīvi sajūt karstāko velēšanos saņemt pamācību — kas ir dzīves jēga? — Kādu stāvokli mūsu Augstskolai jāieņem attiecībā uz visiem minētiem dziļiem jautājumiem? Jaunatne prasa atbildi, jo viņa grib dzirdēt, kā dzīvot mūsu dzimtenei par labu, mūsu valstij par godu. Jaunatnei ir karstas patriotiskas jūtas.

Iekams stāties pie šo jautājumu iztirzāšanas, liksim atskanēt šinī svētku sajūtu brīdī mūsu valsts himnai: Dievs svētī Latviju! (L. Ū. koris nodzied valsts himnu.)

„Vai Universitātei pieder tautas vadonu audzinātāja loma?“

Lai varētu dot atbildi uz šo svarīgo jautājumu, vajag vispirms zināt, kādas īpašības piemīt tautas vadoniem. Un mēs atbildam droši un ar pārliecību, ka par savas tautas vadoni noder tikai cilvēks, kuram ir netiekvien ļoti plašs zināšanas apjoms, bet arī spēja šīs zināšanas pārvērst darbā, bez tam cilvēks ar augstām garīgām kvalitātēm, kurš prot priekšzīmīgi dzīvot un kuram ir tautas vadonim nepieciešamais godīguma noskaņojums.

Vai universitātes vispār ir spējīgas izveidot savos audzēkņos minētās potences? No kādas puses pieiet šī jautājuma noskaidro-

šanai? Universitātei šis jautājums, t. i. šis potences jautājums, jāuzskata par zinātnisku problēmu, par savu galveno un augstāko zinātnisko problēmu un tamdēļ pie viņa atrisināšanas jāpieiet no stingri zinātniska viedokļa.

Mēs pārdzīvojam kritisku laikmetu. Visās nozarēs — zinātnē, mākslā, reliģijā, politikā, pasaules saimniecībā, tehnikā un sociālā kopdzīvē ir iestājusies krīze. Katrs saprātīgs jūt, ka visas mūsu kultūras pamati ir sagrijušies. Liekas, ka līdzšinējā kultūra būtu izsaimniekojusies. Mēs pašreiz pārdzīvojam kultūrēlās vilšanās laikmetu. Gadu desmitiem visur dievinātās ekstrēmā materiālisma mācības iet pretīm bankrotam; materiālisms, kas cilvēku centās nostādīt kā bezdvēselīgu un līdz ar to arī kā bezatbildīgu, materiālisms, kas savā iedomībā visu dzīvu nostādīja kā mehāniski izskaidrojamu, materiālisms, kas cilvēku degradēja līdz kustonim. Ar to cilvēce ir iedzīta laikmetā, kur nav morāles, nav reliģijas, nav dvēseles, nav pasaules uzskata. Bet cilvēce pamazām nāk atkal pie atziņas, ka ekstrēmā materiālisma mācības viņu nav padarījušas brīvāku, bet gan nebrīvāku, un cilvēkam uzvilkušas itkā spaidu kreklu. Dabīgās sekas no tā ir krampjveidīgā tieksme pēc atbrīvošanas, kas pašlaik pieņemusi tik radikālu un nesaudzīgu izteiksmi. Bet šis cīņās ir vēl aklas, jo viņas nenotiek zem noskaidrotas idejas vadības. Un tas arī saprotams: kad cilvēce ir nokļuvusi konvulsijās — tad cilvēces vēsture pārvēršas par aklu dabas procesu. Starp cilvēkiem pašreiz konfliktā ir daudz domu un gribu virzieni, kas kaislīgā pārsteigumā rodas un ātri atkal nozūd un caur to tikai chaosu pastiprina. Jo ko mēs nepareizi domājam, to mēs nepareizi arī darām. Kur ir izeja uz labošanu? Izeja ir jāatrod. Nav vienkārši tiesa, kā bieži apgalvo, ka visi cilvēki esot palikuši sliktāki. Cilvēces vairums top līdzvainīgs pie mūsu kultūras panīkšanas tamdēļ, ka šis vairums vairākos gadījumos nepareizi domā. Viņš nav izglītots pareizā domāšanā. Modernā cilvēce stāv pretīm katastrofālām dzīvības parādībām bezspēcīga tamdēļ, ka viņa savā nesaprašanā nepareizi ir nostājusies netikai pret ārējiem faktoriem, bet arī pret sevi, pret savu iekšējo cilvēku. Tamdēļ šis problēmas atrisinājums ir sagaidāms tikai tani gadījumā, ja ar reformām stājas pie paša cilvēka, pie iekšējā cilvēka. Šī prasība tāpēc stāv dienas kārtībā. Tā ir galvenā prasība. Tā tad jāuzliek par uzdevumu katram cilvēkam, kas jūt sevi atbildību pret savu dzimteni un tautu, mēģināt pareizi izprast un iejusties jaunā laikmeta prasībās, un noskaidrot, vai mūsu rīcībā

458

ir tie vajadzīgie saprašanas ieroči šīs prasības pareizi uztvert, un ja tas tā būtu, — kā mēs šos garīgos ieročus varētu novadīt līdz augstākai aktivitātei, jo bez jebkādam šaubām: mūsu priekšā ir atvērušies jauna laikmeta vārti. Vai, ieejot caur šiem vārtiem jaunajā zemē Universitāte var uzņemties garīgā vadītāja lomu? Vai Universitāte var dot atbildi uz galveno jautājumu: kādas funkcijas dzīves visumā jāizpilda garam?

Mans uzdevums nevar būt šīs dienas isajā priekšnesumā atrisināt visā visumā šo gara problēmu. Mēģināšu itkā ar prožektoru apgaismot tikai dažus galvenos momentus, caur ko taps redzams tas vispārējais virziens, pie kura turēties, pēc manas pārlicības, Universitāte savu līdzdarbību liegt nedrīkst.

Vispirms jākonstatē, ka katra cilvēka dzīves vērtību, attiecībā uz visu, nenoteic vis tas, ko viņš dara, bet kā viņš to dara. No svara, galvenām kārtām, ir cilvēka kvalitātes jautājums. Tā tad atkal uzpeld vecu vecā problēma, bet tikai ar daudz asāku noskaņojumu, jautājums, kurš arvienu ir nodarbinājis daudzus dziļus un izcilus domātājus, starp tiem arī Tolstoju: kā cilvēkiem dzīvot?! Tolstojs izturējās noraidoši pret zinātņi, domādams, ka zinātne, it sevišķi dabas zinātne, nav spējīga pieiet tuvāki iekšējā cilvēka vērtības jautājumu atrisinājumam. Šī noraidošā izturēšanās izskaidrojama ar to, ka Tolstoja dzīves laikā pašā zinātnē nevaldīja skaidrība par to, ko viņa īstenībā izteic un cik tālu sniedzas viņas kompetences. Pašlaik mēs esam šinī ziņā daudz uz priekšu gājuši un atzinuši, ka zinātnes kompetences un novērtēšanas spējas, attiecībā uz iekšējo cilvēku, sniedzas daudz tālāk, kā senāk to domāja. Un tā kā tagad zinātne, kā darbības veids, ir visur saistīta, galvenām kārtām, pie universitātēm, tad reizē ar to ir teikts, ka mums jāgriežas pie Universitātes pieprasot, kādu stāvokli atsevišķas zinātnes nozares ieņem jautājumā par cilvēces pētišanu. Jo cilvēks, savā divējādā īpašībā un nozīmē, no vienas puses kā indivīds, no otras puses kā sabiedrības loceklis — tas ir visu problēmu problēma, ap kuru visa zinātne grozās. Jo, ja nebūtu pasaulē neviena cilvēka, bet gan cits viss līdz šim eksistējošais, tad tomēr nebūtu vispār nekādas zinātnes. Zinātne pastāv tikai pateicoties cilvēkam un tikai priekš cilvēka, un mēs tūlīt redzēsim, kā katrai zinātnes nozarei, — vienā mazāk, otrā vairāk, — ir savi eksponenti un izteiksme cilvēka organismā. Pavisam bez jebkādas attiecības uz cilvēka dzīvi nav iedomājama neviena zinātnes disciplina. Vajadzētu domāt, ka ir iespējams

visu zinātņu nozarojumus savienot vienā universālā zinātnē, zinātnē par personu, kuŗas galvenais uzdevums būtu, no vienas puses, noteikt cilvēka vērtības koeficientu, un no otras puses, dot lietderīgus norādījumus, kā kvalitātes darbs, tiklab kā priekšindivida, tā arī priekš cilvēces sabiedrības būtu optimāli praktiski reālizējams.

Pie šī gadījuma atļaujos atgādināt, ka zinātniskos disputos, iztirzājot pamata jautājumus, ir no svara iziet no loģiski konstruētiem jēdzieniem un dēfinīcijām. Mēdz Ūniversitāti salīdzināt ar templi, kur visi patiesības altāra priekšā ceļos kritam, viena daļa mācības izplātīdama, otra daļa šīs mācības uzņemdama. Ja mācības spēkiem jāsludina patiesība, tad šai patiesībai vajadzētu būt arī viņu intelektuālā krājumā. Vai tas tā ir? Par to jāšaubās. Citi saka, ka Ūniversitāte ir vieta, kur meklējama patiesība. Vai šis formulējums pareizs? Ja kaut ko meklē, tad līdz ar to ir dota prēmisa, ka tam, ko meklē, arī vajadzētu kaut kur atrasties. Vai patiesība ir pielīdzināma kādam priekšmetam, kas atrodas dziļi zemē, pēc kuŗa ir jārok, lai tad, kad to esam atraduši, ar prieku un gandarījumu visiem rādītu un izsauktu: „Redziet, te ir patiesība!“ Vai vispār ir tiesa, ka ūniversitātes, resp. zinātnes uzdevums ir meklēt patiesību? Šī jautājuma formulējumā, man liekas, ir domu kļūda. Patiesība mums nekur nav jāmeklē, jo viņa nekur mūsu uztvērumam nav atrodama, kā gatava „lieta“. Zinātnē iet citā virzienā. Tas, ko zinātnē ar analītisko pētišanu atrod makro- un mikrokosmosā, visi tie neskaitāmie atsevišķie fakti, vēl nav pati patiesība, bet tikai viņas uzbūves akmeņi. Tādēļ ūniversitātei, kā zinātniskam centram, patiesība nav jāmeklē, bet gan jākonstruē. Zinātniekiem jābūt patiesības konstruktoriem. Tas ir viņu augstākais uzdevums; uzdevums ar vislielāko atbildību.

Ūniversitātei, kā zinātnes centram, tā tad jākonstruē patiesība, tā īstā patiesība, kuŗa vienīgi var noderēt par bazi cilvēces loģiskai domāšanai. Domāt nozīmē: abstrahēt, pārvest darbā nozīmē: abstrakto konkrētizēt. Spēja abstrahēt līdz ar spēju abstrahēto konkrētizēt ir tas, ko sauc: „ar saprātu darboties“. Nemot vērā pieaugošo domu sajukumu un saprāta trūkumu, valstij vienmēr un it sevišķi pašlaik būs vajadzīgi cilvēki, kuŗiem ir nevien daudz zināšanu, bet arī saprašana; jo tikai tādi var izvērsties par tautas vadoniem. No sacītā redzams, ka ūniversitātei jābūt nevien zinātņu centram, bet arī saprašanas centram; viņai jāizplata nevien zināša-

460

nas, bet arī atziņas. Universitātes augstākam mērķim jābūt izlaist absolventus, kuŗi ieguvuši spējas strādāt atziņu radošu gara darbu. Sakarā ar to mums jākonstatē, ka pie katra, arī pie garīga darba, pieder pirmkārt darba rīki, otrkārt spēja viņus pareizi lietot. Garīga darba rīku mums ir pietiekošs daudzums; tie ir visā visumā Universitātes zinātniskās disciplīnas. Viņas ir kā klavieru taustiņi, caur kuŗu pareizu lietošanu, t. i. caur pareizu kontrapunktēšanu, varētu likt izskanēt harmoniskai dzīves simfōnijai. Mūsu rīcībā ir vajadzīgā zinātnes klāviatūra, bet, par nožēlošanu, mēs vēl viņā ne meklējam simfōniskus akordus, t. i. mēs nelietojam tos visā viņu kopšķaņā. Katra atsevišķa zinātniska disciplīna spēlē uz s a v i e m taustiņiem, spēlē tikai sev īpatnēju, vienmuļīgu melodiju. Nedzird nekādas harmoniskus akordus, par visām lietām nedzird galvenos pamattoņus. Bet katrs mūzikālisks cilvēks zin, ka harmonisku simfōniju var sacerēt tikai uz pareizi fiksētiem pamattoņiem. Pa lielākai daļai vēl nenojauš vai arī aizmirst, ka visas zinātņu nozares, kopā ņemot, ir dzīva vienība. Šīs dzīvās vienības vietā mēs redzam visās ūniversitātēs nedzīvu, rindā stāvošu disciplīnu summu. Šo disciplīnu priekšstāvji bieži nesaprotas savā starpā, notiek kompetences strīdi, daudzkārt intolerance un pat savstarpēja ienīšana etc. — un viss tas tāpēc, ka pareizi neuztver savas disciplīnas stāvokli zinātņu kopībā un tādēļ arī neredz kopēju, vienojošu mērķi visām disciplīnām. Tā tad par visām lietām ir nepieciešami vajadzīga kopēja iekārta visām zinātnēm.

Ir vairāki mēģinājumi konstruēt šādu iekārtu; no autoriem būtu mināmi Pauls Oppenheims, Reichenbachs, Švikeraths un vēl citi, kuŗu iztīrējumiem un gala slēdzieniem galvenos virzienos es piekritu. Un patiešām: nav gandrīz nevienas problēmas, kuŗa tik pārsteidzoši pārliecinādama savā intensitātē — ved uz pēdējiem cilvēku domu dziļumiem, kā tas, ko sauc par zinātņu dabīgo iekārtu. Šīs iekārtas uzdevums par visām lietām koncentrējas katras zinātniskās disciplīnas gara uztvērumā. Varam konstatēt, ka visu zinātņu disciplīnas, kuŗu skaits liels, pēc būtības ņemot, grupējas ap noteiktām galvenām jeb pamatzinātnēm. Tādas ir: matemātika, fizika, ķīmija, bioloģija, psiholoģija, tautsaimniecība, tiesu zinātne, vēsture, reliģijas zinātne un metafizika. No šī sagrupējuma redzams, ka minētās zinātnes sarindotas tādā veidā, ka katrai no viņām ir tiešs un acīs krītošs sakars ar blakus stāvošām zinātnēm. Iedomāsimies šīs zinātnes nostādītas horizontāli vienā līnijā no kreisās uz labo pusi, kādu līniju mēs sauksim par abscissu;

tad ievērosim, ka pa kreisi ir tās zinātnes, kur skaitļi, skaitīšana, kvantitāte spēlē galveno lomu. Jo vairāk šīnī zinātņu rindā virzāmes uz labo pusi, jo vairāk mums uzkrīt, ka skaitlis, resp. kvantitātē zaudē savu galveno lomu, kā tas, p. p. ir ar zinātnēm, kuŗas atrodas rindas vidū (bioloģijā, eksperiment. psiholoģijā). — bet rindas galā novietotās zinātnēs t. i. jurisprudencē un tālāk līdz teoloģijai nokrīt līdz minimumam. Tomēr pilnīgi savu nozīmi skaitlis nezaudē nevienā no zinātnēm. Ja tādā kārtā esam pārliecinājušies, ka kvantitatīvais no kreisās uz labo pusi iet mazumā, tad novērojam, ka tanī vietā rodas un vairojas cits kas. Sākot ar bioloģiju krešendo aug nākošās zinātnēs kvalitatīvais, t. i. novērtēšanas faktors. Varētu sacīt: jo vairāk pa kreisi, jo stiprāki izteicās kvantitātes zinātne, jo vairāk pa labi, jo vairāk redzama kvalitātes zinātne. Paša vidū, t. i. bioloģiskās zinātnēs, turās kvantitāte un kvalitāte apmēram vienlīdzīgi.

Abscissu ekstrēmos varam konstatēt bez tam vēl citādas pretējības. Ja zinātnes pa kreisi galvenām kārtām skaita un mēro, tad ar to ir teikts, ka kvantitāte viņās spēlē sistematizējošo lomu, t. i. ka viņām ir tendence tipizēt, t. i. uzstādīt tipus, kā tas vislabāki redzams fizikā. Bet jo vairāk kaut kāda zinātne tipizē, jo mazāk tajā var izpausties individuālais. Aplūkojot zinātņu rindu, uzkrīt, ka ja kreisās zinātnēs pārsvarā ir tipizēšana, tad virzienā pa labi gradātim pieņemamas individuālizēšana. Zinātnēm, kas atrodas vidū, ir raksturīgi abi novērošanas veidi. Bet ja arī zinātnēm pa labi uz abscissas arvien stiprāki izpaužas nepieciešamība individuālizēt, tad tomēr pilnīgi atteikties no tipizēšanas arī šīs zinātnes nevar. Tā tad jākonstatē, ka zinātnes pa kreisi uz abscissas ir raksturotas ar to, ka viņas vairāk tipizē, nekā individualizē, un proti, jo vairāk pa kreisi viņas atrodas, jo vairāk viņas tipizē. No otras puses, zinātnes, stāvošas pa labi uz abscissas, raksturotas ar to, ka viņas vairāk individualizē, nekā tipizē, un proti, viņas jo vairāk individualizē, jo vairāk stāv pa labi. Tādā kārtā caur visām zinātnēm no ekstrēmas tipizēšanas līdz ekstrēmai individualizēšanai redzama nepārtraukta pāreja, un proti, tas notiek tādā kārtā, ka virzoties no viena gala uz otru un atkal atpakaļ, viena no minētām īpašībām vairojas resp. mazinās uz otras īpašības rēķina.

Saskaņā ar šo pārskatu mēs varam tagad orientēties, kuŗa no visām iepriekš minētām zinātnēm pieskaitāma dabas zinātnēm un kuŗa gara zinātnēm. Disciplīnas, kuŗas vairāk tipizē nekā individualizē, ir dabas zinātnes; viņu dabas zinātnes raksturs ir jo spilg-

462

tāks, jo vairāk ir izteikta tipizēšana. Disciplinas, kuŗas vairāk individuālizē nekā tipizē, ir gara zinātnes; viņu gara zinātnes izteiksmē ir jo spilgtāka, jo vairāk viņas individuālizē. Bioloģija, medicīna un psiholoģija, t. i. tās zinātnes, kuŗas atrodas abscissas vidū, reprezentē kā dabas, tā arī gara zinātnes.

Bet jāatgādina, ka dabas zinātnes no sevis ir atšķirušas vienu daļu, kuŗu sauc par eksakto zinātņi. Tās ir zinātnes, kā to katrs uzminēs, kuŗas stāv ekstrēmā kreisā pusē. Šīs pašas darbojas ar noteikti eksaktiem jēdzieniem. Bet jēdzieni ir abstrakcijas no dzīviem priekšstatiem, t. i. jēdzienā dzīvība tiek nomākta. Jo eksaktāks jēdziens, jo vairāk ir dzīvais iznīcināts. Zinātnēs pa kreisi, pateicoties eksaktībai, mēs redzam ļoti maz no dzīvības, virzienā pa labi šī dzīvība kāp progresējošā formā, kamēr eksaktība tādā pat mērā noņemas. Eksaktība pa labi noņemas arvien tādēļ, ka šinis zinātnēs jaunais moments „dzīvība“ ievada arvien lielākā daudzumā nezināmus faktorus mūsu pētīšanas laukā, — faktoros, kuŗi ar eksaktu skaitīšanu un mērīšanu nav aptverami. Tā tad apgalvot, ka viss dzīvais būtu izskaidrojams ar eksaktām dabas pētīšanas metodēm — ir maldi. Matēmatika, fizika un ķīmija gan ir uzskatāmi kā palīgzinātnes dzīvības parādību uztveršanai, bet dzīvība pate nav fizikas un ķīmijas produkts.

Uz absciss-linijas ievietoto zinātņu preteģībai piemīt vēl ceturta īpatnība. Kamēr rindas kreisā galā stāvošas zinātnes strādā vairāk summatīvi, piegriežot savu uzmanību lietu atsevišķām daļām, — pa labi stāvošās zinātnes cenšas ar šīm daļām radīt sistēmu, t. i. meklē atsevišķu daļu korrelācijas, citiem vārdiem, tās cenšas aptvert kopību. Ar to tomēr nav teikts, ka zinātnēm pa kreisi kopības problēma nespēlētu nekādu lomu. Bet mēs instinktīvi šeit sajūtam, ka pa labi stāvošām zinātnēm jauns jēdziens — „gars“ — spēlē vadošu lomu, kamēr eksaktās dabas zinātnēs ar šo pašu jēdzienu gandrīz nerēķinājas. Tā kā bez šaubām visas zinātnes stāv savstarpīgā organiskā sakarā, un eksistē pakāpeniska pāreja no zinātnēm pa kreisi uz zinātnēm pa labi, tad ir no svara noskaidrot, kādā veidā zinātniskā domā manifestējās pāreja no garu nesaturošiem zinātnes priekšmetiem uz garu saturošiem. Kad un caur to parādās gara faktors?

Varbūt atbildēs, ka gars parādas tur, kur iestājas dzīvība. Tas tomēr neizskaidro pāreju. Manā pagājušā gada akadēmiskā runā gada aktā par tematu „Kauzalitāte un finalitāte zinātnē un dzīvē“ ir jau norādījumi šīs problēmas atrisināšanai. Jēdzienu savieno-

jums kauzāli-fināli, kad viņu izlieto kaut kādā notikuma izskaidrošanai, satur īstenībā 4 fazes, kuras uzskatamas kā viena otrai sekojošas pakāpes. Sākums, resp. pamatfaktors katram notikumam ir spraigums; bez spraiguma nav nekāda notikuma. Lai būtu spraigums, nepieciešami vismaz divi faktori, kuriem reizē jābūt antagonistiem un kuri, pateicoties tikai tādām antagonismam, izsauc spraigumu. Fizikā tāns gadījumos iet runa par diviem poliēm, pozitīvo un negatīvo. Šo vienkāršo spraigumu veidu var sev priekšā stādīt, kā taisnu līniju starp diviem punktiem. Ja notikumā piedalās vairāki antagonisti, kā tas sarežģītākos notikumos citādi nemaz nevar būt, tad vienkāršais spraiguma veids tiek modificēts vairākās dimensijās, t. i. visi spraigumu izsaucošie faktori ar saviem atsevišķiem virzieniem savstarpēji nostājas korrelācijā. Vienkāršais taisnais antagonisms pārvēršas vairākās korrelācijās.

Šeit man jāgriezļ jūsu vērība uz to, ka ar antagonisma un korrelācijas jēdzieniem par excellence nodarbojas zinātnes, kuras mēs atrodam rindas kreisajā galā. Bioloģija, resp. medicīna, kuras zinātņu rindā stāv vidū un uzskatāmas, kā pāreja no eksaktām uz gara zinātnēm, arī strādā ar antagonismu un korrelācijām, tāpat kā eksaktās zinātnes. Bet bez šī jēdziena uzpeld šeit pavisam jauns jēdziens: jēdziens par partnerību. Paskaidrojuma dēļ pievedīšu sekošo piemēru: Mācība par asinsdziedzeļu funkciju, kuri savu sekrētu sūta asinis, ir pierādījusi, ka caur šo dziedzeļu sekrētu sirds un asinsvadi, kā arī nervi tiek antagonistiski iespaidoti, un ka pie tam sirds, asinsvadi un nervi nostādās korrelatīvi viens pret otru. Visi šie faktori tomēr nepaliek korrelatīvā ziņā tikai par antagonistiem, bet šim antagonismam pievienojas sinerģija, t. i. kopdarbība, uz kopēju mērķi, t. i. šīnī konkrētā gadījumā uz kārtīgas cirkulācijas veicināšanu. Tādu kopdarbību es nosaucu par partnerību fināla principa realizēšanai. Šī partnerības problēma nav atrisināma ne ar vienu eksaktās metodes izskaidrošanas mēģinājumu, tādēļ ka partnerībā mūsu priekšā ceļas kaut kas nepazīstams, kāds x . Šis x — faktors — ir gars. Tas reizē izskaidro arī faktu, ka pa labi stāvošās zinātnes, kuras mēs nosaucam par gara zinātnēm, eksaktām pētīšanas metodēm ir pieietamas tikai pa daļai, un proti, tādēļ, ka viņās atrodošais x — faktors t. i. gars, nepadodas racionālai izskaidrošanai. Tā tad spraigumi un korrelācijas, t. i. vienkārši un daudzdimensionāli korrelatīvi spraigumi ir pamatparādības eksaktām zinātnēm, partnerība ar viņas finālo izeju ir domēna gara zinātnēm.

464

Ja mēs līdz šim zinātņu sakārtošanu esam apskatījuši taisnas, nepārtraukti virzošas līnijas dimensijā, līnijas, kuru mēs nosaucām par abscissi, tad līdz ar to ir izsacīta prēmisa, ka abscissai piederas arī ordinātes. Un tiešām, mums jāatzīst, ka ir lietderīgi atsevišķas zinātnes sakārtot arī ordinātu dimensijā. Kamēr abscissu dimensija kārtot dažādas zinātnes, — ar ordinātu dimensiju mēs sasniedzam kārtot katras atsevišķas zinātnes saturā. Starp dažādām ordinātēm resp. koordinātēm katrā atsevišķā zinātnē ir manāma viena galvenā ordināte, kas izpaužas spriešanas veidu pretejbā, kuru varam apzīmēt ar dubult-jēdzienu „konkrēt-abstrakti”. Kaut gan ar šo jēdzienu zināmā mērā var parādīt arī pāreju no vienas zinātnes uz otru, t. i. pārejas abscissu līnijā, — šī jēdziena vērtība par visām lietām pastāv iekš tam, lai varētu demonstrēt pētišanas un domāšanas virzienu pārejas vienā un tai pašā disciplīnā. Saskaņā ar šo tā tad katrā atsevišķā zinātnē mēs varam novērot divējādas pamattendences, kuras savos ekstrēmos polarizējas — no vienas puses konkrētizācijas un no otras puses abstrakcijas poli. Daži piemēri sacītam varētu noderēt kā ilustrācija. Fizikā eksperimentālā fizika ņem savu sākumu konkrētā poli, kamēr teorētiskā fizika arvien vairāk tendē uz abstrakto poli un savā ekstrēmā ved uz metafiziku. Bioloģijā pie konkrētā pola pieder sistēmiskā botanika un zooloģija, kamēr vispārējā bioloģija resp. mācība par dzīvības pamatlīkumiem var izpausties tikai abstrakcijas sfērā. Tāpat arī visās tā saucamās gara zinātnēs (kā tiesību zinātnē, filoloģijā, vēsturē) mēs šķirojam pētišanas izejas punktus, kuriem ir darišana ar praktiski-konkrētiem mūsu māņu vadītiem pētījumiem, no pētišanas gala rezultātiem, kuri atrodas pie galējās abstrakcijas pola. Protams, ka pāreja no konkrētā uz abstrakto katrā atsevišķā zinātnē nenotiek lēcieniem; — tā ir tekoša. Mēs neiedziļināsimies tālāk atsevišķo zinātņu dispozīcijā abscissu un ordinātu dimensijās. Es ceru, ka šini zinā iztīrītais materiāls ir pietiekošs, lai sekotu manai tālākai domu gaitai.

Ievērojot to, ka visas zinātnes (protams dažādā mērā) uzrāda savstarpēju sakarību netīkvien abscissu, bet arī ordinātu dimensijā, — mēs vispārējo zinātni, t. i. zinātņu kopību, izlietojot ģeometrisku simboliku, varam iedomāties kā domu plāksni, uz kuras katrā atsevišķā zinātnē ar saviem atzarojumiem atradusi attiecīgu vietu. Ja nu visas zinātnes savstarpīgi (kaut arī dažādā mērā) saistītas, un ja katra zinātnē pēc savas dabas uzrāda izteiktu centrēšanos vai nu pa labi, vai pa kreisi, t. i. uz abscissas, un vai nu uz

konkrēto, vai abstrakto poli, t. i. uz ordinātes, — tad domāšanas plāksnē vajag rasties stingri noteiktiem koncentrācijas aplokiem resp. smaguma centriem, kuŗi tieši atbilst katrai atsevišķai zinātnei. Tādējādi mēs redzam kopzinātnes raksturīgu ainu un konstatējam, ka starp visiem viņā esošiem zinātnes centriem pastāv zināms spraugums un ka kopējā zinātne reprezentējas kā viena dzīva vienība. Izmantojot šādu zinātniskas domas plāksni, mēs varam orientēties arī, kā mums loģiski jāizturas mūsu zinātniskā domāšanā. To konstatēt ir no vislielākā svāra netīkvien pašas zinātnes attīstības labā — tas ir no liela svāra visai cilvēcei.

Kas attiecas uz zinātni par sevi, tad tās bieži strīdi un maldi pa lielai daļai dībināti uz problēmu nepareizas lokalizācijas domāšanas plāksnē; tas nozīmē, ka attiecīgais zinātnieks nav pietiekoši apsvēris, uz kuŗu no poliēm viņa problēmas daļas galvenām kārtām tiecas — uz konkrētizācijas vai abstrakcijas, tipizācijas jeb individuālizācijas poli. Ar šo sakarā stāv arī bieži cilvēkamais jautājums: kas vispārīgi ir pieskaitāms zinātnei un kas ne? Mūsu Universitātē atsevišķās zinātnes sadalītas II fakultātēs. Bet nereti var dzirdēt apgalvojumu, ka esot netaisni, ka Universitātē iemiesotas arī tehniskās fakultātes. Universitāte esot vispirms zinātnisks institūts, kamēr tehniskās fakultātes kalpojot tīri praktiskiem mērķiem. Kas to apgalvo, tie paši nejut, ka viņi iestiguši zinātnes maldu domās, neprazdami savā domu plāksnē pareizi novietot problēmu par tehniskās mācību nozares piederību pie zinātnes. Tehniskās mācību nozares, protams, pieder arī pie lielās zinātņu kopības, un to centrēšanu, kā dabas zinātni, jāmeklē uz abscisslīnijas tipizācijas pola virzienā, kamēr viņu praktiskās pielietošanas — t. i. tehnikas — smaguma punkts atrodas pie konkrētā pola apakšdaļas.

Agrāk bija izplatīta doma, ka zinātnei nevajag censties pēc praktiskiem mērķiem. Tā pastāvot tikai sevis pašas dēļ. Tās uzdevums esot tikai atrastās atziņas sakopot un atzīmēt. Zinātnei vajagot turēties aristokratiskos augstumos un katrs mēģinājums iet ar zinātni tautā, noķāpt demokrātijas slāņos, lai pārbaudītu savu atziņu praktiskās pielietošanas iespējamību tautā — esot zinātnes profānācija. Arī tie bija lieli zinātnes maldi un sekas bija tās, ka zinātnieki tapa pasaulei sveši un praktiskā dzīvē pilnīgi bezspēcīgi. Tādi tipi bieži sastopami arī tagad. Viņi neprot dzīvot, jo viņi, lūk, nesaprot cilvēku dzīvi. Viņi nav spējīgi izaudzināt no jaunatnes vadoņus, jo viņi ir tikai zinātāji; viņi savas zināšanas nav stādījuši korelācijās ar dzīves prasībām. Un lieliski augošās dzīves prasības

466

mums ad oculos demonstrē, kā, pamatos ņemot, katrai zinātnei tikai tad ir iekšēja vērtība, *raison d'être*. ja viņas pētišanas rezultāti cilvēces attīstību veicina, kā garīgi, tā arī miesīgi. Bet šāda veicināšana ir iespējama tikai pārvēršot visu zināšanu kvantumu saprašanas kvalitātē.

Kas ir kvalitāte? Kas ir saprašanas kvalitāte? Es gribu to padarīt saprotamu ar simbolisku ainu. Iedomājieties kautkur lielu krājumu akmeņu, baļķu, dzelzsdalu, mālu, kaļķu, ūdens. Pamatiespāids jums izpaudīsies kvantitātes sajūtā. No šī kvantuma inženieris vai arhitekts var izveidot gotisku celtni. Šinī celtnē kvantitatīvā ziņā mēs redzēsīm tos pašus akmeņus, baļķus, dzelzsdalas u. t. t., kā minētā kaudzē, un tomēr, aplūkojot celtni, kvantuma sajūta nebūs galvenais. Pāri tam nāks kvalitātes sajūta. Šīs sajūtas cēlonis meklējams iekš tā, ka no nesakārtotas masas radīta struktūra, no summas — sistēma, no nesakarīgām daļām — sakarīga vienība, korrelācijas produkts. Bet taisni no tāda paša akmeņu un dzelzsmateriālu gotiskas celtnes vietā var uzbūvēt (t. i. konstruēt) arī maurisku vai bizantisku templi. Viens un tas pats kvantums var tā tad iemiesoties variablā kvalitātē. Izšķirošais apstāklis ir konstrukcijas veids resp. korrelāciju dinamika. Bet arī korrelācijas dinamikas jeb celtnes struktūras atrisināšana vēl pati par sevi nepietiek, lai saprastu mūsu kvalitātes sajūtu. Šai sajūtai ir vēl tālāki un plašāki pamati. Katras celtnes konstrukcija arvien ir tikai abstraktās domas konkrēta izteiksme. Pateicoties noteiktai konstrukcijai mums top saprotams, vai celtnē ir parasta ēka, jeb, piemēram, templis. Kvalitāte mūs tā tad ved pāri uz parādību jeb procesu jēgumu. Pavisam tas pats ir ar mūsu alfabētu, un varbūt šis piemērs jums būs saprotamāks. Mūsu 25 burti ir zīmju kaudze. No šīm zīmēm jūs varat konstruēt vārdus un teikumus. Konkrētā teikuma konstrukcija nav tomēr gala mērķis, bet tikai izpaudums tam, ko domā, tā tad noteiktu jēgumu izteiksme.

Visās parādībās un procesos mums jāšķiro ārējo izteiksmi un iekšējo nojēgu. Arī universitātes dzīvē mēs varam izvest šādu šķirošanu. Priekšlasījumu noturēšana, strādāšana laborātorijās, eksperimentālā nodarbošanās u. t. t. ir universitātes dzīves ārējā izteiksme. Bet dziļākā iekšējā universitātes dzīves nozīme koncentrējas galvenā jautājuma atrisināšanā: Kas guļ dzīvās un nedzīvās dabas pamatos? Universitātes dzīves istā nozīme pastāv tā tad visu materiālo, visu fizisko un gara parādību, tā tad arī cilvēka dzīvības parādību, n o j ē g a s uztvērumā. Zinātniekam piemīt iekšēja imanenta

tieksme saprast visu parādību sakarību, izejot no paša par sevi saprotama priekšnoteikuma, kā katrai materiālai un gara parādībai pamatos ir noteikta jēguma sakarība.

Apskatot, kādi pētīšanas līdzekļi stāv atsevišķu zinātņu grupu rīcībā, mēs drīz vien pārliecināties, ka dabas zinātnieku saprātam ir citāds raksturs, salīdzinot ar gara zinātnieku. Dabas zinātniekam saprašana rodas caur racionālu izskaidrošanu, pievedot eksaktus pierādījumus. Jo tālāk mēs zinātņu rindā virzāties pa labi, t. i. jo vairāk mēs iedziļināties gara zinātnēs, jo grūtāki mums nākas notikumus racionāli izskaidrot resp. saprast. Tanī vietā gara zinātnēs arvien vairāk stājas intuitīva saprašana. Bet arī dabas zinātnēs, t. i. kreisā spārna zinātnēs, neiztiek bez intuīcijas. Ir zināms daudz gadījumu, kur, piemēram, matemātiķis lielu un komplicētu problēmu atrisina pēkšņi „zibēņa ātrumā“ un (pie tam) ģeniāli, tā tad pateicoties intuitīvai uztveršanai. Tamdēļ ir dižošanās, ja racionālās metodes piekritēji ignorē uztveršanas intuitīvo formu. Abi saprašanas veidi savā veiksme tomēr ir dažādi. Racionālā saprašana vairuma gadījumos attiecas uz detalļjautājumiem un pa lielāku daļu ir pierādama; intuitīvā saprašana vairuma gadījumos atver skatu uz sakaru kopību, bet bieži ir nepierādama.

Atskatīsimies tagad uz šīs dienas iztīrāto! Mēs redzam, ka atsevišķi zinātnes zari neeksistē patstāvīgi, bet visas zinātnes kopā uzskatamas kā dzīva vienība, vienība, kurā daļas atrodas pastāvīgā savstarpējā spraigumā un atkarībā. Mēs esam konstruējuši zinātnisku domāšanas plāksni un atraduši, kurā šīs plāksnes vietā visvairāk centrēta katra zinātne. Mēs esam atklājuši galvenos vilcienos, kādas ir katras zinātņu grupas galvenās īpašības un pētīšanas ieroči. Mēs esam nākuši pie atziņas, ka pāreja no eksaktām uz gara zinātnēm notiek caur bioloģiskām zinātnēm. Mēs esam pārliecinājušies, ka katra zinātne ar kaut kādu savu poli stāv sakarā ar jautājumu par cilvēka miesīgo un garīgo eksistenci. Mēs esam konstatējuši, ka visām zinātņu disciplinām ir savi eksponenti arī cilvēka resp. sociālā organismā. Mēs esam atzinuši, ka Universitātei, kā zinātnes sargātājai un veicinātājai, ir tie garīgie ieroči, ar kuriem palīdzību viņa varētu izplānot netikvien kvantitatīvu zināšanu, bet arī kvalitatīvu saprašanu, lai saprastu, kā dzīvot. Un mēs konstatējam, ka Universitātes nepieciešams uzdevums ir gādāt par šo spēju un īpašību vispusīgo un optimālo attīstīšanu un veicināšanu.

Lai to padarītu iespējamu, nepieciešams zināmā mērā pārveidot un papildināt universitātes programmu, piegriežot nopietnu vē-

468

rību visu zinātņu nozaļu sintētiskai kopdarbībai. Šeit nevaram ieiet sīkumos. Tas jāatstāj apspriešanai Universitātes mācību spēku koleģijai. Bet jau tagad jāuzsver, ka tikai sintezējot, tas ir saņemot kopā visas zinātnes nozares, kam ir kāda attiecība uz cilvēka esamību un uz viņa miesīgo, sociālo un garīgo izturēšanos, zinātne varēs konstruēt to pasaules grammatiku, to pasaules sintaksi, ar kuras palīdzību viņa cilvēcei tad varēs tiešām pasacīt, kas sakams. Uz tādu mērķi mūsu akadēmiskai saimei jātiecas, neskatoties uz to, ka nevienā universitātē tāds sintētisks ceļa gājiens vēl nav uzsākts. Es ticu, ka mēs pirmie uzsāksim šo gājienu, un tādā kārtā mēs ar laiku pierādīsim, ka mūsu Universitātei netikvien pieder tautas vadoņu audzinātāja loma, bet ka viņa arī ir spējīga šo lomu izpildīt.

Profesora Mārtiņa Zīles bibliogrāfija

Profesora M. Zīles monogrāfijas

1889

1. Ein Beitrag zur Statistik der Rectumcarcinome : Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Grades eines Doctors der Medicin / Martin Sihle. - Dorpat : 1889. - 48 S.

1898

2. К вопросу о теории и рациональном лечении астмы / М. Б. Зиле. - Севастополь : С. М. Брун, 1898. - 30 с.

1903

3. Опыт функционального диагноза артериосклероза и дифференциального диагноза грудной жабы / М. Б. Зиле. - Одесса : Экономическая типография, 1903. - 60 с.

1912

4. Повседневный уход за внутренними органами : руководство к личной гигиене, к укреплению и сохранению здоровья / М. Б. Зиле. - Одесса : Л. Нитче, 1912. - 115 с. : 23 рис.

Grāmata ieguvusi godalgu izstādē "Higiēna Krievijā" Odesā 1912. gadā.

1927

5. Krankheit und Hygiogenese. Korrelationspathologie und Korrelations-therapie ; Aphorismen über Tuberkulintherapie // Zwei Vorträge, gehalten auf dem Ersten All-Lettländischen Ärzte – Kongreß zu Riga / M. Sihle. - Wien ; Leipzig : M. Perles, 1927. - 32 S.

1934

6. Über das Weltbild des Arztes und den Sinn der Krankheit : ein Appell zur Lebenssynthese / Martin Sihle. - Wien ; Leipzig ; Bern : Weidmann, 1934. - 241 S.

Rezension: Bircher-Benner, Max. Über das Weltbild des Arztes und den Sinn der Krankheit Inhaltsübersicht d. unter diesem Titel ersch. Buches von Prof. Dr. Martin Sihle / Max Bircher-Benner. - Zürich ; Leipzig ; Wien : Wendepunkt-Verl, 1935. - 44 S.
Review: Book Reviews // Journal of Nervous & Mental Disease. - Vol.83, Nr.6 (1936, June), p.745.

Atsauksme: Ārzmju preses atsaüksmes par Mārtiņa Zīles grāmatu // Latvijas Ārsts. - Nr.2 (2006), 58.lpp.

1935

7. Das Urphänomen des Lebens : Seine naturwissenschaftliche, ärztliche und weltanschauliche Geltung / Martin Sihle. - Wien ; Leipzig ; Bern : Weidmann & Co, 1935. - 124 S.

1937

8. Was ist Seele?: Eine ärztlich-synthetische Studie zum Urphänomen des Lebens / Martin Sihle. - Wien : Weidmann & Co, 1937. - 46 S.

1940

9. Kas ir dvēsele? : ārstnieciski-sintētiska studija par dzīvības pirmfenomenu / Mārtiņš Zīle ; tulk. Dzelmju Alma. - Rīga : A. Dunkels, 1940. - 51, [1] lpp.
Atsauksme: Freijs, A. Grāmatu apskats / A. Freijs // Ceļš. - Nr.4 (1940, 1.jūl.), 274.-276.lpp.

1942

10. Kas ir dvēsele? : ārstnieciski-sintētiska studija par dzīvības pirmfenomenu / Mārtiņš Zīle ; tulk. Dzelmju Alma. - 2.izd. - Rīga : A. Dunkels, 1942. - 50, [1] lpp.

11. Kas ir dvēsele? : ārstnieciski-sintētiska studija par dzīvības pirmfenomenu / Mārtiņš Zīle ; tulk. Dzelmju Alma. - 3.izd. - Rīga : A. Dunkels, 1942. - 47 lpp.

2011

12. Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu : uzsaukums dzīvības sintēzei / Mārtiņš Zīle ; sast. Valdis Pīrāgs. - Rīga : Medicīnas apgāds, 2011. - 210, [1] lpp. : il., faks. - (Ievērojamo ārstu dzīve). - Ietver bibliogrāfiju un rādītāju.
Atsauksme: Medicīnas filozofa Mārtiņa Zīles devums beidzot latviski / tekstā stāsta Pēteris Apinis // Latvijas Ārsts. - Nr.3 (2011), [11.]lpp.

Profesora M. Zīles manuskripti**1943**

13. Der Kontrapunkt des Lebens : Zur Tiefen Problematik der dynamischen Hintergründe des Werdens und des Leidens, des Logos und des Pathos / Martin Sihle. - [S.l.], [1943]. - 138 S.
MVM, Inv. Nr. 41305/B 14207

14. Schicksal und Sendung des Unvergänglichen im Menschen : Schlußfolgerungen eines ärztlichen Lebenssynthetikers im Lichte eines wahren Arztiums / Martin Sihle. - [S.l.], [1943]. - 42 S.
MVM, Inv. Nr. 41304/B 14206

**Profesora M. Ziles publikācijas
periodiskajos izdevumos un rakstu krājumos**

1897

15. Zur Theorie und rationellen Behandlung des Asthma / Martin Sihle // St. Petersburg Medicinische Wochenschrift. - Nr.44 (1897), S.413-415 ; Nr.45 (1897), S.438-432.

1900

16. Томсон Г. И. К вопросу о разрыве матки / Г. И. Томсон, М. Б. Зиле. - Содержание: Клиническая часть / Г. И. Томсон, с.1091-1093 ; Микроскопическая часть / М. Б. Зиле, с.1094-1098 // Журнал акушерства и женских болезней. - Т.14, Nr.9 (1900), с.1091-1098.

1901

17. Zur pathologie und Therapie der Migräne / Martin Sihle // Wiener klinische Wochenschrift. - Nr.13 (1901), S.309-314.

1902

18. К патологии и терапии астмы / М. Б. Зиле // Русский архив патологии, клинической медицины и бактериологии. - Т.14, вып.6 (1902), с.1031-1036.

1903

19. Experimenteller Beitrag zur Physiologie des Brustvagus, nebst Bemerkungen über akute Lungenblähung / Martin Sihle // Wiener klinische Wochenschrift. - Nr.43 (1903), S.1175-1183.

20. Über Zwerchfell Lähmung nach Ammoniakinalation / Martin Sihle // Zentralblatt für Physiologie. - Nr.9 (1903, 1.aug.), S.5.

21. Zur Pathologie und Therapie des Asthma / Martin Sihle // Wiener klinische Wochenschrift. - Nr.4 (1903), S.85-95.

22. Экспериментальные исследования по вопросу о физиологии грудного отдела блуждающего нерва в связи с вопросом об остром вздутии лёгких / М. Б. Зиле // Русский врач. - Nr.31 (1903), с.1094-1097 ; Nr.32 (1903), с.1127-1131.

1904

23. Beiträge zu einer funktionellen Diagnose der Arteriosklerose und zur Differentialdiagnose der Angina pectoris / Martin Sihle // Wiener klinische Wochenschrift. - Nr.14 (1904), S.379-393.

1905

*24. Experimentelle Studie über den Alveolardruck der Lungen und über den Druck im Pleuraraum / Martin Sihle // Archiv für Anatomie und Physiologie : Archiv für Physiologie. - (1905), S.1-22.

1906

*25. Experimentelle Untersuchungen über Veränderungen des Lungenvolumens und der Lungenkapazität bei Reizungen der Nasenschleimhaut / Martin Sihle // Archiv für Anatomie und Physiologie : Archiv für Physiologie. - (1906), S.113-151.

1907

*26. Über den Einfluß von Dünndarm- und Ischiadicusreizungen auf die Luft- und Blutcapazität der Lungen / Martin Sihle // Archiv für Anatomie und Physiologie : Archiv für Physiologie. - (1907), S.1-22.

27. Об основных направлениях врачебного мышления / М. Б. Зиле // Русский врач. - Nr.1 (1907), с.1-5.

1908

*28. Experimentelles und Kritisches zur Lehre von der "Lungenschwellung und der Lungenstarrheit" (v. Basch-Grossmann) / Martin Sihle // Zeitschrift für klinische Medizin. - Bd.66 (1908), S.106-130.

29. Критические и экспериментальные данные к учению von-Basch'a о набухании и ригидности легких (Lungenschwellung und Lungenstarrheit) : реферат / М. Б. Зиле // Труды Общества русских врачей г. Одессы. - Одесса, 1908. - Вып.6, с.55.

30. Нейрогенная диссоциация желудочков сердца (dissociatio ventriculorum cordis neurogenetica) и её клиническое значение / М. Б. Зиле // Русский врач. - Nr.30 (1908), с.993-998.

1909

*31. Über Zwerchfellähmungen nach Ammoniakinhalation / Martin Sihle // Zentralblatt für Physiologie. - Nr.9 (1909), S.238-242.

32. К учению об усилении (акцентуации) диастолического звука / М. Б. Зиле // Русский врач. - Nr.48 (1909), с.1630-1634.

1911

33. Zur Mechanik der Lungenblähung / Martin Sihle // Wiener klinische Wochenschrift. - Nr.25 (1911), S.1-19.

34. К вопросу о механизме вздутия легких / М. Б. Зиле // Русский врач. - Nr.20 (1911), с.864-866. ; Nr.21 (1911), с.901-904.

1915

35. Законы здоровья и уход за телом / М. Б. Зиле // Практический врач. - Nr.43/44 (1915), с.392-394, 397 ; Nr.45/46 (1915), с.406, 408-410 ; Nr.48 (1915), с.433-437.

Svinīga runa krievu ārstu gadskārtējā konferencē Odesas universitātē 1914. gada 8. aprīlī.

1923

36. Par slimības klīnisko jēgumu. Kas ir slimība? : prof. Dr. med. M. Zīles, terapeitiskās fakultātes klīnikas direktora iestāšanās lekcija, noturēta 1922. gada 30. aprīlī / Mārtiņš Zīle // Latvijas Ārstu Žurnāls. - Nr.1 (1923), 2.-8.lpp.

1924

37. Par miršanas un nemirstības problēmiem no ārsta viedokļa : akadēmiskā runa, noturēta 28. sept. 1924. Latv. Universitātes 5 - gadu pastāvēšanas dienā / Mārtiņš Zīle // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. - Nr.11 (1924, nov.), 449.-458.lpp.

38. Tuberkulozes terapijas pamata jēdzieni / Mārtiņš Zīle // Latvijas Tuberkulozes apkarošanas biedrības kalendārs 1925. gadam : raksti par tuberkulozi. - Rīga : Latvijas Tuberkulozes apkarošanas biedrība, [1924]. - (1925), 7.-17.lpp.

1926

39. Aforizmi par tuberkulina terapiju / Mārtiņš Zīle // 1. Latvijas ārstu un zobārstu kongresa darbi : 11.-13.sept. 1925 = Verhandlungen des 1. Kongresses lettländischer Ärzte und Zahnärzte / red.: J. Skuja, M. Brandts, M. Hiršbergs, V. Storoženko. - Rīga : Kongresa izpildu komitejas izdevums, 1926. - 73.-78.lpp.

40. Aphorismen über Tuberkulintherapie / Martin Sihle // Wiener klinische Wochenschrift. - Jg.7b, Nr.46 (1926), S.1355-1357.

41. Par diastoliskā sirdsstoņa akcentuācijas cēloņiem / Mārtiņš Zīle // 1. Latvijas ārstu un zobārstu kongresa darbi : 11.-13.sept. 1925 = Verhandlungen des 1. Kongresses lettländischer Ärzte und Zahnärzte / red.: J. Skuja, M. Brandts, M. Hiršbergs, V. Storoženko. - Rīga : Kongresa izpildu komitejas izdevums, 1926. - 182.-187.lpp.

42. Par personīgo veselības kopšanu / Mārtiņš Zīle // Jaunākās Ziņas. - Nr.213 (1926, 23.sept.), 5.lpp.

43. Runa pie Latvijas ārstu kongresa atklāšanas / Mārtiņš Zīle // 1. Latvijas ārstu un zobārstu kongresa darbi : 11.-13.sept. 1925 = Verhandlungen des 1. Kongresses lettländischer Ärzte und Zahnärzte / red.: J. Skuja, M. Brandts, M. Hiršbergs, V. Storoženko. - Rīga : Kongresa izpildu komitejas izdevums, 1926. - 21.-22.lpp.

44. Slimība un higiēnēze. Korelācijas patoloģija un korelācijas terapija / Mārtiņš Zīle // I. Latvijas ārstu un zobārstu kongresa darbi : 11.-13.sept. 1925 = Verhandlungen des 1. Kongresses lettländischer Ärzte und Zahnärzte / red.: J. Skuja, M. Brandts, M. Hiršbergs, V. Storoženko. - Rīga : Kongresa izpildu komitejas izdevums, 1926. - 23.-31.lpp.

45. Über die Ursachen der Akzentuation des diastolischen Herztons / Martin Sihle // Wiener klinische Wochenschrift. - Nr.9 (1926), S.237-239.

1927

46. Krankheit und Hygiēnese. Korrelationspathologie und Korrelationstherapie / Martin Sihle // Wiener klinische Wochenschrift. - Jg.77, Nr.2 (1927), S.53-55 ; Jg.77, Nr.3 (1927), S.93-95 ; Jg.77, Nr.4 (1927), S.126-128 ; Jg.77, Nr.5 (1927), S.153-154.

1928

47. Kauzalitāte un finalitāte zinātnē : (akadēmiska rektora runa Latvijas Universitātes gada aktā 28. sept. 1927. g.) / Mārtiņš Zīle // Latvijas Universitātes Raksti. - Rīga, 1928. - 17.[sēj.], [3.]-16.lpp.

48. Untersuchungen über den Eindruck einiger gas- und dampfförmiger Mittel auf den menschlichen Organismus / Martin Sihle, Kristap Rudist // Wiener klinische Wochenschrift. - Nr.10 (1928), S.333-337 ; Nr.39 (1928), S.12-16 ; Nr.47 (1929), S.8-12.

49. "Vai Universitātei pieder tautas vadoņu audzinātāja loma?" - (Latvijas Universitātes rektora prof. M. Zīles akadēmiskais priekšlasījums : Universitātes svinīgā aktā 1928. g. 17. novembrī Nacionālajā Operā, sakarā ar Latvijas valsts 10 gadu pastāvēšanas svētkiem) / Mārtiņš Zīle // Latvijas Universitātes Raksti. - Rīga, 1928. - 19.[sēj.], 456.-468.lpp. - Kļūda lapušu numerācijā.

1929

50. Balneoloģijas uzdevumi un panākumi / Mārtiņš Zīle // II Latvijas ārstu un zobārstu kongresa materiāli. - Rīga : A. Gulbja apgādībā, 1929. - 15.-19.lpp. - Piel. žurn. "Latvijas Ārstu Žurnāls", Nr.1/2 (1929).

Referāts nolasīts 2. Latvijas ārstu un zobārstu kongresā 1928. gada 7. sept.

51. Der Inhalt des Doppelbegriffs "kausal-final" im klinisch-ärztlichen Denken / Martin Sihle // Wiener klinische Wochenschrift. - Nr.27 (1929), S.893-896 ; Nr.28 (1929), S.927-930.

52. Ein nicht beachtetes und nicht gewertetes physikalisches Zeichen begonnener Lungentuberkulose / Martin Sihle // II Latvijas ārstu un zobārstu kongresa materiāli. - Rīga : A. Gulbja apgādībā, 1929. - 196.-203.lpp. - Piel. žurn. "Latvijas Ārstu Žurnāls", Nr.1/2 (1929).

53. Priekšvārds / Mārtiņš Zīle // No jaunekļa par vīru : kas jāzin katram jauneklīm / Vinfilds Hols ; Georga J. Fišera ievads ; no angļu valodas tulkojis K. Brants. - [Rīgā] : Jaunekļu Kristīgā S-ba, 1929. - 5.-6.lpp.

1931

54. I Konferenz zur Förderung medizinischer Synthese / Martin Sihle // Deutsche Medizinische Wochenschrift. - Vol.57, Nr.4 (1931), S.160-161.

55. Aufruf zwecks Gründung einer internationalen Gesellschaft zur Förderung medizinischer Synthese / Martin Sihle // Wiener klinische Wochenschrift. - Nr.21 (1931), S.717-718.

56. Eröffnungsvortrag / Martin Sihle // Verhandlungen der ersten Konferenz zur Förderung medizinischer Synthese unter Beteiligung der medizinischen Fakultät der Lettländischen Universität / Hrsg. Martin Sihle. - Rīga : [Walters und Rapa], 1931. - S.[7] -16.

57. Korreferat zum Leib-Seele Problem / Martin Sihle // Verhandlungen der ersten Konferenz zur Förderung medizinischer Synthese unter Beteiligung der medizinischen Fakultät der Lettländischen Universität / Hrsg. Martin Sihle. - Rīga : [Walters und Rapa], 1931. - S.179-209.

58. Prolegomena zu einer allgemeinen klinischen Krankheitslehre / Martin Sihle // Verhandlungen der ersten Konferenz zur Förderung medizinischer Synthese unter Beteiligung der medizinischen Fakultät der Lettländischen Universität / Hrsg. Martin Sihle. - Rīga : [Walters und Rapa], 1931. - S.58 -90.

59. Vorwort / Martin Sihle // Verhandlungen der ersten Konferenz zur Förderung medizinischer Synthese unter Beteiligung der medizinischen Fakultät der Lettländischen Universität / Hrsg. Martin Sihle. - Rīga : [Walters und Rapa], 1931. - S.[3]-5.

1933

60. Kausalität, Bedürfnis und therapeutischem Akt / Martin Sihle // Einheitsbestrebungen in der Medizin : Kongreß zur Förderung medizinischer Synthese und ärztlicher Weltanschauung : Verhandlungsbericht der 2. zwischenstaatlichen Tagung in Marienbad, 14.-17. September, 1932. - Dresden ; Leipzig : Steinkopff, 1933. - S.95-109.

61. Vorwort und Geleitwort / Martin Sihle // Einheitsbestrebungen in der Medizin : Kongreß zur Förderung medizinischer Synthese und ärztlicher Weltanschauung : Verhandlungsbericht der 2. zwischenstaatlichen Tagung in Marienbad, 14.-17. September, 1932. - Dresden ; Leipzig : Steinkopff, 1933. - S.1-6.

62. Zum Problem einer Synthese des Rationalen und Irrationalen vom ärztlichen Standpunkt / Martin Sihle // Einheitsbestrebungen in der Medizin : Kongreß zur Förderung medizinischer Synthese und ärztlicher Weltanschauung :

Verhandlungsbericht der 2. zwischenstaatlichen Tagung in Marienbad, 14.-17. September, 1932. - Dresden ; Leipzig : Steinkopff, 1933. - S.7-20.

1935

63. Zum Problem der Schaffung einer allgemeingültigen psychosomatischen, klinischen Krankheitslehre / Martin Sihle // Einheitsbestrebungen in der Medizin : Kongreß zur Förderung medizinischer Synthese und ärztlicher Weltanschauung : Verhandlungsbericht der 3. zwischenstaatliche Tagung in Marienbad, 1934. - Dresden ; Leipzig : Steinkopff, 1935. - Bd.2, S.132-139.

1936

64. Kas ir dvēsele? / [M. Zīle] // Kristīgā Balss. - Nr.8 (1936, 15.apr.), 149.-151.lpp.

1937

65. Über synthetisches Forschungsdenken / Martin Sihle // Kongress für synthetische Lebensforschung : Verhandlungsbericht über die Aussprache zwischen Ärzten, Biologen, Psychologen und Philosophen in Marienbad vom 16. bis 18. September, 1936 / Hrsg. Emil Utitz, Martin Sihle. - Prague : Calve, 1937. - S.7-27.

1938

66. Iepazīstinājums : [par Dr. med. M. Bircheru-Benneru] / Mārtiņš Zīle // Dr. med. M. Birchers-Benners un viņa trīs Londonas priekšlasījumi "Oralsepsis", "Cukurs", "Bērnu trieka". - Rīga : Dunkels, 1938. - 3.lpp.

1939

67. Ārsts kā dzīvības aizstāvis : [par ārsta misiju] / [Mārtiņš Zīle] // Jaunākās Ziņas. - Nr.52 (1939, 4.marts), 4., 6.lpp.

1983

68. Par miršanas un nemirstības problēmām no ārsta viedokļa : akadēmiskā runa, noturēta 28. sept. 1924. Latvijas Universitātes 5 gadu pastāvēšanas dienā / Mārtiņš Zīle // Latviešu Ārstu un Zobārstu Apvienības Apkārtraksts = The Journal of the Latvian Medical Dental Association. - Nr.125 (1983, okt.), 10.-15.lpp.

Sk. pirm publ.: Nr.37.

1991

69. Par slimības klīnisko jēgumu. Kas ir slimība? : prof. Dr. med. M. Zīles, Fakultātes terapijas klīnikas direktora, iestājkcija, nolasīta 1922. gada 30. aprīlī :

[pārpubl. saīs. var.] / Mārtiņš Zīle ; Māra Baltiņa ievadvārdi // Latvijas Ārsts. - Nr.4 (1991), 4.-6.lpp.

Sk. pirmpubl.: Nr.36.

1997

70. Runa, atklājot 1. Latvijas ārstu un zobārstu kongresu 1925. gada 11. septembrī / Mārtiņš Zīle // Latvijas Ārsts. - Nr.6 (1997), 328.lpp.

Sk. pirmpubl.: Nr.43.

1998

71. Par slimības klīnisko jēgumu. Kas ir slimība? : prof. Dr. med. M. Zīles, Terapeitiskās fakultātes klīniskas direktora, iestāšanās lekcija, noturēta 1922. g. 30. apr. / Mārtiņš Zīle // Latvijas Ārstu Žurnāls. - Nr.12 (1998), 1.-2.lpp.

Sk. pirmpubl.: Nr.36.

2005

72. Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu : [fragmenti no tāda paša nosaukuma grāmatas] / Mārtiņš Zīle // Latvijas Ārsts. - Nr.9 (2005), 5.lpp. ; Nr.10 (2005), 4.-6.lpp. ; Nr.11 (2005), 9.-11.lpp. ; Nr.1 (2006), 58.-60.lpp. ; Nr.2 (2006), 58.-60.lpp. ; Nr.3 (2006), 6.-7.lpp. ; Nr.5 (2006), 4.-6.lpp. ; Nr.6 (2006), 4.-6.lpp.

Profesora M. Zīles rediģētie darbi

1931

73. Verhandlungen der ersten Konferenz zur Förderung medizinischer Synthese unter Beteiligung der medizinischen Fakultät der Lettländischen Universität / Hrsg. Martin Sihle. - Rīga : [Walters und Rapa], 1931. - 298 S.

1937

74. Kongress für synthetische Lebensforschung : Verhandlungsbericht über die Aussprache zwischen Ärzten, Biologen, Psychologen und Philosophen in Marienbad vom 16. bis 18. September, 1936 / Hrsg. Emil Utitz, Martin Sihle. - Prague : Calve, 1937. - 208 S.

Profesora M. Zīles oponentās disertācijas

1923

75. **Adelheims, Romans.** Beiträge zur pathologischen Anatomie und Pathogenese der Kampfgasvergiftung / von Romans Adelheims ; oponenti: G. Bakmanis, E. Paukuls, M. Zīle. - 1923.

1926

76. **Feders, Gerhards.** Par profilaktisko vakcināciju pret tuberkulozi un viņas izredzēm pie zīdaiņiem, sakarā ar jautājumu par tuberkulinjūtības attiecībām ar iegūto imunitāti / G. Fedders ; oponenti: V. Kļimenko, E. Gartjē, M. Zīle ; LU medicīnas fakultātes bērnu klīnika. - [Rīga, 1926]. - [7], 238, xviii lp. : il., tab. + 1 saloc. lp. plāns, [4] lp. tēzes + Pielikumi (xxiv lp. diagr.)

1930

77. **Rencis, Eduards.** Über phasische Ein- und Austrittswirkungen der Kokaingruppe am Gefäßspräparat und Versuch einer allgemeinen Wertung der phasischen Eingriffswirkungen überhaupt : Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der medizinischen Fakultät der Lettländischen Universität zu Riga vorgelegt / von Eduard Rencis ; oponenti: R. Krimbergs, M. Zīle, C. Amslers. - Riga, 1930. - [5], 254, [1] lpp. : tab., diagr.

1932

78. **Rudzītis, Kristaps.** Kliniski un kolloīdķīmiski pētījumi par paradoksām reakcijām : disertācija Latvijas Universitātes medicīnas doktora grāda iegūšanai = Klinisches und kolloidchemisches [Untersuchungen] über paradoxe Reaktionen / Kristaps Rudzītis ; oponenti: R. Krimbergs, C. Amslers, M. Zīle ; Latvijas Universitātes terapeitiskā fakultātes klīnika. - Rīga : [Latvijas Kultūras fonds], 1932. - 154 lpp. : tab., diagr.

1933

79. **Vegers, Pēteris.** Johimbīns un veģetatīvā nervu sistēma : disertācija LU medicīnas doktora grāda iegūšanai / Pēteris Vegers ; oponenti: E. Rencis, M. Zīle, C. Amslers ; Latvijas Universitātes farmakoloģijas institūts. - Rīga, 1933. - ii, 141 lp. : il.

Profesora M. Zīles uzrunas, diskusijas, intervijas, runu atreferējumi

1924

80. Latvijas Universitātes 5 g. svētki un studentu dienas. - Paraksts: V. R. // Studentu Dzīve. - Nr.2 (1924), 18.-20.lpp.

Tekstā profesora M. Zīles akadēmiskās runas īss atstāstījums: 18.lpp.

81. Nāves un nemirstības problēma : [M. Zīles akadēmiskās runas īss atstāstījums] // Rīgas Ziņas. - Nr.14 (1924, 3.nov.), 3.lpp.

1926

82. Par personīgo veselības kopšanu : [M. Zīles lekcijas īss atstāstījums] // Jaunākās Ziņas. - Nr.213 (1926, 23.sept.), 5.lpp.

1927

83. Kā sagatavoti jaunie studenti : [rektora M. Zīles viedoklis par jauno studentu sekmēm]. - Paraksts: A. T. // Students. - Nr.125 (1927, 15.sept.), 1.lpp. : fotogr.

84. Latvijas Universitātes 8 gadu pastāvēšanas svētki : [minēta M. Zīles uzruna svētkos]. - Paraksts: Valfr. V. // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. - Nr.10 (1927, okt.), 304.-309.lpp.

85. Universitātes gada svētki : [tekstā M. Zīles svinīgās uzrunas atstāstījums un ziņojums par Latvijas Universitātes saimniecisko darbību un mācību darbu]. - Paraksts: J. St. // Students. - Nr.127(1927, 13.okt.), 1.lpp.

1928

86. A. g. Universitātes Senāta locekļi! / [M. Zīle]. - Runa ievietota rakstā : Kristaps Morbergs un viņa lielais dāvinājums Latvijas Universitātei / Pēteris Zālīte, [579.]-585.lpp. // Latvijas Universitātes Raksti. - Rīga, 1928. - 18.[sēj.], 584.-585.lpp.

87. Ansprache des Rektors der Lettländischen Universität Prof. Dr. med. M. Zīle in der anlässlich der Mitteilung über das Testament Christoph Mohrbergs abgehaltenen Sitzung des Univeristätsrates / [M. Zīle]. - In der Ansprache erhaltener Aufsatz : Christoph Mohrbergs Lebenslauf und Testament / Kārlis Balodis, [625.]-636.lpp. // Latvijas Universitātes Raksti. - Rīga, 1928. - 18.[sēj.], 628.-629.lpp.

88. Die Rede des Rektors der Lettländischen Universität Professor Dr. med. M. Zīle am Grabe Christoph Mohrberg / [M. Zīle]. - In der Ansprache erhaltener Aufsatz : Christoph Mohrbergs Lebenslauf und Testament / Kārlis Balodis, [625.]-636.lpp. // Latvijas Universitātes Raksti. - Rīga, 1928. - 18.[sēj.], 627.-628.lpp.

89. Latvijas Universitātes gada svētki : [LU rektora M. Zīles svētku uzruna LU 9. pastāvēšanas gadadienā] // Latvis. - Nr.2086 (1928, 29.sept.), 1.lpp. : fotogr.

90. Latvijas Universitātes rektora prof. Dr. med. M. Zīles runa pie Morberga kapa / [M. Zīle]. - Runa ievietota rakstā : Kristaps Morbergs un viņa lielais dāvinājums Latvijas Universitātei / Pēteris Zālīte, [579.]-585.lpp. // Latvijas Universitātes Raksti. - Rīga, 1928. - 18.[sēj.], 582.-583.lpp.

91. Universitātes gada svētki : [profesora M. Zīles svētku ievadrūnas atstāstījums]. - Paraksts: B. M. // Students. - Nr.140 (1928, 11.okt.), 1.-2.lpp.

92. Uzruna. - (Universitātes svinīgā aktā 1928. g. 17. novembrī Nacionālajā Operā, sakarā ar Latvijas valsts 10 gadu pastāvēšanas svētkiem) / Mārtiņš Zīle // Latvijas Universitātes Raksti. - Rīga, 1928. - 19.[sēj.], [455.]-456.lpp.

1930

93. Konference medicīniskās sintēzes veicināšanai : [M. Zīles runas atreferējums par konferenci medicīniskās sintēzes veicināšanai Rīgā] / [M. Zīle]. - Aut. uzrādīts tekstā // Universitas. - Nr.1 (1930, 15.sept.), 2-3.lpp.

1931

94. Diskussion : [über B. Aschners Vortrag "Welche Kenntnisse muss der praktische Arzt besitzen um Erfolg zu haben?"] / [M. Sihle, H. Buduls, E. Masing, B. Aschner] // Verhandlungen der ersten Konferenz zur Förderung medizinischer Synthese unter Beteiligung der medizinischen Fakultät der Lettländischen Universität / Hrsg. Martin Sihle. - Riga : [Walters und Rapa], 1931. - S.237-243.

95. Diskussion : [über den Vortrag von F. Neureiter "Was können uns die Erfolge der Laienmedizin lehren?"] / [Th. Brugsch, F. Neureiter, E. Masing, M. Sihle] // Verhandlungen der ersten Konferenz zur Förderung medizinischer Synthese unter Beteiligung der medizinischen Fakultät der Lettländischen Universität / Hrsg. Martin Sihle. - Riga : [Walters und Rapa], 1931. - S.250-252.

96. Diskussion : zu den Vorträgen von Prof. Th. Brugsch und Prof. M. Sihle über das Leib-Seele-Problem / [Th. Brugsch, M. Sihle] // Verhandlungen der ersten Konferenz zur Förderung medizinischer Synthese unter Beteiligung der medizinischen Fakultät der Lettländischen Universität / Hrsg. Martin Sihle. - Riga : [Walters und Rapa], 1931. - S.199-209.

1935

97. Kas ir dvēsele? : profesors Mārtiņš Zīle - jaunu ceļu gājējs ārstniecībā : [intervija par grāmatu "Über das Weltbild des Arztes und den Sinn der Krankheit: ein Appell zur Lebennssynthese"] / Mārtiņš Zīle ; pierakst. Māra Ozoliņa // Pēdējā Brīdī. - Nr.293 (1935, 24.dec.), 6.lpp.

1938

98. "1928. gada 13. aprīlī Kristapu Morbergu guldija zemes klēpī..." : [LU rektora M. Zīles runa] / [M. Zīle] // Kristaps Morbergs : 1844-1928 / [Artūrs Krūmiņš]. - Rīga : Latvijas Universitātes izdevums, 1938. - 61.-63.lpp. : fotogr.

1994

99. **Daija, Gunārs.** Kristaps Morbergs un Latvijas Universitāte : [par Kristapa Morberga dzīvi un atstāto mantojumu Latvijas Universitātei] / Gunārs Daija // Labrīt. - (1994, 30.sept.), 6.lpp.

Tekstā citāti no profesora M. Zīles runas Kristapa Morberga bērēs.

2002

100. "Jums visiem ir zināms..." : [Dr. med. M. Zīles uzruna Universitātes senāta locekļiem par Kristapu Morbergu] / [Mārtiņš Zīle] // Kristaps Morbergs : 1844-1928 / Artūrs Krūmiņš. - Rīga : Jumava, 2002. - 117.-121.lpp.

Sk. pirm publ.: Nr.98.

Raksti par profesoru M. Zīli**1889**

101. Album Academicum der Kaiserlichen Universität Dorpat / Hrsg.: A. Hasselblatt, G. Otto. - Dorpat : C. Mattiesen, 1889. - 1007 S.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 813.lpp.

102. Inland : [par M. Zīles disertāciju un medicīnas doktora grāda piešķiršanu Tērbatas Universitātē] // Libausche Zeitung. - Nr.100 (1889, 3.Mai), S.1.

103. Von der Universität Dorpat // Dūna-Zeitung. - Nr.207 (1889,14.Sept.), S.3.
Tekstā M. Zīle minēts Tērbatas Universitātes Medicīnas fakultātes absolventu sarakstā.

1893

104. **Grünfeld, A.** Verzeichniss der von der medizinischen Facultät zu Dorpat veröffentlichten Schriften / A. Grünfeld // Historische Studien aus dem Pharmakologischen Institute der Kaiserlichen Universität Dorpat / Hrsg. Rudolf Kobert. - Halle : Tausch und Grosse, 1893. - Bd.3, S.1-85, S.415-449.

Tekstā minēta profesora M. Zīles disertācija: 69.lpp.

1897

105. [Profesors M. Zīle minēts Sevastopoles ārstu sarakstā, sākot ar 1899.g. - Odesas ārstu sarakstā] // Российский медицинский список, изданный

медицинским департаментом Министерства внутренних дел, на - С.-Петербург : Типография Министерства Внутренних Дел, 1809-1916.

..., 1897 год. - (1897), с. 110.

..., 1898 год. - (1898), с. 112.

..., 1899 год. - (1899), с. 117.

..., 1900 год. - (1900), с. 123.

..., 1901 год. - (1901), с. 124.

..., 1902 год. - (1902), с. 128.

..., 1904 год. - (1904), с. 134.

..., 1906 год. - (1906), с. 143.

..., 1908 год : списки врачей, ветеринаров, зубных врачей, фармацевтов и аптек. - (1908), с. 158.

..., 1909 год - (1909), с. 157.

..., 1911 год... . - (1911), с. 155.

..., 1916 год... . - (1916), с. 181.

1908

106. **Mīlenbahs, Fricis.** Latvieši un latvietes Krievijas augstskolās / [Fricis Mīlenbahs]. - Jelgava : H. Alunāna drukātava, 1908. - 136 lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 89.lpp.

1912

107. Zīle, Mārtiņš // Album Lettonorum, 1882-1912 / sast. F. Mīlenbahs. - Rīga : H. Hempels, 1912. - 131 lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 40., 117.lpp., fotogr.

1923

108. Latviešu ārstu kongress : [profesors M. Zīle apsveic kongresa delegātus]. - Paraksts: V. B. // Latvijas Vēstnesis. - Nr.199 (1923, 8.sept.), 1.lpp.

109. Latviešu ārstu kongress : [profesors M. Zīle atklāj kongresu un lasa pārskatu par nieru slimību internās terapijas uzdevumiem]. - Paraksts: V. B. // Latvijas Vēstnesis. - Nr.198 (1923, 7.sept.), 1.lpp.

110. **Students, Jūlijs Aleksandrs.** Par trūkumiem mūsu studējošās jaunatnes dzīvē : 3 iespējamās izejas pamatojumi / Jūlijs Aleksandrs Students // Students. - Nr.26 (1923, 25.apr.), 1.-2.lpp.

Tekstā par profesora M. Zīles iestājklekciju "Kas ir slimība?"

1925

111. Medicīnas fakultāte // Latvijas Universitātes piecgadu darbības pārskats, 1919.-1924. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1925. - 381 lpp.

Tekstā par profesora M. Zīles darba gaitu sākumu LU: 179., 181., 198.lpp.

112. **Skuja, Jānis Alfreds.** Ārstnieciskā hronika / Jānis Alfreds Skuja // Latvijas Ārstu Žurnāls. - Nr.3/4 (1925), 101.-102.lpp.

Tekstā par profesora M. Ziles dalību 1. Latvijas ārstu un zobārstu kongresa organizācijas komitejas sēdē.

113. **Skuja, Jānis Alfreds.** Ārstnieciskā hronika / Jānis Alfreds Skuja // Latvijas Ārstu Žurnāls. - Nr.7/8 (1925), 212.-213.lpp.

Tekstā par profesora M. Ziles dalību 1. Latvijas ārstu un zobārstu kongresa organizācijas komitejas sēdē.

114. **Skuja, Jānis Alfreds.** Latvijas ārstu un zobārstu kongresa organizācijas komitejas sapulce, svētdien, 8.martā 1925.gadā plkst. 11 rītā, Rīgā, Stabu ielā 9 / Jānis Alfreds Skuja // Latvijas Ārstu Žurnāls. - Nr.3/4 (1925), 102.-103.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

1926

115. 1. Latvijas ārstu un zobārstu kongresa darbi : 11.-13.sept. 1925 = Verhandlungendes 1. Kongresses lettländischer Ärzte und Zahnärzte / red.: J. Skuja, M. Brandts, M. Hiršbergs, V. Storoženko. - Rīga : Kongresa izpildu komitejas izdevums, 1926. - 559, [5] lpp., [13] lp. il. : il. - Teksts latviešu, vācu un krievu val.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 3.-6., 10.-18., 20.-21., 86.-89., 556.-559., 560.lpp.

116. [Informācija par prof. Dr. med. Mārtiņa Ziles organizatorisko, administratīvo un zinātnisko darbību] // Latvijas Universitātes divgadu darbības pārskats, 1924.-1926. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1926. - 225 lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 6., 24., 26., 99., 117.lpp.

117. Latvijā praktizējošo ārstu saraksts : [sarakstā minēts arī M. Zīle] // Latvijas medicīniskā personāla saraksts ... : (Latvijas veselības departaments, praktizējošie ārsti, veterinārārsti, zobu ārsti, maģistri, provizori, provizoru palīgi un aptiekas) : Tautas Labklājības ministrijas Veselības departamenta oficiālais izdevums. - Rīga, 1920-1940.

..., 1926. - (1926), [38.]lpp.

..., 1928. - (1928), [46.]lpp.

..., 1929. - (1929), [50.]lpp.

..., 1930. - (1930), [55.]lpp.

..., 1931. - (1931), [56.]lpp.

..., 1932. - (1932), [57.]lpp.

..., 1933. - (1933), [66.]lpp.

..., 1934. - (1934), [70.]lpp.

..., 1935. - (1935), [77.]lpp.

..., 1937. - (1937), [77.]lpp.

..., 1938. - (1938), [83.]lpp.

..., 1939. - (1939), [81.]lpp.

..., 1940. - (1940), [85.]lpp.

118. Vai skolās vajadzīga seksuālā informācija? - Paraksts: E. R. // Students. - Nr.114 (1926, 20.okt.), 4.-5.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

1927

119. Dažādu sabiedrisko organizāciju un veselības kopšanas iestāžu darbība : [par M. Zīles komandējumu uz Starptautisko konferenci Lozannā 1924. gadā] // Tautas veselība. - Nr.6/7 (1927, 1.jūl.), 31.lpp.

120. [Informācija par prof. Dr. med. Mārtaņa Zīles organizatorisko, administratīvo un zinātnisko darbību] // Latvijas Universitātes darbības pārskats, 1926./27. akad. gads. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1927. - 195 lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 84., 95.lpp.

121. Universitātes padomes darbība jaunā sastāvā : [par profesora M. Zīles braucienu uz Upsalas universitātes 450 gadu jubilejas svinībām]. - Paraksts: S. // Students. - Nr.125(1927,15.sept.), 1.lpp.

1928

122. Ar Triju Zvaigžņu ordeni apbalvoto 5. saraksts // Valdības Vēstnesis. - Nr.262 (1928, 17.nov.), 2.lpp.

Ar II šķiras Triju Zvaigžņu ordeni apbalvots LU rektors profesors M. Zīle, kārtas Nr.71.

123. **Balodis, Kārlis.** Christoph Mohrbergs Lebenslauf und Testament / Kārlis Balodis // Latvijas Universitātes Raksti. - Rīga, 1928. - 18.[sēj.], [625.]-627.lpp.

Tekstā minēts LU rektors M. Zīle.

124. Doc. Luda Bērziņa 40 darba gadi. - (Universitātes ziņas) // Students. - Nr.133 (1928, 9.febr.), 3.lpp.

Tekstā minēts LU rektors M. Zīle.

125. [Informācija par prof. Dr. med. Mārtaņa Zīles organizatorisko, administratīvo un zinātnisko darbību] // Latvijas Universitātes darbības pārskats, 1927./28. akad. gads. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1928. - 198 lpp.

Tekstā minēts LU rektors M. Zīle: 5., 17., 20., 85., 86.lpp.

126. Latvijas Universitātes 9 gadu svētki. - Paraksts: J. V. // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. - Nr.10 (1928, 1.okt.), 320.-325.lpp.

Universitātes svētku pasākumu atklāj LU rektors M. Zīle.

127. Svinīga jauno studentu uzņemšana universitātē : [pirmo reizi LU pastāvēšanas laikā notiks jauno studentu imatrikulācijas akts, kurā piedalīsies izglītības ministrs LU prof. Augusts Tentelis un LU rektors prof. M. Zīle] // Students. - Nr.139 (1928, 28.sept.), 2.lpp.

1929

128. II Latvijas ārstu un zobārstu kongresa materiāli. - Rīga : A. Gulbja apgādībā, 1929. - 241 lpp. - Piel. žurn. "Latvijas Ārstu Žurnāls", Nr.1/2 (1929).

Tekstā minēts LU rektors M. Zīle: 4., 13., 14.lpp.

129. Ievērojama zinātnieka darba jubileja : [par LU rektora M. Zīles 40 gadu darba jubileju] // Latvis. - Nr.2266 (1929, 12.maijs), 10.lpp.

130. [Informācija par prof. Dr. med. Mārtiņa Zīles organizatorisko, administratīvo un zinātnisko darbību] // Latvijas Universitātes darbības pārskats, 1928./29. akad. gads. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1929. - 5., 15., 62., 73.-74.lpp.

131. **Kundziņš, Kārlis.** Latvijas Universitātes priekšvēsture, viņas nodibināšana un pirmie pieci gadi / Kārlis Kundziņš. - (I. Latvijas Universitātes attīstība) // Latvijas Universitāte : 1919-1929. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1929. - 5.-50.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 10., 22.lpp.

132. Latvijas Republikas II Saeimas Stenogrammas. III sesija, 1929. gada 8.maijs : 19. sēde // Latvijas Republikas III Saeimas Stenogrammas : III sesija. - Rīga : Latvijas Republikas Saeima, [1929]. - 609.-648.sl.

Tekstā minēts LU rektors M. Zīle: 631.sl.

133. Latvijas Universitāte ilustrācijās. - Rīga : A. Gulbis, 1929. - 112 lpp. : il. Fotogrāfijās redzams profesors M. Zīle: 13.lpp. u.c. fotogrāfijas.

134. Latvijas Universitāti, mūsu zinātnes paudēju un tās drošo un gaišo pārstāvi, sirsnīgā godbijībā sveicinam jubilejas dienā // Latvis. - Nr.2382 (1929, 28. sept.), 1.lpp.: il.

Tekstā minēts LU rektors M. Zīle un fotogrāfija.

135. Medicīnas fakultāte : profesori // Latvijas Universitāte, 1919-1929 / Latvijas Universitāte. - Rīga : Latvijas Universitātes izdevums, 1929. - 448.-477.lpp.

Tekstā LU profesora M. Zīles biogrāfija un publikāciju saraksts: 474.-477.lpp.

136. Prof. Sihle-Jubiläum : [par M. Zīles 40 gadu darba jubileju] // Rigasche Rundschau. - Nr.104 (1929, 11.Mai), S.14 : Portr.

137. Rīga. Aicinājums Latvju grāmatu draugiem! / "Grāmatu nedēļas" rīc. komiteja // Valdības Vēstnesis. - Nr.37 (1929, 14.febr.), 4.-5.lpp.

Profesors M. Zīle ievēlēts no 17. līdz 24. martam visā Latvijā notiekošajā "Grāmatu nedēļas" goda prezidijā.

138. **Romans, Jēkabs.** Mediastina pārvietošanās un diafragma / Jēkabs Romans // II Latvijas ārstu un zobārstu kongresa materiāli. - Rīga : A. Gulbja apgādībā, 1929. - 203.-205.lpp. - Piel. žurn. "Latvijas Ārstu Žurnāls", Nr.1/2 (1929).

Tekstā par profesora M. Zīles ieteikumiem medicīnisku novērojumu veikšanai.

139. **Tentelis, Augusts.** Latvijas Universitātes otrie pieci gadi / Augusts Tentelis // Latvijas Universitāte, 1919-1929. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1929. - 615 lpp.

Tekstā minēts LU rektors M. Zīle: 51., 60.lpp.

140. Universitātes rektora profesora Dr. med. Mārtiņa Zīles 40 g. doktora jubileja // Jaunākās Ziņas. - Nr.102 (1929, maijs), 12.lpp. : fotogr.

1930

141. [Informācija par prof. Dr. med. Mārtiņa Zīles organizatorisko, administratīvo un zinātnisko darbību] // Latvijas Universitātes darbības pārskats, 1929./30. akad. gads. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1930. - 209 lpp.

Tekstā minēts LU rektors M. Zīle:115., 208.lpp.

142. **Kaire, Georgs.** Konference medicīniskās sintēzes veicināšanai / Georgs Kaire // Students. - Nr.169 (1930, 10.okt.), 4.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle - pirmās medicīniskās sintēzes konferences organizētājs Rīgā.

143. Sintētisko priekšlasījumu ciklu LU noorganizējis prof. Dr. M. Zīle. - (Universitātes ziņas) // Students. - Nr.170 (1930, 27.okt.), 3.lpp.

144. Universitātes padomes jaunais sastāvs. - (Universitātes ziņas) // Students. - Nr.166 (1930, 14.maijs), 4.lpp.

Padomes sastāvā iekļauts arī profesors M. Zīle.

145. Zīle, Mārtiņš // Album Lettonorum, 1870-1882-1930. - Rīga, 1930. - 170 lpp. : fotogr.

Tekstā par profesoru M. Zīli un viņa darbu bibliogrāfija: 37.,38.lpp.

1931

146. [Informācija par prof. Dr. med. Mārtiņa Zīles organizatorisko, administratīvo un zinātnisko darbību] // Latvijas Universitātes darbības pārskats, 1930./31. akad. gads. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1931. - 107.lpp.

147. **Melnalksnis, Augusts.** Zīle Mārtiņš / Augusts Melnalksnis // Vadonis pa rakstnieku, mākslinieku, zinātnieku un kultūras darbinieku šūpuļa vietām / Augusts Melnalksnis. - Rīga : Praktiskā Bibliotēka, 1931. - 213.lpp.

1932

148. **Jurevičs, Pauls.** Filozofiskā doma latviešu garīgā dzīvē / Pauls Jurevičs // Latvieši : rakstu krājums. - Rīga : Valters un Rapa, 1932. - 2.sēj., 327.-344.lpp.

Tekstā minēti profesora M. Zīles filozofiskie uzskati.

149. **Skuja, J.** Īss vēsturisks pārskats par Latviešu ārstu biedrības tapšanu un darbību no 1902. līdz 1932. gadam : nolasīts Latviešu ārstu biedrības 30 gadu jubilejas svinībās / J. Skuja // Latvijas Ārstu Žurnāls. - Nr.4 (1932), 195.-206.lpp.
Tekstā minēts profesors M. Zīle kā Latviešu ārstu biedrības priekšsēdētājs: 206.lpp.

150. **Šaurums, Gustavs.** Tērbatas Universitāte, 1632-1932 / Gustavs Šaurums. - Rīga : G. Šaurums, 1932. -214, [10].lpp. : il.
Tekstā minēts profesors M. Zīle: 157.lpp.

1933

151. Galvas pilsēta // Latvijas Kareivis. - Nr.23 (1933, 29.janv.), 4.lpp.
Tekstā īsa profesora M. Zīles biogrāfija.

152. Ievērojama latviešu zinātnieka jubileja. - (Apskats) // Universitāte. - Nr.2 (1933, 1.febr.), 26.lpp.
Par profesora M. Zīles 70. dzimšanas dienu.

153. Latvijas Ārstu Žurnāls. - Rīgā : A. Gulbja apgādībā, 1933. - [Nr.1]. - 932 lpp. : att.
Žurnāla nodaļa no 1. līdz 112.lpp. veltīta profesoram M. Zīlem.

154. Latvijas Tuberkulozes apkarošanas biedrības 10 gadu darbības pārskats, 1923.-1933. - Rīga, 1933. - 47,[3] lpp. : il.
Ilustratīvs materiāls ar profesoru M. Zīli: 4.lpp.

155. Pārskats par LU terapeitiskās fakultātes klīnikas 10 gadu darbību. - Paraksts: Terapeitiskās fakultātes klīnikas asistenti // Latvijas Ārstu Žurnāls. - [Nr.1], (1933), [9.]-11.lpp.
Tekstā minēts profesors M. Zīle.

156. Prof. Dr. med. Mārtiņa Zīles divkārša jubileja // Latvis. - Nr.3369 (1933, 29.janv.), 6.lpp. : fotogr. 1.lpp.

157. Prof. Dr. med. Sihle Jubiläum // Rigasche Rundschau. - Nr.22 (1933, Janv. 28), S.9.

158. Profesora Dr. med. M. Zīles jubileja. - Paraksts: A. D. // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. - Nr.2 (1933, febr.), 136.-137.lpp.

159. Profesora M. Zīles divkārša jubileja // Latvijas Sargs. - Nr.5 (1933, 30.janv.), 3.lpp. : fotogr.

160. Profesora Mārtiņa Zīles 70 mūža gadi // Pēdējā Brīdī. - Nr.20 (1933, 25.janv.), 1.lpp. : fotogr.

161. Profesors Dr. med. Mārtiņš Zīle // Latvju tautas darbinieki : ilustrēts almanahs / [galv. red. V. Maldonis]. - Rīga : Literatūra, [1933]. - 1.[sēj.], 47.-48.lpp.

162. [Profesors Mārtiņš Zīle : biogrāfija]. - Bibliogr.: 5.-8.lpp. // Latvijas Ārstu Žurnāls. - [Nr.1], (1933), 3.-8.lpp.

163. Universitātes padomes jaunais sastāvs. - (Universitātes dzīve) // Universitas. - Nr.8 (1933, 15.maijs), 139.lpp.

Medicīnas fakultātē par delegātu LU padomē ievēlēts profesors M. Zīle.

164. Universitātes profesora Dr. med. M. Zīles jubilejas : 70 gadu dzimšanas diena un 45 gadu jubileja medicīnas darbā // Jaunākās Ziņas. - Nr.20 (1933, 24.janv.), 10.lpp. : fotogr.

165. 70-летие проф. М. Б. Зиле // Сегодня. - Nr.29 (1933, 25 янв.), с.10.

1934

166. 5 sirmie zinātnieki vēl šogad lasīs lekcijas universitātē : [par profesora M. Zīles lekcijām]. - (Universitātes ziņas) // Students. - Nr.212 (1934, 28.sept.), 6.lpp.

167. **Kundziņš, Kārlis.** Latvijas Universitāte / Kārlis Kundziņš // Latviešu konversācijas vārdnīca. - Rīga : A. Gulbis, 1934-1935. - 11.sēj.: Latvija-Laubana, 21316.-21327.sl. : att.

Tekstā par profesora M. Zīles darbību LU.

168. **Rudzītis, Kristaps.** Latvju zinātne. 35. Medicīna. Internā medicīna / Kristaps Rudzītis // Latviešu konversācijas vārdnīca. - Rīga : A. Gulbis, 1934-1935. - 11.sēj.: Latvija-Laubana, 22488.-22490.sl.

Tekstā par profesora M. Zīles pedagoģisko un zinātnisko darbību LU.

169. Sirmie zinātnieki atpūtā : [par profesora M. Zīles atbrīvošanu no pastāvīgā darba LU] // Rīts. - Nr.25 (1934, 19.sept.), [1.]lpp.

170. Universitātes dzīve skaitļos // Students. - Nr.213 (1934, 17.okt.), 4.lpp.

Tekstā minēts bijušais LU rektors M. Zīle.

1935

171. Medicīnas fakultāte // Latviešu konversācijas vārdnīca. - Rīga : A. Gulbis, 1935-1936. - 13.sēj.: Londons Dž.-Mēness kalni, 26281.-26283.sl.

Tekstā minēts arī profesors M. Zīle.

172. **Rudzītis, Kristaps.** Latviešu zinātnieks Eiropā : [par profesora M. Zīles zinātnisko darbību un grāmatu "Über das Weltbild des Arztes und den Sinn der Krankheit : ein Appell zur Lebennssynthese", 1934.] / K. Rudzītis, A. Brūveris // Daugava. - Nr.5 (1935, maijs), 443.-447.lpp.

173. Universitātes padome : [par profesora M. Zīles komandējumu uz Austriju]. - (Universitātes ziņas) // Students. - Nr.228 (1935, 1.dec.), 6.lpp.

1936

174. Darbs tēvzemei un zinātnei : izglītības ministra A. Tenteļa godināšana // Rīts. - Nr.325 (1936, 24.nov.), 3.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts arī profesors M. Zīle.

175. Izglītības ministra prof. Dr. A. Tenteļa : [60 gadu jubilejas svinības]. - (Apskats. Izglītības darbinieki). - Paraksts: B. // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. - Nr.12 (1936, dec.), 696.-700.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

176. Kas ir dvēsele?. - Paraksts: V. E. // Universitāte. - Nr.4 (1936, 10.marts), 90.-92.lpp.

Tekstā par profesora M. Zīles lekciju LU jaunajā aulā.

1937

177. **Jurevičs, Pauls.** Pārskats par latviešu filozofisko domu / Pauls Jurevičs. - [Rīga] : Literatūra, 1937. - 41 lpp.

Par profesora M. Zīles filozofiskajiem uzskatiem: 31.-32.lpp.

178. Latviešu ārstu biedrības 35 gadu jubilejas svinības // Jaunākās Ziņas. - Nr.289 (1937, 20.dec.), 4.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

179. Rakstu krājumi par latviešiem un Latvijas vēsturi : pieņemts Kultūras fonda budžets, jauni pabalsti kultūrai // Brīvā Zeme. - Nr.87 (1937, 20.apr.), 2.lpp.

Profesoram M. Zīlem piešķirts apbalvojums par darbu "Was ist Seele".

180. Valdības iestāžu paziņojumi : Kultūras fonda domes sēde : protokola izvilcums // Valdības Vēstnesis. - Nr.114 (1937, 26.maijs), 2.lpp.

Profesoram M. Zīlem piešķirts apbalvojums par darbu "Was ist Seele".

181. Vēstures atmiņas : šodien 28.janvārī // Brīvā Zeme. - Nr.22 (1937, 28.janv.), 16.lpp.

Tekstā profesora M. Zīles biogrāfija.

1938

182. Dr. med. Mārtiņš Zīle : [īsa biogrāfija]. - Paraksts: K. R. // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. - Nr.2 (1938, 1.febr.), 212.-214.lpp.

183. Ierosināta kultūras fakultāte universitātē : kas pārveidojams universitātes iekārtā. - 7.lpp. nos. uzrād.: Vai universitāte ir audzināšanas iestāde? // Brīvā Zeme. - Nr.10 (1938, 14. janv.), 4., 7.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle un citāti no viņa akadēmiskā priekšlasījuma.

184. **Jurevičs, Pauls.** 5. Filozofija, psiholoģija un pedagoģija / Pauls Jurevičs // Zinātne tēvzemei divdesmit gados, 1918-1938 / [red. L. Adamovičs]. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1938. - 83.-112.lpp.

Tekstā minētas profesora M. Zīles medicīnas reformu vispārīgās tēzes.

185. Latvijas Ārstu Žurnāls. - Rīgā : A. Gulbja apgādībā, 1938. - Nr.1/2. - 555 lpp. Žurnāla nodaļa no 1. līdz 89.lpp. veltīta profesoram M. Zīlem.

186. Prof. Dr. M. Zīles goda diena : [75. dzimšanas diena]. - (Galvas pilsēta) // Rīts. - Nr.30 (1938, 30.janv.), 15.lpp.

187. Prof. Dr. Mārtiņš Zīle : [foto] // Atpūta. - Nr.691 (1938), 17.lpp.

188. Prof. Dr. Sihle 75-jāhriģ : [īsa M. Zīles biogrāfija] // Rigasche Rundschau. - Nr.17 (1938, 22.Januar), S.10.

189. Ražena darba panākumu gaitās : bij. rektora prof. M. Zīles divkārša jubileja. - Paraksts: T. // Universitas. - Nr.3 (1938, 15.febr.), 82.-83.lpp. : fotogr.

190. Reliģijas nozīme akadēmiskā cilvēka praktiskā un gara dzīvē : [par LU kristīgās studentu biedrības rīkotajiem priekšlasījumiem]. - Paraksts: V. E. // Universitas. - Nr.6 (1938, 1.apr.), 161.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

191. **Rudzītis, Kristaps.** Medicīna : Iekšējo slimību klinikās / Kristaps Rudzītis // Zinātne tēvzemei divdesmit gados : 1918-1938. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1938. - 273.-275.lpp.

Tekstā minēti profesora M. Zīles darbi, medicīniskās sintēzes un filozofijas problēmas.

192. Universitātes profesori – jubilāri : [M. Zīles biogrāfija] // Jaunākās Ziņas. - Nr.18 (1938, 24.janv.), 10.lpp. : fotogr.

193. Valsts prezidenta [K. Ulmaņa] novēlējums universitātes rektoram : [sakarā ar rektora M. Prīmaņa 60 gadu jubileju] / tekstā K. Ulmaņa novēlējums // Jaunākās Ziņas. - Nr.19 (1938, 25.janv.), 10.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

194. Vēstures atmiņas : šodien 28.janvārī : [prof. M. Zīles jubileja] // Brīvā Zeme. - Nr.22 (1938, 28.janv.), 12.lpp.

195. **Vītols, J.** Dižs sniegums latvju zinātnei un kultūrai : Universitātes rektora prof. Dr. chem. M. Prīmaņa divkārša jubileja / J. Vītols // Universitas. - Nr.2 (1938, 1.febr.), 35.-36.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts arī profesors M. Zīle.

1939

196. **Adamovičs, Ludvigs.** Latvijas Universitātes divdesmit gadi / Ludvigs Adamovičs. - (Vietējās ziņas) // Jaunākās Ziņas. - Nr.219 (1939, 27.sept.), 2.lpp.

Tekstā minēts arī profesors M. Zīle.

197. Dāvinājumi Universitātei. - (Akadēmiskā dzīve) // Students. - Nr.8(1939, 16.febr.), 274.lpp.

Profesors M. Zīle nodevis bibliotēkai 217 grāmatas.

198. **Krimbergs, Roberts.** Medicīnas fakultāte / Roberts Krimbergs, Jēkabs Prīmanis // Latvijas Universitāte divdesmit gados, 1919-1939. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1939. - 1.daļa : Vēsturiskas un statistiskas ziņas par universitāti un tās fakultātēm, 581.-698.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 601., 614., 641., 647.lpp.

199. Latvijas Universitātes darbs 20 gados. - Paraksts: P. K. // Latvijas Kareivis. - Nr.220 (1939, 28.sept.), 2.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

200. Medicīnas fakultāte : profesori // Latvijas Universitāte divdesmit gados, 1919-1939. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1939. - 2.daļa : Mācības spēku biogrāfijas un bibliogrāfija, [399.]-502.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 430.lpp.

201. Zīle Mārtiņš : [īsas biogrāfiskas ziņas] // Es viņu pazīstu : latviešu biogrāfiskā vārdnīca. - Rīga : Biogrāfiskā arhīva apgāds, 1939. - 552.lpp.

1940

202. Lettonia's 70 gadi : [par korporāciju] // Universitas. - Nr.3 (1940, 27.febr.), 63.-65.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

203. Vēstures atmiņas : rīt 28.janvārī : [M. Zīles dzimšanas diena] // Brīvā Zeme. - Nr.22 (1940, 27.janv.), 22.lpp.

1942

204. Das Buch für Verlobte : Anruf zur Besinnung. - Michigan : Rotapfel-Verlag, 1942. - 339 S.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 96.lpp.

205. **Rencis, E.** Farmakoloģija ar toksikoloģiju un receptūru / E. Rencis. - Rīga : Universitātes apgāds, 1942. - 1066 lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 16., 17., 36., 37., 111., 156., 230., 683.lpp.

1947

206. **Bircher-Benner, Max Oskar.** Children's diet : based on the conclusions of modern nutritional research / Max Oskar Bircher-Benner, Max Edwin Bircher. - California : Daniel, 1947. - 63 p.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 9.lpp.

1949

207. **Mazūrs, Kārlis.** Fizikālā terapija / Kārlis Mazūrs. - Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1949. - 320 lpp. : il.

Tekstā minēts profesors M. Zīle un viņa izgudrojums - plaušu hiperemizācijas aparāts: 297., 298.lpp.

*208. Revue odontologique. - France : Soci t  syndicate odontologique de France, 1949. - Vol.71.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 30.lpp.

209. **Rudzītis, K.** Iek k go slimību vispārējā diagnostika : ar ievadu simptomatoloģij  / K. Rudzītis. - Rīga : LVI, 1949. - 161, [3] lpp.

Tekstā minēta profesora M. Z les auskultācijas metode: 114.lpp.

1952

210. Internationale Personalbibliographie, 1800 - 1943 / Hrsg. von Max Arnim. - Stuttgart : Anton Hiersemann, 1952. - Bd.2. - 834 S.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 562.lpp.

211. **Kundziņš, Kārlis.** Latviešu vecākās paaudzes zinātnieki / Kārlis Kundziņš // Laiki un likteņi : atmiņas un apceres / Kārlis Kundziņš. - [B. v.] : Grāmatu Draugs, 1952. - 78.-88.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 87., 88.lpp.

1953

212. Latvijas Universitāte // Latvju enciklopēdija : 3 sēj. / red. Arveds Švābe. - Stokholma : Trīs Zvaigznes, 1953. - 2.sēj.: Kangari-Pieguļa, 1411.-1419.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

1954

213. **Starcs, P.** Latvijas akadēmiskie mācības spēki un viņu darbs brivaj  pasaulē / P. Starcs // Universit s. - Nr.1 (1954), 28.-29.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

1955

214. **Kundziņš, Kārlis.** Latviešu vecākās paaudzes zinātnieki / Kārlis Kundziņš // Laiki un likteņi : atmiņas un apceres / Kārlis Kundziņš. - 2. izd. - [Mineapole] : S j js, 1955. - 74.-84.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 83., 84.lpp.

Sk. pirmubl.: Nr.211.

215. Zīle Mārtiņš // Latvju enciklopēdija : 3 sēj. / red. Arveds Švābe. - Stokholma : Trīs zvaigznes, 1955. - 3.sēj.: Piejavs-Žviguļe, 2816.lpp.

1957

216. **Brugsch, Theodor.** Arzt seit fünf Jahrzehnten / Theodor Brugsch. - [1. Aufl.]. - Berlin : Rütten&Loening, [1957]. - 390, [4] lpp., [37] ielim. il. lpp. : il. - Ietver bibliogrāfiju (351.-370.lpp) un rādītāju.

Tekstā minēts profesors M. Zile: 261.-262.lpp.

1959

217. **Vēliņš, Jānis.** Mana Gaismas pils : Latvijas Universitātes bijušā sekretāra Jāņa Vēliņa atmiņas : [par LU un tās darbiniekiem 1918.-1944.g.] : 3.d.: Ražas ievākšanas laiks / Jānis Vēliņš // Austrālijas Latvietis. - Nr.504 (1959, 19.sept.), 7.lpp.

Tekstā minētsari profesors M. Zile.

1960

218. Prof. Dr. med. Mārtiņa Ziles piemiņai : [īsa biogrāfija] // Universitāte. - Nr.7 (1960), 69.-70.lpp.

219. **Rudzītis, K.** Iekšējīgo slimību vispārējā diagnostika : ar ievadu simptomatoloģijā / K. Rudzītis. - 2. izd. - Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1960. - 214, [1] lpp.

Tekstā minēta profesora M. Ziles auskultācijas metode: 150.lpp.

Sk. pirmpubl.: Nr.209.

1962

220. **Adamovičs, Ludvigs.** Latvijas Universitātes izveidošanās : [pārpubl. no grām.: Latvijas Universitāte divdesmit gados, 1919-1939. Rīga : LU, 1939] / Ludvigs Adamovičs // Universitāte. - Nr.10 (1962), 1.-6.lpp.: portr.

Tekstā pirmo LU rektoru portreti un biogrāfijas : prof. Dr. med. Mārtiņš Zile, LU rektors no 1927. līdz 1929. gadam.

221. **Mazūrs, Kārlis.** Fizikālā terapija / Kārlis Mazūrs ; [prof. Dr. J. Miķelsona priekšvārds]. - 2., pārstrād. un papild. izd. - Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1962. - 231, [3] lpp. : il.

Ilustrācija ar profesora M. Ziles plaušu hiperemizācijas aparātu: 209.lpp.

Sk. pirmpubl.: Nr.207.

1963

222. **Айвар, Ю. П.** Жизнь и деятельность профессора М. Зиле : [в связи со столетием со дня рождения] / Ю. П. Айвар // Из истории медицины : сборник статей. - Рига : Изд-во АН Латвийской ССР, 1963. - Вып.5, с.247-252 : фотогр.

1965

223. **Raisters, Augusts.** Latvijas Universitāte : sākuma gadi un tālākās gaitas / Augusts Raisters. - Linkolna ; Nebraska : Vaidava, 1965. - 207 lpp. : il.

Tekstā minēts LU rektors profesors M. Zīle: 48., 50.lpp.

1968

224. [Latvijas Universitātes 1919.-1944. g. rektoru portreti] // Universitas. - Nr.22 (1968), 8.lpp. : fotogr.

Ilustratīvs materiāls ar profesoru M. Zīli.

225. **Брежинский, Г. Я.** Взгляды профессора М. Б. Зиле на бронхиальную астму / Г. Я. Брежинский // Научные связи Прибалтики в XVIII-XX веках : материалы VII Прибалтийской конференции по истории науки. - Рига : Зинатне, 1968. - С.213-215.

1969

226. **Prīmanis, J.** Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātes 50 gadu gaitas / J. Prīmanis // Latviešu Ārstu un Zobārstu Apvienības Apkārtraksts = The Journal of the Latvian Medical Dental Association. - Nr.96 (1969, okt.), [1.]-4.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 2.lpp.

227. Profesoram K. Rudzītim - 70 / Lazars Javorkovskis, Mihails Joffe, Valentīns Būmeisters, Gaida Liepiņa, Adelheide Vendele-Čerfase, Ivans Rošonoks, Gundaris Vētra // Veselība. - Nr.4 (1969, apr.), 6.-9.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

228. **Лебедкова, М. С.** К истории развития научных исследований на медицинском факультете Латвийского университета в период 1919-1940 гг. / М. С. Лебедкова // Из истории медицины : сборник статей. - Рига : Звайгзне, 1969. - Вып.8, с.129-136.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 129., 130., 135., 136.lpp.

1971

229. **Alksnis, Arvēds.** Latvijas Universitātes Medicīnas fakultāte / Arvēds Alksnis // Universitas. - Nr.27 (1971), 6.-15.lpp. : fotogr.

Tekstā autora atmiņas par profesoru M. Zīli.

1972

230. **Rudzītis, Kristaps.** Diagnostikas pamati un terapijas preambula / Kristaps Rudzītis. - Rīga : Zvaigzne, 1972. - 274, [1] lpp. : il.

Tekstā minēts profesors M. Zīle:[162.]lpp.

231. **Rudzītis, Kristaps.** Mani mācību gadi : intervija / Kristaps Rudzītis // Veselība. - Nr.9 (1972, sept.), 10.-11.lpp. ; Nr.10 (1972, okt.), 6.-8.lpp.

Tekstā minēts arī profesors M. Zīle.

232. Top disertācija par prof. M. Zīli. - Paraksts: Id. // Universitāte. - Nr.29 (1972), 72.lpp.

Par Annas Laimdotas Gezeres disertāciju veltītu profesoram M. Zīlem.

1973

233. **Alksnis, Arvēds.** LAZA IV kongress Ķelnē – liels panākums / Arvēds Alksnis // Latviešu Ārstu un Zobārstu Apvienības Apkārtraksts = The Journal of the Latvian Medical Dental Association. - Nr.105 (1973, okt.), 5.-6.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 6.lpp.

234. **Arons, Kārlis.** Rīgas Medicīnas institūts = Рижский Медицинский институт = The Riga Medical Institute / Kārlis Arons. - Rīga : 1973. - [48] lpp. : il. - Lpp. nav numurētas.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

235. **Dancīte, Laimdota.** Mārtiņš Zīle un viņa ietekme medicīnas sintēzes uzdevē / Laimdota Dancīte // Latviešu Ārstu un Zobārstu Apvienības Apkārtraksts = The Journal of the Latvian Medical Dental Association. - Nr.105 (1973, okt.), 7.-8.lpp.

236. **Бумейстер, В. К.** Кафедре факультетской терапии Рижского Медицинского института – пятьдесят лет / В. К. Бумейстер // Вопросы патологии соединительной ткани. - Рига : РМИ, 1973, с.3-12.

Tekstā minēts Fakultātes terapijas klīnikas direktors profesors M. Zīle.

237. **Лиепиньш, Я.** Пятьдесят лет Кристапа Рудзита / Я. Лиепиньш // Вопросы патологии соединительной ткани. - Рига : РМИ, 1973, с.13-19.

Tekstā minēts K. Rudziša skolotājs profesors M. Zīle.

1975

238. **Freivalde, Laima.** Zinātne tuvina tautas : [par Upsalas Universitātes un neatkarības laika LU ciešajiem sakariem] / Laima Freivalde // Universitāte. - Nr.36 (1975), 19.-20.lpp. : il.

Tekstā par Upsalas Universitātes goda doktora grāda piešķiršanu rektoram M. Zīlem.

239. **Fudalla, S. G.** Das Herdgeschehen im Wandel der Zeiten / S. G. Fudalla // Physikalische Medizin und Rehabilitation : Zeitschrift für praxisnahe Medizin. - Jg.16, Hf.9 (1975, Sept.), S.190.-194.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

240. Zīle Mārtiņš : [īsas biogrāfiskas ziņas] // Es viņu pazīstu : latviešu biogrāfiskā vārdnīca. - [Grandheivena] : Raven Printing, 1975. - 552.lpp.

1976

241. **Šilde, Ādolfs.** Latvijas vēsture : 1914-1940 : valsts tapšana un suverēna valsts / Ādolfs Šilde. - Stokholma : Daugava, 1976. - 782 lpp. - (Daugavas apgāda Latvijas vēstures sērija ; 8.sēj.). - Bibliogr.: 718.-742.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 320., 445., 475.lpp.

1977

242. **Brežinskis, Gaitis.** Praktiskā alergoloģija / Gaitis Brežinskis, Kārlis Arons. - Rīga : Zvaigzne, 1977. - 253, [1] lpp., [4] lp. il. : il.

Profesora M. Zīles bronhiālās astmas klasifikācija: 98.lpp.

243. **Rudzītis, Kristaps.** Terminologia medica : in duobus voluminibus : latīņu-krievu-latviešu medicīnas terminu vārdnīca : 2 sējumos = Латинско-русско-латышский словарь медицинских терминов : в двух томах / [red.] E. Plandere / Kristaps Rudzītis. - Rīga : Liesma, 1973-1977. - 2.sēj. - 866 lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 735.lpp.

244. **Sopere, Vera.** Latvijas Universitāte palika man īstā alma mater : Latvijas Universitātes Filoloģijas un filozofijas fakultātes ģermāņu nodaļa / Vera Sopere // Universitas. - Nr.40 (1977), 12.-15.lpp. : fotogr.

Tekstā par tikšanos ar LU rektoru M. Zīli.

1978

245. **Lazovskis, Ilmārs.** Profesors Kristaps Rudzītis / Ilmārs Lazovskis // Veselība. - Nr.6 (1978), 18.-19.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

1979

246. **Prīmanis, J.** Latvijas Universitātes medicīnas fakultātes 50 gadu gaitas : 1919-1969 / J. Prīmanis // Latviešu Ārstu un Zobārstu Apvienības Apkārtraksts = The Journal of the Latvian Medical Dental Association. - Nr.116 (1979, apr.), [3.]-6.lpp.

Tekstā minēts LU mācībspēks, profesors M. Zīle: 4.lpp.

Sk. pirm publ.: Nr.226.

247. **Гундаре, З. Я.** О создании и деятельности общества латышских врачей / З. Я. Гундаре // Из истории медицины : сборник статей. - Рига : Звайгзне, 1979. - Вып.11, с.129-135.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 135.lpp.

1980

248. **Baltiņš, Māris.** Pieminot profesoru K. Rudzīti / Māris Baltiņš // Padomju Mediķis. - Nr.8 (1980, dec.), 3.lpp.

Tekstā minēts K. Rudzīša skolotājs profesors M. Zīle.

1981

249. Alergoloģija - medicīnas nozare // Latvijas padomju enciklopēdija. - Rīga : Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1981. - 1.sēj.: A-Bh, 151.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle kā viens no pirmajiem alergoloģijas pētniekiem Latvijā.

250. Prof. Mārtiņam Zīlem nodrošināta vieta medicīnas vēsturē. - Paraksts: Šd. // Universitas. - Nr.48 (1981), 71.lpp.

251. **Sātiņš, K.** Viņu piemiņa nezudīs / K. Sātiņš // Arhīvs : raksti par latviskām problēmām. - Melburna : Pasaules brīvo latviešu apvienība un Kārļa Zariņa fonds, 1981. - 21.sēj.: Zinātne, 115.-165.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 164.lpp.

252. **Viksna, Arnis.** Izcilu mediķu piemiņas vietas Latvijā : Kristaps Rudzītis : [(1899-1978), terapeits, medicīnas doktors] / Arnis Viksna // Veselība. - Nr.11 (1981), 3.lpp. (vāks).

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

1982

253. **Alksnis, Arvēds.** Latviešu medicīnas organizāciju sākumi : [par Latviešu ārstu biedrību] / Arvēds Alksnis. - Latviešu Ārstu un Zobārstu Apvienības Apkārtraksts = The Journal of the Latvian Medical Dental Association. - Nr.123 (1982, okt.), 16.-19.lpp.

Tekstā minēts Latviešu ārstu biedrības priekšnieks, profesors M. Zīle: 18.lpp.

254. **Stradiņš, J.** Profesionālie dabzinātnieki buržuāziskajā Latvijā un filozofija / J. Stradiņš, P. Valeskalns // Apcerējumi par sabiedriskās un filozofiskās domas attīstību Latvijā : (1920-1940) / atb. red. V. Šteinbergs ; Latvijas PSR Zinātņu akadēmija. Filozofijas un tiesību institūts. - Rīga : Zinātne, 1982. - 248.-257.lpp.

Par profesora M. Zīles filozofiskajiem uzskatiem: 249., 252., 254.lpp.

1984

255. Zinātne. Filozofijas zinātne // Latvijas padomju enciklopēdija. - Rīga : Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1984. - 5.2.sēj.: Latvijas PSR, 524.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

256. Zinātne. Medicīna // Latvijas padomju enciklopēdija. - Rīga : Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1984. - 5.2.sēj.: Latvijas PSR, 489.lpp.

Par profesora M. Zīles filozofiskajiem uzskatiem.

1985

257. **Lazovskis, Ilmārs.** Mana Stradiņa slimnīca / Ilmārs Lazovskis // Padomju Mediķis = Советский Медик. - Nr.13 (1985, 21.febr.), 2.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

258. **Васильев, К. К.** Деятельность уроженцев Латвии в Одесском научно-медицинском центре / К. К. Васильев // Из истории медицины : сборник статей. - Рига : Звайгзне, 1985. - Вып.15, с.98-104.

Tekstā par profesora M. Ziles darbību Odesā: 101., 102.lpp.

1986

259. **Vīksna, Arnis.** Izcilu mediķu piemiņas vietas Latvijā : Mārtiņš Zīle : [terapeits (1863-1945)] / Arnis Vīksna // Veselība. - Nr.10 (1986), 3.lpp. (vāks).

260. **Vīksna, Arnis.** Tērbatas Universitāte / Arnis Vīksna. - Rīga : Zinātne, 1986. - 191, [1] lpp. : il. - Pers. rād.: 183.-192.lpp. - Bibliogr.: 178.-182.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 113.lpp.

1987

261. Medicīna // Latvju enciklopēdija, 1962-1982 / red. Edgars Andersons. - Rokvila : Amerikas latviešu apvienības Latviešu institūts, 1987. - 3.sēj.: M-P, 59.-61.lpp.

Tekstā par profesoru M. Zīli.

262. Zīle Mārtiņš (1863.28.I-Alojas pag.-1945.12.V-Vācijā) // Latvijas padomju enciklopēdija. - Rīga : Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1987. - 10.1.sēj.: Tries-Žvīgu, 637.lpp. : fotogr.

1988

263. **Āboliņš, Jānis.** Students Rīgā un Zviedrijā (Atmiņu stāsti) / Jānis Āboliņš // Akadēmiskā Dzīve. - Nr.30 (1988), 18.-26.lpp.

Tekstā par profesoru M. Zīli: 22.lpp.

264. **Lazovskis, Ilmārs.** Kamēr vēl nav par vēlu / Ilmārs Lazovskis // Literatūra un Māksla. - Nr.27/28 (1988, 1.jūl.), 9.-10.lpp.

Tekstā par profesora M. Zīles dzīves un darba gaitām.

265. **Vēliņš, Jānis.** Mana gaismas pils : atmiņas : [par LU un tās darbiniekiem 1918.-1944. g.] / Jānis Vēliņš. - Sidneja : Sidnejas Latviešu biedrība ; Selonijas Sidnejas kopa, 1988. - 64 lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 23.lpp.

Sk. pirmpubl.: Nr.217.

1989

266. **Krēsliņš, Andris.** Brainstorming : smadzeņu ofensīva : [atbilde uz konkursa jautājumu: lūdzu nosauciet visus Latvijas Universitātes rektorus] / Andris Krēsliņš. - (Konkurss par Latvijas zinātnes vēsturi) // Padomju Jaunatne. - Nr.66 (1989, 6.apr.), 2.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts LU rektors M. Zīle.

267. **Panteļejevs, Andrejs.** Gaudeamus : [par Latvijas Valsts universitātes 70 gadu jubileju un tās svinībām] / Andrejs Panteļejevs // Skolotāju Avīze. - Nr.40 (1989, 4.okt.), 3.lpp.

Tekstā minēts LU rektors M. Zīle.

268. **Pross, Christian.** Der Wert des Menschen : Medizin in Deutschland, 1918-1945 / Christian Pross, Götz Aly. - Michigan : Edition Hentrich, 1989. - 388 S.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 28.lpp.

269. **Stradiņš, Jānis.** Latvijas Universitātes trīs avoti un trīs sastāvdaļas / Jānis Stradiņš // Karogs. - Nr.9(1989), 120.-128.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 122.lpp.

270. **Šilde, Ādolfs.** Pirmā Republika : esejas par Latvijas valsti / Ādolfs Šilde. - Bruklina : Grāmatu Draugs, 1989. - 379 lpp. - Bibliogr.: 345.-368.lpp. - Personu rād.: 369.-377.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 253., 304., 305.lpp.

271. **Viksna, Arnis.** Latviešu ārsti laika gaitā / Arnis Viksna - (Pirmais Vispasaules latviešu ārstu kongress) // Veselība. - Nr.9 (1989), 2.-3.lpp.

Tekstā arī par profesoru M. Zīli.

1990

272. **Čerfass, Z.** Pie slimnieka gultas : [ārsta atmiņas] / Z. Čerfass ; priekšv. aut. I. Lazovskis. - Rīga : Zvaigzne, 1990. - 195 lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 5., 13., 14.(foto), 15., 35., 39.lpp.

273. **Lazovskis, Ilmārs.** Latvijas Medicīnas akadēmija - quo vadis? / Ilmārs Lazovskis // Pulss. - Nr.2 (1990, 11.okt.), 1., 3.lpp. ; Nr.3 (1990, 25.okt.), 1.-2.lpp. ; Nr.4 (1990, 6.nov.), 3.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

274. **Stradiņš, Jānis.** Latvijas Universitāte - tās saknes, nākotne, nozīme zinātnē / Jānis Stradiņš // Akadēmiskā Dzīve. - Nr.32 (1990), 10.-24.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

275. **Viksna, Arnis.** Mārtiņš Zīle : 1863.-1945. / Arnis Viksna // Pa ārstu takām / Arnis Viksna. - Rīga : Avots, 1990. - 46.-47., 143., 166.lpp.

276. **Черфас, З. М.** У постели больного : [воспоминания врача] / З. М. Черфас. - Рига : Зинатне, 1990. - 221, [3] lpp. : portr.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 5., 13., 14.(fotogr.), 38., 42.lpp.

1991

277. **Baltiņš, Māris.** Daži ievadvārdi : [par M. Zīles iestājkolekciju "Par slimības klīnisko jēgumu. Kas ir slimība?"] / Māris Baltiņš // Latvijas Ārsts. - Nr.4 (1991), 4.lpp.

278. **Liepiņš, Jānis.** Fragments no grāmatas par Kristapu Rudzīti / Jānis Liepiņš // Latvijas Ārsts. - Nr.6 (1991), 65.-70.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 65., 66.lpp.

279. Zīle Mārtiņš (1863-1945) // Enciklopēdiskā vārdnīca. - Rīga : Latvijas enciklopēdiju redakcija, 1991. - 2.sēj.: Modelēšana-Ž, 345.lpp.

1992

280. **Neilande, G.** Terapeita piemiņai : [par prof. Mārtiņu Zīli] / G. Neilande // Rīgas Balss. - Nr.198 (1992, 26.aug.), 3.lpp.

Tekstā par piemiņas plāksnes atklāšanu pie nama Tērbatas ielā.

281. "Pie nama Rīgā, Tērbatas ielā, kur savulaik dzīvojis izcilais latviešu terapeits un medicīnas filozofs profesors Mārtiņš Zīle..." // Tēvzemes Avīze. - Nr.31 (1992, 4.sept.), 4.lpp.

282. Piemiņas plāksne Mārtiņam Zīlem : [sakarā ar tēln. Viktora Šuškeviča darinātās piemiņas plāksnes atklāšanu terapeitam (1863-1945) Tērbatas ielā Rīgā] // Latvijas Ārsts. - Nr.6 (1992), 657.lpp.

283. **Stradiņš, Jānis.** Latvijas zinātņu vēstures pētījumi, Latvijas zinātnisko tradīciju apzināšana un uzturēšana (1987-1992) / Jānis Stradiņš. - (Hronika) // Rīgas Tehniskās universitātes vēstures lappuses : [rakstu krājums]. - (Acta historiae scientiarum Baltica = Baltijas zinātņu vēstures apcerējumi = Из истории естествознания и техники Прибалтики ; vol. 9). - Rīga : Rīgas Tehniskā universitāte, 1992. - 269.-280.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 277.lpp.

1993

284. **Baltiņš, Māris.** Paaudžu maiņas problēmas Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātē trīsdesmito gadu beigās / Māris Baltiņš // Medicīna. Vēsture. Valoda : starptautiskas medicīnas vēsturnieku konferences un valodnieku simpozija referātu tēzes. - Rīga : [Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs], 1993. - 35.-36.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

285. **Stradiņš, Jānis.** Latviešu augstskolas dibināšanas ideja / Jānis Stradiņš. - (Latvijas Universitātes 75.gadadienai) // Latvijas Vēsture. - Nr.2 (1993), 3.-5.lpp.

Tekstā minēts arī profesors M. Zīle.

286. **Vestermanis, Viktors.** Atjaunota Latvijas Tuberkulozes apkarošanas biedrība / Viktors Vestermanis // Latvijas Ārsts. - Nr.3 (1993), 325.-326.lpp.

Starp Latvijas Tuberkulozes apkarošanas biedrības dibinātājiem 1923. gadā minēts profesors M. Zīle: 326.lpp.

1994

287. **Baltiņš, Māris.** Mācībspēku paaudžu maiņa un LU Medicīnas fakultātes kadru politika / Māris Baltiņš. - Lit.: 165.-168.lpp. - Kopsav. angļu val.: The change of generations among instructors and personnel policies at the University of Latvia, Faculty of Medicine, p.168. // Acta Medico-Historica Rigensia. - Rīga : Pauli Stradini Museum historiae medicinae, 1994. - Vol.2, 153.-168.lpp.

Tekstā minēti LU Medicīnas fakultātes mācību spēki, tajā skaitā arī profesors M. Zīle.

288. **Čerfass, Zeliķis.** Atmiņas par Latvijas Universitātes Medicīnas fakultāti trīsdesmitos gados : [par M. Zīles medicīniski filozofiskajiem uzskatiem] / Zeliķis Čerfass // Latvijas Ārsts. - Nr.1 (1994), 76.-77.lpp.

289. **Lazovskis, Ilmārs.** Martin Sihles Schule der inneren Medizin in Lettland / Ilmārs Lazovskis. - Lit.: 183.lpp. // Acta Medico-Historica Rigensia. - Rīga : Pauli Stradini Museum historiae medicinae, 1994. - Vol.2, 169.-183.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts profesors M. Zīle – internās medicīnas skolas izveidotājs Latvijā.

290. **Strods, Heinrihs.** Latvijas Universitāte (1919-1940) / Heinrihs Strods // Latvijas Universitāte 75. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1994. - 45.-70.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

291. **Vēliņš, Jānis.** Mana Gaismas pils : 3.d. ražas ievākšanas laiks : [atmiņas par Latvijas Universitāti un tās darbiniekiem 1918.-1944.g.] / Jānis Vēliņš ; mater. public. sagat. Sigizmunds Timšāns. - (Atgādnes, atceres : Latvijas Universitātei - 75) // Latvijas Vēstnesis. - Nr.127 (1994, 29.okt.), 5.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

Sk. pirm publ.: Nr.217.

292. **Zaķis, Juris.** Latvijas Universitātei - 75 gadi / Juris Zaķis, Ilgars Grosvalds // Akadēmiskā Dzīve. - Nr.36 (1994), 3.-9.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 5.lpp.

1995

293. **Āboliņš, Jānis.** Rīgas pilsētas 2. slimnīca un tās darbinieki / Jānis Āboliņš // Latvijas Ārsts. - Nr.2 (1995), 6.-11.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 7.lpp.

294. **Baltiņš, Māris.** Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātes zinātniskā darbība un kadru politika 1919.-1944.g. akadēmiskās dzīves kontekstā : specialitāte - medicīnas vēsture : habilitācijas darbs / zin. konsult. Arnis Viksna ; rec.: Aina Dālmāne, Ilmārs Lazovskis, Alfrēds Miltiņš ; Latvijas Medicīnas akadēmija. - Rīga : 1995. - 56 lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 4., 12., 18., 20., 30., 33., 36.lpp.

295. **Čerfass, Zeliķis.** Par konsiliju / Zeliķis Čerfass // Latvijas Ārsts. - Nr.1 (1995), 35.lpp.

Tekstā minēts profesora M. Zīles viedoklis par ārsta un pacienta savstarpējo cieņu.

296. **Lazovskis, Ilmārs.** Haosa teorija un fenomenoloģiska pieeja pacientam / Ilmārs Lazovskis. - Lit.: 64.-65.lpp. - Kosav. angļu val.: Chaos theory as a basis for phenomenological approach to the patient, 65.lpp. // Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa, Humanitārās zinātnes. - Nr.3/4 (1995), 57.-65.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle un viņa uzskati par dzīvības pirmfenomenu.

297. **Lazovskis, Ilmārs.** Internistu skolu veidošanās Latvijā / Ilmārs Lazovskis. - Lit.: 59.lpp. // Latvijas medicīnas augstskola : īsrakstu kopojums 75 gadu jubilejā. - Rīga : AML, 1995. - 57.-59.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

298. **Ligere, Renāte.** Docenta Valentīna Būmeistera dzīve un darbs / Renāte Ligere // Latvijas Ārsts. - Nr.11 (1995), 59.-60.lpp.

Tekstā minēts skolotājs, profesors M. Zīle.

299. **Skuja, Nikolajs.** Internā medicīna sešos gadu desmitos : vērojums no P. Stradiņa Valsts klīniskās slimnīcas / Nikolajs Skuja // Latvijas Ārsts. - Nr.2 (1995), 60.-61.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

300. **Stradiņš, Jānis.** Latvijas Universitātes veidošanās, tās devums Latvijai un pasaules zinātnei / Jānis Stradiņš. - Kopsav. angļu val.: University of Latvia, it's development and contribution to Latvia and world science, 131.lpp. // Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. - Nr.2 (1995), 108.-131.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

301. **Vīksna, Arnis.** LU Medicīnas fakultātes klīniskās pamatbāzes izveide un nerealizēti projekti / Arnis Vīksna // Latvijas medicīnas augstskola : īss rakstu kopojums 75 gadu jubilejā. - Rīga : AML, 1995. - 125.-128.lpp.

Tekstā minēts LU Medicīnas fakultātes dekāns profesors M. Zīle.

302. **Vīksna, Arnis.** Paula Stradiņa Valsts klīniskā slimnīca šā gadsimta pirmā pusē : [M. Zīle – Fakultātes terapijas katedras vadītājs] / Arnis Vīksna // Latvijas Ārsts. - Nr.3 (1995), 43.-45.lpp.

1997

303. **Stradiņš, Jānis.** Kas iesaka Nobela prēmijas? : [par latviešu un latviešu izcelsmes zinātnieku sadarbību ar Nobela prēmijas komiteju] / Jānis Stradiņš // Zinātnes Vēstnesis. - Nr.5(1997, 10.marts), 3.lpp.

Tekstā par profesora M. Zīles sadarbību ar Nobela prēmiju komiteju.

304. **Vīksna Arnis.** Ārstu kongresi Latvijā / Arnis Vīksna, Māris Baltiņš // Latvijas Ārsts. - Nr.6 (1997), 322.-327.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle – 1. Latvijas ārstu un zobārstu kongresa organizācijas komitejas priekšsēdētājs: 323.lpp.

1998

305. **Arons, Kārlis Ēriks.** Iekšķīgās slimības : Latvijas, Lietuvas un Igaunijas internisti / Kārlis Ēriks Arons // Historia medicinae : compendium. - Rīga : Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs, 1998. - 357 lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 138.lpp.

306. **Baltiņš, Māris.** Par medicīnas fakultātes atjaunošanas nepieciešamību Latvijas Universitātē : [par medicīnas filozofa un internista M. Zīles skolas turpināšanu LU] / Māris Baltiņš // Latvijas Ārsts. - Nr.1 (1998), 34.lpp.

307. **Čerfass, Zēliks.** Skolotājs un skolnieks / Zēliks Čerfass // Latvijas Ārsts. - Nr.1 (1998), 1.-3.lpp.

Tekstā minēts Latvijas internās medicīnas skolas dibinātājs un medicīnas filozofs profesors M. Zīle.

308. **Hampel, Petra.** Innere Medizin und Naturheilkunde : die Auseinandersetzung in den Jahren 1882 bis 1933 / Petra Hampel. - KVC Verlag, 1998. - 124 S.

Tekstā citēts profesors M. Zīle: S.29.

309. Jubilāru kalendārs : [M. Zīles biogrāfija] // Auseklis : Limbažu rajona laikraksts. - Nr.9 (1998, 22.janv.), 5.lpp.

310. **Stradiņš, Jānis.** Rīgas Latviešu biedrības Zinātņu komiteja (1932-1940) / Jānis Stradiņš. - Lit.: 94.lpp. // Latvijas Zinātņu Akadēmija : izcelsme, vēsture, pārvērtības / Jānis Stradiņš. - (Latvijas Zinātņu Akadēmijai 50 gadi ; 1.d.). - Rīga : Zinātne, 1998. - 76.-94.lpp. : att.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 90.lpp.

1999

311. **Arons, Kārlis Ēriks.** "Omnium prefecto artium medicina nobilissima..." / Kārlis Ēriks Arons // Rīgas Stradiņa universitāte. - Rīga : Rīgas Stradiņa universitāte, 1999. - 15.-17.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

312. Atmiņu mozaika : (no publikācijām profesora Kristapa Rudzīša 70 gadu mūža jubilejā) / Lazars Javorkovskis, Mihails Joffe, Valentīns Būmeisters, Gaida Liepiņa, Adelheide Vendele-Čerfase, Ivans Rošonoks, Gundaris Vētra // Profesors Kristaps Rudzītis (1899-1978) : simtajai dzimšanas dienai veltīts apceru un atmiņu krājums. - Rīga : Zinātne, 1999. - 263.-268.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 263., 264.lpp.

313. **Baltiņš, Māris.** Jauno mācību spēku sagatavošana LU Medicīnas fakultātē 20. un 30.gados / Māris Baltiņš // Latvijas Universitātei - 80 : konferences referātu tēzes. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1999. - 157.-158.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

314. **Baltiņš, Māris.** Kristapa Rudziša mūža svarīgākās norises / Māris Baltiņš // Profesors Kristaps Rudzītis (1899-1978) : simtajai dzimšanas dienai veltīts apceru un atmiņu krājums. - Rīga : Zinātne, 1999. - 7.-30.lpp.

Tekstā minēts K. Rudziša skolotājs un Fakultātes terapijas katedras vadītājs profesors M. Zile: 7., 11.-14., 16., 18.-20.lpp.

315. **Baltiņš, Māris.** Kristaps Rudzītis latviešu medicīnas terminoloģijas vēsturē / Māris Baltiņš. - Lit.: 88.-90.lpp. // Profesors Kristaps Rudzītis (1899-1978) : simtajai dzimšanas dienai veltīts apceru un atmiņu krājums. - Rīga : Zinātne, 1999. - 63.-90.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zile: 64., 70.lpp.

316. **Branta, Dzidra.** Profesoru Kristapu Rudzīti atceroties / Dzidra Branta // Profesors Kristaps Rudzītis (1899-1978) : simtajai dzimšanas dienai veltīts apceru un atmiņu krājums. - Rīga : Zinātne, 1999. - 223.-227.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zile: 223.lpp.

317. **Čerfass, Zeliks.** Skolotājs un skolnieks / Zeliks Čerfass // Profesors Kristaps Rudzītis (1899-1978) : simtajai dzimšanas dienai veltīts apceru un atmiņu krājums. - Rīga : Zinātne, 1999. - 200.-[204].lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zile: 200., [204.]lpp.

Sk. pirm publ.: Nr.307.

318. **Lazovskis, Ilmārs.** Internās medicīnas holistiskais virziens Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātē / Ilmārs Lazovskis. - (Medicīnas un veterinārmedicīnas vēsture) // Latvijas Universitātei - 80 : konferences referātu tēzes. - Rīga : LU, 1999. - 166.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zile.

319. **Lazovskis, Ilmārs.** Manas atmiņas par Jēkaba Alkšņa ģimeni / Ilmārs Lazovskis // Acta Medico-Historica Rigensia. - Rīga : Pauli Stradini Museum historiae medicinae, 1999. - Vol.4, 31.-40.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zile.

320. **Lazovskis, Ilmārs.** Mans skolotājs profesors Kristaps Rudzītis / Ilmārs Lazovskis. - Lit.: 123.-124.lpp. // Profesors Kristaps Rudzītis (1899-1978) : simtajai dzimšanas dienai veltīts apceru un atmiņu krājums. - Rīga : Zinātne, 1999. - 91.-124.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zile: 95., 97., 107., 110., 112., 115., 223.lpp.

321. **Lazovskis, Ilmārs.** Medicīnā nav atklājuma, no kā būtu tikai labums : [intervija] / Ilmārs Lazovskis // Latvijas Vēstnesis. - Nr.305/307(1999, 17.sept.), 14.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zile.

322. **Liepiņš, Jānis.** Mazais profesors : lūkojums uz Kristapu Rudzīti / Jānis Liepiņš. - Rīga : Nacionālais medicīnas apgāds, 1999. - 80 lpp. : fotogr.

Tekstā minēts arī profesors M. Zile: 29.-34.lpp.

323. LU īpašumi, to apsaimniekošana un mecenāti // Latvijas Universitātei - 80. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1999. - 166.-171.lpp. : tab., att.

Tekstā minēta profesora M. Zīles atvadu runa K. Morbergam.

324. Medicīnas fakultāte // Latvijas Universitātei – 80 / redkol.: J. Zaķis (atb. red.), J. Krūmiņš, I. Lācis... [u.c.]. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1999. - 65.-66.lpp.

LU Medicīnas profesoru sarakstā minēts arī profesors M. Zīle.

325. **Preimate, Elza.** Profesora Jāņa Miķelsona veikums Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātē / Elza Preimate. - (Medicīnas un veterinārmedicīnas vēsture) // Latvijas Universitātei - 80 : konferences referātu tēzes. - Rīga : Latvijas Universitāte, 1999. - 180.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

326. **Rudzītis, Miķelis.** Krustēvs / Miķelis Rudzītis // Profesors Kristaps Rudzītis (1899-1978) : simtajai dzimšanas dienai veltīts apceru un atmiņu krājums. - Rīga : Zinātne, 1999. - 281.-306.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 281., 299., 300., 305.lpp.

327. **Stradiņš, Jānis.** "Latvijas Medicīnas akadēmijai 1998./99. mācību gads ir īpašs..." / Jānis Stradiņš // Rīgas Stradiņa universitāte. - Rīga : Rīgas Stradiņa universitāte, 1999. - 7.-11.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

328. **Stradiņš, Jānis.** Profesors Kristaps Rudzītis Latvijas zinātnes un sabiedriskajā dzīvē / Jānis Stradiņš // Profesors Kristaps Rudzītis (1899-1978) : simtajai dzimšanas dienai veltīts apceru un atmiņu krājums. - Rīga : Zinātne, 1999. - 31.-56.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 34., 35., 49., 52.lpp.

2000

329. **Andersone, Daina.** Reimatoloģijas centrs – Stradiņa slimnīcas vēsturiski pirmā klīniskā, pētniecības un mācību sastāvdaļa / Daina Andersone, Nikolajs Andrejevs, Anna Raibarte. - (Nozares, disciplīnas, dienesti) // Stradiņa slimnīca : rakstu vainags deviņdesmitgadē. - Rīga : Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca, 2000. - 111.-[115.]lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 111.lpp.

330. **Andrejevs, Nikolajs.** Iekšējīgo slimību propedeutikas katedra un klīnika / Nikolajs Andrejevs, Grigorijs Orļikovs, Maija Vikmane. - (Nozares, disciplīnas, dienesti) // Stradiņa slimnīca : rakstu vainags deviņdesmitgadē. - Rīga : Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca, 2000. - 108.-[110.]lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 108.lpp.

331. **Arons, Kārlis Ēriks.** Omnium profecto artium medicina nobilissima / Kārlis Ēriks Arons // Augstākajai medicīniskajai izglītībai Latvijā - 80. - Rīga, 2000. - 14.-15.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

332. **Āboliņš, Jānis.** Slimnīca un tās darbinieki / Jānis Āboliņš. - (Pa atmiņu takām) // Stradiņa slimnīca : rakstu vainags deviņdesmitgadē. - Rīga : Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca, 2000. - 238.-242.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zile: 238.lpp.

333. **Baltiņš, Māris.** Medical practice, medical education and medical science in Latvia in the second half of the 19th century and in the 20th century : (Selected chapters) / Māris Baltiņš ; University of Latvia, Baltic Studies Programme. - Rīga : University of Latvia, 2000. - 37 p.

Tekstā minēts profesors M. Zile.

334. **Baltiņš, Māris.** Vienlaikus vēsturnieka un aculiecinieka redzējums : [par Jevgenija Nemiro grām. "Latvijas rentgenoloģija laikmeta griežos", 1999.] / Māris Baltiņš // Latvijas Ārsts. - Nr.2 (2000), 31.-32.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zile – internās medicīnas skolas izveidotājs Latvijā.

335. **Dālmane, Aina.** Pirmie latviešu histologi Jānis Arnolds Eglītis un Irma Liepiņa-Eglīte / Aina Dālmane // Augstākajai medicīniskajai izglītībai Latvijā - 80. - Rīga : 2000. - 19.-21.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zile.

336. **Eglīte, Asja.** Fizikālterapeitiskā dienesta īsa vēsture / Asja Eglīte. - (Nozāres, disciplīnas, dienesti) // Stradiņa slimnīca : rakstu vainags deviņdesmitgadē. - Rīga : Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca, 2000. - 176.-179.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zile: 176.lpp.

337. **Lazovskis, Ilmārs.** Iekšējīgo slimību klīnikas / Ilmārs Lazovskis. - (Nozāres, disciplīnas, dienesti) // Stradiņa slimnīca : rakstu vainags deviņdesmitgadē. - Rīga : Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca, 2000. - 96.-107.lpp.

Tekstā par profesora M. Ziles dzīves un darba gaitām: 99.-103.lpp.

338. **Lazovskis, Ilmārs.** Mana Stradiņa slimnīca / Ilmārs Lazovskis. - (Ieskaņa) // Stradiņa slimnīca : rakstu vainags deviņdesmitgadē. - Rīga : Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca, 2000. - 14.-15.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zile: 14.lpp.

Sk. pirmpubl.: Nr.257.

339. **Pirāgs, Valdis.** Tradīcijās balstīta nākotne / Valdis Pirāgs // Latvijas Ārstu Žurnāls. - Nr.6 (2000), 56.-58.lpp. : fotogr.

Tekstā par internās medicīnas skolas izveidotāju profesoru M. Zili.

340. **Pļaviņš, Māris.** Gadsimtu mijā / Māris Pļaviņš. - (Ieskaņa) // Stradiņa slimnīca : rakstu vainags deviņdesmitgadē. - Rīga : Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca, 2000. - 10.-13.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zile: 11.lpp.

341. **Skuja, Nikolajs.** Atmiņas par Stradiņa slimnīcu / Nikolajs Skuja. - (Pa atmiņu takām) // Stradiņa slimnīca : rakstu vainags deviņdesmitgadē. - Rīga : Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca, 2000. - 249.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zile.

342. **Skuja, Nikolajs.** Pārmaiņas internista darbā septiņos gadu desmitos / Nikolajs Skuja. - (Pa atmiņu takām) // Stradiņa slimnīca : rakstu vainags deviņdesmitgadē. - Rīga : Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca, 2000. - 243.-249.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 249.lpp.

343. **Vīksna, Arnis.** Par Latvijas ārstu papildstudijām piecu gadsimtu gaitā : [nenolasīts referāts Latvijas Universitātes Medicīnas pēcdiploma izglītības institūta piecu gadu jubilejas konferencē 2000. gada 13. jūnijā] / Arnis Vīksna // Latvijas Ārstu Žurnāls. - Nr.6 (2000), 60.-64.lpp.

Tekstā par profesora M. Zīles medicīnas studijām ārpus Latvijas.

344. **Vīksna, Arnis.** Slimnīca 20. gadsimta pirmā pusē / Arnis Vīksna. - (Slimnīca laiku lokos) // Stradiņa slimnīca : rakstu vainags deviņdesmitgadē. - Rīga : Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca, 2000. - 22.-30.lpp.

Tekstā minēts profesors Mārtiņš Zīle: 26.lpp.

2001

345. **Baltiņš, Māris.** Zinātnisko grādu nostrifikācija Latvijā un tās radītās problēmas zinātnes vēsturē / Māris Baltiņš. - Lit.: 54.-56.lpp. (57 nos.). - Kopsav. angļu val.: 294.-295.lpp. // Zinātņu vēsture un muzejniecība. - (Raksti / Latvijas Universitāte ; 639.sēj.). - Rīga : Latvijas Universitāte, 2001. - 41.-56.lpp.

Tekstā par profesora M. Zīles doktora grāda iegūšanu Tērbatas universitātē.

346. **Kundziņš, Kārlis.** Latvijas Universitāte / Kārlis Kundziņš // Latviešu konversācijas vārdnīca. - Faksimilizdevums. - Rīga : Antēra, 2001. - 11.sēj.: Latvija-Laubana, 21316.-21327.sl. : att.

Tekstā par profesora M. Zīles darbību LU.

347. **Ondzule, Irēna.** Latvija un Latvijas Universitāte pasaulē / Irēna Ondzule. - Lit.: 35.lpp. (19 nos.). - Kopsav. angļu val.: 293.-294.lpp. // Zinātņu vēsture un muzejniecība. - (Raksti / Latvijas Universitāte ; 639.sēj.). - Rīga : Latvijas Universitāte, 2001. - 26.-35.lpp.

Tekstā minēti profesora M. Zīles atvadu vārdi K. Morbergam.

348. **Ozols, Jānis.** Rīgas 1.slimnīca / Jānis Ozols, Arnis Vīksna. - Rīga : Nacionālais medicīnas apgāds, 2001. - 191, [1] lpp. : fotogr.

Tekstā minēts profesors M. Zīle kā Medicīnas fakultātes Terapijas klinikas direktors: 36., 38., 44.lpp.

349. **Rudzītis, Kristaps.** Latvju zinātne. 35. Medicīna. Internā medicīna / Kristaps Rudzītis // Latviešu konversācijas vārdnīca. - Faksimilizdevums. - Rīga : Antēra, 2001. - 11.sēj.: Tobago-Žvīgule, 22480.-22496.sl.

Tekstā par profesora M. Zīles pedagoģisko un zinātnisko darbību LU.

2002

350. **Lazovskis, Ilmārs.** Nenoguris dodu padomus : [intervija] / Ilmārs Lazovskis // Lauku Avīze. - Nr.45 (2002, 21.marts), 5.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

351. Medicīnas fakultāte // Latviešu konversācijas vārdnīca. - Faksimilizdevums. - Rīga : Antera, 2002. - 11.sēj.: Londons Dž.-Mēness kalni, 26281.-26283. sl.

Tekstā minēts arī profesors M. Zīle.

352. **Stradiņš, Jānis.** Zinātne un zinātnieki Latvijas vēsturē : [akadēmiskā lekcija Latvijas Zinātņu akadēmijas Rudens pilnsapulcē 2002. gada 28. novembrī] / Jānis Stradiņš // Latvijas Vēstnesis. - Nr.188 (2002, 24.dec), 18.lpp. ; Nr.189 (2002, 28.dec.), 48.lpp. ; Nr.190 (2002, 30.dec.), 40.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

T.p. izd.:

Izglītība un Kultūra. - Nr.47/48 (2002, 7.dec.), 8.-9.lpp. ; Nr.49/50 (2002, 14.dec.), 20.-21.lpp.

Profesors M. Zīle minēts: Nr.49/50, 20.lpp.

Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa, Sociālās un humanitārās zinātnes. - 56.sēj., Nr.4/5/6 (2002), 91.-101.lpp.

Profesors M. Zīle minēts: 95.lpp

353. **Vīksna, Arnis.** Ārstu biedrības Latvijā : īss pagājības pārskats un ievirze / Arnis Vīksna // Latvijas Ārsts. - Nr.10 (2002), 2.-11.lpp.

Profesors M. Zīle minēts Latviešu ārstu biedrības priekšsēdētāju sarakstā: 6.lpp.

2003

354. **Apinis, Pēteris.** Profesora Ilmāra Lazovska piemiņai / Pēteris Apinis // Latvijas Ārsts. - Nr.11 (2003), 4.-5.lpp.

Tekstā minēts LU Medicīnas fakultātes Terapijas katedras vadītājs – profesors M. Zīle: 4.lpp.

355. Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātes dekāni // Rīdzinieku veselības aprūpe. - Rīga : Andris Glāzītis, 2003. - 59.lpp.

Sarakstā uzrādīts profesors M. Zīle.

356. [Par Mārtiņu Zīli] // 20. gadsimta Latvijas vēsture / LU. Latvijas vēstures institūts. - Rīga : Latvijas vēstures institūta apgāds, 2003. - 2.[sēj.] : Neatkarīgā valsts, 755.lpp.

357. **Vīksna, Arnis.** Ftiziatrijas saknes Latvijā : [par M. Zīles pētījumiem tuberkulozes ārstēšanā] / Arnis Vīksna // Latvijas Ārsts. - Nr.3 (2003), 8.-11.lpp.

2004

358. Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā : 2. d., Tehniskās fakultātes Latvijas Universitātē, Rīgas Universitātē, Latvijas Valsts universitātē, 1919-1958 /

redkol.: I. Knēts, J. Stradiņš ... [u.c.]. - Rīga : Rīgas Tehniskā universitāte, 2004. - 543 lpp. : il. - Lit.: 484.-508.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 70., 102., 103., 108., 109., 119., 124., 390, 478.lpp.

359. **Baltiņa, Dace.** Vēža apkarošana Latvijā : pirmajai specializētajai vēža slimnīcai Latvijā - 65 gadi / Dace Baltiņa, Māris Baltiņš. - Rīga : Latvijas Onkoloģijas centrs, 2004. - 191, [1] lpp., [40] lpp. iel.

Tekstā īsi par profesora M. Zīles disertācijas saturu: 37.lpp.

360. Latvijas Universitātei un Konservatorijai, 1919-1940 un latviešu pēckara izglītībai Latvijā un Rietumos veltīts rakstu krājums / [galv. red. Pēteris Norvilis ; atb. red. Jānis Priedkalns] ; Latviešu akadēmisko mācībspēku un zinātnieku apvienība. - Rīga : Elpa, 2004. - 331, [1] lpp. : il., portr., tab.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 23., 24. (fotogr.), 123.lpp.

361. Latvijā aizstāvētās doktora disertācijas (1923-1944) : bibliogr. rād. = Doctoral theses defended in Latvia (1923-1944) : bibliographical index / sast. un zin. red. Māris Baltiņš ; bibliogr. Gita Treide ; bibliogr. red. Diāna Paukšēna ; Latvijas Universitātes Zinātnes un tehnikas vēstures muzejs, Latvijas Universitātes bibliotēka. - Rīga : Latvijas Universitāte, 2004. - 91 lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 51., 54., 58., 62., 65.lpp.

362. **Tankler, Hain.** On the relations between the University of Tartu and Latvia in the 1920's and 1930's / Hain Tankler, Algo Rämmer. - Bibliogr.: 42.-49.lpp. - Kopsav. latv. val.: Sadarbība starp Tartu Universitāti un Latviju 20. gadsimta 20. un 30. gados, 49.lpp. // Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A daļa, Sociālās un humanitārās zinātnes. - 58.sēj., Nr.1 (2004), 27.-49.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

363. **Tankler, Hain.** Tartu University and Latvia : with an emphasis on relation in the 1920s and 1930s / Hain Tankler, Algo Rämmer. - Tartu : Tartu Ülikool, 2004. - 240 lpp., 24 lpp. iel.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 138., 140., 147., 149.lpp.

364. Zīle, Mārtiņš, 1863-1945 // Latviešu konversācijas vārdnīca. - Faksimilizdevums. - Rīga : Antēra, 2004. - 22.sēj.: Tobago-Žvīgule, 47860.-47861.sl.

2005

365. **Baltiņš, Māris.** Dzīves un darba gaita / Māris Baltiņš, Arnis Viksna // Virs vietā : atmiņu grāmata par Ilmāru Lazovski. - Rīga : Nacionālais apgāds, 2005. - 9.-24.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 9.lpp.

366. **Baltiņš, Māris.** Latvijas Universitātes Rakstu tapšana un attīstība : 1921-1943 = Establishment and development of Acta Universitatis Latviensis ("Latvijas Universitātes raksti") : 1921-1943 / Māris Baltiņš. - Kopsav. angļu val.: 26.lpp. //

Zinātņu vēsture un muzejniecība = History of sciences and museology. - (Raksti / Latvijas Universitāte ; 684.sēj.). - Rīga : Latvijas Universitāte, 2005. - 9.-26.lpp. : tab.

Par profesora M. Zīles akadēmisko runu publicēšanu LU Rakstos.

367. Filozofijas profesors Pauls Jurevičs par medicīnas profesoru Mārtiņu Zīli : [fragm. no grām. "Zinātne tēvzemei divdesmit gados 1918-1938". R., 1938] // Latvijas Ārsts. - Nr.11 (2005), 9.lpp.

368. **Kismane, Irina.** "1989. gadā kopā ar..." = "Im Jahre 1989.." / Irina Kismane, Haralds Kismans. - Teksts paral. vācu un latviešu val. // Vīrs vietā : atmiņu grāmata par Ilmāru Lazovski. - Rīga : Nacionālais apgāds, 2005. - 106.-109.lpp.

Tekstā mazmeitas atmiņas par vectēva M. Zīles godināšanu un piemiņas saglabāšanu Rīgā.

369. Latvijas Universitāte // Latvju enciklopēdija / red. Arveds Švābe. - Faksimilizdevums. - Rīga : Antēra, 2005. - 2.sēj.: Kangari-Pieguļa, 1411.-1419.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

370. **Lazovska, Edīte.** "Pirmā tikšanās ar Ilmāru..." / Edīte Lazovska // Vīrs vietā : atmiņu grāmata par Ilmāru Lazovski. - Rīga : Nacionālais apgāds, 2005. - 33.-38.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 37.lpp.

371. **Lazovskis, Ilmārs.** Kamēr vēl : publicistikas izlase / Ilmārs Lazovskis ; [sast. Arnis Viksna]. - [Rīga] : Nacionālais apgāds, 2005. - 447, [1] lpp. : il.

Saturā : Kamēr vēl nav par vēlu, 105.-108.lpp. ; Mana Stradiņa slimnīca, 143.-144.lpp. ; Iekšējīgo slimību klinikas, 144.-158.lpp. ; Latvijas Medicīnas akadēmija – quo vadis?, 185.-194.lpp. ; Haosa teorija un fenomenoloģiska pieeja pacientam, 298.-311.lpp. ; Medicīnā nav atklājuma, no kā būtu tikai labums : [intervija], 311.-321.lpp. ; Mans skolotājs profesors Kristaps Rudzītis, 353.-370.lpp. ; Manas atmiņas par Jēkaba Alkšņa ģimeni, 376.-380.lpp. ; Nenoguris dodu padomus : [intervija], 403.-407.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 105., 143.-144., 145.-147., 149.-152., 194., 306., 307., 309., 318., 355., 356., 361., 362., 364., 365., 369., 375., 377., 406.lpp.

Sk. pirmpubl.: Nr.264., Nr.257., Nr.337., Nr.273., Nr.296., Nr.321., Nr.320., Nr.319., Nr.350.

372. No ārzemju medicīnas preses atsauksmēm 1934. gadā // Latvijas Ārsts. - Nr.1 (2006), 58.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

373. **Pirāgs, Valdis.** Mārtiņa Zīles filozofiskais mantojums: neatzītais un nepazītais latviešu ģēnijs : sakarā ar 75. gadskārtu kopš 1. konferences medicīniskās sintēzes veicināšanai Rīgā 1930. gada 16.-18. septembrī / Valdis Pirāgs. - Atsauces: 248.-249.lpp. - Kopsav. angļu val.: Philosophic legacy of Mārtiņš Zīle (Martin Sihle), an unapproved and unrecognised Latvian genius, 249.-250.lpp. // Acta Medico-Historica Rigensia. - Rīga : Pauli Stradini Museum historiae medicinae, 2005. - Vol.7, 239.-250.lpp.

374. **Pirāgs, Valdis.** Par Mārtiņu Zīli / Valdis Pirāgs // Latvijas Ārsts. - Nr.9 (2005), 4.lpp.

375. **Pirāgs, Valdis.** "Vakara saules slīpie stari ..." / Valdis Pirāgs // Vīrs vietā : atmiņu grāmata par Ilmāru Lazovski. - Rīga : Nacionālais apgāds, 2005. - 44.-52.lpp.
Tekstā minēts profesors M. Zīle: 44.lpp.

376. **Stradiņš, Jānis.** "Ilmārs Lazovskis neapšaubāmi ir ..." / Jānis Stradiņš // Vīrs vietā : atmiņu grāmata par Ilmāru Lazovski. - Rīga : Nacionālais apgāds, 2005. - 232.-242.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 234., 236.lpp.

377. **Strautiņš, Ivars.** Priekšvārds / Ivars Strautiņš, Pēteris Apinis // Terminologia medica : latīņu-latviešu medicīnas terminu vārdnīca. - 2003.-2005. g. pārstr. un papild. izd. - Rīga : Nacionālais apgāds, 2005. - 7.-10.lpp.

Priekšvārdā minēts profesors M. Zīle: 8., 9.lpp.

378. **Štīfts, Agnis.** "Cilvēkam aizejot mūžībā..." / Agnis Štīfts // Vīrs vietā : atmiņu grāmata par Ilmāru Lazovski. - Rīga : Nacionālais apgāds, 2005. - 78.-80.lpp.
Tekstā minēts profesors M. Zīle: 79.lpp.

379. **Štīfts, Agnis.** Fakultātes Terapijas katedra, tās pēdējie vadītāji Kristaps Rudzītis un Ilmārs Lazovskis / A. Štīfts // Latvijas Ārsts. - Nr.6 (2005), 10.-13.lpp.

Tekstā minēts Iekšējīgo slimību Fakultātes terapijas klīnikas pirmais vadītājs - profesors M. Zīle.

380. **Štīfts, Agnis.** Kristapa Rudziša dzīve un darbs : [ievadvārdi] / Agnis Štīfts // Terminologia medica : latīņu-latviešu medicīnas terminu vārdnīca. - 2003.-2005. g. pārstr. un papild. izd. - Rīga : Nacionālais apgāds, 2005. - 11.-13.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 11.lpp.

381. **Tūters, Kaspars.** Par Mārtiņu Zīli / Kaspars Tūters // Latvijas Ārsts. - Nr.10 (2005), 4.lpp.

382. **Viksna, Arnis.** "No studiju laika ..." / Arnis Viksna // Vīrs vietā : atmiņu grāmata par Ilmāru Lazovski. - Rīga : Nacionālais apgāds, 2005. - 132.-139.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 132., 133., 134., 138.lpp.

383. **Zalsters, Artūrs Eižens.** Profesors Arnolds Spekke Latvijas Universitātē : 1919-1933 = Professor Arnolds Spekke in the University of Latvia : 1919-1933 / Artūrs Eižens Zalsters. - Kopsav. angļu val.: 32.lpp. // Zinātņu vēsture un muzejniecība = History of sciences and museology. - (Raksti / Latvijas Universitāte ; 684.sēj.). - Rīga : Latvijas Universitāte, 2005. - 27.-32.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

384. Zīle Mārtiņš // Latvju enciklopēdija : 3 sēj. / red. Arveds Švābe. - Faksimilizdevums. - [Rīga : Antēra, 2005]. - 3.sēj.: Piejavs-Žvīgule, 2816.lpp.

2006

385. **Baltiņš, Māris.** Profesors Mārtiņš Zīle un viņa idejas par medicīnas pedagogiju (1863-1945) / Māris Baltiņš. - Lit.: 213.-215.lpp. - Autors uzrādīts satura

rādītājā // Laikmets un personība / Latvijas Universitātes Pedagoģijas muzejs, Latvijas Skolu muzeju asociācija. - Rīga : RaKa, 2006. - 7. rakstu krājums, 182.-215.lpp. : att.

386. **Garleja, Rasma.** Zinātnisko rakstu krājums par personībām Latvijas Universitātes vēsturē / Rasma Garleja // Skolotājs. - Nr.3 (2006), 95.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

387. **Liepiņš, Jānis.** Kristaps Rudzītis – revolucionāra personība / Jānis Liepiņš // Veltījums profesoram Ilmāram Lazovskim (1931-2003) = Decicated to the Memory of Professor Ilmārs Lazovskis (1931-2003). - (Raksti / Paula Stradiņa Klīniskā slimnīca). - [Rīga] : LU Akadēmiskais apgāds, [2006]. - 50-53.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 52.lpp.

388. **Lipša, Ineta.** Badošanās drudzis / Ineta Lipša // Latvijas Avīze. - (Piel.: "Mājas Viesis"). - Nr.231 (2006, 25.aug.), 27.-29.lpp.

Tekstā minēts profesora M. Zīles viedoklis.

389. No ārzemju medicīnas prese atsauksmēm 1934. gadā : [par M. Zīles publikācijām] // Latvijas Ārsts. - Nr.1 (2006), 58.lpp. ; Nr.2 (2006), 58.lpp.

390. **Pīrāgs, Valdis.** Mārtiņš Zīle - internās medicīnas filozofiskās skolas izveidotājs Latvijā / Valdis Pīrāgs // Veltījums profesoram Ilmāram Lazovskim (1931-2003) = Decicated to the Memory of Professor Ilmārs Lazovskis (1931-2003). - (Raksti / Paula Stradiņa Klīniskā slimnīca). - [Rīga] : LU Akadēmiskais apgāds, [2006]. - 22.-50.lpp.

391. **Ronis, Indulis.** Izglītības ministrs Rainis un Latvijas Universitāte / Indulis Ronis. - Lit: 52.lpp. - Kopsav. angļu val.: Rainis - the minister of education and the University of Latvia, 51.-52.lpp. // Zinātņu vēsture un muzejniecība = History of sciences and museology. - (Raksti / Latvijas Universitāte ; 693.sēj.). - Rīga : Latvijas Universitāte, 2006. - 43.-52.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

392. **Rämmer, Algo.** Eesti-Lāti kultuurisidemeist 1920.-1930. aastatel / Algo Rämmer // Tartu Ülikooli osa Eesti ja Lāti kultuurisidemetes 1920. - 1930. aastatel : magistrītoö = The cultural relations of Estonia and Latvia in 1920s - 1930s from the perspective of the University of Tartu : dissertation. - Tartu, 2006. - 113 lk.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 26.lpp.

393. **Viksna, Arnis.** Internās medicīnas sākumi Latvijā / Arnis Viksna // Veltījums profesoram Ilmāram Lazovskim (1931-2003) = Decicated to the Memory of Professor Ilmārs Lazovskis (1931-2003). - (Raksti / Paula Stradiņa Klīniskā slimnīca). - [Rīga] : LU Akadēmiskais apgāds, [2006]. - [15.]-22.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 22.lpp.

394. Zīle Mārtiņš : [īsas biogrāfiskas ziņas] // Es viņu pazīstu : latviešu biogrāfiskā vārdnīca. - [Rīga : Multineo, 2006]. - 551.lpp.

2007

395. **Apinis, Pēteris.** Attiecības starp ārstu un pacientu globalizācijas laikmetā / Pēteris Apinis // Latvijas ārsti un pacienti globalizācijas laikmetā. - Rīga : Nacionālais apgāds, 2007. - 126 lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zile: 56.lpp.

396. **Baltiņš, Māris.** Latvijas Universitātes mācībspēku akadēmiskās runas un iestāju lekcijas Latvijas ideju vēstures kontekstā = Academic speeches and introductory lectures, pronounced by University of Latvia academic staff members, in the context of the history of intellectual ideas in Latvia / Māris Baltiņš. - Atsauces: 14.-15.lpp. - Kopsav. angļu val.: 14.lpp. // Zinātņu vēsture un muzejniecība = History of sciences and museology. - (Raksti / Latvijas Universitāte ; 704.sēj.). - Rīga : Latvijas Universitāte, 2007. - 7.-15.lpp.

LU gadaspvētkos minēts profesors M. Zile.

397. **Baltiņš, Māris.** "Latvijas Universitātes Rakstu" izdošanas pirmie gadu desmiti, 1921-1943 / Māris Baltiņš. - Atsauces: 42.-46.lpp. // Latvijas Universitātes Rakstu bibliogrāfiskais rādītājs, 1921-1943 / Latvijas Universitāte. - Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2007. - 13.-53.lpp. : att., tab.

Tekstā minēts profesors M. Zile.

398. **Biķis, Enoks.** Mantojumā - vēlme kalpot cilvēkiem : profesoram Enokam Biķim - 70 : [saruna ar Latvijas Pediatru asociācijas prezidentu] / Enoks Biķis ; pierakst. Māra Krontāle // Latvijas Ārsts. - Nr.9 (2007), 84.-87.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts profesors M. Zile.

399. **Branta, Dzidra.** Atmiņas un apcere : fragmenti / Dzidra Branta // Latvijas Ārsts. - Nr.3 (2007), 70.-71.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zile.

400. **Branta, Dzidra.** Studiju gadi / Dzidra Branta // Atmiņas un apcere. - Rīga : Nacionālais apgāds, 2007. - 57.-78.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zile.

401. **Dālmāne, Aina.** Kristapa Rudziša saistaudu šūnu asociācija un histoloģija mūsdienu skatījumā = Today's version of Kristaps Rudzitis' connective tissucells association / Aina Dālmāne, Māra Kalniņa, Olga Koroļova. - Atsauces: 136.lpp. - Kopsav. angļu val.: 136.lpp. // Zinātņu vēsture un muzejniecība = History of sciences and museology. - (Raksti / Latvijas Universitāte ; 704.sēj.). - Rīga : Latvijas Universitāte, 2007. - 134.-136.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zile.

402. **Gavare, Ilze.** Indriķis Zīle un Dziesmu svētku sudraba lira / Ilze Gavare, Sarmīte Frīdenfelde, Rasma Līsmāne ; galv. red. Daina Gavare. - Rīga : Poligrāfijas infocentrs, [2007]. - 151 lpp. : tab., fotogr.

Tekstā minēts profesors M. Zile: 11., 20.-21., 113.-114., 117.-118., 123., 132., 133.lpp.

403. **Krontāle, Māra.** Profesoram Enokam Biķim - 70 : mantojumā - vēlme kalpot cilvēkiem / Māra Krontāle // Latvijas Ārsts. - Nr.9 (2007), 84.-87.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

404. Latvijas universitāte // Latvijas enciklopēdija. - Rīga : Valērija Belokoņa izd., 2007. - 4.sēj.: Latv-Roja, 31.-32.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

405. **Ondzule, Irēna.** Artūrs Bobkovics (1885-1959) - pirmā Latvijas Universitātes jauktā kora dibinātājs = Arturs Bobkovics (1885-1959), founder of the first mixed choir of the University of Latvia / Irēna Ondzule - Atsauces: 157.lpp. - Kopsav. angļu val.: 157.lpp. // Zinātņu vēsture un muzejniecība = History of sciences and museology. - (Raksti / Latvijas Universitāte ; 704.sēj.). - Rīga : Latvijas Universitāte, 2007. - 152.-157.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

406. **Pīrāgs, Valdis.** Ekstraordinārais (ārkārtas) profesors : Kristapa Rudziša neparastais dzīves gājums (1899-1978) mijiedarbībā ar parasto pasauli / Valdis Pīrāgs // Latvijas Ārsts. - Nr.5 (2007), 76.-79.lpp.

Tekstā minēts K. Rudziša skolotājs profesors M. Zīle: 77.lpp.

407. **Stradiņš, Jānis.** Laikabiedru atmiņas kā dokumentāls materiāls profesora Paula Stradiņa biogrāfijas rekonstruēšanai / Jānis Stradiņš. - Kopsav. angļu val.: The memories of contemporaries as documentary materials to reconstruct the biography of professor Pauls Stradiņš, 367.-368.lpp. // Acta Medico-Historica Rigensia. - Rīga: Pauli Stradini Museum Historiae Medicinae, 2007. - Vol.8: Veltījums Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja 50 gadu jubilejai, 329.-368.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 339., 342.lpp.

408. **Vīksna, Arnis.** Ceļš klīnikā, zinātnē, augstskolā, dzīvē : [par prof. Jāni Rubertu] / Arnis Vīksna // Profesors Dr. med. Jānis Ruberts : dzīve un darbs / sast. Sandra Ranka; bibliogr. red. Diāna Paukšēna; Latvijas Universitātes Bibliotēka. - (Latvijas Universitātes rektori). - Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2007. - 20.-35.lpp.

Tekstā minēts prof. J. Ruberta līdzgaitnieks - profesors M. Zīle.

2008

409. **Vīksna, Arnis.** Atskats / Arnis Vīksna // Latvijas Universitātes Medicīnas fakultāte, 1998-2008. - Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2008. - 13.-18.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 14., 15.lpp.

2009

410. **Jirģena, Emerentīne.** LU Medicīnas fakultātes profesori fotomākslinieku darbos / Emerentīne Jirģena // Medicīnas profesūra Latvijā : tapšana un attīstības tendences : medicīnas vēstures simpozījs 2009.gada 18.jūnijs / Paula Stradiņa

Medicīnas vēstures muzejs, Latvijas Inovatīvās medicīnas fonds. - Rīga : 2009. - 26.-27.lpp.

Tekstā par profesora M. Zīles fotoportretu kolekciju Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā.

411. Latvijas Universitātes rektori = Rectors of the University of Latvia // 90 Latvijas Universitātes mirkļi = 90 moments of the University of Latvia. - [Rīga : Universitāte], [2009]. - 45 lpp. : fotogr.

Tekstā LU rektora M. Zīles fotogrāfija: 5.lpp.

412. **Liepiņš, Jānis.** Visu laiku oriģinālākais : pirms 110 gadiem Jurgos dzimis Kristaps Rudzītis / Jānis Liepiņš // Latvijas Ārsts. - Nr.6 (2009), 103.-105.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

413. Mārtiņš Zīle [elektroniskais resurss] : latviešu ārsts internists, Latvijas Universitātes rektors. - Tiešsaistes pakalpojums. - Limbaži : Limbažu Galvenā bibliotēka, 2009. - Nosaukums no tīmekļa lapas. - Pieejas veids : Tīmeklis [www.url: http://www.limbazubiblioteka.lv/lv/ms/novadpetnieciba/novadnieku_enciklopedija//&a=20](http://www.limbazubiblioteka.lv/lv/ms/novadpetnieciba/novadnieku_enciklopedija//&a=20). - Resurss aprakstīts 2014. g. 20. aug.

414. **Pirāgs, Valdis.** Par dažām līdzībām profesoru Mārtiņa Zīles un Kristapa Rudzīša medicīniski filozofiskajos uzskatos / Valdis Pirāgs // Medicīnas profesūra Latvijā : tapšana un attīstības tendences : medicīnas vēstures simpoziji 2009.gada 18.jūnijs / Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs, Latvijas Inovatīvās medicīnas fonds. - Rīga : 2009. - 45.-47.lpp.

415. Profesors Dr. honoris causa Augusts Tentelis : dzīve un darbs / Latvijas Universitātes bibliotēka ; [sast. Māriete Saviča ; bibliogr. sast. Diāna Paukšēna, Dita Tretjakova ; bibliogr. red. Sandra Ranka]. - Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2009. - 247 lpp. : il., faks. - (Latvijas Universitātes rektori). - Ietver bibliogr. (122.-219.lpp.) un rād. (220.-246.lpp.).

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 11., 19., 58., 66., 83., 149., 169., 171., 173., 193., 195., 197., 207., 208., 210., 214.lpp.

416. **Stradiņš, Jānis.** Zinātnes un augstskolu sākotne Latvijā / Jānis Stradiņš ; Latvijas Zinātņu akadēmija, LU Latvijas vēstures institūts. - Rīga : Latvijas vēstures institūta apgāds, 2009. - 639, [1] lpp. : il., kartes, faks. - Ietver bibliogr. (nodaļu beigās) un rād. (587.-638.lpp.).

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 27., 466.lpp.

417. Tapšana // Latvijas Universitāte 90 gados : dzīve / [Laura Ardava ...[u.c.] ; Latvijas Universitāte. Sociālo zinātņu fakultāte. Komunikācijas studiju nodaļa]. - Rīga : Latvijas Universitāte, 2009. - 36.-39.lpp. : fotogr.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

418. **Viksna, Arnis.** Latvijas augstskolu medicīnas profesoru hronoloģiskais saraksts / Arnis Viksna // Medicīnas profesūra Latvijā : tapšana un attīstības tendences :

medicīnas vēstures simpozijs 2009.gada 18.jūnijs / Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs, Latvijas Inovatīvās medicīnas fonds. - Rīga : 2009. - 48.-72.lpp.
Sarakstā minēts profesors M. Zīle: 58.lpp.

419. Zīle Mārtiņš // Latvijas enciklopēdija. - Rīga : Valērija Belokoņa izdevniecība, 2009. - 5.sēj.: Rojas-Žvīgu, 936.lpp. : ģīm.

2010

420. **Lejnieks, A.** Internās medicīnas vēsture Latvijā / A. Lejnieks, A. Vīksna // Klinikā medicīna / red. A. Lejnieks. - Rīga : Medicīnas apgāds, 2010. - 1. sēj., 23.-38.lpp.

Tekstā par profesora M. Zīles devumu Latvijas medicīnas attīstībā: 27., 28.lpp.

421. No universitātes līdz universitātei : Rīgas Stradiņa universitātes akadēmiskās darbības vēsture dokumentos un atmiņās / [sast. J. Vētra]. - Rīga : RSU, 2010. - 670 lpp. : il., portr.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 10., 52., 53., 152., 154., 157.lpp.

422. **Rudzītis, Kristaps.** Diagnostikas pamati un terapijas preambula / Kristaps Rudzītis ; [red. Pēteris Apinis]. - 2. izd. - Rīga : Medicīnas apgāds, 2010. - 263 lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 137.lpp.

Sk. pirmpubl.: Nr.230.

423. **Stradiņš, Jānis.** Latvijas intelektuālās un politiskās elites izveidošanās : problēmas un pretrunas : raksts veidots uz lekcijas pamata, kas nolasīta Letonikas 3. kongresa atklāšanas sēdē, Rīgā, 2009. gada 26. oktobrī / Jānis Stradiņš. - Avoti: 16.-18.lpp. // Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A.daļa, Sociālās un humanitārās zinātnes. - 64.sēj., Nr.1/2 (2010), 4.-18.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

424. **Васильев К. К.** Зиле Мартин Бертулевич / К. К. Васильев, А. Вīксна // Энциклопедія Сучасної України. - Київ, 2010. - Т. 10, с. 574.

425. **Васильев К. К.** М. Б. Зиле / К. К. Васильев // Российское научное зарубежье : материалы для биобиблиографического словаря : медицинские науки XIX – первая половина XX в. - Москва, 2010. - С.101.

2011

426. Ilmāra Lazovska dzīves un darba vietas / [sast. Arnis Vīksna]. - Rīga : Medicīnas apgāds, 2011. - 71, [1] lpp. : il. - Nos. no vāka.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

427. **Pīrāgs, Valdis.** Par Mārtiņa Zīles dzīvi un pasaules skatījumu / Valdis Pīrāgs. - Vēres : 27.-[29.]lpp. // Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu : uzsaukums dzīvības sintēzei / Mārtiņš Zīle ; sast. Valdis Pīrāgs. - Rīga : Medicīnas apgāds, 2011. - (Ievērojamu ārstu dzīve). - 7.-[29.]lpp. : il.

428. **Viksna, Arnis.** Latvijas Augstskolas Medicīnas fakultātes dibināšanas iniciatīva un darbības pirmais gads (1917-1920) = Constituent initiative and first operating year of the Faculty of Medicine of the Latvian Higher school (1917-1920) / Arnis Viksna. - Vēres: 51.-53.lpp. - Kopsav. angļu val.: 53.lpp. // Zinātņu vēsture un muzejniecība = History of sciences and museology. - (Raksti / Latvijas Universitāte; 763.sēj.). - Rīga, Latvijas Universitāte, 2011. - 39.-53.lpp. : tab.

Tekstā minēts profesors M. Zīle.

429. **Viksna, Arnis.** Latvijas Universitātes Medicīnas fakultāte, 1919-1950 / Arnis Viksna ; rec. Uldis Vikmanis. - [Rīga] : LU Akadēmiskais apgāds, 2011. - 499 lpp. : il., faks., tab. - Ietver bibliogr. ([485.]-497.lpp.) un rād. ([456.]-473.lpp.).

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 14., 41., 43., 49., 50., 60., 65., 66., 69., 72., 78., 79., 88., 93., 100., 103., 105., 272., 273., 274., 275.lpp.

430. **Viksna, Arnis.** Mārtiņš Zīle : [1863-1945] / Arnis Viksna. - (Mācībspēku īsbiogrāfijas). - Vēres: 450.lpp. // Latvijas Universitātes Medicīnas fakultāte, 1919-1950 / Arnis Viksna. - [Rīga] : LU Akadēmiskais apgāds, 2011. - 449.-450.lpp. : ģīm.

431. **Viksna, Arnis.** Profesora Mārtiņa Zīles vadības posms jeb pirmie rezultāti : 1923-1925 / Arnis Viksna. - Atsauces parindēs // Latvijas Universitātes Medicīnas fakultāte, 1919-1950 / Arnis Viksna. - [Rīga] : LU Akadēmiskais apgāds, 2011. - [51].-59.lpp. : fotogr.

432. **Васильев К. К.** Зиле Мартынь Бертулевич / К. К. Васильев // Российское научное зарубежье : биобиблиографический справочник. - Москва, 2011. - С.292-293.

2012

433. **Bolin, Per.** Between national and academic agendas : ethnic policies and 'national disciplines' at the University of Latvia, 1919-1940 / Per Bolin. - Huddinge : Södertörns högskola, 2012. - 347 lpp., [6] lpp. iel. : il., portr. - (Södertörn studies in history, Vol.13). - Ietver bibliogrāfiju (317.-341.lpp.).

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 76.lpp.

434. **Janmere, Iveta.** Internās medicīnas zinātniskā skola Latvijā : diplomdarbs / Iveta Janmere ; darba vad. Arnis Viksna : rec. Valdis Pīrāgs ; LU. Medicīnas fakultāte. - Rīga, 2012.

Tekstā par profesoru M. Zīli.

435. Latvijas medicīnas jubilejas 2013 / sast. Arnis Viksna ; red. Māris Baltiņš. - [Rīga : Medicīnas apgāds, 2012]. - 23 lpp. - Rād.: 23.lpp. - Aprakstīts pēc vāka. - Pielikums "Latvijas Ārstu Žurnālam".

Tekstā profesora M. Zīles biogrāfija: 5.lpp.

436. **Stradiņš, Jānis.** Zinātnes un augstskolu sākotne Latvijā / Jānis Stradiņš ; Latvijas Zinātņu akadēmija, LU Latvijas vēstures institūts. - 2.izd. - Rīga : Latvijas vēstures institūta apgāds, 2012. - 639 lpp. : il., kartes, faks. - Ietver bibliogr.

(nodaļu beigās) un rād. (587.-638.lpp.). - Teksts latviešu val., kopsavilkumi angļu un krievu val.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 27., 466.lpp.

Sk. pirmpubl.: Nr.416.

2013

437. **Janmere, Iveta.** Medicīnas korifeja Mārtiņa Zīles [1863-1945] filozofija : būtiskas pieturzīmes / Iveta Janmere ; tekstā M. Zīles izteikumi ; ar V. Zosta zīm. - Bibliogr. un koment. parindēs: 47., 51.lpp. // Doctus. - Nr.8 (2013, aug.), 47.-51.lpp. : ģīm., zīm.

438. Latvieši un Latvija : akadēmiskie raksti / [galv. red. Jānis Stradiņš] ; atb. red.: Ilga Jansone, Andrejs Vasks. - Rīga : Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013. - 4.sēj.: Latvijas kultūra, izglītība, zinātne. - 814, [1] lpp., il., diagr., kartes, tab. Tekstā minēts profesors M. Zīle: 24., 26., 127., 134., 163., 169., 174., 585.lpp.

439. **Šmite, Linda.** Un atkal par dvēseli... : [par dvēseli latviskajā Dieva atziņā un prof. Mārtiņa Zīles (1863-1945) brošūrā "Kas ir dvēsele?"] / Linda Šmite // Zintnieks. - Nr.18 (2013, sept.), 5.lpp.

440. **Viksna, Arnis.** Ārsta vieta valsts sākotnē : 18. novembris un medicīna / Arnis Viksna // Latvijas Ārsts. - Nr.1 (2013), 63.-70.lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 65., 69.lpp.

2014

441. **Pīrāgs, Valdis.** Nikolaja Skujas dzīve un darbs / Valdis Pīrāgs, Linards Skuja // Nikolajs Skuja / sast. Kamena Kaidaka, Linards Skuja. - Rīga : [Ulma], 2014. - 1.sēj., 11.-[17.]lpp.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 14.lpp.

442. **Liepiņš, Jānis.** Grāmatas "Mazais profesors" ekstrakts ar jaunu preambulu / Jānis Liepiņš // Higieijas klēpis : apcerējumi par ārstiem un ārstniecību / Jānis Liepiņš. - Rīga : Medicīnas apgāds, 2014. - 107.-128.lpp. : il., portr.

Tekstā minēts profesors M. Zīle: 113., 114., 115., 116., 121., 126.lpp.

Profesoram M. Zilem veltītās disertācijas

1. **Rudzītis, Kristaps.** Kliniski un kolloīdķīmiski pētījumi par paradoksām reakcijām = Klinisches und kolloidchemisches über Paradoxe Reaktionen : disertācija Latvijas Universitātes medicīnas doktora grāda iegūšanai / Kristaps Rudzītis ; LU terapeitiskās fakultātes klīnika. - Rīga, 1932. - 154 lpp.

Titulapā ieraksts ar veltījumu prof. Mārtiņam Zilem: izsaku sirsnīgu pateicību manam godātam skolotājam un šefam, L.Ū. terap. fakult. klīnikas direktoram prof. Dr. med. M. Ziles kungam, kas vienmēr bijis man labvēlīgs un manu darbu visādi pabalstījis.

MVM, Inv. Nr. B 1731

2. **Gezer, Anna Laimdota.** Martin Sihle : Versuch einer Bioergographie : Dissertation / Anna Laimdota Gezer. - Münster : 1981. - 75 S.

MVM, Inv. Nr. B 13962

3. **Sihle-Wissel, Marian. Veränderungen transkranial gemessener Flußgeschwindigkeiten in der Arteria cerebri media unter fahrradergometrischer Belastung:** Dissertation zur Erlangung eines Doktorgrades der Medizin einer Hohen Medizinischen Fakultät der Ruhr-Universität zu Bochum / vorgelegt von Marian Sihle-Wissel ; Klinik für Anästhesie und operative Intensivtherapie (Direktor : Prof. Dr. G. Cunitz) Knappschafts-Krankenhaus Bochum-Langendreer Universitätsklinik. - Bochum, 1990. - 70, [5] S.

Titulapā ieraksts ar veltījumu prof. Mārtiņam Zilem: in memoriam Martin Sihle, 1863-1945, Direktor der I. Medizinischen Universitätsklinik in Riga, Ehrendoktor der Königlichen Universität Upsala, Korrespondierendes Mitglied der gesellschaft der Ärzte in Wien.

MVM, Inv. Nr. 44332/B14446

Dokumenti par profesoru M. Zili

1. Paula Stradiņa Latvijas Medicīnas vēstures muzejs, Reto grāmatu un iespaidarbu sektors.

2. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 7427. fonds, 13. apraksts, 2010. lieta.

3. Igaunijas Valsts vēstures arhīvs, 402. fonds, 2. apraksts, 23307., 23308. lieta.

Profesora Mārta Zīles darbu nosaukumu alfabētiskais rādītājs

Profesora M. Zīles darbu nosaukumu palīgrādītājā blakus katram nosaukumam uzrādīts tā bibliogrāfiskā apraksta kārtas numurs.

I Konferenz zur Förderung medizinischer Synthese	54
Aforizmi par tuberkulina terapiju	39
Aphorismen über Tuberkulintherapie	5, 40
Aufruf zwecks Gründung einer internationalen Gesellschaft zur Förderung medizinischer Synthese	55
Ārsts kā dzīvības aizstāvis	67
Balneoloģijas uzdevumi un panākumi	50
Beiträge zu einer funktionellen Diagnose der Arteriosklerose und zur Differentialdiagnose der Angina pectoris	23
Das Urphänomen des Lebens : Seine naturwissenschaftliche, ärztliche und weltanschauliche Geltung	7
Der Inhalt des Doppelbegriffs "kausal-final" im klinisch-ärztlichen Denken	51
Der Kontrapunkt des Lebens : Zur Tiefen Problematik der dynamischen Hintergründe des Werdens und des Leidens, des Logos und des Pathos	13
Ein Beitrag zur Statistik der Rectumcarcinome	1
Ein nicht beachtetes und nicht gewertetes physikalisches Zeichen begonnener Lungentuberkulose	52
Eröffnungsvortrag	56
Experimenteller Beitrag zur Physiologie des Brustvagus, nebst Bemerkungen über akute Lungenblähung	19
Experimenteller Studie über den Alveolardruck der Lungen und über den Druck im Pleuraraum	24
Experimenteller Untersuchungen über Veränderungen des Lungenvolumens und der Lungenkapazität bei Reizungen der Nasenschleimhaut	25
Experimentelles und Kritisches zur Lehre von der "Lungenschwellung und der Lungenstarrheit"	28
Iepazīstinājums	66

Kas ir dvēsele?	9, 10, 11, 64
Kausalitāt, Bedürfnis un therapeutischem Akt	60
Kauzalitāte un finalitāte zinātnē un dzīvē	47
Korreferat zum Leib-Seele Problem	57
Krankheit und Hygiogenese. Korrelationspathologie und Korrelationstherapie	5, 46
Par ārsta pasaules skatījumu un slimības jēgu : uzsaukums dzīvības sintēzei	12, 72
Par diastoliskā sirdstoņa akcentuācijas cēloņiem	41
Par miršanas un nemirstības problēmām no ārsta viedokļa	37, 68
Par personīgo veselības kopšanu	42
Par slimības klinisko jēgumu. Kas ir slimība?	36, 69, 71
Priekšvārds	53
Prolegomena zu einer allgemeinen klinischen Krankheitslehre	58
Runa pie Latvijas ārstu kongresa atklāšanas	43, 70
Schicksal und Sendung des Unvergänglichen im Menschen : Schlußfolgerungen eines ärztlichen Lebenssynthetikers im Lichte eines wahren Arzttums	14
Slimība un higiēnēze	44
Tuberkulozes terapijas pamata jēdzieni	38
Untersuchungen über den Eindruck einiger gas- und dampfförmiger Mittel auf den menschlichen Organismus	48
Über das Weltbild des Arztes und den Sinn der Krankheit: ein Appell zur Lebenssynthese	6
Über den Einfluß von Dünndarm- und Ischiadicusreizungen auf die Luft- und Blutcapazität der Lungen	26
Über die Ursachen der Akzentuation des diastolischen Herztons	45
Über synthetisches Forschungs Denken	65
Über Zwerchfell Lähmungen nach Ammoniakinhalation	20, 31
“Vai Universitātei pieder tautas vadoņu audzinātāja loma?”	49
Vorwort	59
Vorwort und Geleitwort	61
Was ist Seele?: Eine ärztlich-synthetische Studie zum Urphänomen des Lebens	8
Zum Problem der Schaffung einer allgemeingültigen psychosomatischen, klinischen Krankheitslehre	63
Zum Problem einer Synthese des Rationalen und Irrationalen vom ärztlichen Standpunkt	62

Zur Mechanik der Lungenblähung	33
Zur Pathologie und Therapie der Migräne	17
Zur Pathologie und Therapie des Asthma	21
Zur Theorie und rationellen Behandlung des Asthma	15
Законы здоровья и уход за телом	35
К вопросу о механизме вздутия легких	34
К вопросу о разрыве матки : микроскопическая часть	16
К вопросу о теории и рациональном лечении астмы	2
К патологии и терапии астмы	18
К учению об усилении (акцентуации) диастолического звука	32
Критические и экспериментальные данные к учению von-Basch' а о набухании и ригидности легких (Lungenschwellung und Lungenstarrheit)	29
Нейрогенная диссоциация желудочков сердца (dissociatio ventriculorum cordis neurogenica) и её клиническое значение	30
Об основных направлениях врачебного мышления	27
Опыт функционального диагноза артериосклероза и дифференциального диагноза грудой жабы	3
Повседневный уход за внутренними органами : руководство к личной гигиене, к укреплению и сохранению здоровья	4
Экспериментальные исследования по вопросу о физиологии грудного отдела блуждающего нерва в связи с вопросом об остром вздутии лёгких	22

Personu alfabētiskais rādītājs

Adamovičs Ludvigs	184, 196, 220
Adelheims Romans	75
Alksnis Arvēds	229, 233, 253
Alksnis Jēkabs	(319), (371)
Aly Götz	268
Amslers C.	77, 78, 79
Andersone Daina	329
Andersons Edgars	261
Andrejevs Nikolajs	329, 330
Apinis Pēteris	12, 354, 377, 395, 422
Ardava Laura	417
Arnim Max	210
Arons Kārlis Ēriks	234, 242, 305, 311, 331
Aschner B.	94, (94)
Āboliņš Jānis	263, 293, 332
Bakmanis G.	75
Balodis Kārlis	87, 88, 123
Baltiņa Dace	359
Baltiņš Māris	69, 248, 277, 284, 287, 294, 304, 306, 313, 314, 315, 333, 334, 345, 359, 361, 365, 366, 385, 396, 397, 435
Basch S. S.	(28), (29)
Bērziņš Ludis	(124)
Biķis, Enoks	398, (398), (403)
Bircher Max Edwin	206
Bircher-Benner Max Oskar	sk. Birchers-Benners Maksis Oskars
Birchers-Benners Maksis Oskars	6, (66), 206
Bobkovics Artūrs	(405)
Bolin, Per	433

Brandts M.	39, 41, 43, 44, 115
Branta Dzidra	316, 399, 400
Brants K.	53
Brežinskis Gaitis	225, 242
Brugsch Theodor	95, 96, (96), 216
Brūveris A.	172
Buduls H.	94
Būmeisters Valentīns	227, 236, (298), 312
Čerfass Zelikš	272, 276, 288, 295, 307, 317
Daija Gunārs	99
Dancīte Laimdota	sk. Gezer Anna Laimdota
Dāļmane Aina	294, 335, 401
Dzelmju Alma	9, 10, 11
Eglīte Asja	336
Eglītis Jānis Arnolds	(335)
Feders Gerhards	76
Fišers Georgs J.	53
Freijs A.	9
Freivalde Laima	238
Frīdenfelde Sarmīte	402
Fudalla S. G.	239
Garleja Rasma	386
Gavare Daina	402
Gavare Ilze	402
Gezer Anna Laimdota	(232), 235
Grossmann M.	(28)
Grosvalds Ilgars	292
Grūnfeld A.	104
Hampel Petra	308
Hasseblatt A.	101
Hiršbergs M.	39, 41, 43, 44, 115
Hols Vinfilds	53
Janmere Iveta	434, 437

Jansone Ilga	438
Javorkovskis Lazars	227, 312
Jirgena Emerentīne	410
Joffe Mihails	227, 312
Jurevičs Pauls	148, 177, 184, 367
Kaidaka Kamena	441
Kaire Georgs	142
Kalniņa Māra	401
Kīsmāne Irina	368
Kīsmāns Haralds	368
Klimenko V.	76
Knēts I.	358
Kobert Rudolf	104
Koroļova Olga	401
Krēsliņš Andris	266
Krimbergs Roberts	77, 78, 198
Krontāle Māra	398, 403
Krūmiņš Artūrs	98, 100
Krūmiņš J.	324
Kundziņš Kārlis	131, 167, 211, 214, 346
Lazovska Edīte	370
Lazovskis Ilmārs	245, 257, 264, 272, 273, 289, 294, 296, 297, 318, 319, 320, 321, 337, 338, 350, (365), (370), 371, (375), (376), (378), (379), (382), (387), (390), (393), (426)
Lācis I.	324
Lejnieks A.	420
Liepiņa Gaida	227, 312
Liepiņa-Eglīte Irma	(335)
Liepiņš Jānis	237, 278, 322, 387, 412, 442
Ligere Renāte	298
Lipša Ineta	388
Līsmāne Rasma	402
Maldonis V.	161

Masing E.	94, 95
Mazūrs Kārlis	204, 221
Melnalksnis Augusts	147
Miķelsons Jānis	221, (325)
Miltiņš Alfrēds	294
Mīlenbahs Fricis	106, 107
Mohrberg Christoph	sk. Morbergs Kristaps
Morbergs Kristaps	(86), (87), (88), (91), (98), (99), (100), (118), (123)
Neilande G.	280
Nemiro Jevgenijs	(334)
Neureiter F.	(95), 95
Norvilis Pēteris	360
Ondzule Irēna	347, 405
Orļikovs Grigorijs	330
Otto G.	101
Ozoliņa Māra	97
Ozols Jānis	348
Panteļējevs Andrejs	267
Paukšēna Diāna	361, 408, 415
Paukuls E.	75
Pīrāgs Valdis	12, 339, 373, 374, 375, 390, 406, 414, 427, 434, 441
Plandere E.	243
Pļaviņš Māris	340
Preimate Elza	325
Priedkalns Jānis	360
Prīmanis Jēkabs	226, 246
Prīmanis Mārtiņš	(193), (195)
Pross Christian	268
Raibarte Anna	329
Rainis	(391)
Raisters Augusts	223
Ranka Sandra	408, 415

Rencis Eduards	77, 79, 205
Rentz Eduard	sk. Rencis Eduards
Romans Jēkabs	138
Ronis Indulis	391
Rošonoks Ivans	227, 312
Ruberts Jānis	(408)
Rudist Kristap	sk. Rudzītis Kristaps
Rudzītis Kristaps	48, 78, 168, 172, 191, 209, 219, (227), 230, 231, 243, (248), (252), (278), (312), (314), (315), (316), (317), (320), (322), (326), (328), 349, (371), (379), (380), (387), (401), (406), (412), (414), 422
Rudzītis Miķelis	326
Rämmer Algo	362, 363, 392
Saviča Mārīte	415
Sātiņš K.	251
Skuja Jānis Alfreds	39, 41, 43, 44, 112, 113, 114, 115, 149
Skuja Linards	441
Skuja Nikolajs	299, 341, 342, (441)
Sopere Vera	244
Spekke Arnolds	(383)
Starcs P.	213
Storoženko V.	39, 41, 43, 44, 115
Stradiņš Jānis	254, 269, 274, 283, 285, 300, 303, 310, 327, 328, 352, 358, 376, 407, 416, 423, 436, 438
Stradiņš Pauls	(407)
Strautiņš Ivars	377
Strods Heinrihs	290
Students Jūlijs Aleksandrs	110
Šaurums Gustavs	150
Šilde Ādolfs	241, 270
Šmite Linda	439
Šteinbergs V.	254
Štifts Agnis	378, 379, 380

Šuškevičs Viktors	(282)
Švābe Arveds	212, 215, 369, 384
Tankler Hain	362, 363
Tentelis Augusts	(127), 139, (174), (175), (415)
Timšāns Sigizmunds	291
Treide Gita	361
Tretjakova Dita	415
Tūters Kaspars	381
Ulmanis Kārlis	193
Utitz Emil	65, 74
Valeskalns Pēteris	254
Vasks Andrejs	438
Vegers Pēteris	79
Vendele-Čerfase Adelheide	227, 312
Vestermanis Viktors	286
Vēliņš Jānis	217, 265, 291
Vētra Gundaris	227, 312
Vētra J.	421
Vikmane Maija	330
Vikmanis Uldis	429
Viksna Arnis	252, 259, 260, 271, 275, 294, 301, 302, 304, 343, 344, 348, 353, 357, 365, 371, 382, 393, 408, 409, 418, 420, 424, 426, 428, 429, 430, 431, 434, 435, 440
Vītols J.	195
Zaķis Juris	292, 324
Zalsters Artūrs Eižens	383
Zariņš Kārlis	251
Zālite Pēteris	86, 91
Zīle Indriķis	(402)
Zosts V.	437
Айвар Ю. П.	222
Брежинский Гайтис Я.	sk. Brežinskis Gaitis
Бумейстер В. К.	sk. Būmeisters Valentīns

Васильев К. К.	258, 424, 425, 432
Віксна А.	sk. Viksna Arnis
Гундаре З. Я.	247
Лебедкова М. С.	228
Лиепиньш Я.	sk. Liepiņš Jānis
Ридзитис Кристапс	sk. Rudzītis Kristaps
Томсон Г. И.	16
Черфас З. М.	sk. Čerfass Zēliks

LU Akadēmiskais apgāds
Baznīcas iela 5, Rīga, LV-1010
Tālrunis: 67034535
www.lu.lv/apgads

Iespiests SIA "Latgales druka"
Baznīcas ielā 28, Rēzeknē, LV-4601
Tālrunis/fakss: 64625938